

Jaarstukken 2016

Versie 2^e GS lezing d.d. 11 april 2017

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Leeswijzer.....	5
Bestuurlijke inleiding.....	7
Financieel Beeld.....	13
Programma's.....	25
Programma 1 Groen, Waterrijk en Schoon	27
Doel 1-1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast	28
Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	31
Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap	35
Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt.....	41
Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw.....	48
Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu	52
Programma 2 Bereikbaar en Verbonden	59
Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde.....	60
Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer	69
Programma 3 Aantrekkelijk en Concurrerend	75
Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie	76
Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie.....	83
Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied	87
Doel 3-4 Goede ruimtelijke kwaliteit	92
Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans	94
Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed	99
Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond.....	104
Programma 4 Bestuur en Samenleving.....	109
Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur	110
Doel 4-2 Cultuurparticipatie en bibliotheken.....	116
Doel 4-3 Borgen kennis sociaal domein en afbouw subsidies maatschappelijke participatie.....	118
Doel 4-4 Afbouw taken jeugdzorg	119
Programma 5 Middelen	121
Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding.....	122
Paragrafen.....	127
Paragraaf Lokale heffingen.....	129
Paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing.....	131
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.....	153
Paragraaf Financiering	157
Paragraaf Bedrijfsvoering	159
Paragraaf Verbonden Partijen.....	165

Paragraaf Grondbeleid	205
Paragraaf Subsidies	211
Paragraaf EU-subsidies	221
Jaarrekening	223
1. Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening	225
2. Toelichting begrotingswijzigingen	226
3. Reserves	234
4. Investerings	240
5. Kapitaallasten	245
6. Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	246
7. Incidentele baten en lasten	247
8. WNT-verantwoording 2016 provincie Zuid-Holland	249
9. Grondslagen resultaatbepaling	250
10. Balans	251
11. Vlottende passiva	293
12. Niet uit de balans blijvende verplichtingen (NUBBV)	295
13. Stille reserves	299
14. Rechtmatigheid	301
Bijlagen	305
Bijlage 1 Staat van activa-specificatie geactiveerde kapitaaluitgaven	307
Bijlage 2 Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SISA)	311
Bijlage 3 Overzicht reserves naar de stand van Jaarrekening 2016	315
Bijlage 4 Controleverklaring	327
Bijlage 5 Kerngegevens provincie Zuid-Holland	329
Bijlage 6 Afkortingenlijst	331
Bijlage 7 Amendementen en moties	335

Leeswijzer

Voor u liggen de Jaarstukken 2016. Met de jaarstukken leggen Gedeputeerde Staten integraal verantwoording af over zowel het beleid (doelen en prestaties) als de financiën (rekeningresultaat en balans).

De jaarstukken zijn ingericht conform het Besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV).

Dit betekent onder meer dat de opzet van de Begroting 2016 leidend is voor de Jaarstukken 2016.

De jaarstukken bestaan uit het Jaarverslag 2016 en de Jaarrekening 2016.

Het Jaarverslag 2016 bestaat uit:

- De bestuurlijke inleiding met de belangrijkste bestuurlijke ontwikkelingen en resultaten van 2016.
- Het financieel beeld met de financiële resultaten van 2016 en in het bijzonder de analyse van het rekeningresultaat.
- De programmaverantwoording, met daarin:
 - de inleiding per programma, met daarin een toelichting op de onderwerpen die deel uitmaken van het programma;
 - de verantwoording over de realisatie van de doelen (Wat hebben we bereikt?) op basis van effectindicatoren;
 - de toelichting op de realisatie van de taken (Wat hebben we gedaan?) op basis van prestatie-indicatoren;
 - de verantwoording over de besteding van budgetten (Wat heeft het gekost?) op basis van afwijkingen van meer dan € 0,3 mln*;
- De verantwoording in de in het BBV voorgeschreven paragrafen en de aanvullende paragrafen Duurzaamheid en Subsidies.

De jaarrekening bestaat uit:

- De programmarekening met een toelichting per programma op de begrotingswijzigingen (voorjaarsnota en najaarsnota) en de afwijking ten opzichte van de begroting na wijziging.
- De balans en de toelichting op de balans.
- De SISA-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.

In de jaarrekening zijn veel optellingen opgenomen. Voor deze tabellen geldt dat als gevolg van afronding de som der delen kan afwijken van het totaal.

De controle van de accountant op getrouwheid en rechtmatigheid richt zich op de jaarrekening.

Door de samenvoeging van alle onderdelen, waarvan de meeste zijn voorgeschreven in het BBV, vormen de jaarstukken een omvangrijk boekwerk. De jaarstukken worden ook digitaal beschikbaar gesteld via de website <http://www.begrotingzuidholland.nl/>.

De door Gedeputeerde Staten vastgestelde Productenrealisatie 2016 is ter kennisneming beschikbaar gesteld aan de Statengriffie.

* De grondslag voor de hoogte van de minimale afwijking is gebaseerd op de prestatie-indicator 'behoedzaam ramen' waarbij de maximale afwijking tussen budget en realisatie 5% mag zijn. De gekozen grens van € 0,3 mln is 5% van het doel met het kleinste budget

Bestuurlijke inleiding

Voorwoord

Slimmer, schoner, sterker: investeren in vernieuwing

Het College van Gedeputeerde Staten heeft in 2016 fors geïnvesteerd om Zuid-Holland slimmer, schoner en sterker te maken. Sprekend voorbeeld is het Regionale Investeringsprogramma Zuidelijke Randstad dat wij deze zomer met onze regiopartners overhandigden aan het kabinet. Ook de energieagenda Watt Anders is een mooi voorbeeld, hiermee is het Energie-innovatiefonds á €35 mln mogelijk gemaakt.

Investeren en vernieuwen is hard nodig. De Zuid-Hollandse delta bevindt zich in een tijd van grote, ingrijpende veranderingen. Wij richten ons leven, wonen en werken opnieuw in. Globalisering, klimaatverandering, demografische trends, nieuwe technologie en geopolitieke verschuivingen zorgen voor een ongekende dynamiek. Zuid-Holland is vanwege haar ligging extra bevattelijk voor verandering. In onze regio doen zich verschillende bewegingen haast gelijktijdig voor. De digitale economie, sociale ongelijkheid, biodiversiteit, klimaatadaptatie, migratie en politieke polarisatie zijn belangrijke thema's die onze aandacht vragen.

In Zuid-Holland heeft dit het besef aangewakkerd dat hard werken alleen niet genoeg is. Wij moeten alert en gefocust zijn om onze leidende positie te behouden en het hoofd te bieden aan een veranderende economie, leefomgeving en samenleving. In 2016 heeft het college daarom onverminderd hard gewerkt aan de uitvoering van het hoofdlijnenakkoord *Zuid-Holland: slimmer, schoner en sterker*.

Zuid-Holland wordt slimmer

- Op 6 juli 2016 is het Regionale Investeringsprogramma Zuidelijke Randstad 'Investeren in Vernieuwen' samen met onze regiopartners aan minister-president Mark Rutte overhandigd. Aan dit investeringsprogramma wordt bijgedragen door het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden.
- Provincie en Rijk hebben met de Topsectorenregeling ruim 120 innovatieve MKB-ers in Zuid-Holland ondersteund. Met deze bijdragen kunnen MKB-ers onder andere innovatieprojecten en research & development projecten uitvoeren.
- Met het Festival van de Toekomst heeft Zuid-Holland op innovatieve wijze kennisinstellingen, medeoverheden en bedrijfsleven samen gebracht. Meer dan 600 Zuid-Hollandse wetenschappers, ondernemers en beleidsmakers hebben eind 2016 samen verkend hoe een slim en schoon Zuid-Holland er uit kan komen te zien en wat er nodig is om die transitie op gang te krijgen.
- Door te sturen op slim ruimte gebruik heeft het college gemeentes geholpen om hun (bebouwd) gebied beter te benutten. Voor stedelijk gebied zijn kansen in kaart gebracht voor woningbouw en transformatie van winkels, kantoren en bedrijfsgebouwen. Waar aanbod en vraag uit elkaar lopen helpt de Provincie gemeentes bij wegbestemen van woningbouwplannen, bijvoorbeeld op Goeree-Overflakkee. Voor bedrijventerrein Goudse Poort in Gouda is een alliantie gevormd met gemeente, bedrijven en vastgoedeigenaren om het terrein te herontwikkelen.
- Het college heeft ook in 2016 geïnvesteerd in het Innovation Quarter (IQ). De inspanningen van IQ hebben onder andere geleid tot vestiging, verhuizing of uitbreiding van 36 buitenlandse bedrijven in onze regio. Samen verwachten zij komende 3 jaar ruim €95,- miljoen te investeren.

Zuid-Holland wordt schoner

- Met de energieagenda Watt Anders stimuleert het college de versnelling van de energietransitie. Onder andere met het Energie-Innovatiefonds á €35,- miljoen. Met Watt Anders is ook de basis gelegd voor het Warmtefonds á € 65,- miljoen dat begin 2017 is ingesteld. De provincie wil zelf het goede voorbeeld geven en heeft daartoe de Green Deal Circulair Inkopen ondertekend, gericht op verduurzaming van de inkoop van de provincie.
- We werken hard aan de beperking van CO₂-uitstoot in onze regio. In de gebouwde omgeving en de land- en tuinbouw daalde de CO₂-uitstoot de afgelopen vijf jaar met ruim een kwart. Ook verkeer en vervoer wordt schoner, zij het geleidelijker. Vervoer over water draagt positief bij: er is meer gevaren en meer vracht vervoerd via onze vaarwegen. In de industrie is nog sprake van een stijging van de uitstoot.
- Onze investeringen in nieuwe natuurgebieden dragen bij aan de versterking van de biodiversiteit en maken van onze regio een aantrekkelijke plek om te wonen, werken en recreëren. Mooie voorbeelden zijn de oplevering van het Bentwoud, uitbreiding van het wandelroutenetwerk met ruim 600 kilometer, en onze investeringen voor Natuur Netwerk Nederland.
- Via de landschapstafels zijn gebiedsprogramma's gemaakt voor recreatie, natuur en duurzame landbouw. Met partners in de regio is gestart met het maken van een gemeenschappelijke toekomstvisie voor het Groene Hart.
- De InnovatieAgenda Duurzame Landbouw is vastgesteld. Hiermee faciliteert en stimuleert Zuid-Holland de innovatie in de grondgebonden landbouw en de voedselketen. Kern is het faciliteren van proeftuinen, waar duurzame innovaties worden ontwikkeld.

Zuid-Holland wordt sterker

- In 2016 heeft de provincie Zuid-Holland verder invulling gegeven aan de ambitie de best bereikbare provincie van Nederland te worden. Belangrijke mijlpalen zijn de openstelling van de parallelstructuur A12 en de voorlopige gunning van het eerste deel van de bouw RijnlandRoute. Ook de reconstructie van de knoop A13 - N209 is in 2016 afgerond. Het openbaar vervoer heeft een impuls gekregen, bijvoorbeeld bij de succesvolle ontwikkeling van R-net rond Leiden, Gouda en in de Hoekse Waard. Daarnaast is de aanbesteding van de OV-concessie Drechtsteden, Alblasserwaard-Vijfheerenlanden voorbereid. Steeds meer mensen maken gebruik van onze bussen, treinen en waterbussen. Zij waarderen dat met een 7,7 waar een 7,6 het landelijk gemiddelde is. Het gebruik van de fiets is ook in 2016 weer gestimuleerd: 20 fietsprojecten zijn gerealiseerd en het fietsplan 2016-2025 is vastgesteld. Het Rijk heeft een belangrijk ov-besluit voor onze regio genomen: eind 2016 is het Tracébesluit voor de viersporigheid Rijswijk – Delftzuid gepubliceerd. Dit is mede mogelijk gemaakt door onze bijdrages aan de Spoorzone Delft in de afgelopen jaren.
- De verwachte woningbehoefte in onze regio heeft dit college als kans aangegrepen om te werken aan de versterking van ons stad-land-weefsel. De provincie heeft het voortouw genomen bij de ontwikkeling van de verstedelijkingsagenda Zuidelijke Randstad. Op initiatief van de provincie is de citydeal binnenstedelijk bouwen en transformatie gestart.
- Er is flink geïnvesteerd in regionale samenwerking, onder andere onder de noemer Slimmer en Sterker Bestuur. Met de Hoeksche Waard en de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is gestart met het opstellen van integrale gebiedsagenda's. Met de Drechtsteden zijn bestuursovereenkomsten gesloten om de economische en sociale vitaliteit van de regio te versterken.
- Het werk aan een klimaatadaptieve delta heeft in 2016 in onze regio geleid tot de ontwikkeling van strategieën om het landschap aan te passen aan klimaatverandering. Samen met waterschappen en gemeenten is in kaart gebracht welke aanpassingen mogelijk zijn. Dit heeft onder andere geleid tot de vaststelling van de interactieve klimaatatlas begin 2017.

Samenvatting

Financiën

De Jaarrekening 2016 heeft een positief resultaat van € 35 mln. Hiervan is € 5,4 miljoen eerder gemeld bij Najaarsnota en in Provinciale Staten en is nu verwerkt in het rekeningresultaat. De september- en decembercirculaire provinciefonds leiden tot extra inkomsten van € 8,6 miljoen. Per saldo resteert een voordelig resultaat op de exploitatie van € 21 mln. Op hoofdlijnen is te zien dat wij een aantal doelen realiseren tegen lagere kosten maar ook een aantal doelen pas later kunnen realiseren wegens uitstel. Voor dat laatste zijn aanwijsbare oorzaken, bijvoorbeeld omdat er meer tijd nodig is om draagvlak bij regiopartners te verwerven. In het financieel beeld wordt het resultaat nader gespecificeerd en toegelicht.

In 2016 zijn verschillende acties ondernomen om de voorspellende waarde van de Voorjaarsnota en de Najaarsnota verder te verhogen. Deze acties hebben nog niet voldoende geleid tot de gewenste resultaten en daarmee vragen de ingezette acties om verdere verdieping en aanscherping in 2017.

Voor een schoner Zuid-Holland

Energie

Met de energieagenda Watt Anders stimuleert het college de versnelling van de energietransitie. Het Energie-Innovatiefonds is ontwikkeld, een Energy Innovation Board is opgericht en er zijn 'proven concepts' op de campus The Green Village doorontwikkeld. Nieuwe tracés voor de warmtehoofdinfrastructuur zijn verkend en het geothermievormend is in kaart gebracht. Onze wegen zijn beschikbaar gesteld voor de doorontwikkeling van duurzame technologieën en de CO2 prestatie is opgenomen als criterium bij het uitvragen van werkzaamheden aan onze infrastructuur. Met Watt Anders is ook de basis gelegd voor het Warmtefonds dat begin 2017 is ingesteld. De provincie wil ook bij eigen investeringen het goede voorbeeld geven en heeft daarom in 2016 opdracht gegeven de aanpassing van het bestuursgebouw zo energieneutraal mogelijk uit te voeren.

Kust

De provincie heeft, naar aanleiding van de maatschappelijke commotie rond kustbebouwing, haar beleid over strandbebouwing aangescherpt om ruimtelijke kwaliteit, biodiversiteit en natuurlijke dynamiek en economische kracht van de kust te behouden en versterken. Ook heeft de provincie meegewerkt aan het landelijke Kustpact.

Groen

Per 1 januari 2017 is de Groenservice Zuid-Holland overgedragen aan Staatsbosbeheer. De provincie blijft wel verantwoordelijk voor voldoende beschikbaarheid en kwaliteit van groen- en recreatiegebieden in Zuid-Holland. Deze strategische verantwoordelijkheid krijgt invulling via de Regiegroepen Groen. Ook hebben Gedeputeerde Staten besloten om het eigendom en beheer van de in totaal 26 provinciale recreatiegebieden over te dragen aan gemeenten en private partijen. In 2016 zijn reeds 9 gebieden overgedragen.

Zuid-Holland hanteert vanaf 2016 een andere werkwijze bij het creëren en onderhouden van een aantrekkelijke groene leefomgeving. De aanpak kenmerkt zich door een meerjarige, gebiedsgerichte en programmatische benadering. Dit stelt de partners van de landschapstafels in staat de uitvoering van het programma te actualiseren, vanuit de vraag welke activiteiten het meest bijdragen aan de provinciale doelen.

Bodem

Het college heeft het programma bodemdaling 2016-2019 vastgesteld. Er is een plan van aanpak opgesteld om een provinciedekkende risicokaart te maken voor bodemopbarsting door bodemdaling. De provincie heeft de opstart van het landelijk kennisprogramma Klimaat, Water en Bodemdaling ondersteund en vervolgens bijgedragen aan de uitwerking van de realisatie.

Verontreinigde bodem is gesaneerd met de Aanpak Spoed. Het aantal spoedlocaties is per 1 oktober 2016 teruggebracht tot 87.

Schone binnenvaart

Om emissiereductie in de binnenvaart mogelijk te maken is Zuid-Holland Leadpartner voor het Europese project CLean INland SHipping (CLINSH). Dit project is op 1 september 2016 van start gegaan met steun van het Europese LIFE fonds. Zeventien partijen – overheden, bedrijven en kennisinstellingen – uit Nederland, België, Duitsland en Engeland testen binnen dat programma vernieuwende technieken en alternatieve brandstoffen.

Lucht en geluid

Binnen het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) en het Provinciaal Actieprogramma Luchtkwaliteit (PAL) hebben de provincie en haar partners gewerkt aan maatregelen om de luchtkwaliteit te verbeteren. Er zijn op dit moment geen knelpunten meer langs provinciale wegen. Ook is de uitvoering van het Actieplan Geluid 2013-2018 opnieuw opgestart.

Duurzame inkoop

Gedeputeerde Staten hebben duurzame inkoop een impuls gegeven, onder andere door zelf het goede voorbeeld te geven via de Green Deal Circulair Inkopen. Inkoop van producten en diensten zijn verder verduurzaamd, zoals bijvoorbeeld de elektriciteitsinkoop. Er is meer gebruik gemaakt van lokaal geproduceerde producten en vaker zijn lokale aanbieders en midden- en kleinbedrijf ingezet.

Voor een slimmer Zuid-Holland

Innovatieve economie

Met de samenwerkingsagenda 'Gezamenlijke MKB innovatieondersteuning' en via de subsidieregeling MKB innovatieondersteuning stimuleert de provincie innovatie in het MKB. Door innovatiestimulering heeft de provincie in 2016 121 kennisintensieve MKB-ers uit de topsectoren ondersteund. Met deze bijdrage hebben MKB-ers een innovatieadvies- of een haalbaarheidsproject en/of een R&D samenwerkingsproject gehonoreerd gekregen.

Ook in 2016 heeft de provincie in het Innovation Quarter (IQ) geïnvesteerd. IQ heeft in 2016 onder andere 16 nieuwe samenwerkingsverbanden gerealiseerd. Business development activiteiten hebben € 16 mln. aan uitgelokte investeringen opgeleverd. Daarnaast heeft IQ 36 buitenlandse bedrijven geassisteerd bij vestiging, verhuizing of uitbreiding in de regio. Deze bedrijven verwachten binnen drie jaar 740 nieuwe dan wel additionele arbeidsplaatsen te realiseren in de regio en additioneel nog eens € 95,7 mln. te investeren. Ten slotte heeft IQ in 2016 veel aandacht besteed aan het verhogen van de bekendheid en vindbaarheid van onze regio in het buitenland door middel van de zogenaamde '10X10 reasons to invest' campagne.

Provinciale Staten hebben op 29 juni 2016 de InnovatieAgenda Duurzame Landbouw vastgesteld. Hiermee stimuleert en faciliteert de provincie innovatie in de grondgebonden landbouw en de voedselketen voor een economisch rendabele agrarische sector. De kern van de aanpak bestaat uit het faciliteren van proeftuinen, waar duurzame innovaties in de grondgebonden landbouw worden ontwikkeld.

Omgevingswet en omgevingsbeleid

In 2016 is het college gestart met de voorbereidingen voor de implementatie van de Omgevingswet en de vorming van het omgevingsbeleid. Hiervoor zijn de uitgangspunten vastgesteld voor flexibele en integrale beleidsontwikkeling.

Slim ruimtegebruik

In 2016 is het actieprogramma Slim ruimtegebruik vastgesteld. Het programma draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat met krachtige, levendige en goed bereikbare steden en dorpen en richt zich vooral op het verminderen van het overaanbod aan en leegstand van kantoren en detailhandel. Door te sturen op slim ruimtegebruik heeft het college gemeentes geholpen om hun (bebouwd) gebied beter te benutten. Voor stedelijk gebied zijn kansen in kaart gebracht voor woningbouw en transformatie van winkels, kantoren en bedrijfsgebouwen. Waar aanbod en vraag uit elkaar lopen helpt de Provincie gemeentes bij wegbestemen van

woningbouwplannen, bijvoorbeeld op Goeree-Overflakkee. Voor bedrijventerrein Goudse Poort in Gouda is een alliantie gevormd met gemeente, bedrijven en vastgoedeigenaren om het terrein te herontwikkelen.

Cultureel erfgoed

Ons cultureel erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan de uitstraling en aantrekkingskracht van onze provincie. Samen met partners hebben Gedeputeerde Staten gewerkt aan behoud en beleving van ons erfgoed. Het interactieve erfgoedbeleid is afgelopen jaar voortgezet en de erfgoedlijnen hebben een financiële impuls gehad. Ook is er gewerkt aan extra onderhoud van molens, de restauratie en herbestemming van monumenten en publieksbereik van de archeologie.

Voor een sterker Zuid-Holland

Verkeer en vervoer

Een belangrijk instrument voor de economie is het verkeer- en vervoerbeleid. In de meest dichtbevolkte provincie van Nederland moeten wij slimme keuzes maken om ervoor te zorgen dat reizigers en goederen vlot en veilig op de bestemming komen. Met behulp van de investeringen in het programma Zuid-Hollandse Infrastructuur is het mobiliteitsnetwerk van Zuid-Holland versterkt: betere benutting van bestaande en nieuwe wegen, meer vervoer over water en versterking van de fietsinfrastructuur. Belangrijke mijlpalen voor de weginfrastructuur zijn de voorlopige gunning voor het eerste deel van de bouw de RijnlandRoute en de oplevering van de parallelstructuur A12. Verder hebben Gedeputeerde Staten gewerkt aan betrouwbaar en betaalbaar openbaar vervoer. Bijvoorbeeld bij de succesvolle ontwikkeling van R-net rond Leiden, Gouda en in de Hoekse Waard en bij de voorbereidingen van de OV-concessie Drechtsteden, Alblasserwaard, Vijfheerenlanden. Ook is het verenfonds van € 12 mln opgezet, voor vernieuwing en groot onderhoud van de veren. Ook het Rijk heeft een belangrijk ov-besluit voor onze regio genomen: in december 2016 is het Tracébesluit voor de viersporigheid Rijswijk – Delftzuid gepubliceerd. En samen met onze partners in de Zuidelijke Randstad is hard doorgewerkt aan de bereikbaarheid van de internationale knooppunten in Zuid-Holland zoals Rotterdam The Hague Airport en de campussen van Leiden, Delft en Erasmus.

Bestuur

Er is flink geïnvesteerd in regionale samenwerking onder de noemer Slimmer en Sterker Bestuur. Met Hoeksche Waard en de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is gestart met het opstellen van integrale gebiedsagenda's. Met Drechtsteden en de gemeenten in het Groen Hart zijn bestuursovereenkomsten gesloten over versterking van de economische en sociale vitaliteit van de regio. Met de gemeentes in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) is samengewerkt aan een goede afstemming in het openbaar vervoer en verbetering van de internationale bereikbaarheid van de regio. Ook is er veel aandacht uitgegaan naar het herindelingsproces voor de vijf gemeenten in de Hoeksche Waard en het herindelingsproces in Vijfheerenlanden. Gedeputeerde Staten besloten dat een fusie de beste en meest duurzame oplossing is voor de Hoeksche Waard.

Europa

Gedeputeerde Staten hebben het Rijk en Europa gevraagd "aan boord te stappen" bij de investeringsagenda Investeren in Vernieuwen. Richting Europa zijn concrete stappen gezet om maximaal gebruik te maken van de kansen die Europese Fondsen bieden, onder andere door onze regio als 'real life testing ground' onder de aandacht te brengen bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken.

Kwaliteitsimpuls organisatie

De samenleving vraagt dat we ons continue aanpassen aan veranderende wensen en behoeften. De noodzaak tot maatwerk en verbinding vraagt een bepaalde mate van strategisch vermogen in de organisatie die niet vanzelfsprekend is. In het Hoofdlijnenakkoord is financiële ruimte gemaakt voor de kwalitatieve ontwikkeling van de organisatie die daarvoor nodig is. Van medewerkers wordt gevraagd vanuit een breder perspectief kansen te zien en te pakken, om coalities te bouwen en daarbinnen provinciale doelen te realiseren. Het programma Provincie van Waarde fungeert als de hulpmotor voor de organisatie om opgavengericht werken te doen en te leren. We willen vlotter, adaptiever en van meer toegevoegde waarde zijn. In het afgelopen jaar zijn stappen gezet in netwerkend werken, strategische personeelsplanning en mobiliteit. Ook op het terrein van leiderschapontwikkeling en efficiencyverbetering is ontwikkeling merkbaar.

Transparante open overheid

Gedeputeerde Staten hebben werk gemaakt van een meer transparante provincie. In 2016 is onder andere besloten GS-besluiten en achterliggende stukken actief te publiceren. Daarnaast is het aantal openbare datasets van de provincie meer dan verdubbeld, zoals is te zien is aan het publiceren van mobiliteitsdata. Datasets kunnen hierbij maximaal worden hergebruikt. Dit sluit aan bij de gewenste open bestuursstijl, waarbij partijen worden uitgedaagd een toegevoegde waarde te bieden bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken.

Financieel Beeld

In het financieel beeld worden gepresenteerde cijfers afgerond weergegeven.

Voor u ligt de het financieel beeld bij de Jaarstukken 2016. In het financieel beeld wordt een samenvatting gegeven van het rekeningresultaat en de beklemming er van. Vervolgens worden de belangrijkste mutaties van het eigen vermogen, de voorzieningen en de overlopende passiva behandeld. Tenslotte worden de financiële kengetallen weergegeven.

Rekeningresultaat

Het rekeningresultaat over 2016 bedraagt € 35 mln positief. Dit is het resultaat dat resteert ná verrekening met de reserves. In onderstaande tabel staat het gerealiseerd resultaat 2016 weergegeven, afgezet tegen het resultaat uit de (gewijzigde) begroting zoals die bij de Najaarsnota 2016 is gepresenteerd. Bij de Najaarsnota 2016 werd nog uitgegaan van een budgettair neutraal rekeningresultaat.

Overzicht baten en lasten 2016

Bedragen x € 1.000	Begroting bij najaarsnota 2016 (a)	Jaarrekening 2016 (b)	Afwijking 2016 (b) – (a)	V/N
Lasten	743.005	665.162	77.843	V
Baten	793.501	846.054	52.553	V
Totaal saldo baten en lasten	50.496	180.892	130.396	V
Bijdragen uit reserves	216.974	188.777	-28.197	N
Toevoegingen aan reserves	267.470	334.699	-67.229	N
Saldo mutatie reserves	-50.496	-145.922	-95.426	N
Rekeningresultaat	0	34.970	34.970	V

Het rekeningresultaat van € 35 mln positief is onder te verdelen naar:

- a. niet beïnvloedbaar resultaat € 8,6 mln
- b. beperkt beïnvloedbaar resultaat € 5,4 mln
- c. beïnvloedbaar resultaat € 21,0 mln

Niet beïnvloedbaar resultaat betreft afwijkingen ten opzichte van de bij de najaarsnota gepresenteerde (gewijzigde) begroting, waarop de provincie niet kan sturen. Beperkt beïnvloedbaar resultaat betreft afwijkingen ten opzichte van de bij de najaarsnota gepresenteerde (gewijzigde) begroting waarop de provincie wel kan sturen, maar de mogelijkheid daartoe is beperkt. Beïnvloedbaar resultaat betreft de afwijkingen ten opzichte van de bij de najaarsnota gepresenteerde (gewijzigde) begroting waarop de provincie kan sturen.

Niet beïnvloedbaar resultaat

Dit betreft de effecten uit de September- en Decembercirculaire. Deze circulaire worden ontvangen na het moment van opstellen van de najaarsnota en zijn daarin derhalve niet verwerkt. Het effect van de September- en Decembercirculaire in het rekeningresultaat van 2016 bedraagt € 8,6 mln.

Beperkt beïnvloedbaar resultaat

Het beperkt beïnvloedbaar resultaat betreft onderwerpen waarop de provincie in enige mate kan sturen, maar waarvan het resultaat bij de najaarsnota nog niet dusdanig duidelijk is dat dit cijfermatig kan worden verwerkt in de najaarsnota. In 2016 gaat het om de vrijval van verleende subsidies en de mutatie in de voorziening pensioenen GS.

In de najaarsnota is melding gemaakt van een mogelijke vrijval van verleende subsidies voor bedrijventerreinen van € 5 mln. Omdat deze ten tijde van opstellen van de najaarsnota nog onzeker was, is deze niet cijfermatig verwerkt in de najaarsnota. Daarnaast is PS in december geïnformeerd over de vrijval van de verleende subsidie erfgoedlijnen van Wierickerschans. De in 2016 gerealiseerde vrijvallen bedragen te samen € 5,4 mln.

Beïnvloedbaar resultaat

Naast de niet beïnvloedbare en beperkt beïnvloedbare afwijkingen op de begroting resteren de zaken waarbij de provincie de mogelijkheid heeft te sturen. De drie belangrijkste zijn:

1. Resultaat programma Mobiliteit	€ 10,4 mln
2. Groen, UPG, NNN (doel 1.3 t/m 1.5 excl. 1.3.4 incl. 3.4.3)	€ 7,5 mln
3. Apparaatslasten	€ 3,1 mln

Onder 'Het rekeningresultaat nader gespecificeerd' worden de zaken die hebben bijgedragen aan het rekeningresultaat (groter dan € 1 mln) toegelicht.

Bestemming en beklemming

Provinciale Staten besluiten bij het vaststellen van de jaarstukken over de bestemming van het rekeningresultaat. In de regel wordt voorgesteld om het rekeningresultaat ten gunste van de algemene reserve te brengen. Bij voorjaarsnota vindt vervolgens een integrale afweging plaats voor nadere bestemming van de middelen. Onderdeel van de integrale afweging bij Voorjaarsnota 2017 betreft het bestemmen van middelen waarvoor in 2016 of eerder wel juridische verplichtingen zijn aangegaan of bestuurlijke afspraken zijn gemaakt, maar die nog niet tot uitvoering zijn gebracht. Deze middelen worden bij jaarrekening gedefinieerd als beklemd; de middelen blijven beschikbaar voor het betreffende doel.

Beklemming geldt voor de decentralisatie-uitkeringen uit de September- en Decembercirculaire, het gesloten systeem voor groen en mobiliteit uit het Hoofdlijnenakkoord, de afspraken met de vakbonden met betrekking tot niet bestede middelen voor gedifferentieerd belonen en besluiten door PS genomen in 2016 over beklemming van (een deel van) het resultaat en of vrijvallende middelen.

Van het rekeningresultaat 2016 van € 35 mln is op grond van bovenstaande € 21,5 mln beklemd. Daarmee resteert € 13,5 mln die beschikbaar blijft voor integrale afweging bij voorjaarsnota. Onderstaand zijn de beklemden middelen weergegeven:

Beklemd deel rekeningresultaat (bedrage x € 1 mln):	
Decentralisatie-uitkeringen Provinciefonds (doel 5.1)	€ 5,9 mln
Fort Wierickerschans (doel 3.6)	€ 1,2 mln
Transparante Open Provincie (TOP)	€ 0,2 mln
Apparaatslasten - gedifferentieerd belonen	€ 0,5 mln
Groen, UPG en NNN (doel 1.3 t/m 1.5 excl. 1.3.4 incl. 3.4.3) – inclusief apparaatslasten	€ 8,0 mln
Mobiliteit (doel 2.1 en 2.2) – inclusief apparaatslasten	€ 5,8 mln
Totaal	€ 21,5 mln

Het rekeningresultaat nader gespecificeerd

Bij de 3^e W-vraag in de programmaverantwoording wordt per doel een analyse gegeven van de verschillen tussen bij de najaarsnota gepresenteerde (gewijzigde) begroting en de rekening. De belangrijkste verschillen, groter dan € 1 mln zijn hieronder kort toegelicht.

Belangrijkste verschillen die het rekeningresultaat hebben veroorzaakt (bedragen x € 1 mln):

1. Apparaatslasten (alle doelen) – deels beklemd	€ 3,2 mln
2. Groen, UPG en NNN (doel 1.3 t/m 1.5 excl. 1.3.4 incl. 3.4.3) - beklemd	€ 7,5 mln
3. Mobiliteit - (doel 2.1 en 2.2) - beklemd	€ 3,2 mln
4. Mobiliteit - (doel 2.1) – niet beklemd	€ 3,8 mln
5. Een groeiende, duurzame en innovatieve economie (doel 3.1)	€ 1,0 mln
6. Beter benut (bebouwd) gebied (doel 3.3)	€ 1,4 mln
7. Subsidie-afrekeningen bedrijventerreinen (doel 3.5)	€ 5,4 mln
8. Beschermd, bekend en leefbaar cultureel erfgoed (doel 3.6)	€ 1,4 mln
9. Voorziening pensioenen GS (doel 4.1)	- € 1,4 mln
10. Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur (doel 4.1)	€ 1,3 mln
11. Provinciefonds (doel 5.1) – deels beklemd	€ 8,6 mln
12. Motorrijtuigenbelasting (doel 5.1)	- € 1,6 mln
13. Reserve Groot onderhoud MJOP gebouwen (doel 5.1)	- € 3,5 mln
14. Overige verschillen < € 1 mln	€ 4,6 mln

1. Apparaatslasten (€ 3,2 mln voordeel) – deels beklemd

De onderuitputting van de budgetten voor apparaatslasten is in totaal voor € 3,2 mln. Deze onderuitputting vindt haar oorsprong in een voordeel op loonkosten van € 2,6 mln en een voordeel op overige indirecte kosten van € 0,6 mln. Binnen de loonkosten is een voordeel van € 0,5 mln op gedifferentieerd belonen. Dit voordeel wordt in geheel beklemd als gevolg van afspraken uit de CAO daarover.

Van het resterende deel van het voordeel op apparaatslasten (excl. gedifferentieerd belonen) heeft € 0,5 mln betrekking op Groen, UPG en NNN en € 2,3 mln betrekking op Mobiliteit. Vanwege de afspraken uit het Hoofdlijnenakkoord, om middelen voor Groen en Mobiliteit beschikbaar te houden, worden deze middelen beklemd.

2. Uitvoeringsprogramma Groen (UPG) en Nationaal Natuur Netwerk (NNN) (€ 7,5) mln voordeel - geheel beklemd

Van het voordelige resultaat is € 4,8 mln veroorzaakt door UPG projecten die in 2016 nog niet zijn afgerond en lagere subsidietoekenningen en – afrekeningen. Daarnaast is er is een voordeel van € 0,3 mln in de budgetten voor Participatie in Recreatieschappen en beheer en onderhoud van Provinciale Recreatiegebieden (PRG's) voornamelijk als gevolg van een verrekening met het Koepelschap Buitenstedelijk Groen. Tenslotte heeft € 2,4 mln van het resultaat betrekking op de PAS (Programmatische Aanpak Stikstof) en de budgetten voor Natura 2000. Hiervoor zijn diverse oorzaken als vertraging in de uitwerking en vergunningverlening, en uitloop van werkzaamheden.

Het voordelig resultaat is beklemd als gevolg van juridische en bestuurlijke verplichtingen en de afspraak in het Hoofdlijnenakkoord dat middelen voor UPG en NNN voor dit doel beschikbaar blijven (gesloten systeem).

Afwijkingen van de realisatie 2016 in vergelijking tot de begroting van 2016 hebben gevolgen voor de toekomstige programmering van de uitvoering van de beleidsdoelen Groen. Om de uitvoeringsresultaten, de bestedingen en programmering van de beleidsdoelen Groen beter te verbinden is thans het voortgangsrapport met betrekking tot de beleidsdoelen Groen "Voortgang Groen 2016" ontwikkeld. Ter realisatie van de genoemde betere verbinding worden naast dit instrument het Programma Zuid-Hollands Groen en het Kaderbesluit Groen in de Planning & Control cyclus ontwikkeld.

3. Mobiliteit (€ 3,2 mln voordeel) - geheel beklemd

Het voordelig rekeningresultaat in dit programma wordt voor € 3,6 mln veroorzaakt door opgelopen vertraging in de uitvoering van het planmatig beheer en onderhoud. Afwijkingen in onder andere de uitgaven voor

gladheidsbestrijding, uitstel van vervanging vervoermiddelen, lagere beheer- en onderhoudslasten, lagere kosten voor verkeersbeleid veroorzaken een voordelig rekeningresultaat van € 2,1 mln. Daarnaast wordt het rekeningresultaat voor € 0,9 mln veroorzaakt door kleinere verschillen die hun oorsprong vinden in wijzigingen van planningen gecombineerd met lagere kosten. Zie programma 2 voor een nadere toelichting.

Het voordelig resultaat is beklemd als gevolg van juridische en bestuurlijke verplichtingen en de afspraak in het Hoofdlijnenakkoord dat middelen voor Mobiliteit voor dit doel beschikbaar blijven (gesloten systeem).

4. Mobiliteit (€ 3,8 mln voordeel) - niet beklemd

Bij de verwerking van de kadernota 2015 en het kaderbesluit infrastructuur 2015 in de begroting is in programma 2 (mobiliteit & milieu) de reeks lange termijn inzicht kapitaal- en beheerslasten verwerkt en daarbij abusievelijk dubbel ingevoerd. Hierdoor zijn de algemene middelen in 2016 teveel belast. Het bedrag valt nu vrij ten gunste van de algemene middelen / financiële ruimte.

5. Een groeiende, duurzame en innovatieve economie (1 mln voordeel) - niet beklemd

Met betrekking tot het ondersteunen van het toeristisch/recreatief ondernemerschap worden voor € 0,4 mln lagere personele lasten gerealiseerd. Daarnaast valt de begrote storting van € 0,6 mln in de reserve Worldexpo 2025 vrij als gevolg van het stopzetten van dit initiatief.

6. Beter benut (bebouwd) gebied (€ 1,4 mln voordeel)- niet beklemd

Als gevolg van wijzigingen in de planning en wijzigingen in de begrote lasten zijn op diverse onderwerpen in dit doel lagere lasten gerealiseerd. Het betreft veelal beperkte onderzoeksbehoefte, lagere onderzoekskosten, vertraging in de uitvoering en lagere bijdragen dan eerder voorzien.

7. Subsidie-afrekeningen regionale economie (€ 5,4 mln voordeel) – niet beklemd

De lasten voor dit doel zijn lager uitgevallen door lagere vaststellingen van eerder toegekende subsidies voor bedrijventerreinen (€ 5,4 mln). Deze vrijval werd in de Najaarsnota 2016 op € 5 mln geschat. Vanwege onzekerheid over de uitkomsten is deze vrijval voorzichtigheidshalve niet in de najaarsnota-cijfers verwerkt.

8. Beschermd, bekend en leefbaar cultureel erfgoed (€ 1,4 mln voordeel) - deels beklemd

Het resultaat voor dit doel van € 1,4 mln wordt voor € 1,2 mln veroorzaakt door de vrijval van de incidentele subsidie aan Fort Wierickerschans. In de PS vergadering van 14 december 2016 is besloten de vrijvallende middelen te beklemmen en in de Begroting 2017 aan het budget toe te voegen. De overige € 0,2 mln resultaat komt uit diverse kleinere behaalde voordelen.

9. Voorziening pensioenen GS (€ 1,4 mln nadeel)

Op grond van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Appa) is de provincie wettelijk verplicht om zorg te dragen voor het verstrekken van een ouderdoms- of nabestaandenpensioen aan de (oud) leden van Gedeputeerde Staten en/of partners. De kaderstelling (vanuit het ministerie van BZK) voor de berekening van de pensioenverplichtingen voor GS is in het najaar van 2016 bekend gemaakt. De verwerking daarvan heeft tot gevolg dat € 1,4 mln is toegevoegd aan de voorziening.

10. Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur (€ 1,3 mln voordeel) – niet beklemd

Als gevolg van lagere bijdragen (eindafrekeningen) aan nationale en internationale interbestuurlijke samenwerkingsverbanden valt € 0,7 mln vrij in het rekeningresultaat. Daarnaast zijn € 0,6 mln lagere lasten gerealiseerd op het gebied van bestuurs-, rijks- en overige taken. Van het rekeningresultaat op dit doel van € 1,3 mln is € 0,2 mln beklemd voor het programma Transparante Open Provincie (TOP)

11. Provinciefonds (€ 8,6 mln voordeel) – deels beklemd

Ten opzichte van de Najaarsnota 2016 is er, op basis van de September- en Decembercirculaire 2016, sprake van een positieve ontwikkeling van het Provinciefonds. Hiervan heeft € 0,7 mln betrekking op een hogere

uitkering door ontwikkeling van het accres, € 2 mln betreft de vrijval van in het Provinciefonds gehanteerde behoedzaamheidsmarge en € 5,9 mln betrekking op hogere decentralisatie-uitkeringen. Van dit resultaat is € 5,9 mln; de decentralisatie-uitkeringen beklemd.

12. Motorrijtuigenbelasting (€ 1,6 mln nadeel)

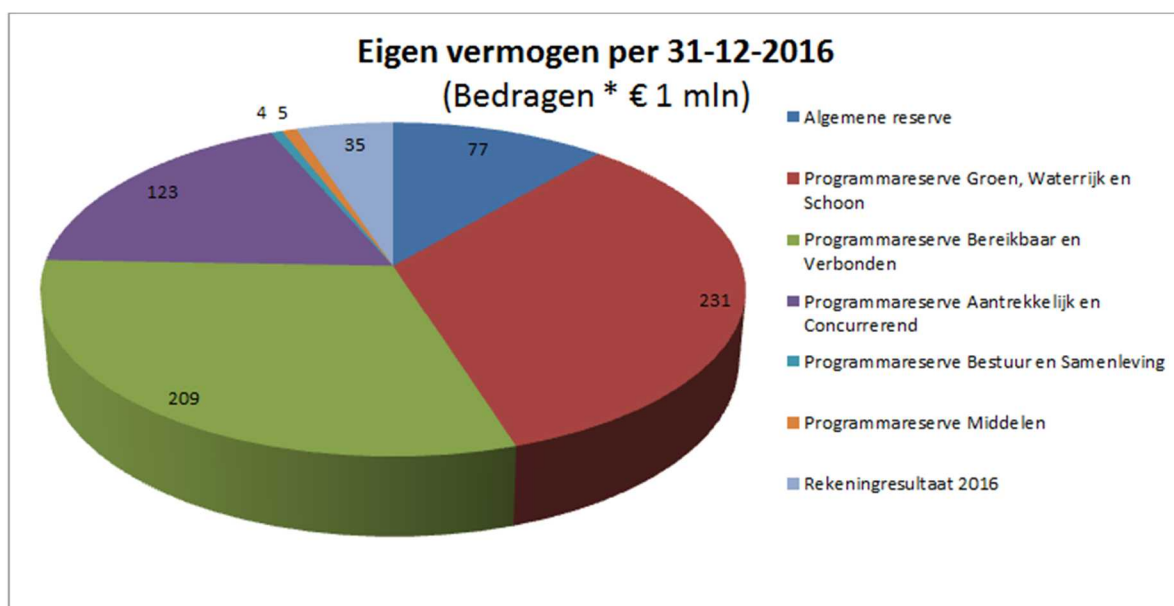
Ten opzichte van de Najaarsnota 2016 zijn de baten van de motorrijtuigenbelasting € 1,6 mln lager; een afwijking van 0,4%.

13. Reserve Groot onderhoud MJOP gebouwen (€ 3,5 mln nadeel)

In de Begroting 2016 is rekening gehouden met een dotatie aan de voorziening Groot onderhoud MJOP gebouwen. Deze dotatie diende om de meerjarige verbouwingskosten van het provinciehuis te egaliseren. Als gevolg van de wens van PS om de verbouwing van het provinciehuis meer duurzaam aan te pakken dienen de verbouwingsplannen worden aangepast. Omdat daarmee de planning moet worden herijkt valt daarmee volgens de accountant de noodzaak weg om € 3,5 mln van de begrote storting in de voorziening te storten. Om aan de wensen van PS tegemoet te komen en de middelen beschikbaar te behouden voor dit doel, zijn deze gestort in een nieuw gevormde reserve Groot onderhoud MJOP gebouwen.

Eigen vermogen en reserves

Het eigen vermogen bestaat uit de Algemene reserve, de Programmareserves en het nog te bestemmen rekeningresultaat 2016. Het eigen vermogen nam in 2016 toe met € 180,9 mln (Dit betreft de toename in het eigen vermogen van € 145,9 mln en het bestemde resultaat 2016 van € 35 mln). Het totale eigen vermogen bedroeg op 31 december 2016 € 684,8 mln. Onderstaand diagram geeft de samenstelling hiervan weer.

Bedragen x € 1 mln	Eigen vermogen per 1-1-2016	Eigen vermogen per 31-12-2016	Toename /afname
Algemene reserve	84,9	77,4	- 7,5
Programmareserves	381,2	572,4	191,2
Nog te bestemmen resultaat	37,8	35,0	- 2,8
Eigen vermogen	503,9	684,9	180,9

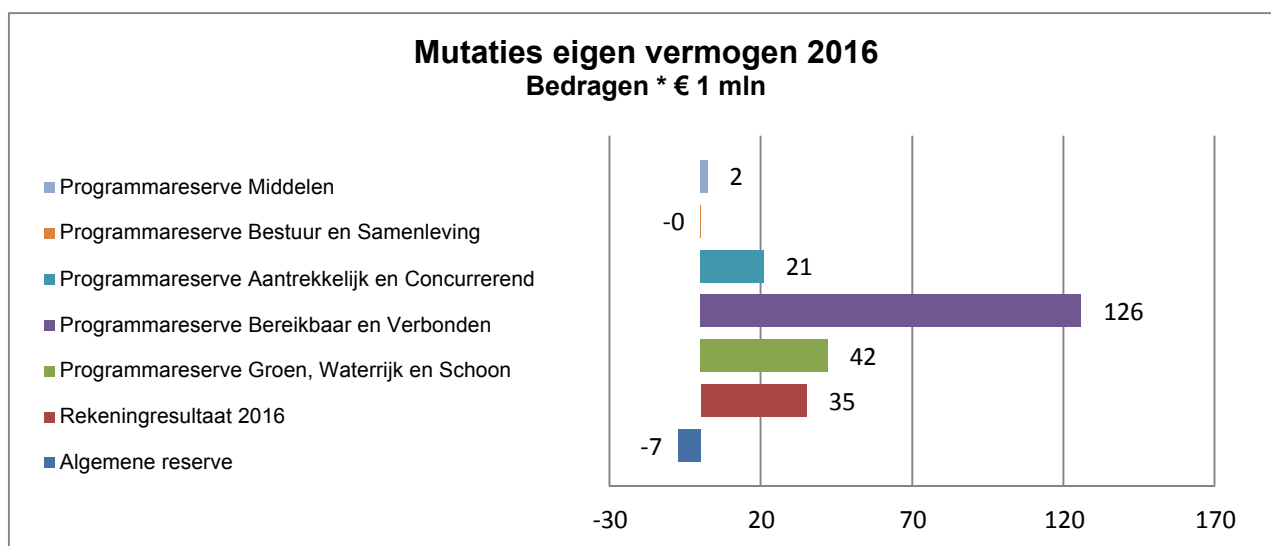
De algemene reserve is ten opzichte van de stand per jaareinde 2015 per saldo met € 7,4 mln afgenomen. Deze afname was in zijn geheel al aangekondigd in de begrotingswijzigingen. De afname wordt verklaard uit de toename als gevolg van de € 37,8 mln toevoeging van het rekeningresultaat 2015, gecorrigeerd met de inzet van

de algemene reserve in de Begroting 2016 van € 25,5 mln en tenslotte de afname van € 19,7 mln als gevolg van begrotingswijzigingen uit de voorjaars- en najaarsnota.

De stand van de algemene reserve moet op basis van de beleidsnota Weerstandsvermogen minimaal € 30 mln bedragen. De stand van de algemene reserve per ultimo 2016 is € 77,4 mln en voldoet hiermee aan deze norm.

De programmareserves stijgen in 2016 met € 191,1 mln. Deze stijging was voor € 95,7 mln al aangekondigd in de begrotingswijzigingen bij voor- en najaarsnota. Aanvullend op de aangekondigde stijging uit voor- en najaarsnota zijn de programmareserves bij de jaarrekening verder met € 95,4 mln gestegen. Van die stijging, ten opzichte van de begrotingswijzigingen, wordt € 55 mln verklaard door factoren (omzetting van een OVP's als gevolg van het vervallen van de terugbetaalverplichting) die niet door de provincie te beïnvloeden zijn. De overige afwijkingen (> € 3 mln) tussen begrote en gerealiseerde reservemutaties zijn:

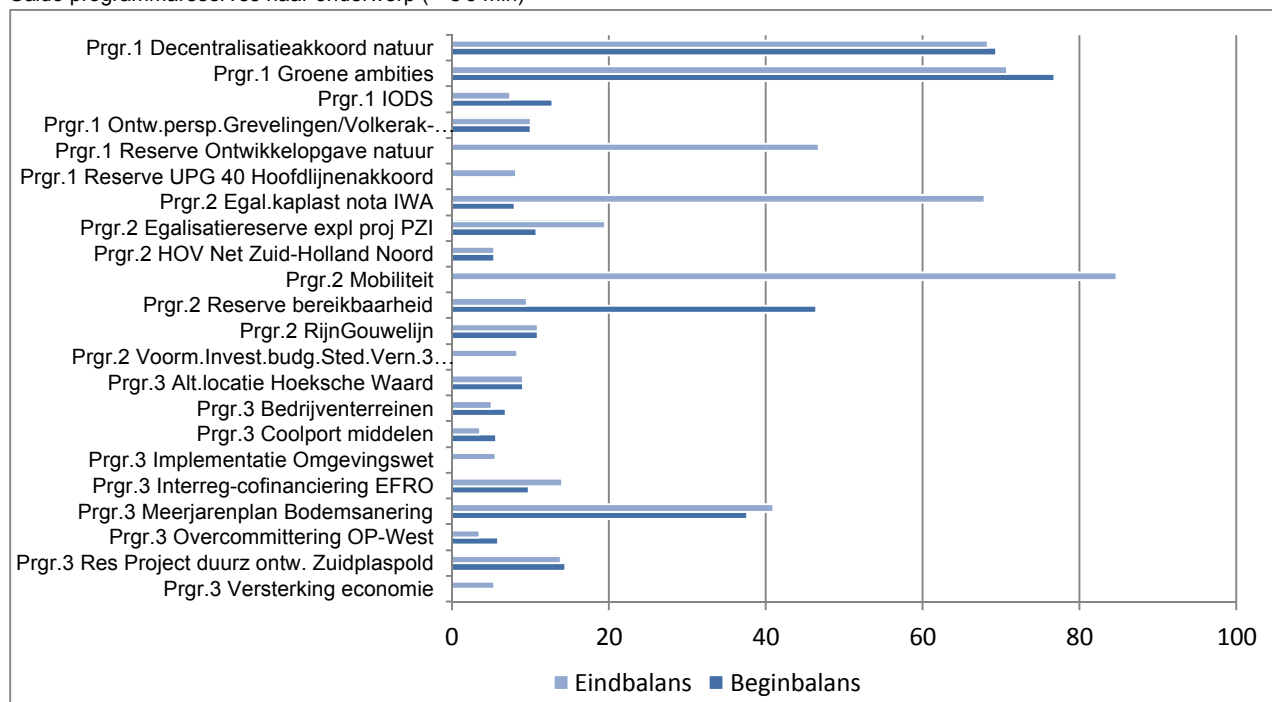
Decentralisatieakkoord natuur	7,2 mln
Egalisatiereserve exploitatie projecten PZI	6,7 mln
RijnGouwelijn	10,9 mln
Meerjarenplan Bodemsanering	4,0 mln
Overcommittering OP-West	3,5 mln
Groot onderhoud MJOP gebouwen	3,5 mln

Programmareserves

De programmareserves zijn per saldo toegenomen met € 191,1 mln. Onderstaand diagram is een overzicht van de belangrijkste reserves (\geq € 5 mln) op 1 januari 2016 (beginbalans) en 31 december 2016 (eindbalans).

Saldo programmareserves naar onderwerp (> € 5 mln)

De belangrijkste mutaties (\geq € 5 mln) in programmareserves in 2016 waren:

1. Programma 1 Groene Ambities	- € 6,0 mln
2. Programma 1 UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	€ 8,1 mln
3. Programma 1 Ontwikkelopgave Natuur	€ 46,7 mln
4. Programma 1 IODS	- € 5,4 mln
5. Programma 2 Egalisatie exploitatie projecten PZI	€ 8,7 mln
6. Programma 2 Kapitaallasten (egalisatie nota IWA en reserve bereikbaarheid)	€ 23,0 mln
7. Programma 2 Mobiliteit	€ 84,7 mln
8. Programma 2 Voormalige ISV3	€ 8,3 mln
9. Programma 3 Implementatie Omgevingswet	€ 5,5 mln
10. Overige reserves	€ 17,5 mln
11. Totaal	€ 191,1 mln

1. *Groene Ambities*

In totaal is in 2016 € 6 mln onttrokken aan de reserve Groene ambities. Deze bestaat uit een storting van € 7,9 mln (conform begroting) en een bijdrage uit de reserve van € 13,9 mln aan de reserve onttrokken (€ 6 mln meer dan begroot). De hogere bijdrage is aangewend voor de storting in de reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord.

2. *UPG 40 Hoofdlijnenakkoord*

In het Hoofdlijnenakkoord is € 40 mln extra beschikbaar gesteld voor het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG). Conform de wens van PS deze middelen apart te registreren is een reserve gecreëerd. Deze mutatie was niet in de begroting voorzien. In totaal is in 2016 € 8,1 mln gestort in de reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord.

3. *Ontwikkelopgave Natuur*

Als gevolg van het besluit van het ministerie tot het laten vervallen van de terugbetaalverplichting op de OVP Ontwikkelopgave natuur, is deze OVP, met een omvang van € 46,7 mln, omgezet in een reserve. Het besluit van het ministerie is in 2017 genomen en kwam daarmee te laat om te verwerken in de Begroting 2016.

4. IODS

In totaal is in 2016 € 8,2 mln onttrokken aan de reserve IODS. Deze bestond uit een storting in de reserve van € 0,1 mln (conform begroting) en een bijdrage uit de reserve van € 8,3 mln (€ 2,2 mln meer dan begroot). De meer dan begrote bijdrage diende ter dekking van de afrekening van de indexering van de bijdrage 2006-2016.

5. Egalisatie exploitatie projecten PZI

In totaal is in 2016 € 8,8 gestort in de reserve Egalisatie exploitatie projecten PZI. Deze bestond uit een storting van € 19,4 mln (€ 2,2 mln meer dan begroot) en een bijdrage uit de reserve van € 10,6 mln (€ 4,6 mln minder dan begroot). De meer dan begrote storting bestaat uit ontvangen baten, afgerekende subsidies en een vrijvallende voorziening (dubieuze debiteuren). De lagere bijdrage is het gevolg van een lagere realisatie van lasten.

6. Kapitaallasten infra

In totaal is in 2016 € 23 mln toegevoegd aan de reserves (reserve bereikbaarheid en egalisatiereserve kapitaallasten nota IWA). Deze bestaat uit een storting van € 67,2 mln (conform begroting) en een bijdrage van € 44,2 mln (€ 1,1 mln minder dan begroot). De lagere bijdrage is het gevolg van een lagere exploitatie.

7. Mobiliteit

In totaal is de reserve Mobiliteit in 2016 met € 84,7 mln gestegen. Deze bestaat uit een storting van € 110,5 mln (conform begroting) en een bijdrage uit de reserve van € 15,8 mln (€ 0,8 lager dan begroot). De lagere bijdrage is het gevolg van een lagere exploitatie.

De toename van de reserve mobiliteit moet worden beschouwd tegen de afname van de OVP BDU; De reserve neemt met € 84,7 mln toe en de OVP BDU neemt met € 80,3 mln af.

8. Voormalige ISV3

Als gevolg van het besluit van het ministerie tot het laten vervallen van de terugbetaalverplichting op de OVP ISV3, is deze OVP, met een omvang van € 8,3 mln, omgezet in een reserve.

9. Implementatie Omgevingswet

De reserve Implementatie Omgevingswet is in 2016 met € 5,5 mln gestegen. Deze stijging bestaat uit een storting van € 6 mln (conform begroting) en een bijdrage uit de reserve van € 0,5 mln (€ 0,7 mln lager dan begroot). De lagere bijdrage is het gevolg van een lagere exploitatie door de start van het programma.

10. Overige reserves

Voor een toelichting op alle overige vermeerderingen en verminderingen van de reserves wordt verwezen naar de toelichting op de balans in de jaarrekening bij het onderdeel vaste passiva. Daarnaast wordt verwezen naar het overzicht beklemdheid reserves.

Voorzieningen

Het totaalsaldo van de voorzieningen op 31 december 2016 is € 35 mln. Ten opzichte van de stand per begin 2016 is er sprake van een toename van € 2,3 mln (stortingen € 3,4 mln en aanwendungen € 1,1 mln).

Belangrijkste mutaties

Aan de voorziening t.b.v. de pensioenverplichtingen GS is in 2016 € 1,5 mln gedoteerd. De aanwendungen in 2016 zijn € 0,6 mln. Per saldo is de voorziening Pensioenen GS met € 0,9 mln gestegen en komt hiermee per 31-12-2016 op € 12,6 mln. De toename van het saldo per 31-12-2016 is groter dan geraamd als gevolg van een gewijzigde rekenrente.

In 2016 is de voorziening Groot onderhoud MJOP gebouwen gecreëerd. Op deze voorziening is € 1 mln gedoteerd als voeding en is € 0,4 mln onttrokken voor aanwendungen. Het saldo komt daarmee per 31-12-2016 op € 0,6 mln. De toename van het saldo per 31-12-2016 is lager dan geraamd. Een grotere dotatie was voorzien, maar bleef als gevolg van onzekerheden in de planvorming, als basis voor de omvang van de voorziening, achterwege.

Als gevolg van een herrubricering is in 2016 de voorziening Bentwoud gecreëerd. De OVP is geherrubriceerd omdat de ontvangen middelen van derden komen en niet van overheden.

Voor toelichtingen op alle stortingen en aanwendungen, wordt verwezen naar de toelichting op de balans in de jaarrekening, onderdeel vaste passiva - voorzieningen.

Doeluitkeringen en overlopende passiva (OVP)

De provincie ontvangt jaarlijks bijdragen van het Rijk met een specifiek bestedingsdoel. Deze doeluitkeringen moeten worden besteed aan het desbetreffende doel. Over de besteding wordt verantwoording afgelegd aan het Rijk, bijvoorbeeld door middel van de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SISA) bij de jaarrekening (zie bijlage 2). In de programmaverantwoording wordt nader ingegaan op de besteding van de middelen in 2016 en de afwijkingen ten opzichte van de begroting.

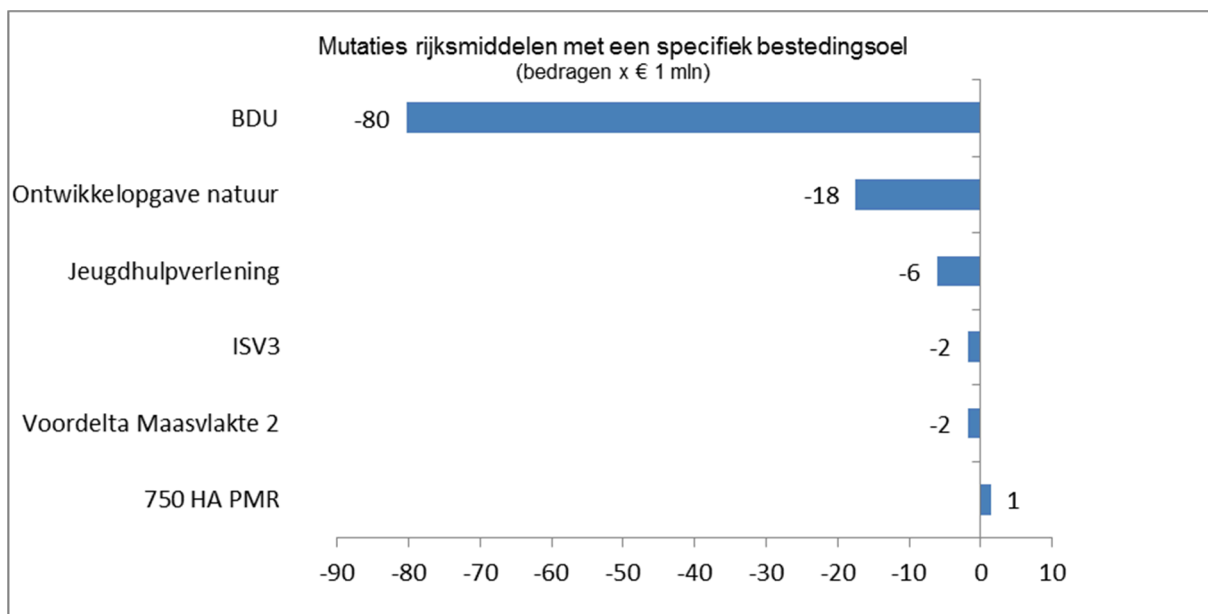
Voor deze uitkeringen geldt een terugbetalingsverplichting als ze niet aan het desbetreffende doel worden besteedt. De besteding van de middelen vindt niet altijd plaats in het jaar waarin het Rijk deze heeft uitgekeerd. Volgens de regels in het BBV reserveren we daarom de niet bestede middelen op de balans. Dit zijn de zogenaamde overlopende passiva (OVP).

In 2016 is de OVP Ontwikkelopgave natuur, door het vervallen van de terugbetaalverplichting, omgezet in de reserve Ontwikkelopgave natuur. Het bestedingsdoel is als gevolg van het vervallen van de terugbetaalverplichting niet gewijzigd.

In 2016 zijn meer van deze rijksmiddelen uitgegeven dan ontvangen. Hierdoor is het saldo van de overlopende passiva met € 115,9 mln afgenomen. Ultimo 2016 bedraagt het saldo van deze balanspost € 150,2 mln. In de programmaverantwoording zijn bij de desbetreffende doelen de uitgaven nader toegelicht.

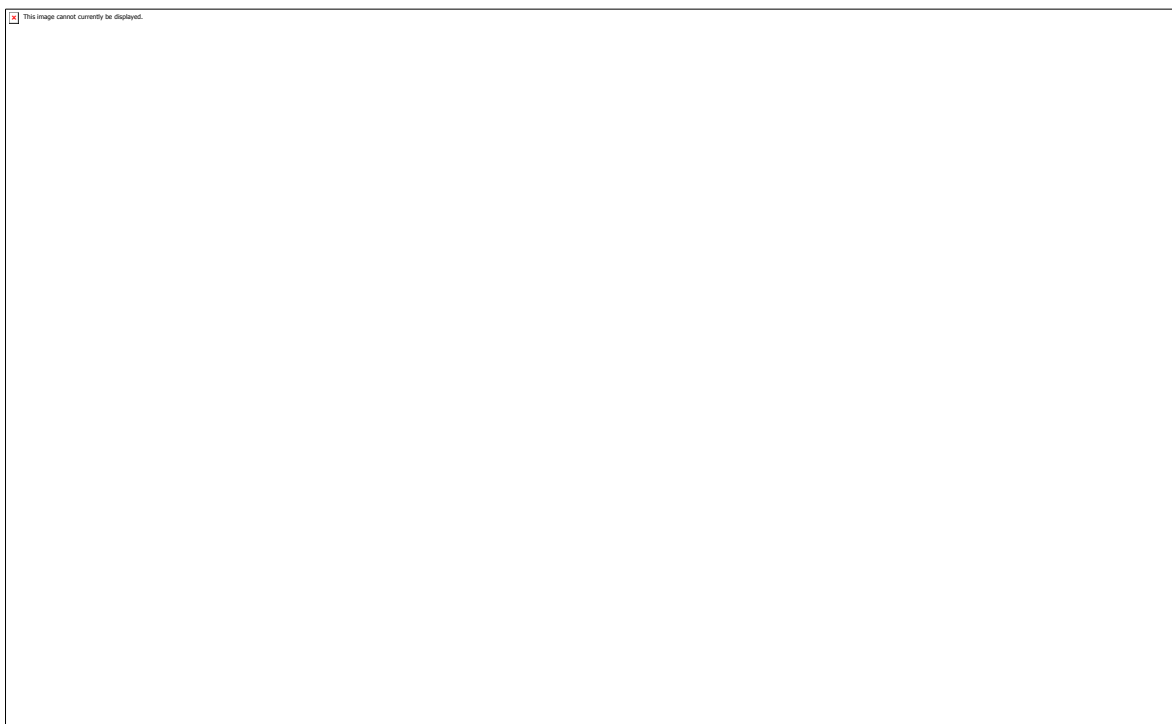
De belangrijkste wijzigingen, groter dan € 1 mln, zijn weergegeven in onderstaande grafiek. .

Tabel onder constructie

Investeringsen

In 2016 bedroegen de totale investeringsuitgaven € 198 mln. De bijdragen van derden waren in totaal € 120 mln. De netto investeringsuitgaven komen hiermee op € 76 mln.

Bovenstaande diagram geeft de bruto en netto investeringsuitgaven per jaar weer. Van de totale bruto investeringsuitgaven in 2016 heeft € 190 mln (95,8%) betrekking op mobiliteit en € 6,9 mln (3,5%) op bedrijfsvoering (huisvestingsvisie en ICT). Het overige deel betreft de programma's Groen en Water (€ 0,6 mln) en Ruimte, Wonen en Economie (€ 0,6 mln).

In 2016 waren voor € 273 mln bruto investeringen op begroot. De realisatie van de bruto investeringen bedroeg, zoals hierboven opgenomen, € 198 mln. Het verschil bedraagt € 74,6 mln en heeft voor € 68 mln (91,8%)

betrekking op afwijkingen op investeringen in mobiliteit en voor € 5,6 mln (7,6%) op afwijkingen op investeringen in bedrijfsvoering (huisvestingsvisie en ICT). Het overige deel betreft afwijkingen op investeringen met betrekking tot het programma Groen en Water (€ 0,9 mln).

Financiële kengetallen

Met ingang van de Begroting 2016, dienen decentrale overheden vijf financiële kengetallen op te nemen in hun paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing. In het BBV zijn geen normen opgenomen, waaraan de kengetallen kunnen worden getoetst.

In onderstaande tabel zijn de uitkomsten van de zes kengetallen opgenomen:

	Jaarrekening 2016
Netto schuldquote	38,7%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	36,3%
Solvabiliteitsratio	44,5%
Grondexploitatie	0,2%
Structurele exploitatieruimte	35,0 %
Belastingcapaciteit (tarief PZH t.o.v. gemiddelde)	114,5 %

De netto schuldquote, kengetal dat een indicatie geeft van de druk van schuldenlast (rente / aflossing) op de eigen middelen, is uitgekomen op 38,7%.

De netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is, vanwege het bestaan verstrekte leningen, lager dan de netto schuldquote. Per jaareinde 2016 bedraagt de netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen 36,3%.

De solvabiliteit, het kengetal dat de mate waarin de provincie in staat is om aan haar toekomstige verplichtingen te voldoen aangeeft, is per jaareinde 2016 44,5%.

De quote voor de grondexploitatie, het kengetal dat aangeeft hoe groot de grondpositie voor exploitatiegronden is (de totale waarde van de exploitatiegronden in eigendom bij de provincie) in relatie tot het totaal aan jaarlijkse baten, is vrijwel nihil. In praktijk blijkt dat de provincie geen of nagenoeg geen exploitatiegronden bezit en daarom weinig risico loopt op grondexploitaties.

Het kengetal Structurele Exploitatie ruimte geeft weer hoeveel structurele ruimte er is om de eigen lasten te dragen, ook als bijvoorbeeld de baten afnemen of lasten in de toekomst gaan toenemen.

Het tarief dat PZH hanteert voor de Opcenten, is 14,5 % hoger dan het gemiddelde tarief van alle provincies tezamen.

Op basis van deze jaarrekening geven de gerealiseerde quota geen aanleiding tot zorg of bijsturing. In de Begroting 2018 wordt nader ingegaan op de verwachte ontwikkeling van de kengetallen voor de langere termijn en zullen daaruit conclusies worden getrokken.

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het totaal aan inkomsten minus de uitgaven van de rijksoverheid, sociale fondsen en lokale overheden (onder andere gemeenten, provincies en waterschappen). Er zijn twee manieren van berekening: die volgens het BBV en die volgens het Rijk. Deze worden hieronder toegelicht.

Rijk en decentrale overheden hebben afgesproken dat decentrale overheden samen een negatief EMU-saldo mogen hebben van 0,5% bbp. Het Rijk stelt (op voorstel van de decentrale overheden) vast wat het maximale aandeel hierin mag zijn van respectievelijk gemeenten, provincies en waterschappen. Vervolgens stelt het Rijk op basis hiervan per individuele decentrale overheid een referentiewaarde vast voor het maximaal toegestane negatieve EMU-saldo. Deze wordt jaarlijks geactualiseerd.

In onderstaande tabel staan de meerjarige ontwikkelingen ten aanzien van het EMU-saldo, conform de rijkssystematiek (kasstelsel), weergegeven.

(bedragen x € 1 mln)	Realisatie 2015	Oorspronkelijke begroting 2016	Realisatie 2016	Begroting 2017	Raming 2018
EMU-saldo	-2,7	-202,7	-191,9	-278,6	-136,5

* De individuele referentiewaarden zijn per bestuurlijk overleg financiële verhoudingen (Bofv) van 14 september 2015 losgelaten.

Het verschil ad € 10,8 mln tussen oorspronkelijke begroting en realisatie vindt zijn oorsprong in het exploitatiesaldo, niveau van de investeringen en grondaankopen. Voor verklaring van deze verschillen op exploitatiesaldo en investeringen verwijzen wij u naar de corresponderende onderdelen van deze jaarrekening (saldo baten / lasten; overzicht investeringen)

Bij de grondaankopen wordt budgettair rekening gehouden met strategische grondaankopen voor € 15 mln. Deze hebben in 2016 zich niet in die mate voorgedaan.

Programma's

Programma 1 Groen, Waterrijk en Schoon

Inleiding/conclusie

Dit programma bevat de volgende doelen, die hierna worden toegelicht:

- Doel 1-1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast
- Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater
- Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap
- Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt
- Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw
- Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaarsnota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Lasten	193.209	232.823	6.050	651	239.524	224.990	14.533
Baten	46.690	58.676	7.821	7.474	73.972	122.786	48.814
Totaal saldo van baten en lasten	-146.519	-174.147	1.772	6.824	-165.552	-102.204	63.347
Bijdrage uit reserve	35.104	45.126	-2.980	-4.258	37.888	38.533	645
Storting in reserve	34.153	15.331	7.847	1.985	25.163	81.233	-56.071
Resultaat	-145.568	-144.352	-9.055	580	-152.826	-144.904	7.922

Doel 1-1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast

Wat hebben we bereikt?

Met dit doel wordt beoogd het volgende te bereiken:

- Overstromingen en wateroverlast worden voorkomen met preventieve maatregelen, passend bij de gewenste ruimtelijke en economische ontwikkeling van Zuid-Holland.
- Zuid-Holland is waterrobuust ruimtelijke ingericht, zodat bij overstromingen en wateroverlast de gevolgen zo klein mogelijk zijn.

De voortgang van dit doel wordt gerapporteerd via de monitoringsrapportage Ruimtelijke adaptatie. De monitoringsrapportage is in 2016 opgesteld en is te raadplegen bij de Staat van Zuid-Holland.

In deze monitoringsrapportage wordt inzicht gegeven hoe ver de provincie is met beleidsontwikkeling, of dit voldoende is om de doelen te halen en in hoeverre de ontwikkelde instrumenten (watertoets, kennisportaal, stimuleringsprojecten) toereikend zijn.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 1.1.1 Realiseren waterveiligheid en voorkomen wateroverlast

Kaderstelling regionale keringen

De provincie heeft een concept 'beoordelingsschema bepalen maatschappelijk belang van een niet-primaire waterkering' ontwikkeld. Aan de hand van dit beoordelingskader wordt op een transparante en éénduidige wijze bepaald of het wenselijk is om een kering als regionale kering in de provinciale waterverordening te normeren. Momenteel wordt dit concept beoordelingsschema samen met de waterschappen uitgetest.

In 2016 is een landelijke Visie Regionale Keringen 2016 opgesteld. De provincie heeft actief bijgedragen aan de ontwikkeling van deze nieuwe landelijke Visie. In de nieuwe Visie staat een integrale aanpak van de waterveiligheid centraal. Deze landelijke Visie Regionale Keringen is tijdens het Deltacongres gepresenteerd.

Actualiseren overstromingsrisicokaarten

De provincie is de kennisleverancier van de overstromingsrisicokaarten die op grond van de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (EU-ROR) publiek toegankelijk moeten zijn. De provincie is gestart met de actualisering van de overstromingsrisicokaarten, waarmee andere overheden (waterschappen en veiligheidsregio's) hun veiligheidsbeleid kunnen verbeteren.

Kaderstelling regionaal watersysteem

Om bij een hevige regenbui het water snel te kunnen afvoeren zorgen de waterschappen er voor dat er voldoende waterberging is in het regionale watersysteem. Om de omvang van de bergings- en afvoercapaciteit van het regionale watersysteem te kunnen berekenen heeft de provincie in de provinciale waterverordeningen normen voor waterkwantiteit vastgesteld. De normen zijn niet overal gelijk, deze zijn afhankelijk van de bestemming. Daarmee kan maatwerk in de regio worden geleverd.

Gebiedsgerichte waterveiligheid / meerlaagsveiligheid

De provincie heeft in 2016 deelgenomen aan het gebiedsoverleg Rijnmond-Drechtsteden en bijgedragen aan de realisatie van het Deltaprogramma. Voor het Eiland van Dordrecht is een MIRT-onderzoek uitgevoerd om te kijken of de inzet van regionale keringen als compartimenteringskering de gevolgen van een overstroming zover kan verminderen, dat de norm voor de primaire kering minder streng mag zijn.

Ook voor de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden is een MIRT-onderzoek uitgevoerd. Dit heeft waardevolle inzichten opgeleverd voor de meekoppelkansen in het gebied bij de dijkversterkingsopgaven.

De provincie is op het gebied van meerlaagsveiligheid een Europees samenwerkingsproject gestart: Flood resilient Areas by Multilayer Safety Approach (FRAMES). Waarbij de provincie het project coördineert (LEAD-partner) en zorg draagt dat de budgetten goed worden besteed. Als onderdeel van FRAMES is een pilot voor Meerlaagsveiligheid in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden in voorbereiding.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.1.1.1	Aantal kilometer genormeerde regionale keringen per jaar	2.065	250	280
1.1.1.2	Aantal getoetste dijkversterkingsplannen primaire keringen per jaar	3	3	1

Verantwoording prestatie-indicator

1.1.1.1: De prestatie is geheel gerealiseerd. De nulmeting is uitgevoerd in 2012.

Voor het beheergebied van het waterschap Hollandse Delta, Delfland en Schieland en de Krimpenerwaard is totaal 280 km aan regionale keringen toegevoegd in de Waterverordening Zuid-Holland.

1.1.1.2: De prestatie is deels gerealiseerd. In 2016 was de provincie betrokken bij de voorbereiding van 3 dijkversterkingsplannen voor de primaire keringen. Eén dijkversterkingsplan is in 2016 goedgekeurd, een tweede dijkversterkingsplan is eind 2016 ter goedkeuring aangeboden aan de provincie en wordt begin 2017 goedgekeurd. En bij het derde dijkversterkingsplan bleek dat door te anticiperen op de nieuwe veiligheidsnormen er geen verbeteropgave meer resteert.

Taak 1.1.2 Stimuleren van klimaatadaptatie

In 2016 is een start gemaakt met de concernopgave Adaptieve Delta, waar klimaatadaptatie een onderdeel van is. Vanuit deze opgave wordt gewerkt aan een provinciale adaptatiestrategie, gericht op het aanpassen aan klimaatverandering en bodemdaling. Dit aansluitend op de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS) die eind 2016 is verschenen.

De provincie heeft het Klimaatschetsboek Zuid-Holland uit 2007 laten actualiseren en digitaliseren. De nieuwe interactieve Klimaatatlas besteedt aandacht aan de effecten van extreem weer (waaronder wateroverlast). Deze atlas biedt een gemeenschappelijk kader voor provincie, regio's, gemeenten en waterschappen bij de beleidsuitwerking voor klimaatadaptatie.

Taak 1.1.3 Bevorderen van een waterrobuuste ruimtelijke inrichting

In 2016 is een verkenning uitgevoerd naar de rol van de provincie en ambitie die de provincie heeft ten aanzien van overstromingen, wateroverlast, hittestress en droogte. Bij deze verkenning waren provinciale beleidsafdelingen, gemeenten en waterschappen betrokken.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 1.1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast							
Lasten	3.816	4.829	60	-61	4.828	3.868	960
Baten	646	492	45	0	537	339	-198
Totaal saldo van baten en lasten	-3.170	-4.336	-15	61	-4.291	-3.528	762
<i>Programmareserves</i>							
Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	0	0	0	0	0	2	2
#Zwakke schakels	373	0	0	0	0	0	0
Decentralisatieakkoord natuur	-111	0	0	0	0	0	0
Programmamanagement Kustontwikkeling	1	100	0	0	100	75	-25
Zandmotor	25	200	0	0	200	182	-18
Stimulering duurzame energie	0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage uit reserve	288	300	0	0	300	260	-40
Resultaat	-2.882	-4.036	-15	61	-3.991	-3.268	722

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,3 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Bij de budgetten voor Waterveiligheid zijn er diverse kleine verschillen die optellen tot een voordeel van € 0,3 mln ruimte en betreffen onder meer onderbestedingen op de budgetten voor Regionale Keringen en Kustbeleid.
€ 0,2 (v)	Ja	BAT	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Het Europese subsidieprogramma Frames (Flood Resilient Areas by a Multilevel Safety Approach) is in 2016 gestart. De provincie is lead-partner van dit programma. De aanvraag is in de tweede ronde van het North Sea Region programma goedgekeurd en daarmee is ook een subsidie voor het totale programma van € 3,5 mln toegewezen. Voor de periode tussen de eerste en tweede ronde was wel geld gereserveerd, dit heeft geleid tot een voordeel van € 0,2 mln (v). Hierdoor kunnen over 2016 ook minder bijdragen van derden en bij Europa in rekening worden gebracht.
€ 0,3 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Er zijn diverse kleine overige verschillen die leiden tot een voordeel van € 0,3 mln. Het betreft onder andere een onderbesteding op het budget Samenwerking Waterschappen.
€ 0,1 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering.
Baten			
€ 0,2 (n)	Ja	BAT	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Zie de toelichting bij de lasten van Frames.

Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater

Wat hebben we bereikt?

Met de deelname aan het Nationaal Deltaprogramma, o.a. regionale uitwerkingen Zuidwestelijke Delta, Rijnmond-Drechtsteden, Rivieren, Kust en deelprogramma Zoetwater hebben we gewerkt aan het uitvoeren van de voorkeursstrategieën en beschikbaarheid van zoetwater.

Voor het doel drinkwater voeren we gesprekken met de drinkwaterbedrijven over de bescherming van de drinkwatergebieden.

Voor het zwemseizoen is ook in 2016 de jaarlijkse zwemwaterlijst vastgesteld.

In het Programma Bodemdaling 2016-2019 is opgenomen dat de provincie langs drie strategische lijnen een bijdrage gaat leveren aan het omgaan met bodemdaling: kennen, communiceren en doen.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.2.a	Aantal KRW-grondwaterlichamen dat aan de KRW-doelen voldoet	3	Geen meting	Geen meting

Verantwoording effectindicatoren

In 2016 was geen meting gepland. De eerstvolgende meting zal in 2018 plaatsvinden.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 1.2.1 Bijdragen aan bereiken evenwicht tussen beschikbaarheid en vraag zoetwater en uitvoeren voorkeursstrategieën uit het Deltaprogramma

De provincie werkt samen met de waterschappen aan Waterbeschikbaarheid. Waterbeschikbaarheid is een gebiedsproces dat aan de gebruikers van zoet water inzicht geeft over de beschikbaarheid van zoet water, nu en in de toekomst, en het waterbeheer dat daarvoor wordt geleverd. Gebruikers kunnen hun investeringen afstemmen op deze informatie.

De provincie is samen met het Hoogheemraadschap van Rijnland een pilot Waterbeschikbaarheid gestart in Boskoop. In de zomer van 2016 is het onderzoek voor de pilot Boskoop afgerond. In de pilot is niet alleen de beschikbaarheid van zoet water beschreven, maar zijn samen met ondernemers uit Boskoop tal van optimalisaties besproken. Van alle optimalisaties is in het rapport gedocumenteerd waarom ze wel of geen verdere uitwerking krijgen. Samen met het Hoogheemraadschap van Delfland is een pilot gestart voor het Westland. Deze zal in 2017 worden afgerond.

De pilots worden ingebracht in het Deltaprogramma Zoetwater en worden meegenomen in de landelijke evaluatie die in 2018 plaats zal vinden.

In de concept Rijksstructuurvisie zijn maatregelen beschreven om te komen tot een betere waterkwaliteit. In de bestuursovereenkomst ontwikkeling Grevelingen – Volkerakzoommeer heeft de provincie Zuid-Holland € 10 mln beschikbaar gesteld. De provincie heeft in 2016 veel energie gestoken in lobby om het ontbrekende deel van de financiering voor de uitvoering van de maatregelen voor de Grevelingen (zoals beschreven in de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak - Zoommeer) door het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) gedekt te krijgen. Uiteindelijk heeft de minister van I&M aangegeven op dit moment geen geld beschikbaar te stellen voor de uitvoering van de Rijksstructuurvisie waarmee de besluitvorming over dit programma naar een volgend kabinet is doorgeschoven (nadere toelichting is opgenomen in brief van gedeputeerde Janssen aan Provinciale Staten van 20 december 2016, behandeld in de Statencommissie Verkeer en Milieu van 19 januari 2017). In 2016 zijn geen nieuwe pilots gestart voor duurzame gietwatervoorziening.

Taak 1.2.2 Beschermen van drinkwaterbronnen

De benoemde ruimtelijke maatregelen in het Stroom Gebieds Beheerplan 2 betreffen gesprekken met drinkwaterbedrijven, gemeenten en omgevingsdiensten t.b.v. de bescherming van de drinkwatergebieden. In 2016 zijn meerdere gesprekken gevoerd met het oog op bescherming van de drinkwatergebieden. Hieruit zijn geen knelpunten naar voren gekomen.

Het onderzoek betrof een nieuwe manier om drinkwater te winnen in Ridderkerk. De uitkomst is dat dit technisch niet haalbaar is. Hiermee is het onderzoek afgerond.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.2.2.1	Aantal afgeronde maatregelen in drinkwaterwinningsgebieden (zoals vastgelegd in het SGPB voor 2016-2021)	0	2	2

Verantwoording prestatie-indicatoren

Doelstelling is behaald.

Taak 1.2.3 Kaderstelling, uitvoering en monitoring KRW-grondwater- en oppervlaktewaterlichamen

Het aantal maatregelen is uitgevoerd. Een aantal van deze locaties zijn gesaneerd. Op een ander deel van deze locaties bleek na onderzoek dat er geen risico's zijn die met spoed moeten worden aangepakt.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.2.3.1	Aantal provinciale Europese Kaderrichtlijn Watermaatregelen dat per 31-12 is afgerond (zoals vastgelegd in het SGBP voor 2016-2021)	0	50	50

Verantwoording prestatie-indicatoren

Doelstelling is behaald.

Taak 1.2.4 Beleidsvorming en gebiedsafspraken maken over veenbodemdaling

Het programma bodemdaling 2016-2019 is door GS vastgesteld in april 2016 en gedeeld met Provinciale Staten. De communicatie met externe partijen is gestart. Er is een plan van aanpak opgesteld om een provinciedekkende risicokaart te maken voor bodemopbarsting ten gevolge bodemdaling. De provincie heeft de opstart van het landelijk kennisprogramma Klimaat, Water en Bodemdaling ondersteund en vervolgens bijgedragen aan de uitwerking van de realisatie.

Tot op dit moment is er nog geen budgetvraag voor het thema. In 2017 zal opnieuw beoordeeld worden wat er aan budget benodigd is en welke indicatoren geformuleerd kunnen worden voor de taak 'beleidsvorming en gebiedsafspraken veenbodemdaling'.

Voor de 3 strategische doelen in het Programma Bodemdaling 2016-2019 is het volgende bereikt:

Kennen: er is opdracht verleend voor het maken van een provincie-dekkende risicokaart bodemopbarsting door bodemdaling en in samenwerking met het Platform Slappe Bodems en STOWA is het "Kennisprogramma Klimaat, Water en Bodemdaling" gestart. Dit programma voert de coördinatie van kennisdelen en zichtbaar maken van kennisleemten en kansen voor versterken en/of uitrollen handelingsperspectieven.

Doen: er is in samenwerking met gemeente en waterschap een gebiedsverkenning uitgevoerd ten behoeve van de aanpak in veenweideknijpgebieden en het uitproberen van handelingsperspectieven.

Communiceren: er is opdracht verleend voor het maken van een documentaire en de bodemdalingsopgave wordt geagendeerd in (landelijke en regionale) trajecten van adaptatiestrategie, klimaatadaptatie en omgevingsvisies.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 1.2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater							
Lasten	5.181	5.029	212	399	5.640	3.898	1.741
Baten	1.760	2.370	0	593	2.963	550	-2.413
Totaal saldo van baten en lasten	-3.421	-2.659	-212	194	-2.677	-3.348	-671
<i>Programmareserves</i>							
#Raingain	87	0	0	0	0	0	0
Decentralisatieakkoord natuur	485	0	272	-272	0	-153	-153
Bijdrage uit reserve	572	0	272	-272	0	-153	-153
Ontw.persp.Grevelingen/Volkerak-Zoom	10.000	0	0	0	0	0	0
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	0	0	86	-86
Storting in reserve	10.000	0	0	0	0	86	-86
Resultaat	-12.849	-2.659	60	-77	-2.677	-3.587	-910

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 1,7 (v)	Ja	BAT 1,6 (v) FR 0,1 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Het budget voor het Europese subsidieprogramma POP3 (Plattelands Ontwikkelings Programma) in dit doel is onderschreden met € 1,7 mln (v). Dit is voornamelijk veroorzaakt door automatiseringsproblemen bij de RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) dat de subsidieaanvragen verwerkt. Hierdoor kunnen over 2016 ook minder lasten bij de Waterschappen € 0,8 mln (v) en Europa € 0,8 mln (v) in rekening worden gebracht.
€ 0,1 (n)	Ja	RES € 0,2 (v) FR € 0,3 (n)	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Bij de overige budgetten is sprake van diverse verschillen wat leidt tot een nadeel van € 0,1 mln (n). Het budget voor Mooi en Schoon (Kaderrichtlijn) Water is met € 0,6 mln (n) overschreden, doordat er voor de gebiedsagenda Ablasterwaard-Vijfheerenlanden meer kosten ten laste van dit budget zijn gebracht. Daarnaast is er een afrekening geweest voor de subsidie voor het project Synergiegelden Baggerwerk polder Stein vrijval geweest van € 0,5 mln (v).
€ 0,1 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering.
Baten			
€ 1,6 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Zie de toelichting bij de lasten van POP3.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
€ 0,8 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Naar aanleiding van de evaluatie van de Grondwaterheffing hebben correcties plaatsgevonden zodat er minder baten zijn ontvangen. Daarnaast is er ook een bezwaar toegewezen. Het verschil tussen de gerealiseerde baten en lasten wordt verrekend via de voorziening Grondwaterheffing.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 0,2 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De vrijval van middelen als gevolg van de afrekening van de subsidie voor het project Synergiegelden Baggerwerk polder Stein heeft geleid tot een nadelige bijdrage uit de reserve van € 0,2 mln (n),
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 0,1 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Als gevolg van de overschrijding in de uitgaven bij POP3 is een deel van de niet gebruikte middelen in de reserve gestort.

Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap

Wat hebben we bereikt?

De mogelijkheden van groenbeleving in Zuid-Holland, zijn in het afgelopen jaar verder vergroot door de realisatie van nieuwe en kwaliteitsverbetering van bestaande groengebieden en recreatieve netwerken. De oplevering van het Bentwoud en de uitbreiding van ruim 600 km provinciaal wandelroutenetwerk zijn daar goede voorbeelden van.

De provincie is gezamenlijk met regionale gebiedspartijen aan de slag gegaan met het verwezenlijken van groene ambities voor recreatie, natuur en duurzame landbouw aan 14 landschapstafels. De gezamenlijke doelen en ambities hebben de landschapstafels in 2016 uitgewerkt in meerjarige gebiedsprogramma's, waarop de provincie haar financiële bijdrage heeft gebaseerd. De provincie financiert daarbij niet langer afzonderlijke projecten, maar treedt op als partner aan de landschapstafel en draagt financieel mede bij op basis van programmafinanciering. Hiervoor is een specifiek subsidie-instrument ontwikkeld, de Subsidieregeling Gebiedsprogramma's Groen Zuid-Holland.

Ook op financieel en organisatorisch vlak zijn veranderingen doorgevoerd om beter aan te sluiten op de provinciale rol en verantwoordelijkheid. Het betreft hierbij onder andere de overdracht van negen provinciale recreatiegebieden naar regionale overheden, de voorbereidingen voor uittreding uit de recreatieschappen en de opheffing van de Groenservice Zuid-Holland in combinatie met de overdracht van taken en overgang van medewerkers naar Staatsbosbeheer.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.3.a	Percentage Zuid-Hollanders dat tevreden is met recreatief groen in de buurt (straal van 2 km en/of binnen 10 minuten fietsen)	73%	nvt	nvt
1.3.b	Percentage Zuid-Hollanders dat tevreden is met recreatieve routenetwerken (varen, fietsen, wandelen)	66%	nvt	nvt

Verantwoording effectindicatoren

De tevredenheid met recreatief groen in de buurt en recreatieve routenetwerken wordt eens per 2 jaar gemeten. De eerstvolgende meting vindt plaats in 2017. Hierover zal worden gerapporteerd bij de Jaarstukken 2017.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 1.3.1 Realiseren en verbeteren recreatieve groen-en watergebieden

Met de afronding en oplevering van het Bentwoud is weer een belangrijke stap gezet in de realisatie van de restantopgave Recreatie om de Stad (RodS). Totaal is in 2016 een oppervlakte van ruim 520 ha gerealiseerd. Van de totale RodS-opgave voor de periode 2013-2019 (ruim 2.800 ha) is inmiddels 75% gerealiseerd.

Gedeputeerde Staten hebben besloten om het eigendom en beheer van de provinciale recreatiegebieden, in totaal 26, over te dragen aan gemeenten en private partijen. In 2016 zijn in totaal 9 gebieden overgedragen. Het betreft Zwetheul, Oosterduinse Meer, Berkelse Zweth, Oostelijke visplaats Alblas, Elzenweg, Kraaijebos, Achterdijkse Kade, Kade N214 en picknickterrein Oud-Alblas.

Voor het verbeteren van de recreatieve functie van bestaande recreatiegebieden is subsidie verleend voor een kwaliteitsimpuls. In 2016 zijn 17 nieuwe subsidies verleend voor deze kwaliteitsimpuls. Daarmee zijn in totaal in de periode 2014-2016 circa veertig subsidies verstrekt met een omvang van ruim € 12 mln.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.3.1.1	Aantal ha RodS-gebied waarvan de inrichting is afgerond en beheer geregeld. Het betreft RodS-gebieden waarvan per 2013 een realisatieopgave resteert.	1.383	2.150	2.120
1.3.1.2	Het aantal provinciale recreatiegebieden (PRG's) waarvan eigendom en/of beheer zijn overgedragen	7	15	16

Verantwoording prestatie-indicatoren

1.3.1.1: De prestatie is grotendeels gerealiseerd. In 2016 is 523 ha toegevoegd aan het areaal van ingerichte RodS-gebieden waarmee het totaal komt op 2.118 ha (geprogrammeerd was 2.150 ha).

Daarnaast geeft de realisatie in 2016 aanleiding tot het aanpassen van de totale programmering RodS voor de periode 2013-2019 als volgt:

- Vanwege een niet ingecalculerde financiële verrekening met het Rijk aangaande grondoverdracht, heeft de gemeente Albrandswaard in overleg met de provincie de keuze gemaakt om de realisatieopgave voor het gebied Kijvelanden (circa 58 ha) te laten vervallen.
- Anderzijds is in de Nieuwe Dortse Biesbosch circa 23 ha meer ingericht dan geprogrammeerd.

1.3.1.2: De prestatie is geheel gerealiseerd. In 2016 zijn 9 provinciale recreatiegebieden (PRG's) overgedragen, waarmee in totaal 16 van de 26 overdrachten hebben plaats gevonden. De overdracht ligt daarmee iets voor op de planning.

Taak 1.3.2 Realiseren en verbeteren recreatieve routestructuren en aansluiting stedelijk gebied

Het provinciale wandelrouten netwerk is uitgebreid met wandelroutes op IJsselmonde-West, in Gouwe Wiericke en op Voorne-Putten-Rozenburg met een lengte van 630 km. Dit is een uitbreiding van ongeveer 30% waarmee een totale lengte is ontstaan van ruim 2.800 km.

Vanwege de overgang van project- naar programmafinanciering, vindt de realisatie van het provincie dekkende wandelrouten netwerk in het vervolg hoofdzakelijk plaats via de landschapstafels.

Ter bevordering van de bereikbaarheid van groen vanuit de stad, is in 2016 een tweetal toeristische overstappunten gerealiseerd (zijnde een voorziening om de auto te parkeren en vanaf daar een wandel- of fietstocht te starten in een landelijke omgeving). Hiermee zijn in totaal 44 toeristische overstappunten aanwezig, verspreid over de hele provincie. Daarnaast zijn er in 2016 59 stad-landverbindingen verbeterd en 19 nieuwe stad-landverbindingen gerealiseerd die zorgen voor een betere aansluiting voor fietsers tussen stedelijk en landelijk gebied.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.3.2.1	Het aantal resterende knelpunten in recreatieve routes voor varen, fietsen, wandelen die door middel van een subsidie op basis van de Uitvoeringsregeling Groen worden opgelost	8	11	13

Verantwoording prestatie-indicatoren

De prestatie is deels gerealiseerd. Enkele onderdelen van knelpunten zijn in 2016 opgelost, maar nog niet volledig, waardoor het aantal op 13 blijft staan. De volledige afronding van 2 knelpunten wordt voorzien in het eerste kwartaal van 2017.

Nota bene: De uitbreiding van het wandelrouten netwerk in 2016 met 630 km (zie toelichting bij taak 3.2), maakt geen onderdeel uit van de indicator 1.3.2.1, omdat met de uitvoering van deze onderdelen reeds was gestart op

1-1-2016. Bij de indicator is het criterium gehanteerd, dat de uitvoering van werkzaamheden nog van start moest gaan (peildatum 1-1-2016).

Taak 1.3.3 Verbinden en ondersteunen vrijwilligersinzet in het groen inclusief maatschappelijke en groene netwerken

Vanuit het programma De Groene Motor zijn in 2016 vrijwilligers ondersteund met advies, cursussen, verzekeringen en materiaal. Ook is er een tweede ronde geweest van de 'voucherregeling' waarmee een bijdrage voor groene vrijwilligersprojecten verkregen kan worden.

Voor het eerst is ook in samenwerking met 'Voor je Buurt / Voor Natuur' gestart met het matchen van crowdfunding. Initiatieven die bijdragen aan onze doelstellingen, ontvangen hiermee een verdubbeling van de bijdragen die zij op weten te halen.

Met programma Groen doet Goed werken we samen met lokale trekkers om kinderen uit de meest stenige wijken in Zuid-Holland een avontuur in het groen te laten beleven. In de eerste helft van 2016 zijn 106 activiteiten geregistreerd. Aan de activiteiten deden ongeveer 8.000 kinderen mee. Het daadwerkelijk bereik is naar verwachting hoger. Rapportage over de tweede helft van 2016 volgt in de loop van 2017.

Groen en Gezondheid

Onderzoeken tonen het belang van groen voor de gezondheid keer op keer aan. In dat kader is een vijftal projecten op het gebied van 'Bewegen in het Groen' in 2016 afgerond. Verder is in samenwerking met Platform Stad in december 2016 een conferentie over de groene, gezonde leefomgeving georganiseerd. Hiervoor was veel animo.

Taak 1.3.4 Organiseren uittreden uit de recreatieschappen en afbouw Groenservice Zuid-Holland

Met elk schap is een financieringsovereenkomst gesloten, waarin is overeengekomen dat de provincie na haar uittreding zal overgaan tot het verlenen van een begrotingssubsidie aan het achterblijvende schap of, in het geval dat een schap zichzelf opheft, aan de rechtsopvolger van een schap. De ingangsdatum van deze overeenkomsten is 1 januari 2018. De minimale hoogte van deze subsidie is voor de komende negen jaar vastgelegd en komt in de plaats van een uittreedsom. De eerste jaren bedraagt de hoogte 100% van de huidige deelnemersbijdrage. De laatste vier jaar bedraagt de minimale hoogte variërend 70 tot 90% van onze huidige bijdrage. Tevens is afgesproken dat de inzet van de resterende provinciale middelen t.b.v. recreatiebeheer zal worden bepaald na consultatie van de Landschapstafels en Regiegroepen Groen. De overeenkomsten zijn eind 2016 door alle schapsbesturen geaccepteerd en ondertekend. Gekoppeld aan de akkoordering van deze overeenkomsten van de betreffende schappen heeft de provincie voor de grootstedelijke schappen haar eerder genomen besluit tot uittreding per 2017 herzien in uittreding per 1 januari 2018.

Eind 2016 is door alle deelnemers besloten het Koepelschap Buitenstedelijk Groen per 1 januari 2018 op te heffen. De provincie heeft dit mede mogelijk gemaakt door haar middelen, in het kader van bovenstaande financieringsovereenkomst, anders over de overblijvende schappen te verdelen. De overige deelnemers aan het Koepelschap doen hetzelfde. Daardoor blijft de situatie na opheffing van het Koepelschap, zowel voor alle individuele deelnemers als voor alle schappen, structureel budgettair neutraal en hoeft er geen jaarlijkse verevening meer plaats te vinden. Alle schapsbesturen hebben met dit voorstel ingestemd.

Begin 2016 hebben wij een overeenkomst gesloten met Staatsbosbeheer met betrekking tot het overnemen van het personeel van de G.Z-H door Staatsbosbeheer. De nadere uitwerking daarvan heeft geleid tot de vaststelling van een Sociaal Plan voor het personeel en nadere afspraken met Staatsbosbeheer over de verdeling van kosten en risico's. Daarnaast is met alle schappen een samenwerkingsovereenkomst overeengekomen met Staatsbosbeheer en provincie (de zogenaamde 'driepartijovereenkomsten') die in ieder geval de komende twee jaar de continuïteit van het beheer van de schapsgebieden garanderen. Daarmee doen wij ook recht aan

ons uitgangspunt 'mens volgt werk'. De overeenkomsten bieden ook de basis om, na afloop van de eerste twee jaar, de samenwerking tussen elk schap en Staatsbosbeheer verder uit te breiden en te versterken.

Met deze stappen heeft de provincie de basis gelegd voor de verdere ontwikkeling van een slagvaardige, toekomstbestendige en transparante governance-structuur rondom de groen- en recreatieopgaven in de provincie.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.3.4.1	Aantal natuur- en recreatieschappen (inclusief het Koepelschap Buitenstedelijk Groen) waarvan de provincie nog deelnemer is	9	9	9
1.3.4.2	Groenservice Zuid-Holland (G.Z-H) is afgebouwd	0%		100%

Verantwoording prestatie-indicatoren

1.3.4.1: Deze doelstelling wordt eerder dan verwacht geheel gerealiseerd. Het natuur- en recreatieschap Dobbeplass wordt per 1 januari 2017 opgeheven. Het Koepelschap Buitenstedelijk Groen wordt per 1 januari 2018 opgeheven. Met de overige schappen is overeengekomen dat de provincie per 1 januari 2018 uittreedt. Per saldo zal de provincie Zuid-Holland al per 2018 in geen enkel schap meer deelnemer zijn.

1.3.4.2: De afbouw van de G.Z-H moet met ingang van het begrotingsjaar 2019 zijn gerealiseerd. Deze doelstelling is eerder dan verwacht al geheel gerealiseerd. Eind 2016 is het formele besluit genomen dat de Groenservice Zuid-Holland (G.Z-H) per 1 januari 2017 zal zijn opgeheven. Alle G.Z-H medewerkers treden per die datum in dienst bij Staatsbosbeheer.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaarsnota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 1.3 Groenblauwe struct.versterkt samenh.stad-land&recr.landschap							
Lasten	58.449	48.556	4.608	-2.514	50.650	51.028	-378
Baten	13.703	11.445	-82	0	11.363	14.169	2.806
Totaal saldo van baten en lasten	-44.746	-37.110	-4.690	2.514	-39.286	-36.859	2.428
<i>Programmareserves</i>							
#Visiebeheer	6	0	0	0	0	0	0
Decentralisatieakkoord natuur	10.002	8.754	-1.866	0	6.888	2.635	-4.254
Frictiekosten algemeen	0	143	-143	0	0	0	0
#2012 DP RodS projecten	827	0	0	0	0	0	0
Groene ambities	-1.223	3.092	2.000	-2.000	3.092	11.988	8.896
Vlietland	160	82	0	0	82	353	271
Bijdrage uit reserve	9.773	12.071	-9	-2.000	10.062	14.976	4.913
Groene ambities	718	0	0	0	0	0	0
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	0	0	6.140	-6.140
Storting in reserve	718	0	0	0	0	6.140	-6.140
Resultaat	-35.691	-25.039	-4.699	514	-29.224	-28.023	1.201

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 3,6 (n)	Ja	RES € 2,9 (n) BAT € 0,8 (n) FR € 0,1 (v)	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van planning.</p> <p>De lasten voor het Uitvoeringsprogramma Groen in dit doel zijn met € 3,6 mln (n) overschreden. Deze overschrijding is een financieel effect wat ontstaan is omdat in het kader van het PZG (Programma Zuid-Hollands Groen) de administratie verder inzichtelijk gemaakt wordt, waardoor onder andere de € 40 mln extra middelen uit het Hoofdlijnenakkoord apart gevolgd gaan worden. Dit effect doet zich voornamelijk voor bij subsidie lasten voor Kwaliteitsverbeteringen Recreatiegebieden € 4,2 mln (n), voor Stad-Landverbindingen € 1,2 mln (n), voor het Provinciaal Wandelroutenetwerk € 1,1 mln (n) en overige subsidies € 1,9 mln (n). Daarnaast zijn er overschrijdingen van de budgetten voor de Ontwikkelopgave Rods € 4,5 mln (v), Bentwoud € 0,1 mln (n), Balij / Bieslandse Bos € 0,5 mln (v).</p> <p>Bij het budget Ontwikkelopgave RodS betreft dit onder andere de looptijd verlenging bij het project Oranjebonnen (in de Bonnenpolder en de Oranjepolder) waarbij de lasten € 1,1 mln (v) naar 2017 verschuiven en is er een vrijval van € 0,9 mln (v) als gevolg van de bijstelling van de overeenkomst afronding projecten Herinrichting IJsselmonde.</p> <p>Bij het budget voor het Bentwoud betreft dit onder andere de kosten € 0,4 mln (n) voor de realisatie van het fietspad door deelgebied Waddinxveen en een extra last ter grootte van € 0,8 mln in verband met een storting in de Voorziening Bentwoud omdat de OVP Bentwoud op basis van het BBV is vrijgefallen en een voorziening moet worden.</p> <p>Bij Balij komt dit dat als gevolg van vertraging in de uitvoering als gevolg van weersomstandigheden waardoor het aanbrengen van beplanting naar het volgende plantseizoen verschuift.</p> <p>Tezamen leidt dit tot een hogere onttrekking uit de programmareserves ter grootte van € 2,9 mln.</p>
€ 5,9 (v)	Ja	RES € 6,1 (v) FR € 0,3 (n)	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van planning.</p> <p>Het budget voor de Landschapstafels en Groenparticipatie is met € 5,9 mln (v) overschreden. Alle beschikbare middelen voor de Landschapstafels zijn in 2016 beschikbaar, maar de meeste lasten vallen niet in 2016 zoals was geraamd. De lasten voor de Landschapstafels worden betaald uit de hiervoor beschikbare beschikbaar gestelde € 40 mln uit het Hoofdlijnenakkoord, waarvan voor de Landschapstafels € 7,8 mln voor 2016 is geraamd. De niet uitgegeven middelen ter grootte van € 6,1 mln worden gestort in de programmareserve.</p>
€ 0,3 (v)	Ja	FR	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van planning.</p> <p>Er is een overschrijding van de budgetten voor de Participatie in Recreatieschappen en beheer en Onderhoud Provinciale Recreatiegebieden (PRG's) van € 0,3 mln (v) voornamelijk als gevolg van een verrekening van ruim € 0,1 mln (v) met het Koepelschap Buitenstedelijk Groen.</p>

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
€ 4,0 (n)	Ja	BAT € 0,9 (v) FR € 4,9 (n)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Er is een overschrijding van € 4 mln (n) bij de lastenbudgetten van de G.Z-H (Groenservice Zuid-Holland). De overschrijding wordt deels veroorzaakt door extra kosten van inhuur. Hier staat tegenover een onderschrijding van € 2,7 mln op de salariskosten. Daarnaast heeft G.Z-H extra baten gerealiseerd van € 2 mln vanwege het verlenen van extra diensten, onder andere vanwege extra dienstverlening voor PRG's (Provinciale Recreatie Gebieden). Hieraan zijn ook extra lasten verbonden. Zie ook de toelichting bij de baten. Per saldo is G.Z-H daarmee in 2016 binnen de totale budgetten gebleven.
€ 1,6 (n)	Ja	RES € 1,8 (n) FR € 0,2 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De transitiebudgetten van de provincie voor het uittreden van G.Z-H zijn met € 1,6 mln (n) overschreden. De overschrijding is met name veroorzaakt doordat de lasten van het sociaal plan in zijn geheel in 2016 € 2,1 mln (n) zijn genomen, terwijl dit niet geraamd was. In de Najaarsnota 2016 zijn deze kosten reeds benoemd en is aangegeven dat bij de jaarrekening bepaald zou worden hoe de budgettaire verwerking zal plaatsvinden en of middelen nog ten laste van 2016 moeten worden gebracht. Daarnaast zijn er minder inhuur- en advieskosten gemaakt. Dit heeft per saldo geleid tot een extra onttrekking € 1,8 mln (n) uit de programmareserve Groene Ambities.
€ 0,3 (n)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De overige budgetten zijn met € 0,3 mln (n) overschreden. Dit betreft diverse verschillen.
€ 2,9 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering.
Baten			
€ 2,8 (v)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Er zijn meer baten ontvangen dan geraamd. Dit betreft voornamelijk de bijdragen van derden aan de G.Z-H en de vrijval van de OVP Bentwoud die omgezet wordt naar de Voorziening Bentwoud. Zie verder toelichting bij de lasten.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 4,9 (v)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De bijdrage uit de programmareserve is € 4,9 mln (v) hoger dan geraamd. Zie toelichting bij de lasten.
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 6,1 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De onttrekking uit de programmareserve is € 6,1 mln groter dan geraamd. Zie toelichting bij de lasten.

Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt

Wat hebben we bereikt?

Voor het compleet maken van het Natuurnetwerk hebben we in 2016 de doelstellingen gehaald voor de groei van de hectares grond die beschikbaar zijn voor de NNN-opgave en het aantal nieuw ingerichte ha natuurgebied. Voor Natura 2000 zijn in totaal 19 beheerplannen vastgesteld. Voor alle Natura 2000 gebieden zijn vanwege de PAS afspraken met de terreinbeheerders gemaakt over de uitvoering van de noodzakelijke maatregelen voor de realisatie van de natuurdoelen. Daarmee worden de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000 gerealiseerd met behoud van economische ontwikkelruimte.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.4.a	Biodiversiteitsgraadmeter: Ontwikkeling kenmerkende soorten per ecosysteem (bos, open duin, moeras, natuurlijk grasland, agrarisch gebied)	100	103	Niet meer beschikbaar voor 2016
1.4.b	Kwaliteit SNL-beheertypen (flora, fauna, structuur, abiotiek en ruimtelijke condities)	M.i.v. 2019	M.i.v. 2019	M.i.v. 2019
1.4.c	Kwaliteit habitattypen in Natura 2000 gebied met vastgesteld beheerplan (% met een goede kwaliteit)	27%	27%	22%
1.4.d	Kwaliteit leefgebied/populatiegrootte vogel- en habitatrichtlijnsoorten in N2000 gebied met vastgesteld beheerplan (% met goede kwaliteit)	49%	49%	35%

Verantwoording effectindicatoren

1.4.a: De landelijke Biodiversiteitsgraadmeter die door Alterra voor Zuid-Holland werd berekend op basis van CBS getallen is door het CBS verbeterd en uitgebreid. De vernieuwde prestatie-indicator heet de Living Planet Index (LPI). Per 2016 wordt de Biodiversiteitsgraadmeter van Alterra niet meer berekend. Deze wijziging van de prestatie-indicator wordt via de voorjaarsnota doorgevoerd. In de Voortgangsrapportage Groen wordt alvast de Living Planet Index voor 2016 gepresenteerd.

1.4.b: Zoals in de Voorjaarsnota 2016 is aangegeven zijn deze waarden vanaf 2019 beschikbaar. Deze waarden staan daarom nu op PM.

1.4.c en d: De realisatie is lager dan de doelstelling. De oorzaak hiervan is dat de nulmeting (en de daarop gebaseerde doelstelling voor 2016) is gebaseerd op de informatie uit 12 Natura 2000 beheerplannen die destijds beschikbaar waren. Ondertussen zijn 21 Natura 2000 beheerplannen beschikbaar en blijkt dat de uitgangssituatie minder positief is dan uit de eerste nulmeting (die gebaseerd was op de destijds bekende gegevens) bleek. In 2018 wordt het Natura 2000-beheerplan Krammer - Volkerak verwacht. Voor dit gebied wordt nu een aanwijzingsbesluit voorbereid. Mede hierdoor zijn er nog geen voorlopige cijfers bekend over de kwaliteit van de habitattypen en de soorten. Het toevoegen van deze doelen kan een verschuiving in het percentage meebrengen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 1.4.1 Beschikbaar krijgen grond voor en inrichten van de restantopgave van het Natuurwerk Nederland inclusief verbindingen

De doelstellingen zijn gerealiseerd voor het beschikbaar krijgen van gronden voor de NNN en het aantal hectare nieuw ingericht natuur. De groei van de ecologische verbindingzones blijft echter achter bij de doelstelling.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.4.1.1	Jaarlijkse groei van het aantal ha grond die voor NNN beschikbaar is ten opzichte van de opgave			55,5
1.4.1.2	Jaarlijkse groei van het aantal ha nieuw ingericht natuurgebied ten opzichte van de opgave			583
1.4.1.3	Jaarlijkse groei van het aantal ha nieuw natuurgebied in beheer ten opzichte van de opgave	27.476	459	257
1.4.1.4	Jaarlijkse groei van het aantal kilometer nieuwe provinciale ecologische verbindingen ten opzichte van de opgave			2,35

Verantwoording prestatie-indicatoren

1.4.1.1: De doelstelling om 55 ha te verwerven is gerealiseerd. In de Krimpenerwaard is circa 11 ha verworven, in Gouwe Wiericke circa 9 ha en in de overige NNN gebieden circa 45 ha.

1.4.1.2: In totaal is 583 ha natuurgebied ingericht, dat is meer dan de doelstelling. In de Krimpenerwaard is 511 ha ingericht en in het Deltagebied is 72 ha ingericht.

1.4.1.3: In totaal is het areaal nieuwe natuurgebieden dat in beheer is in 2016 met 257 ha toegenomen. In 2016 is 113 ha nieuw in de beheerssubsidie regeling SNL opgenomen en is 144 ha door de provincie overgedragen aan een eindbeheerder op grond van de Nota Beheer EHS waarbij een beheerverplichting is meegegeven.

1.4.1.4: Er liepen in 2016 meerdere trajecten voor de realisatie van ecologische verbindingen. Daarvan zijn voor een totale lengte van 1,55 km verbindingen geheel of gedeeltelijk afgerond. Dit zijn minder kilometers dan begroot. Een oorzaak kan zijn dat (conform de Uitvoeringsstrategie) de provincie nu geen trekkersrol vervullen bij de aanleg van verbindingen.

Taak 1.4.2 Organiseren en innoveren natuurbeheer in Natuurnetwerk Nederland

Het aantal hectares in beheer met subsidie vanuit de Subsidie regeling Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland (SNL) laat een toename zien maar blijft achter bij de doelstelling. Met de SNL wordt een bestendig natuurbeheer mogelijk gemaakt en kan de natuur duurzaam in stand worden gehouden

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.4.2.1	Aantal hectare Natuurnetwerk Nederland in beheer met SNL subsidie	27.416	27.730	27.529

Verantwoording prestatie-indicatoren

Het aantal hectares in beheer met SNL subsidie is toegenomen maar blijft achter bij de doelstelling. Dit komt omdat het areaal nieuwe natuur waarvan de inrichting is afgerond en waarvoor vervolgens SNL subsidie is aangevraagd minder groot is dan begroot. De toename wordt verder veroorzaakt doordat de SNL per 2016 is opengesteld voor terreinen en terreindelen binnen het NNN die in eerste instantie niet voor SNL in aanmerking kwamen maar waarvoor inrichtings- of beheermaatregelen in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof nodig zijn. Met het verstrekken van de SNL wordt een bestendig natuurbeheer mogelijk gemaakt en kan de natuur duurzaam in stand worden gehouden.

Taak 1.4.3 Actualiseren Natura 2000 beheerplannen en naleving overeengekomen afspraken

In 2016 zijn de Natura 2000 gebieden Solleveld & Kapittelduinen en Spanjaardsduin samengevoegd. Daardoor liggen nu 22 Natura 2000 gebieden. Voor 19 gebieden is nu een (ontwerp)beheerplan vastgesteld en voor 2 gebieden is een conceptplan opgesteld dat begin 2017 vastgesteld kan worden. Voor 1 gebied (Krammer - Volkerak) moet het min. van Economische Zaken het Natura 2000 aanwijzingsbesluit nog vaststellen, daarna kan het Natura 2000 beheerplan opgesteld worden. Voor alle Natura 2000 gebieden waarvoor aanvullende natuurmaatregelen nodig zijn om de natuurdoelen te realiseren, zijn overeenkomsten met de terreinbeheerders afgesloten voor de uitvoering van deze noodzakelijk maatregelen. De uitvoering van de maatregelen verloopt volgens planning.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.4.3.1	Aantal ha (cumulatief) waar herstelmaatregelen zijn uitgevoerd in PAS-gebieden	280	400	400

Verantwoording prestatie-indicatoren

Met de terreinbeheerders in de PAS-gebieden zijn afspraken gemaakt over de uitvoering van herstelmaatregelen PAS. Jaarlijks rapporteren zij de voortgang. De prestatie-indicator geeft aan op hoeveel hectare herstelmaatregelen zijn uitgevoerd. De hectaren die in een jaar worden gerealiseerd worden opgeteld bij de hectaren die reeds gerealiseerd zijn. In de landelijke rapportage wordt dit in procenten gedaan, waarbij naar 100% wordt toegewerkt.

Taak 1.4.4 Faciliteren agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Per 1 januari 2016 is een nieuw stelsel voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer van start gegaan. Dit agrarisch natuur- en landschapsbeheer richt zich vooral op weidevogels. Daarnaast wordt agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de biodiversiteit in akkerranden en ten behoeve van landschap en waterkwaliteit gesubsidieerd. Het nieuwe stelsel wordt doelmatiger door met ingang van 2016 alleen subsidie te verstrekken in zo geconcentreerd en kansrijk mogelijke gebieden. Er worden subsidies verstrekt aan agrarische collectieven. De verantwoordelijkheid voor het agrarisch natuurbeheer ligt bij deze agrarische collectieven, zij maken de feitelijke beheerafspraken met de individuele agrariërs.

De overgang naar het nieuwe stelsel van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer kent een intensieve voorbereiding in de jaren voor 2016. Het jaar 2016, het eerste jaar van de uitvoering, stond in het teken van het opdoen van ervaring. Landelijk is voor de verdere professionalisering van de agrarische collectieven de Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer (SCAN) opgericht. In Zuid-Holland is daarnaast de Taskforce Agrarisch Natuurbeheer in 2016 actief geweest. Hierin werkte Boerennatuur Zuid-Holland, de Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland, de Groene Motor en het LEI samen om de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer af te stemmen met maatschappelijke partijen en verder door te ontwikkelen, kennis te delen en de vrijwilligers binnen het agrarisch natuurbeheer te ondersteunen. Ook is er vanuit de provincie Zuid-Holland de nodige inspanning geleverd om de agrarische collectieven te ondersteunen in dit eerste jaar van het nieuwe stelsel.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.4.4.1	Aantal hectare leefgebied binnen het nieuwe stelsel agrarisch natuur- en landschapsbeheer (open grasland, natte en droge dooradering, open akkerland)	12.825	12.825	15.710

Verantwoording prestatie-indicatoren

Door het verstrekken van deze subsidie is het buiten het NNN mogelijk voor agrariërs om maatregelen ten gunste van de biodiversiteit uit te voeren. Het overgrote deel van het beheer is gericht op weidevogels.

Het areaal dat binnen het nieuwe stelsel voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer gesubsidieerd wordt is aanzienlijk hoger dan de doelstelling. Het aantal hectaren uit de doelstelling is gebaseerd op de oorspronkelijke subsidieaanvragen van de agrarische collectieven. Daarin hebben zij een inschatting gemaakt voor hoeveel hectaren zij beheer met individuele agrariërs kunnen realiseren. Dat de oppervlakte aanzienlijk hoger is uitgevallen komt omdat er uiteindelijk meer agrariërs zijn overgestapt naar dit nieuwe stelsel. Daarnaast kan een agrarisch collectief met individuele agrariërs meer beheer afspreken dan dat er gesubsidieerd wordt. Dit leidt dan niet automatisch tot een hogere subsidie. De agrarische collectieven kunnen dit binnen hun financiële mogelijkheden doen. Deze flexibiliteit is een van de verbeteringen van het nieuwe stelsel.

Taak 1.4.5 Faciliteren verhogen biodiversiteit in 'overig' gebied en behoud beschermde soorten

De provincie zet zich op verschillende manieren in voor de biodiversiteit buiten de natuurgebieden. De provincie heeft hierin meestal een stimulerende en inspirerende rol. De volgende activiteiten worden door de provincie uitgevoerd.

Vergroten biodiversiteit in recreatiegebieden: Om de biodiversiteit in recreatiegebieden te vergroten is het mogelijk om een kwaliteitsimpuls uit te voeren. Dit kan impact hebben voor de Zuid-Hollandse biodiversiteit, omdat circa 7% van het oppervlak in Zuid-Holland uit recreatiegebieden bestaat.

Uit een globale inventarisatie is gebleken dat er de laatste jaren in Zuid-Holland grootschalige projecten in recreatiegebieden zijn uitgevoerd met natuurdoelstellingen die geheel buiten het NNN vallen. Van een aantal van deze gebieden blijkt uit incidentele gegevens dat deze een belangrijke bijdrage aan onze biodiversiteit herbergen. Het gaat hierbij vooral om broedvogels en overwinterende vogels, maar ook Rode Lijst-soorten van zoogdieren, amfibieën, dagvlinders en plantensoorten. Er zijn zelfs populaties van Europees beschermde soorten aangetroffen.

Goede voorbeelden hiervan zijn waterbergingsprojecten in de Eendragtspolder, de Zevenhuizerplas, het Bentwoud, de Groenzoom bij Pijnacker en Nootdorp, de Broekpolder bij Vlaarding en delen van recreatiegebieden in Midden-Delfland en tussen Delft en Zoetermeer.

Deze gebieden worden echter niet gemonitord, omdat deze geen onderdeel zijn van het NNN en daarmee ook buiten de SNL-regeling en de daarmee samenhangende monitoring vallen. Om deze redenen blijft grotendeels onbekend wat deze gebieden bijdragen aan de provinciale biodiversiteit, maar ook hoe deze mogelijk beter en interessanter aangelegd dan wel beheerd kunnen worden.

Van deze gebieden wordt in 2017 nagegaan in hoeverre er monitoringgegevens aanwezig zijn door vrijwilligers. Wanneer dit niet of voldoende voorhanden is, is de inzet om in deze gebieden eenmalig een SNL monitoring te laten uitvoeren. Hierdoor kan de waarde van deze gebieden voor biodiversiteit nader onderzocht en onderkend worden. Tevens worden twee gebieden in 2017 ook onder de schouw meegenomen.

Verlenen subsidies (URG) kwaliteitsimpuls in bestaande groengebieden: Voor deze subsidieregeling zijn 11 aanvragen ontvangen voor een totaal bedrag van € 4.344.000. Er zijn 2 aanvragen waarin het verhogen van biodiversiteit een rol speelt, namelijk de Belevenisboerderij Schieveen en Rottemeren (in totaal € 226.597).

Bijdragen aan Kaderrichtlijn Water: Bijna alle provinciale investeringen in relatie tot de KRW worden binnen het natuurnetwerk gedaan. Dit draagt bij aan een verbetering van de ecologische omstandigheden voor het bereiken van de natuurdoelen.

Stimuleren tijdelijke natuur: Het project 'Aan de slag met Tijdelijke Natuur' is gestart. Dit is een project waarmee de provincie in samenwerking met de Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland tijdelijke natuur promoot. Ook zijn terreinen die in aanmerking zouden komen voor tijdelijke natuur in beeld gebracht.

Soortenbeleid: Op basis van artikel 1:12 van de Wet natuurbescherming hebben de provincies de verantwoordelijkheid gekregen voor het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van een groot aantal soorten planten en dieren en hun leefgebieden. Hoe de provincie Zuid-Holland daar invulling aan gaat geven, naast uitvoering van het reeds bestaande beleid, moet nog nader worden uitgewerkt.

Natuur in de stad: Bijna een kwart van Zuid-Holland (22%) is bebouwd gebied. Voor de biodiversiteit in Zuid-Holland is het stedelijk gebied dus relevant. De gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor de biodiversiteit in het stedelijk gebied. Mede vanwege de van het Rijk naar provincies gedecentraliseerde verantwoordelijkheid voor flora en fauna is door de provincie in 2016 een netwerk opgezet met de stadsecologen van de gemeenten. Het doel is informatie-uitwisseling tussen de gemeenten en de provincie met betrekking tot biodiversiteit, en de voorbereiding voor de uitwerking van het provinciale actieve soortenbeleid in het kader van de Wet natuurbescherming.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 1.4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt							
Lasten	57.150	95.133	-2.104	5.021	98.049	94.459	3.591
Baten	25.596	40.578	6.750	6.051	53.379	103.638	50.259
Totaal saldo van baten en lasten	-31.554	-54.554	8.854	1.030	-44.670	9.180	53.850
<i>Programmareserves</i>							
1%-regeling Kunst	9	13	0	0	13	0	-13
Groene ambities	1.097	0	237	598	835	832	-3
#NORAH	585	0	0	0	0	0	0
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	0	93	0	0	93	8	-86
IODS	3.349	10.700	-4.574	-101	6.025	5.428	-596
Reserve Natuurcompensatie	0	0	212	0	212	93	-118
Decentralisatieakkoord natuur	680	1.100	-773	0	327	327	0
Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	0	0	0	0	0	39	39
Bijdrage uit reserve	5.720	11.906	-4.898	496	7.505	6.727	-778
IODS	423	75	0	0	75	75	0
Reserve apparaatslasten DLG	1.090	0	0	0	0	0	0
Reserve UPG 40	0	0	0	0	0	80	-80
Hoofdlijnenakkoord							
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	4.900	0	0	0	0	0	0
Groene ambities	0	0	5.893	1.985	7.878	7.878	0
Reserve Natuurcompensatie	989	0	454	0	454	489	-35
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	0	0	0	0	46.728	-46.728
Storting in reserve	7.402	75	6.347	1.985	8.407	55.250	-46.843
Resultaat	-33.236	-42.723	-2.390	-459	-45.572	-39.343	6.230

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 1,3 (v)	Ja	OVP € 0,9 (v) BAT € 0,2 (n) FR € 0,6 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De budgetten voor UPG (Uitvoeringsprogramma Groen) in dit doel zijn met € 1,3 mln onderschreden. De budgetten voor de Ontwikkelopgave EHS en de Gouwe Wiericke zijn elk met € 0,2 mln (n) overschreden. De lasten voor de Krimpenerwaard waren gelijk aan het budget. De lasten voor Deltanatuur zijn met € 1,7 mln (v) onderschreden en bestaan uit diverse verschillen waaronder vertraging in de aanbesteding Spuimonding Oost en er waren minder kosten voor de aankoop van grond.
€ 9,4 (n)	Ja	OVP € 9,4	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De budgetten voor Grondtransacties en Exploitatie van Grond zijn met € 9,4 mln overschreden. De oorzaak is dat er voor ruim € 9,2 mln meer gronden verkocht zijn in het kader van het Grond-voor-Grond programma. Dit heeft met name betrekking op de transactie verkoop Noordrand Goeree. Ook deze extra grondopbrengsten zijn gestort in de OVP. De lasten van deze storting drukken als extra lasten op de exploitatie.
€ 3,2 (v)	Ja	RES € 0,1 (v) OVP € 0,7 (v) FR € 2,4 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten voor het budget PAS (Programmatische Aanpak Stikstof) en Natura 2000 zijn met € 3,2 mln (v) onderschreden. Hiervoor zijn diverse oorzaken als vertraging in de uitwerking en vergunningsverlening, en uitloop van werkzaamheden. Dit leidt tot lagere onttrekkingen uit de reserve en OVP en vooral tot vrijval in de financiële ruimte. De middelen blijven in het kader van de "gesloten systeem" voor Groen behouden.
€ 2,3 (v)	Ja	BAT € 0,1 (v) FR 2,2 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Voor het SNL (agrarisch) natuurbeheer waren er minder lasten dan geraamd (€ 1,1 mln (v)). Dit betreft onder andere minder subsidielasten voor SKNL functiewijziging als gevolg van minder aanvragen door vertraging in de uitvoering. Ook stond er een stelpost begroot in verband met de verwachte en inmiddels ook doorgevoerde korting op het Provinciefonds in verband met de transitie natuurbeheer (€ 1,2 mln (v)). Tegenover deze onderbesteding staat een lagere Provinciefonds-ontvangst in programma 6.
€ 5,0 (v)	Ja	OVP	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten voor het PMR (Project Mainport Rotterdam) zijn met € 5 mln onderschreden. De voornaamste reden hiervoor is dat een grondaankoop is doorgeschoven naar 2017. Dit heeft geresulteerd in een lagere onttrekking uit de OVP.
€ 0,4 (v)	Ja	RES € 0,4 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten voor het project IODS (Integrale Ontwikkeling Delft Schiedam) zijn met € 0,4 mln (v) onderschreden als gevolg van enerzijds een grotere bijdrage in 2016 dan verwacht aan Rijkswaterstaat voor dit project. Dit is ontstaan omdat de afspraken over de indexering van de bijdrage eerder afgerond waren dan verwacht. Deze extra lasten ter grootte van € 2,2 mln (n) zijn uit de reserve onttrokken. Anderzijds is er uit afrekening van subsidies € 2,6 mln (v) meer terugontvangen dan geraamd. Dit is teruggevloeid naar de reserve.
€ 0,2 (v)	Ja	BAT € 0,1 (v) FR € 0,1 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Het budget voor het Europese subsidieprogramma POP3 (Plattelands Ontwikkelings Programma) in dit doel is onderschreden met € 0,2 mln (v).

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
			Dit is voornamelijk veroorzaakt door automatiseringsproblemen bij de RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) dat de subsidieaanvragen verwerkt. Hierdoor kunnen over 2016 ook minder lasten bij de Waterschappen € 0,1 mln (v) en Europa € 0,1 mln (v) in rekening worden gebracht.
€ 0,5 (v)	Ja	RES € 0,1 (v) FR € 0,4 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De overige budgetten zijn met € 0,5 mln (v) onderschreden. Dit betreft diverse verschillen.
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering.
Baten			
€ 50,3 (v)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De geraamde baten zijn met € 50,3 mln overschreden. Dit wordt veroorzaakt door extra baten als gevolg van de extra grondverkopen (€ 9,2 mln) (zie toelichting bij de lasten) en de lagere baten uit hoofde van onttrekking uit de OVP als gevolg van de onderschrijding van de lasten bij PMR (€ 5 mln) en Delatnatuur (€ 1,7 mln) (zie toelichting bij de lasten). Er waren ook nog meer overige baten ter grootte van € 0,8 mln. Daarnaast is er geen basis om de OVP Ontwikkelopgave Natuur te handhaven uit hoofde van het BBV. Daarom zijn de middelen ter grootte van € 46,7 mln vrijgevallen uit de OVP en gestort in de reserve Ontwikkelopgave Natuur.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 0,8 (v)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Deze afwijking wordt voornamelijk veroorzaakt door een grotere onttrekking vanwege de hogere lasten voor het project IODS. Zie toelichting bij de lasten.
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 46,8 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Er is € 46,8 mln meer gestort in de reserve dan geraamd. Dit betreft voornamelijk de extra storting ter grootte van € 46,7 mln in de reserve Ontwikkelopgave Natuur. Het betreft de vrijgevallen middelen uit de OVP Ontwikkelopgave Natuur. Zie toelichting bij de baten.

Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw

Wat hebben we bereikt?

Provinciale Staten hebben op 29 juni 2016 de InnovatieAgenda Duurzame Landbouw vastgesteld. Deze gaat over het stimuleren en faciliteren van innovatie in de grondgebonden landbouw en de voedselketen ten behoeve van een economisch rendabele agrarische sector. Hierin staat de grondgebonden landbouw centraal.

De kern van de aanpak uit het Ambitiedocument bestaat uit het faciliteren van proeftuinen, waar duurzame innovaties worden ontwikkeld. Een proeftuin is een zichtbare plek in Zuid-Holland waar de provincie, samen met koplopers in de voedselketen en in de landbouwketen, duurzame landbouw uitprobeert en ontwikkelt.

De provincie en deze koplopers hebben elkaar sinds begin 2016 een aantal malen ontmoet in het Platform Duurzame Landbouw. Ook een aantal kennis- en onderwijsinstellingen nemen deel aan dit Platform. De samenwerking in dit Platform is gericht op het ontwikkelen en implementeren van duurzame innovaties in proeftuinen.

GS hebben in oktober 2016 een Uitvoeringsplan InnovatieAgenda opgesteld. Hierin beschrijven zij de te ondernemen acties gedurende de looptijd van de InnovatieAgenda (t/m 2020). Ook hebben zij hierin voorstellen gedaan voor indicatoren voor Duurzame Landbouw voor de Begroting 2017, waaronder de effectindicator Barometer Duurzame Landbouw. Deze indicator komt in het voorjaar 2017 beschikbaar.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 1.5.1 Opstarten programma's gericht op kennis, ontwikkeling en innovatie landbouw

GS hebben met het oog op de uitvoering van de InnovatieAgenda in september 2016 3 openstellingsbesluiten genomen op grond van de Uitvoeringsregeling POP-3:

1) openstelling POP3-maatregel 2.7 'Samenwerking duurzame innovaties': open van 15 september 2016 tot 17 november 2016 (beschikbaar € 1 mln);

Deze openstelling heeft in november 2016 geresulteerd in 18 aanvragen. Het beschikbare bedrag is hierbij overtekend.

2) openstelling POP3-maatregel 2.1 'Kennisoverdracht duurzame innovaties': open van 14 november 2016 tot 18 januari 2017 (beschikbaar € 0,5 mln).

3) openstelling POP3-maatregel 2.2 'Fysieke investeringen duurzame innovaties': open van 28 november 2016 tot 25 januari 2017 (beschikbaar € 2,3 mln).

GS rapporteren in 2017 over de toekenning van subsidie.

In 2017 en volgende jaren volgen ten behoeve van de uitvoering van deze InnovatieAgenda openstellingsbesluiten voor andere subsidiemaatregelen uit deze uitvoeringsregeling.

De subsidieregeling Stimuleringskader systeeminnovatie grondgebonden landbouw Zuid-Holland is per juni 2016 beëindigd. In 2016 zijn drie nieuwe innovatieprojecten korte afzetketens gestart; zes projecten zijn in uitvoering.

Het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) voert op grond van subsidie uit deze regeling een meerjarig programma systeeminnovatie uit (2014-2017).

Deze regeling geldt als voorloper van de subsidieregelingen op grond van de InnovatieAgenda.

GS zetten ook via POP3-maatregel 2.3 (Regeling Jonge Landbouwers) in op de verduurzaming van de landbouw. Wij hebben deze regeling opengesteld in de periode van 1 maart tot en met 15 april. Er zijn 47 aanvragen ingediend. Er zijn 41 aanvragen toegewezen voor een totaal bedrag van € 0,7 mln.

De POP3-regeling LEADER is opengesteld in de periode van 12 december 2016 tot en met 31 januari 2017. Er was een bedrag van € 0,2 mln beschikbaar voor de Lokale Actie Groep Holland Rijnland en een bedrag van € 0,2 mln voor de Lokale Actie Groep Polders met Waarden. Een Lokale Actie Groep is door GS geïnstalleerd. GS rapporteren in 2017 over de toekenning.

Taak 1.5.2 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden

GS hebben in 2016 ingezet op de totstandkoming van innoverende samenwerkingsverbanden.

Het samenwerkingsverband Platform Duurzame Landbouw ontwikkelt zich naar een zelfstandig functionerend samenwerkingsverband waarbij de provincie Zuid-Holland faciliterend is. Dit Platform bestaat uit enkele tientallen deelnemers: ondernemers en koplopers duurzame landbouw, maatschappelijke organisaties en kennis- en onderwijsinstellingen. Dit Platform heeft in 2016 8 bijeenkomsten gehouden waarbij steeds verschillende thema's op het gebied van landbouw en voedselvoorziening centraal stonden. De samenwerking in dit Platform is gericht op het ontwikkelen en implementeren van duurzame innovaties in proeftuinen.

In het Samenwerkingsverband Kennis- en Ontwikkelprogramma werken provincie, onderzoeks- en onderwijsinstellingen op gelijkwaardige basis samen aan het vergaren, ontwikkelen en delen van relevante kennis voor het innovatieproces duurzame landbouw. Deze kennispartners zijn DRIFT-Erasmus Universiteit, Hogeschool Inholland, Hogeschool HAS en Wageningen Economic Research-Wageningen Universiteit.

De provincie en deze kennispartners hebben in december 2016 hun samenwerking vastgelegd in de Samenwerkingsovereenkomst "Kennis - en Ontwikkel programma InnovatieAgenda Duurzame Landbouw; Samen voor een Flinkke Sprong".

Taak 1.5.3 Faciliteren aanvragen kavelruil

Een kavelruilproject leidt tot verminderde versnippering van agrarisch eigendom in het landelijk gebied. Bij een kavelruil komen kavels dichterbij de boerderij te liggen en/of de huiskavel wordt vergroot. Dit leidt tot een betere bedrijfsvoering, tot geringere verkeersbelasting en tot betere mogelijkheden voor weidegang.

In 2016 zijn vier kavelruilprojecten uitgevoerd die hebben geleid tot aktepassering. Deze zijn uitgevoerd, hetzij in provinciale opdracht, hetzij met provinciale subsidie op grond van de Uitvoeringsregeling Groen. De agrarisch ondernemer bepaalt zelf of hij deelneemt in een kavelruilproject, een en ander afhankelijk van de voordelen die hij ziet bij een eigendomsruil van gronden.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.5.3.1	Jaarlijks aantal agrarische bedrijven met verbeterde kavelstructuur door middel van Uitvoeringsregeling Groen	47	47	32

Verantwoording prestatie-indicatoren

Het aantal deelnemende agrarische bedrijven waarvoor een verbeterde kavelstructuur ontstaat, fluctueert dan ook van jaar tot jaar. Het aantal in een kavelruilproject deelnemende agrarische bedrijven wordt bepaald door keuzes die de agrarisch ondernemer doet en de voordelen die hij ziet bij een eigendomsruil van gronden. Deze indicator fluctueert daardoor van jaar tot jaar.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 1.5 Sterke positie duurzame econ.rendabele grondgeb.landbouw							
Lasten	5.671	8.984	139	-171	8.952	3.284	5.668
Baten	114	1.379	0	-519	860	108	-752
Totaal saldo van baten en lasten	-5.557	-7.605	-139	-348	-8.092	-3.175	4.916
<i>Programmareserves</i>							
Sanering glastuinbouw	75	153	0	0	153	153	0
Decentralisatieakkoord natuur	2.056	970	0	0	970	-1.775	-2.745
Groene ambities	4	1.210	0	0	1.210	1.058	-152
Bijdrage uit reserve	2.135	2.333	0	0	2.333	-564	-2.897
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	0	0	1.836	-1.836
Storting in reserve	0	0	0	0	0	1.836	-1.836
Resultaat	-3.422	-5.271	-139	-348	-5.758	-5.575	183

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 2,0 (v)	Ja	RES € 0,2 (v) BAT € 0,3 (v) FR € 1,5 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten voor het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG) in dit doel zijn met € 2 mln (v) onderschreden. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat er minder subsidies dan geraamd voor Systeem Innovatie Landbouw en Agrarische Natuurversterking zijn verstrekt.
€ 0,6 (v)	Ja	BAT € 0,5 (v) FR € 0,1 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Het budget voor het Europese subsidieprogramma POP3 (Plattelands Ontwikkelings Programma) in dit doel is onderschreden met € 0,6 mln (v). Dit is voornamelijk veroorzaakt door automatiseringsproblemen bij de RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) dat de subsidieaanvragen verwerkt. Hierdoor kunnen over 2016 ook minder lasten bij de Waterschappen € 0,1 mln (v) en Europa € 0,4 mln (v) in rekening worden gebracht.
€ 2,7 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De lasten voor het budget Nota Ruimte Veenweidegebieden zijn met € 2,7 mln onderschreden. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een subsidievaststelling van de subsidie aan het Hoogheemraadschap van Rijnland voor het project de Reeuwijkse plassen. Dit leidde tot een vrijval van ruim € 2 mln. Daarnaast was er ook een vrijval als gevolg van de vaststelling van de subsidie voor de Aanleg Hoogwatervoorziening en Waterberging polder Achtienhoven van bijna € 0,4 mln.
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten voor de overige budgetten binnen dit doel zijn met € 0,2 mln onderschreden. Via het zogenaamde "gesloten systeem voor Groen" blijven deze middelen beschikbaar voor het programma Groen.
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Baten			
€ 0,8 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Er zijn € 0,8 mln minder baten ontvangen dan geraamd. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de onderbesteding bij het UPG wat resulteert in een lagere bijdrage uit Europa en de onderbesteding bij POP3 wat resulteert in een lagere bijdrage uit Europa en de Waterschappen. Zie verder toelichting bij de lasten.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 2,9 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Er wordt € 2,9 mln minder onttrokken uit de reserves als gevolg van de onderbestedingen bij het Uitvoeringsprogramma Groen (€ 0,2 mln) en de vrijval van subsidies op het budget Nota Ruimte Veenweiden (€ 2,7 mln). Zie toelichting bij de lasten.
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 1,8 (n)	Ja	N.v.t.	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Er wordt € 1,8 mln meer gestort in de reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord. Met het Hoofdlijnenakkoord is € 40 mln beschikbaar gesteld voor Groen. Om de besteding van deze middelen te kunnen volgen zijn de onderbestedingen op Landbouw aan het einde van het jaar in deze aparte reserve gestort.

Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu

Wat hebben we bereikt?

Het provinciale Milieu- en duurzaamheidsbeleid richt zich op het realiseren van een fysieke leefomgeving met schonere lucht, minder geluidsoverlast en het beperken van risico's met gevaarlijke stoffen.

Het uitvoeringsprogramma Externe Veiligheid is nu halverwege de looptijd. De veiligheidscontour Eemhaven en Distripark Albrandswaard is vastgesteld. Daarnaast is afgelopen jaar veel aandacht geweest voor het externe veiligheid beleid onder de Omgevingswet.

Binnen het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) en het Provinciaal Actieprogramma Luchtkwaliteit (PAL) hebben de provincie en haar partners gewerkt aan maatregelen om de luchtkwaliteit te verbeteren. Voor het NSL zijn in 2016 de laatste financiële afspraken gemaakt, zodat het in 2017 financieel afgerond kan worden. Voor geluid is de uitvoering van het Actieplan Geluid 2013-2018 opnieuw opgestart. Die uitvoering was opgeschort vanwege een verkeerde middelenverdeling (investeringsmiddelen in plaats van onderhoudsmiddelen) en een onjuiste normering van onderhoudskosten.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.6.a	Aantal blootgestelden aan risicovolle activiteiten	653.000	<= nulmeting	587.000
1.6.b	Aantal verantwoord blootgestelden aan risicovolle activiteiten (als percentage van totaal aantal blootgestelden)	27%	60%	84%
1.6.c	Aantal blootgestelden boven de grenswaarde stikstofdioxide (NO ₂)	81.000	<=nulmeting	1.300 (2015)
1.6.d	Aantal geluidgehinderden langs de provinciale wegen boven de 55 dB	9.800	-15% (8300)	-18% (8050)

Verantwoording effectindicatoren

1.6.a: Het totaal aantal blootgestelden is gedaald. Dit komt doordat een aantal omvangrijke invloedsgebieden in lijn zijn gebracht met de afstanden zoals die zijn opgenomen in de Regeling externe veiligheid inrichtingen. Tevens zijn enkele vergunningen herzien hetgeen ook heeft geleid tot een lager aantal blootgestelden. De doelstelling was om het aantal blootgestelden aan risicovolle activiteiten niet te laten toenemen, dit is behaald.

1.6.b: "Verantwoorde blootstelling" slaat op het verantwoordingsproces dat in geval van externe veiligheidsrisico's in een gebied doorlopen dient te worden bij het opstellen en vaststellen van functies in bestemmingsplannen. Als dit proces doorlopen is, worden personen die gebruik maken van de betreffende functies als "verantwoorde blootgesteld" benoemd. Ten opzichte van vorige jaren zet de tendens steeds meer verantwoord blootgestelden zich door.

1.6.c: De doelstelling van het NSL was om géén blootgestelden boven de grenswaarde vanaf 2015 te hebben. Deze doelstelling is nagenoeg gehaald op een beperkt aantal gemeentelijke wegvakken in Rotterdam en Den Haag na. Deze hardnekkige knelpunten worden veroorzaakt doordat de NO_x uitstoot van dieselveertuigen hoger was dan verwacht. De gegevens zijn uit 2015, de blootgestelden in 2016 zullen pas eind 2017 bekend zijn.

1.6.d: Elke 5 jaar wordt het aantal geluidgehinderden berekend. De laatst beschikbare cijfers van het aantal geluidgehinderden langs de provinciale wegen boven de 55dB zijn van 2013. In de tussenliggende jaren is de realisatie een inschatting op basis van het aantal km geluidmaatregelen en het aantal geluidgehinderden uit 2013. In 2017 wordt een nieuwe Europese geluidbelastingkaart gemaakt, op basis waarvan nieuwe cijfers beschikbaar komen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 1.6.1 Kaders stellen en de provincie vertegenwoordigen ten behoeve van alle milieuaspecten

De milieutaken zijn uitgevoerd binnen de vastgestelde beleidskaders. Daarnaast wordt de invoering van de Omgevingswet voorbereid. Zo zijn de provinciale standpunten ingebracht in de consultatieprocedures rond de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) behorende bij de Omgevingswet. In samenwerking met het ministerie van Infrastructuur en Milieu zijn zogenaamde botsproeven uitgevoerd waarbij bekeken wordt hoe vergunningverlening, toezicht en handhaving bij complexe bedrijven er onder de Omgevingswet uit komt te zien. Tevens is met de omgevingsdiensten kennis gedeeld over de omgevingsvergunning zoals bedoeld in de Omgevingswet door middel van leerkringen.

Taak 1.6.2 Uitvoeren van maatregelen voor beheersbaar houden, saneren en voorkomen van externe veiligheidsknelpunten

Het provinciaal externe veiligheid beleid is gericht op de bescherming van mensen in de omgeving van de productie, de opslag, het gebruik en het transport van gevaarlijke stoffen en het beheersen van de risico's voor omwonenden van vliegvelden. Hiervoor gelden landelijke en provinciale normen. Het gaat om overschrijding van grenswaarden voor het plaatsgebonden risico en overschrijdingen van de oriënterende waarde voor het groepsrisico. De grenswaarde voor het plaatsgebonden risico heeft in vrijwel alle gevallen een wettelijke status, waaraan saneringstrajecten verbonden zijn.

Het groepsrisico, waaraan de oriënterende waarde verbonden is, beschrijft de blootgestelden aan risico's ten gevolge van de productie, opslag, transport of het gebruik van gevaarlijke stoffen.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.6.2.1	Aantal EV-knelpunten (=som bestaand - opgelost + nieuw)	33	28	28

Verantwoording prestatie-indicatoren

De prestatie is geheel gerealiseerd, er zijn vijf knelpunten in 2016 opgelost.

Taak 1.6.3 Uitvoeren van maatregelen voor beheersbaar houden, saneren en voorkomen van knelpunten in de luchtkwaliteit

Voor de provincie en haar partners was 2016 het laatste jaar om nog uitgaven ten laste van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) te doen. Er zijn op dit moment geen knelpunten meer langs provinciale wegen. Om deze situatie te behouden wordt door de provincie verder gewerkt aan het voorkomen van knelpunten. Het huidige luchtkwaliteitsbeleid wordt ook na het NSL voortgezet.

Het Europese project CLean INland SHipping (CLINSH) is op 1 september 2016 officieel van start gegaan met steun van het Europese LIFE fonds en heeft een looptijd van 4 jaar. Het project moet duidelijk maken dat een lagere uitstoot in de binnenvaart mogelijk is.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.6.3.1	Jaarlijks aantal projecten uit het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit in procedure	13	50	42 (2015)
1.6.3.2	Jaarlijks aantal gerealiseerde maatregelen uit het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit	68	40	19 (2015)
1.6.3.3	Jaarlijks aantal maatregelen die in eigen beheer zijn gerealiseerd	11	8	1 (2015)

Verantwoording prestatie-indicatoren

1.6.3.1, 2 en 3: De prestatie-indicatoren betreffen (vaak infrastructurele) projecten die een goede luchtkwaliteit nodig hebben om te mogen worden uitgevoerd en maatregelen die voor een goede luchtkwaliteit zorgen. De doelstellingen lijken niet te worden gehaald, dit komt echter omdat de uitvoering voorloopt op de planning. Er zijn minder "projecten in procedure" dan gepland omdat de meeste die procedure al hebben doorlopen (58 NSL projecten hebben procedure doorlopen, 17 projecten zijn gerealiseerd). Ook het aantal jaarlijks gerealiseerde maatregelen neemt af, omdat er meer maatregelen in eerdere jaren zijn gerealiseerd dan gepland. In totaal zijn er 193 van de 220 maatregelen gerealiseerd waarvan er 21 door de provincie zelf zijn uitgevoerd (peildatum gegevens is voorjaar 2016). De jaarlijkse Voortgangsrapportage luchtkwaliteit geeft meer uitleg en achtergrondinformatie over deze indicatoren.

Taak 1.6.4 Uitvoeren van maatregelen voor beheersbaar houden, saneren en voorkomen van geluidshinder

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.6.4.1	Aantal km uitgevoerde geluidmaatregelen	43 km (2011)	110% (90 km)	124% (96,3 km)

Verantwoording prestatie-indicatoren

In het Actieplan Geluid 2013-2018 zijn 31 knelpunten geïdentificeerd. Hiervan zijn in totaal 9 knelpunten opgelost. Dit is minder dan beoogd in het Actieplan Geluid 2013-2018, vanwege het opschorten van de uitvoering van dit Actieplan vanwege een verkeerde middelentoedeling (investeringsmiddelen in plaats van onderhoudsmiddelen) en een onjuiste normering van onderhoudskosten. Daarnaast zijn op andere trajecten dan de in het Actieplan genoemde knelpunten wel geluidmaatregelen genomen. Op provinciale wegen ligt nu in totaal 96,3 kilometer weg met stil asfalt. (Deze lengte wordt gehanteerd als realisatie 2016). Ook staan er 30 kilometer geluidschermen en 22,4 kilometer geluidswallen (in sommige gevallen staan deze geluidmaatregelen langs wegen met stil asfalt).

Taak 1.6.5 Opdrachtverlening voor toepassen Nota vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Vanaf 1 januari 2016 is de provincie ook bevoegd gezag geworden voor de BRZO/RIE4-bedrijven die eerst onder gemeentelijk bevoegd gezag vielen. Het totaal aantal BRZO/RIE4-bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is komt dan op circa 120 bedrijven. Het totaal aantal bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) komt dan op circa 350 (het aantal inrichtingen kan variëren) complexe en risicovolle inrichtingen.

De omgevingsdiensten zijn in 2016 gestart met het implementeren van continu meten van klanttevredenheid in hun bedrijfsvoering.

In 2016 is gestart met het maken van de werkafspraken met de diensten volgens de kostprijsystematiek, op basis van specifiek omschreven producten en hiermee gemoeide inzet en kosten.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1.6.5.1.a	Percentage op tijd verleende vergunningen voor kortlopende procedures -- DCMR Omgevingsdienst Rijnmond	100%	100%	99%
1.6.5.1.b	Percentage op tijd verleende vergunningen voor kortlopende procedures -- Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	97%	100%	97%
1.6.5.1.c	Percentage op tijd verleende vergunningen voor kortlopende procedures -- omgevingsdienst Midden Holland	90%	100%	100%
1.6.5.1.d	Percentage op tijd verleende vergunningen voor kortlopende procedures -- omgevingsdienst West Holland	100%	100%	100%
1.6.5.1.e	Percentage op tijd verleende vergunningen voor kortlopende procedures -- omgevingsdienst Haaglanden	90%	100%	100%
1.6.5.2.a	Percentage op tijd verleende vergunningen voor langlopende procedures -- DCMR Omgevingsdienst Rijnmond	47%	>85%	57%
1.6.5.2.b	Percentage op tijd verleende vergunningen voor langlopende procedures -- Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	87%	>85%	100%
1.6.5.2.c	Percentage op tijd verleende vergunningen voor langlopende procedures -- Omgevingsdienst Midden Holland	86%	>85%	100%
1.6.5.2.d	Percentage op tijd verleende vergunningen voor langlopende procedures -- Omgevingsdienst West Holland	33%	>85%	100%
1.6.5.2.e	Percentage op tijd verleende vergunningen voor langlopende procedures -- Omgevingsdienst Haaglanden	90%	>85%	-
1.6.5.3.a	Percentage actuele vergunningen tov het totale provinciale bedrijvenbestand -- DCMR omgevingsdienst Rijnmond	99%	100%	99%
1.6.5.3.b	Percentage actuele vergunningen tov het totale provinciale bedrijvenbestand -- omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	100%	100%	100%
1.6.5.3.c	Percentage actuele vergunningen tov het totale provinciale bedrijvenbestand -- omgevingsdienst Midden Holland	100%	100%	100%
1.6.5.3.d	Percentage actuele vergunningen tov het totale provinciale bedrijvenbestand -- omgevingsdienst West Holland	100%	100%	100%
1.6.5.3.e	Percentage actuele vergunningen tov het totale provinciale bedrijvenbestand -- omgevingsdienst Haaglanden	100%	100%	100%
1.6.5.4.a	Percentage controledichtheid -- DCMR omgevingsdienst Rijnmond	100%	100%	100%
1.6.5.4.b	Percentage controledichtheid -- omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	100%	100%	100%
1.6.5.4.c	Percentage controledichtheid -- omgevingsdienst Midden Holland	100%	100%	100%
1.6.5.4.d	Percentage controledichtheid -- omgevingsdienst West Holland	100%	100%	100%
1.6.5.4.e	Percentage controledichtheid -- omgevingsdienst Haaglanden	100%	100%	100%
1.6.5.5.a	Percentage naleving DCMR omgevingsdienst Rijnmond	94%	>90%	42%
1.6.5.5.b	Percentage naleving -- omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	90% (grijs), 94% (groen)	>90%	54% (grijs), 96% (groen)
1.6.5.5.c	Percentage naleving omgevingsdienst Midden Holland	54% (grijs), 58% (blauw)	>90%	54% (grijs), 58% (blauw)
1.6.5.5.d	Percentage naleving omgevingsdienst West Holland	48%	>90%	48%
1.6.5.5.e	Percentage naleving omgevingsdienst Haaglanden	43%	>90%	43%

Verantwoording prestatie-indicatoren

Niet alle omgevingsdiensten voldoen aan de doelstelling voor op tijd verleende kortlopende procedures. De OZHZ geeft aan dat 1 keer een vergunning van rechtswege is verleend; dit betrof een milieuneutrale verandering waarbij er geen voorschriften noodzakelijk waren. Er worden maatregelen getroffen om herhaling te voorkomen. Ook bij de DCMR is er 1 keer een vergunning van rechtswege verleend, waarbij eveneens geen nadelige consequenties zijn opgetreden.

De door de omgevingsdiensten ingezette verbeteracties om de termijnoverschrijdingen voor langlopende procedures te minimaliseren hebben een positief effect gehad. De indicator op tijd verleende vergunningen voor langlopende procedures is voor alle omgevingsdiensten verbeterd. De DCMR blijft nog achter bij de doelstelling. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen, namelijk de complexiteit van de Ruimtelijke Ordening-procedures, de verschillende adviesaanvragen en de afstemming tussen de diverse partijen (bedrijf, gemeente, provincie, omgevingsdienst). Daarnaast heeft de Veiligheidsregio Rotterdam Rijnmond onvoldoende capaciteit voor de tijdige advisering over de brandbestrijdingsmaatregelen. Hierdoor wordt advies te laat aangeleverd hetgeen vertragend is in de procedure. Ook hebben bedrijven niet altijd belang bij snelle afhandeling van een revisievergunning.

De ODH heeft in 2016 geen procedures afgerond.

Uit de nieuwe indicator actuele vergunningen blijkt dat bij 4 omgevingsdiensten alle vergunningen actueel zijn met betrekking tot de vigerende wet- en regelgeving. Bij de DCMR zijn 3 vergunningen niet binnen de wettelijke termijn geactualiseerd. Vertraging in de procedure als gevolg van laat aanleveren van gegevens door het bedrijf en door discussie aan het begin van de procedure waren de belangrijkste redenen dat de vergunningen pas begin 2017 kunnen worden afgegeven. Een bedrijf heeft sluiting aangekondigd, waardoor actualisatie niet meer aan de orde was.

Uit de indicator controledichtheid blijkt dat alle provinciale inrichtingen in 2016 een preventieve Wabo-controle hebben gehad.

De indicator Naleving is dit jaar anders berekend waardoor de realisatie niet vergeleken kan worden met voorgaande jaren. De indicator heeft nu meer het karakter van een effectindicator en zegt iets over de initiële naleving door bedrijven. Anders geformuleerd: het percentage bedrijven waar bij de preventieve Wabo-controle (regulier Wabo toezicht) geen overtreding wordt geconstateerd. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt in de zwaarte van de overtreding. Geconstateerde overtredingen zijn conform Nota VTH gehandhaafd, tot de overtreding ongedaan is gemaakt.

Over naleving bij BRZO-controles is in de "Rapportage Brzo-inspecties 2015 provincie Zuid-Holland" (brief d.d. 5 juli 2016) gerapporteerd.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 1.6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu							
Lasten	62.942	70.293	3.135	-2.023	71.405	68.454	2.951
Baten	4.871	2.411	1.108	1.350	4.869	3.980	-889
Totaal saldo van baten en lasten	-58.071	-67.882	-2.027	3.373	-66.536	-64.474	2.062
<i>Programmareserves</i>							
Milieuaspecten omgevingbeleid	0	0	0	87	87	32	-55
Frictiekosten RUD	846	1.323	5	0	1.328	0	-1.328
Luchtkwaliteit (NSL)	990	1.850	900	-1.200	1.550	1.665	115
Stimulering duurzame energie	309	87	0	-87	0	1.080	1.080
Kosten/risico bestuursdwang OD's	0	0	0	476	476	79	-397
Reserve Omgevingsveiligheid	14.470	15.256	750	-1.800	14.206	14.390	184
Meerjarenplan Bodemsanering	0	0	0	41	41	41	0
Bijdrage uit reserve	16.616	18.516	1.655	-2.483	17.688	17.287	-401
Groene ambities	150	0	0	0	0	0	0
Luchtkwaliteit (NSL)	1.183	0	0	0	0	0	0
Reserve Omgevingsveiligheid	14.700	15.256	1.500	0	16.756	16.756	0
Milieuaspecten omgevingbeleid	0	0	0	0	0	1.165	-1.165
Storting in reserve	16.033	15.256	1.500	0	16.756	17.922	-1.166
Resultaat	-57.488	-64.622	-1.872	890	-65.604	-65.109	496

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Enmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 1,2 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De Omgevingsdienst West-Holland maakt een turbulente periode door. In 2016 is een reorganisatie in gang gezet. De ontstane frictiekosten uit deze reorganisatie, besloten in oktober 2016, worden bijgehouden in de jaren 2017-2019 waarbij de laatste rekening in 2020 zal volgen.
€ 1,8 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Het aantal bouwaanvragen is achtergebleven bij de verwachtingen. Hierdoor zijn door de Omgevingsdiensten in het kader van de Wabo BRIKS minder werkzaamheden verricht en blijven de lasten € 1,5 mln (na IC-ronde) achter bij de raming.
€ 0,7 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Voor € 0,2 mln Beleidsondersteuning natuur en milieu omdat in 2016 extra overleg is gevoerd over een aantal opdrachten, waardoor deze in 2017 starten. Verder is de bijdrage aan het IPO in het kader van projecten Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving lager uitgevallen dan

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
			voorgaande jaren € 0,1 mln en zijn er lagere uitgaven op diverse activiteiten.
€ 0,8 (n)	Ja	BAT 1,0 (n) RES 0,2 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Voor het Europese project Clean Inland Shipping (CLINSH) is dit jaar gestart. De eerste bijdrage vanuit de EU voor de diverse partners is als voorschot ontvangen. De bedragen zijn vervolgens doorbetaald aan de diverse partners. Door de late start van het project is deze bijdrage niet geraamd voor zowel de lasten als de baten.
€ 0,4 (n)	Ja	FR 0,8 (n) RES 0,4 (v)	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Door RIVM is een bloedonderzoek uitgevoerd onder de omwonenden van de locatie van de fabriek van Dupont / Chemours. Verder zijn een groot aantal WOB verzoeken afgehandeld. De kosten zijn daardoor € 0,7 mln hoger uitgevallen dan geraamd.
€ 0,4 (v)		FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering.
€ 0,1 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Diverse activiteiten.
Baten			
€ 0,5 (n)	Ja	FR 0,2 (n) RES 0,3 (n)	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. NSL.
€ 1,0 (v)	Ja	LST	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Voor de toelichting wordt verwezen naar de toelichting voor CLINSH bij de lasten.
€ 1,4 (n)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. RUD's/Wabo: De baten op Wabo-Briks zijn achtergebleven. Hoewel er een gering herstel is van de economie, heeft dit zich in 2016 niet vertaald in een toename van de (bouw) aanvragen in aantal en omvang.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 1,2 (n)		N.v.t.	De geraamde bijdrage ter dekking van frictiekosten RUD's blijkt dit jaar niet nodig.
€ 0,4 (n)		N.v.t.	De geraamde bijdrage voor dit jaar voor de kosten steekproef Chemours vallen lager uit dan geraamd. Een deel van de kosten valt in 2017.
€ 0,2 (n)		N.v.t.	Voor de toelichting wordt verwezen naar de toelichting voor CLINSH bij de lasten.
€ 1,1 (v)		N.v.t.	Conform de Voorjaarsnota 2016 wordt het saldo van de opgeheven reserve Stimulering duurzame energie overgezet naar de reserve Milieuaspecten omgevingsbeleid. In de opgeheven reserve stonden stortingen vanuit verschillende milieu-onderwerpen.
€ 0,3 (v)		N.v.t.	Voor de toelichting wordt verwezen naar de toelichting voor Luchtkwaliteit bij de baten.
€ 0,1 (v)		N.v.t.	Diverse activiteiten.
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 1,1 (n)		N.v.t.	De resterende middelen uit de reserve Stimulering duurzame energie worden in de reserve Milieuaspecten omgevingsbeleid gestort.
€ 0,1 (n)			Betreft de storting van een afgerekende energiesubsidie.

Programma 2 Bereikbaar en Verbonden

Inleiding/conclusie

Dit programma bevat de volgende doelen, die hierna worden toegelicht:

Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde

Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaarsnota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Lasten	315.089	316.969	5.199	17.830	339.999	293.222	46.777
Baten	124.135	13.862	75.684	9.620	99.166	85.669	-13.496
Totaal saldo van baten en lasten	-190.954	-303.107	70.485	-8.210	-240.833	-207.552	33.281
Bijdrage uit reserve	36.346	123.405	-67.701	35.810	91.514	73.842	-17.672
Storting in reserve	64.608	142.215	16.094	28.957	187.267	189.450	-2.184
Resultaat	-219.216	-321.917	-13.310	-1.358	-336.586	-323.161	13.425

Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde

Wat hebben we bereikt?

In 2016 heeft de provincie Zuid-Holland verder invulling gegeven aan de ambitie de best bereikbare provincie van Nederland te worden. In het oog springende resultaten en mijlpalen zijn de openstelling van de parallelstructuur A12 en de gunning van het eerste deel van de bouw Rijnlandroute. Ook de reconstructie van de knoop A13 - N209 is in 2016 afgerond.

Met de opening van de parallelstructuur A12 zijn de extra Gouwe Kruising en de Moordrechtboog in gebruik genomen. Hiermee is de lokale bereikbaarheid van Gouda verbeterd en wordt de A12, als belangrijke verbindingssas in Zuid-Holland, ontlast.

De gunning van het eerste projectdeel van de Rijnlandroute betreft de ombouw van knooppunt Leiden West, de bouw van de nieuwe N434 met geboorde tunnel en de aanpassingen aan de A4 en A44 ten behoeve van de Rijnlandroute. Tevens wordt de aannemerscombinatie verantwoordelijk voor het 15-jarig onderhoud van de N434. De planning is dat dit deel van de bouw voor eind 2022 wordt afgerond.

Voor de N211 Wippolderlaan is een belangrijke stap gezet richting realisatie. In juni 2016 is de uitvoeringsovereenkomst met de gemeenten Westland en Midden-Delfland ondertekend. Verwacht wordt dat het project in de periode 2020-2022 gereed zal zijn.

In 2016 zijn in totaal 20 fietsprojecten gerealiseerd en financieel afgerond. Daarnaast is het nieuwe fietsplan 2016 – 2025 vastgesteld. De uitgangspunten van het nieuwe fietsplan zijn verder uitgewerkt in uitvoeringsagenda “Samen verder fietsen”. Daarbij zijn er zes projecten, voortgekomen uit het amendement A517 “Investeren in fietsen”, aan de nieuwe Uitvoeringsagenda toegevoegd. Bij de uitvoering van deze fietsprojecten zal worden gekeken naar kansen voor innovatie en duurzaamheid.

In 2016 zijn bij 10 onderhoudsprojecten aan provinciale wegen verkeersveiligheidsmaatregelen genomen. Daarnaast zijn er los van onderhoudswerkzaamheden vier projecten afgerond waaronder N207 - N454 (Coenecoopbrug - Waddinxveen) en de Rotonde N210 Lopikerplein te Schoonhoven. Voor de realisatie van verkeersveiligheidsmaatregelen bij toekomstige onderhoudsprojecten hebben Provinciale Staten bij Kaderbesluit 2016 besloten een extra bedrag van € 5 mln per jaar voor de periode 2018-2020 toe te kennen.

Om de bereikbaarheid en veiligheid op de vaarwegen te verbeteren is in 2016 de Bochtafsnijding Delftse Schie aanbesteed. Ook de uitvoering is in 2016 gestart en zal in 2019 gereed zijn. Daarnaast hebben Provinciale Staten voor het meenemen van kleinschalige functionele verbeteringen aan vaarwegen bij onderhoud bij Kaderbesluit Infrastructuur 2016 € 2 mln per jaar beschikbaar gesteld in de periode 2018-2020. Ook worden oplossingen gezocht in dynamisch verkeersmanagement (DVM) en scheepvaartbegeleiding. Hier is € 1 mln per jaar beschikbaar gesteld voor de periode 2018 t/m 2020.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.1.a	Percentage wegen in goede technische staat op basis van conditiemeting (NEN 2767)	93%	90%	93%
2.1.b	Percentage vaarwegen in goede technische staat op basis van conditiemeting (NEN 2767)	51,6%	52%	53,3%
2.1.c	Percentage beweegbare kunstwerken voldoende beschikbaar voor het wegverkeer	98%	100%	93%
2.1.d	Percentage beweegbare kunstwerken voldoende beschikbaar voor het vaarwegverkeer	94%	100%	94%
2.1.e	Gemiddelde snelheid autoverkeer spits op belangrijke regionale trajecten (km per uur)	50,1 km/uur	>=2015	50,5
2.1.f	Gemiddelde snelheid autoverkeer dal op belangrijke regionale trajecten (km per uur)	54,0 km/uur	>=2015	54,0
2.1.g	Aantal dodelijke verkeersslachtoffers Zuid-Holland	64	<- 2015	
2.1.h	Aantal dodelijke verkeersslachtoffers in het regiegebied Zuid-Holland	34	<-2015	
2.1.i	Aandeel fietsgebruik bij afstanden tot 15 km	31%	>=31%	30%
2.1.j	Gebruik provinciale vaarwegen in vaarbewegingen -- Aantal vaarbewegingen (beroepsbinnenvaart) op de Gouwe	8.100	>=2015	8.500
2.1.k	Gebruik provinciale vaarwegen in tonnages -- Vervoerde tonnages (x100.000) op de Gouwe	33.000	>=2015	33.500

Verantwoording effectindicatoren

2.1.a en b: De conditiemetingen op basis van NEN 2767 worden pas sinds 2016 gedaan. De voorspelbaarheid van de conditieontwikkeling van (vaar)wegen is een ontwikkelspoor binnen het overgaan van interval-gedreven onderhoud naar toestandsafhankelijke onderhoud. In samenhang met het uitgevoerde onderhoud aan het areaal is de conditie van het totale areaal beter dan verwacht

2.1.c: Er zijn zes van de 81 door de PZH in eigendom en/of bediende beweegbare kunstwerken in 2016 op jaarbasis meer dan 17,5 uur (minder dan 99,8% beschikbaarheid op jaarbasis) ongepland (storing) gestremd geweest voor het wegverkeer. Bij vier bruggen (Hoornbrug, Overhaalbrug, Hooghkamerbrug en Concordiabrug) is dit veroorzaakt door één grote langdurige storing die niet direct kon worden verholpen. De Kerkbrug en Haarbrug hadden in de elektromechanische/hydraulische aansturing een hoge frequentie (gemiddeld meer dan één keer per maand) van kortdurende storingen. In overleg met de aannemer zijn deze storingen geanalyseerd. Op basis hiervan is een structurele oplossing voor de storingen gevonden. De oplossing is inmiddels geïmplementeerd.

2.1.d: Er zijn vijf bruggen van de 81 door de PZH in eigendom en/of bediende beweegbare kunstwerken in 2016 meer dan 17,5 uur (minder dan 99,8% beschikbaarheid op jaarbasis) ongepland (storing) gestremd geweest voor het vaarwegverkeer. De bij indicator 2.1.c genoemde storingen aan de Hoornbrug, Hooghkamerbrug en Haarbrug hadden effect op zowel het weg- als vaarwegverkeer. De Hefbrug Boskoop en Hefbrug Waddinxveen zijn de andere twee bruggen die in 2016 totaal meer dan 17,5 uur in storing zijn geweest. Deze storingen zijn onder andere het gevolg van een aanrijding. De hefbruggen zijn monumenten. De provincie heeft er voor gekozen om alle technische installaties op een hoog veiligheidsniveau in te richten, Safety Integrity Level 3. Dit maakt dat in een brug de onderdelen (werktuigbouw en elektro) zo veel mogelijk faalveilig zijn uitgevoerd. Deze veiligheidseisen leiden er toe dat bij monumentale constructies eerder een veiligheidsstop wordt afgedwongen en de brug automatisch in storing gaat.

2.1.e en f: De doelstelling is behaald. Vanaf de nu voorliggende jaarstukken heeft de provincie de beschikking over snelheidsgegevens van alle provinciale wegen. Dit leidt er toe dat ook de nulmeting (2015) is aangepast. In 2016 is de gemiddelde snelheid in de spits (gemiddelde van ochtend- en avondspits) toegenomen en de snelheid in de dalperiode gelijk gebleven.

2.1.g en h: De gegevens van de dodelijke verkeersslachtoffers 2016 komen pas later in 2017 beschikbaar en zijn daarom niet verwerkt in de tabel.

2.1.i: Het aandeel fietsgebruik bij afstanden tot 15 km was in 2015 iets lager dan in 2014. Uit het onderzoek Verplaatsingen in Nederland (OVIN, 2015) blijkt dat het een landelijke daling betreft. Het betreft een daling van het aantal fietsritten, zowel voor educatief als woon-werkverkeer en zowel voor elektrische als niet-elektrische fietsen. De voornaamste verklaring is het slechtere weer in 2015 dan in 2014. Een specifiekere regionale analyse is niet voorhanden. Het OViN komt jaarlijks omstreeks augustus beschikbaar. Het OViN 2016 is dus pas in augustus 2017 beschikbaar, vandaar dat van het OViN 2015 gebruik wordt gemaakt.

2.1.j en k: Het doel is gerealiseerd. In 2016 is zowel een stijging van het aantal vaarbewegingen als een stijging van het vervoerde tonnage op de Gouwe (beroepsvaart) waar te nemen. Vooral het vervoer van ruwe mineralen en fabricaten is toegenomen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 2.1.1 Uitvoeren van dagelijks beheer en onderhoud

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.1.1.1	Percentage binnen de termijn verleende ontheffingen, vergunningen en toestemmingen	93%	90%	95%
2.1.1.2	Percentage binnen de streeftermijn (conform vastgesteld werkproces) afgehandelde meldingen	88%	85%	82%

Verantwoording prestatie-indicatoren

2.1.1.1: De tijdigheid van afhandeling ontheffingen, vergunningen en toestemmingen is boven het streefpercentage. Daarnaast is in 2016 een achterstand in onderhanden werk ingelopen. De aanvragen voor tijdelijke verkeersmaatregelen onder of langs provinciale wegen zijn niet betrokken in deze indicator. Deze worden via het digitale verkeersloket Local Traffic Control 'Meldingen en Vergunningen' (LTC-module) aangevraagd en afgedaan.

2.1.1.2: Alle meldingen worden door het KlantContactCentrum (KCC) in behandeling genomen. Er is in september 2016 een nieuw registratiesysteem ingevoerd. De streeftermijn die het KCC hanteert is twee weken. Meldingen kunnen grofweg worden ingedeeld in twee categorieën. Ten eerste meldingen die een incident aan het areaal betreffen (verontreiniging, defecte verlichting, blokkering, stremming in de beschikbaarheid), deze worden altijd direct verholpen. Ten tweede zijn er informatievragen of wensen rond de inrichting van het areaal. Deze vereisen vaak meer voorbereiding waardoor de termijn van twee weken eerder wordt overschreden.

Taak 2.1.2 Uitvoeren van planmatig onderhoud

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.1.2.1	Percentage volgens programmering afgeronde onderhoudsprojecten	83%	85%	83%

Verantwoording prestatie-indicatoren

Er stonden 23 projecten gepland voor 2016 en er zijn 19 projecten afgerond. Van 17 van de 23 oorspronkelijk geplande projecten was de uitvoering daadwerkelijk in 2016 gereed. Bij de overige 6 projecten is de uitvoering wel gestart in 2016, maar hebben de werkzaamheden een uitloop naar het 1e kwartaal van 2017. Bij twee projecten, waarvan afronding in 2017 was geraamd, liep de uitvoering voorspoediger dan oorspronkelijk voorzien, waardoor deze al in 2016 werden opgeleverd. In de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen – deel provinciale infrastructuur, wegen en vaarwegen is gedetailleerd weergegeven welke projecten het betreft.

Taak 2.1.3 Kaders stellen en de provincie vertegenwoordigen voor het verbeteren van de bereikbaarheid en verkeersveiligheid

Het Hoofdlijnenakkoord en de in 2014 vastgestelde Visie Ruimte en Mobiliteit en het Programma Mobiliteit vormen het kader waarbinnen de acties en activiteiten op het gebied van mobiliteit uitgevoerd dienen te worden. Ontwikkelingen in de maatschappij en nieuwe inzichten op het gebied van mobiliteit vereisen een continue toets of dit kader nog voldoende houvast en richting geeft om de gestelde doelen te bereiken. Vanuit dit gezichtspunt geven strategische analyses en verkenningen van wegen, vaarwegen en openbaar vervoer richting aan de uitvoering van het Programma Mobiliteit en indien noodzakelijk, bijstelling van het kader.

Om de doelen van betere bereikbaarheid en een betere verkeersveiligheid te behalen is het noodzaak om op te trekken met onze partners in de regio. Vandaar dat de provincie deelneemt aan diverse overleggen, zodat provinciale standpunten en wensen op het gebied van mobiliteit in gezamenlijkheid met deze partners tot uitvoering komen. Samen met de partners in de Zuidvleugel zijn in 2016 afspraken gemaakt in het jaarlijks Bestuurlijk Overleg van het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport met het Rijk (BO MIRT) onder andere over verlenging van het Infrastructuurfonds tot 2030.

Taak 2.1.4 Uitvoeren van projecten / maatregelen voor bereikbaarheid en verkeersveiligheid (Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur (PZI) meerjarenprogramma infrastructuur)

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.1.4.1.a	Percentage wegenprojecten PZI binnen planning	92%	75%	94%
2.1.4.1.b	Percentage vaarwegen projecten PZI binnen planning	100%	75%	100%
2.1.4.1.c	Percentage fietsprojecten PZI binnen planning	89%	75%	96%
2.1.4.1.d	Percentage verkeersveiligheidsprojecten PZI binnen planning	57%	75%	92%
2.1.4.2.a	Percentage wegenprojecten PZI binnen budget	100%	85%	100%
2.1.4.2.b	Percentage vaarwegen projecten PZI binnen budget	100%	85%	100%
2.1.4.2.c	Percentage fietsprojecten PZI binnen budget	94%	85%	91%
2.1.4.2.d	Percentage verkeersveiligheidsprojecten PZI binnen budget	100%	85%	100%
2.1.4.3.a	Aantal scholen met certificaat School op Seef	148	>=2015	159
2.1.4.3.b	Aantal deelgenomen scholen aan Totally Traffic	120	>=2015	122

Verantwoording prestatie-indicatoren

Het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur (PZI) vervult de rol van planningsinstrument en geeft inzicht in de middelen voor nieuwe en verbeterde infrastructuur. Met het PZI wordt invulling gegeven aan de kaders uit het Hoofdlijnenakkoord, de VRM en het Programma Mobiliteit. Met het, binnen planning en budget, uitvoeren van projecten en maatregelen uit het PZI wordt de provincie beter bereikbaar en verkeersveiliger.

Het PZI bevat eigen provinciale projecten en maatregelen naast projecten en maatregelen die in samenwerking met of met medefinanciering van andere partners als Rijk, gemeenten en waterschappen worden uitgevoerd. Het streven is om een duurzaam financieel evenwicht tussen investeringen in en onderhoud van de infrastructuur tot stand te brengen. Het PZI-programma verkeersveiligheid richt zich op maatregelen die de verkeersveiligheid van onze wegen verbeteren. Daarnaast zet de provincie door middel van educatie, communicatie, campagnes en voorlichting in op gedragsverandering van de verkeersdeelnemers. Dit doet de provincie in samenwerking met diverse partners zoals Rijk, gemeenten, scholen en politie.

In 2016 wordt voldaan aan de doelstellingen met betrekking tot het binnen de planning en binnen budget blijven van PZI-projecten uit de programma's wegen, vaarwegen, fiets en verkeersveiligheid. De ruime mate waarin aan deze doelstellingen worden voldaan, geeft ruimte om het ambitieniveau van deze doelstellingen aan te scherpen.

Permanente verkeerseducatie is een belangrijk onderdeel om verkeersdeelnemers bewust te laten worden van het vertonen van verkeersveilig gedrag. Dit begint al op jonge leeftijd. Scholen dragen hier hun steentje aan bij door het afnemen en uitvoeren van de modules School op Seef (SoS), gericht op de basisscholieren, en Totally Traffic (TT) gericht op de middelbare scholieren. Het streven van de provincie is om jaarlijks meer scholen gelabeld te krijgen (SoS) of om meer scholen een module te laten uitvoeren (TT). In 2016 is de provincie hierin geslaagd met 13 meer SoS labels en 2 meer scholen waar TT-modules zijn uitgevoerd. Daarbij nog de opmerking dat er een onbekend aantal scholen is, die zelfstandig de Totally Traffic modules uitvoeren waarmee het daadwerkelijke aantal hoger ligt.

Taak 2.1.5 Uitvoeren projecten, programma's en maatregelen gericht op betere benutting van de infrastructuur

Bij programmering van wonen, werken en voorzieningen is de beschikbaarheid van capaciteit op het mobiliteitsnetwerk één van de keuzefactoren. Bij planvorming wordt hier door de provincie voortdurend aandacht aanbesteed, zo ook in 2016.

Dit leidt tot een betere benutting van het netwerk en minder congestie door beter evenwicht tussen vraag en aanbod en afvlakking piekgebruik.

Ook het beter afstemmen van vraag en aanbod vormt, naast investeren in capaciteit, een belangrijk instrument om congestie te verminderen. Meer afstemming (gedragscomponent) is vooral nodig op drukke uren en drukke bundels. Dit instrument is nog in ontwikkeling en daarbij zijn kansen voor innovatieve ideeën. De provincie heeft net als voorgaande jaren ook in 2016 meegewerkt aan het Rijksprogramma Beter Benutten en is in dat kader betrokken bij de Verkeersonderneming Rotterdam en Bereikbaar Haaglanden. Concreet zorgt de provincie daarnaast al jaren voor een krachtige en gezamenlijke aanpak van Dynamisch Verkeersmanagement met andere wegbeheerders in Zuid-Holland. Op operationeel vlak zijn in 2016 voorbereidingen getroffen om verschillende verkeersregelinstallaties intelligent te maken in het kader van Call talking Traffic. Ook zijn de voorbereidingen gestart voor een nieuw beleidskader en programma voor DVM. Daarbij zal de koppeling tussen weg en vaarweg en de afstemming tussen vraag en aanbod nadrukkelijk aandacht krijgen evenals kansrijke toekomstige ontwikkelingen.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.1.5.1	Aandeel ingezet budget van het revolverend verenfonds	0%	20%	0%

Verantwoording prestatie-indicatoren

De prestatie is niet gerealiseerd, omdat er nog geen beroep is gedaan op het revolverend verenfonds. Dit komt onder andere door uitstel van investeringen van veerdiensten. Ook is een aanbesteding van een veerdienst vertragen. Deze aanbesteding is nu voorzien voor 2017.

Taak 2.1.6 Uitvoeren verkenningen en onderzoeken ten behoeve van versterking en opwaardering mobiliteitssysteem

Parallel aan het op orde brengen en beter benutten van het mobiliteitssysteem voert de provincie gebieds- en bereikbaarheidsverkenningen uit om knelpunten en kansen voor de toekomst te inventariseren en mogelijke verbetermaatregelen te definiëren. Op dit moment lopen onder andere de lange termijn Visie Greenportregio Boskoop, OV Toekomstbeeld 2040 en de gebiedsverkenning Westland. Ook is er samen met de regionale partners een Regionaal Investeringsprogramma 'investeren in vernieuwen' opgesteld om de regionale onderzoeken, projecten, programma's en ambities te structureren.

Naast de gebied- en bereikbaarheidsverkenningen participeert de provincie in diverse MIRT-onderzoeken gericht op het versterken van de toekomstvastheid van het mobiliteitssysteem. Momenteel lopen er diverse MIRT-onderzoeken zoals voor de corridor Rotterdam - Antwerpen en de Bereikbaarheid Rotterdam – Den Haag. Deze laatste zal input leveren voor de in het BO-MIRT 2016 afgesproken Programmatische aanpak Rotterdam Den Haag. In het BO-MIRT zijn ook afspraken gemaakt over onderzoek naar de A12 corridor (logistiek) en de N59 Energy Highway.

Daarnaast lopen er nog MIRT-onderzoeken voor de goederencorridors Rotterdam – Noord-Brabant – Noord-Limburg – Duitsland en Rotterdam – Arnhem / Nijmegen – Duitsland. Deze onderzoeken moeten leiden tot programma's of maatregelenpakketten waarmee verwachte knelpunten kunnen worden voorkomen en de bereikbaarheid in de toekomst kan worden gegarandeerd.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 2.1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde							
Lasten	232.782	221.196	3.896	19.330	244.423	213.970	30.452
Baten	45.844	13.050	1.296	9.620	23.966	14.861	-9.105
Totaal saldo van baten en lasten	-186.938	-208.147	-2.600	-9.710	-220.457	-199.110	21.347
<i>Programmareserves</i>							
2014 DP	226	0	0	58	58	58	0
Verb.proc.fin.inz.Mobiliteit							
Dekking infra projecten < 1 mln DBI	1.964	0	0	0	0	0	0
Mobiliteit	0	11.407	4	818	12.228	11.494	-734
Coolport middelen	1.475	1.760	254	1.301	3.315	3.060	-255
Egal.kaplast Kaderbesluit Infra	5.255	0	0	0	0	0	0
Egal.kaplast nota IWA	0	1.311	0	0	1.311	1.311	0
Res.doorgeschoven kap.lst.mobiliteit	8.824	0	0	0	0	0	0
Reserve bereikbaarheid	2.584	3.800	1.615	38.479	43.894	42.760	-1.134
Egalisatiereserve expl proj PZI	15.481	15.264	3.314	-3.346	15.232	10.717	-4.514
Bijdrage uit reserve	35.809	33.542	5.187	37.310	76.038	69.401	-6.638
Egal.kaplast nota IWA	7.963	16.831	7.248	37.118	61.197	61.197	0
Mobiliteit	0	11.515	0	1.358	12.873	12.873	0
Coolport middelen	2.300	1.000	0	0	1.000	1.000	0
Egalisatieres.beheer & onderhoud DBI	0	0	0	0	0	0	0
Egalisatiereserve expl proj PZI	16.445	17.159	0	102	17.261	19.426	-2.165
Reserve bereikbaarheid	37.900	11.124	4.534	-9.621	6.037	6.037	0
Storting in reserve	64.608	57.630	11.782	28.957	98.369	100.534	-2.165
Resultaat	-215.737	-232.235	-9.195	-1.358	-242.788	-230.243	12.544

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 1,6 (v)	Ja	FR	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van planning.</p> <p>De belangrijkste afwijkingen voor het dagelijks beheer en onderhoud zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door een zachte winter is er minder uitgegeven aan gladheidsbestrijding (€ 0,6 v) • De vervanging van eigen voertuigen door leaseauto's is later geëffectueerd (€ 0,3 mln v) • De kosten voor bedrijfsvoering (schoonmaak, onderhoud, zakelijke lasten steunpunten) zijn lager uitgevallen dan begroot (€ 0,3 v) • Door toepassing van Led-verlichting zijn de onderhoudskosten en energielasten van openbare verlichting lager dan gepland (€ 0,3 v) • Er zijn incidentele meevallers op onderhoudscontracten (€ 0,4 v) • Er zijn extra lasten die samenhangen met werkzaamheden voor derden (€ 0,3 n)
€ 5,0 (v)	Ja	FR € 3,3 v RES € 1,7 v	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van planning.</p> <p>Er is bij het planmatig beheer en onderhoud vertraging opgelopen bij een aantal projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Overdracht N473 (€ 0,7 v) • Overdracht kade Schieveen (€ 0,3 v) • Overdracht infiltratiesystemen Gouwe (€ 0,3 v) • Schadeafhandeling brug Waddinxveen (€ 0,1 v) • Functionele verbetering Rotonde N218 (Kleidijk)-Westvoorneweg (€ 0,5 v) • N464 Uithofselaan (€ 1,0 v) • Herinrichting Julianasluis (€ 1,0 v) • N213a (€ 0,5 v) • N460 (€ 0,6 v)
€ 0,4 (v)	Ja	FR	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van budget.</p> <p>De kosten voor de ontwikkeling, uitvoering en monitoring van verkeers- en vervoersbeleid zijn om diverse redenen lager dan geraamd.</p>
€ 3,8 (v)	Ja	FR	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van budget.</p> <p>Met de Kadernota 2015-2018 is besloten ten gunste van de financiële ruimte € 3,8 mln aan de reserve Bereikbaarheid te onttrekken ter egalisering van de baten en lasten voor mobiliteit. De lasten zijn echter op een materieel budget geraamd. Doordat daar niet op wordt gerealiseerd, komt de bijdrage alsnog ten gunste van de financiële ruimte.</p>
€ 2,3 (v)	Ja	RES	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van budget.</p> <p>Bij projecten komt het voor dat financiële zaken pas ruim na de oplevering kunnen worden afgewikkeld. Om dergelijke projecten toch af te kunnen sluiten en de kosten te kunnen activeren, worden de nagekomen financiële zaken verrekend met het budget voor Voorbereidings- en nazorgkosten ad € 2,5 mln.</p> <p>In 2016 zijn een schadeloosstelling en een subsidie van tezamen € 1,2 mln ten laste van dit budget gebracht. Er was echter ook de intrekking van de subsidie voor de Knibbelweg, waardoor € 1 mln aan subsidiemiddelen is vrijgevallen.</p>

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
€ 4,6 (v)	Ja	RES	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van planning.</p> <p>De uitvoering van een aantal exploitatieprojecten blijft achter bij de planning. De belangrijkste afwijkingen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dynamisch verkeersmanagement € 2,3 mln (v) Binnen het programma Dynamisch VerkeersManagement worden diverse projecten uitgevoerd om de capaciteit van de (vaar)weg beter te benutten. In de voorbereidingsfase is vertraging opgetreden in de volgende projecten: het (ver)plaatsen van Dynamische Reizigers Informatie Panelen (€ 0,6 mln), doorontwikkelen verkeerscentrales (€ 0,7 mln), het vergroten van de redundantie door aanleg van glasvezelnet (€ 0,5 mln) en vernieuwen VRI's van Delft en Zoetermeer (€ 0,5 mln). • N210 Rotonde de Wetering € 1,2 mln (v) Vanwege technische problemen met het palenmatras is het werk stilgelegd en is een vertraging ontstaan van minimaal 1 jaar (bij een positieve uitspraak van het kort geding) • Verbetertraject afstandbediening € 0,3 mln (v) • F11.07 Zwethkade-Noord € 0,2 mln (v) • Goederenvervoer € 0,2 mln (n) • Duinpolderweg initiatiefase € 0,1 mln (v) • Brugverbinding Eendragtspolder € 0,1 mln (v) • Diverse projecten € 0,6 mln (v)
€ 0,6 (n)	Ja	FR	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van budget.</p> <p>Bedrijfsvoering Programma's en projecten. Uren die niet direct aan projecten kunnen worden toegerekend, komen ten laste van programma 2.</p>
€ 7,5 (v)	Ja	BAT € 6,8 v RES € 0,7 v	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van planning.</p> <p>In het Bestedingsplan mobiliteit worden bijdragen aan de regionale en provinciale infrastructuurprojecten, duurzaam veilig, onderhoud dynamisch reizigersinformatie (DRiS) en gedragsbeïnvloeding geraamd. De realisatie van projecten is achter gebleven bij de planning, waardoor minder afgerekend kon worden dan in het bestedingsplan was opgenomen. De uitgaven ten laste van de mobiliteit middelen zijn hierdoor € 7,5 mln lager dan geraamd. Deze middelen blijven beschikbaar in de voor dit doel gereserveerde middelen en de reserve Mobiliteit.</p>
€ 0,5 (n)	Ja	FR	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van budget.</p> <p>Diverse activiteiten</p>
€ 3,9 (v)	Ja	FR	Kapitaallasten
€ 2,3 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten.
Baten			
€ 0,8 (n)	Ja	FR	<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van budget.</p> <p>Er zijn extra inkomsten voor werkzaamheden uitgevoerd voor derden voor de beweegbare kunstwerken inclusief bediening (€ 0,6 mln) en het Merwedekanaal (€ 0,2 mln).</p> <p>Er zijn minder inkomsten door vertraging in uitvoering van werkzaamheden voor derden bij de N219b (€ 0,6 mln), N464-Uithofselaan (€ 0,9 mln) en de N498b (€ 0,6 mln).</p> <p>De bijdragen in het grootschalig onderhoud vallen voordelig uit (€ 0,5 mln).</p>

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
€ 0,4 (n)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De uitvoering van een aantal exploitatieprojecten blijft achter bij de planning. De belangrijkste afwijkingen zijn: <ul style="list-style-type: none"> • 3 in 1 Wegenproject Westland € 0,9 (v) • In 2015 is ten laste van de exploitatie een voorziening getroffen voor dubieuze debiteuren. Deze voorziening valt nu vrij ten gunste van de exploitatie. • N210 Ronde De wetering € 1,4 (n) Zie toelichting lasten. • Vaarwegmanagement € 0,4 (n) De afrekening met de middelen mobiliteit voor Beter Benutten is vertraagd en zal in 2017 worden afgewikkeld. • Goederenvervoer € 0,4 (v) De uitgaven voor kwaliteitsnet goederenvervoer zijn verrekend met de OVP ISV.
€ 6,8 (n)	Ja	LST	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Door de lagere lasten vanuit het Bestedingsplan mobiliteit is een lagere onttrekking aan de gereserveerde middelen noodzakelijk.
€ 0,1 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Diverse activiteiten.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 1,7 (n)		N.v.t.	Er is minder onttrokken door vertraging in werkzaamheden bij: <ul style="list-style-type: none"> • Schadeafhandeling brug Waddinxveen (€ 0,1 n) • Overdracht N473 (€ 0,7 n) • Kade Schieveen (€ 0,3 n) • Functionele verbetering Ronde N218 (Kleidijk)-Westvoorneweg (€ 0,5 n)
€ 2,3 (n)		N.v.t.	Vorbereidings- en nazorgkosten
€ 2,0 (n)		N.v.t.	Nieuwbouwprojecten PZI
€ 0,7 (n)		N.v.t.	Bestedingsplan BDU
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 2,2 (n)		N.v.t.	In 2016 zijn meerdere subsidies afgerekend. Terugontvangen bijdragen zijn in de reserve Exploitatieprojecten MPI gestort.
€ 8,3 (n)		OVP	De OVP ISV3 in programma 3 is omgezet naar een reserve binnen dit doel. Zie ook de toelichting bij de baten van doel 3.3.

Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer

Wat hebben we bereikt?

Op basis van de visie Ruimte en Mobiliteit en het Programma Mobiliteit is beleid in 2016 tot stand gekomen om openbaar vervoer betaalbaar, betrouwbaar en beschikbaar te houden.

Voor het beleidskader ten behoeve van de aanbesteding van de concessie Drechtsteden Alblasserwaard Vijfheerenlanden (DAV) is een interactief proces opgezet samen met partners in de regio zoals gemeenten, consumentenorganisaties, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Ook omliggende concessieverleners als MRDH en de provincies Utrecht, Noord-Brabant en Gelderland zijn bij dit proces betrokken. Dit heeft geresulteerd in een breed gedragen beleidskader dat in november 2016 door Provinciale Staten is vastgesteld.

Samen met MRDH, de grote steden en vervoerders heeft de provincie in 2016 het toekomstbeeld OV 2040 pilot Zuidelijke Randstad opgesteld. Hierin wordt de grote lijn uitgezet voor de ontwikkelingen van het openbaar vervoer en samenhang met ruimtelijke ordening voor de komende decennia.

In 2016 is de nieuwe versie van de subsidieregeling mobiliteit in werking getreden. Hiermee wordt invulling gegeven aan de gewijzigde financiële kaders door de overgang van de rijksbijdrage Verkeer en Vervoer van de BDU naar het Provinciefonds. Hiermee kan de provincie de continuïteit van bestaand beleid waarborgen.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.2.a	Aantal instappers in de busconcessies	27,9 mln	>=nulmeting	28,1
2.2.b	Aantal reizigerskilometers in de busconcessies	277,5 mln	>=nulmeting	262,4 mln.
2.2.c	Aantal instappers R-net lijnen	1,5 mln	>=nulmeting	2,6 mln
2.2.d	Aantal reizigerskilometers R-net lijnen	13,1 mln	>=nulmeting	40,8 mln
2.2.e	Aantal instappers spoordiensten	3,0 mln	>=nulmeting	3,3 mln
2.2.f	Aantal reizigerskilometers spoordiensten	42,0 mln	>=nulmeting	41,4 mln
2.2.g	Aantal instappers Waterbus	1,5 mln	>=nulmeting	1,5 mln
2.2.h	Waardering Openbaar Vervoer obv Klantenbarometer	7,5	>= landelijk gemiddelde 2016	7,7 (landelijk gemiddelde 7,6)
2.2.i	Waardering van de sociale veiligheid in het openbaar vervoer obv klantenbarometer	7,7	>= landelijk gemiddelde 2016	7,9 (landelijk gemiddelde 7,7)
2.2.k	Bezettingsgraad fietsenstallingen bij OV-haltes	79,7%	>= nulmeting	80,1%
2.2.l	Bezettingsgraad P&R-plaatsen bij OV-haltes	68,2%	>= nulmeting	72,2%

Verantwoording effectindicatoren

2.2.a: Dit cijfer laat het totaal aantal instappers in de drie busconcessies uitgegeven door de provincie Zuid-Holland zien. Dit cijfer is exclusief de R-net lijnen (400 en 436/437). In 2016 is het aantal instappers met 0,2 miljoen gestegen ten opzichte van 2015. Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat de oorspronkelijke lijnen, die opgegaan zijn in de R-net lijn 436/437, wel in de instappers 2015 zijn meegeteld. Nu zitten deze in de instappers R-net lijnen (indicator 2.2.c).

2.2.b: Dit cijfer laat het totaal aantal reizigerskilometers in de drie busconcessies uitgegeven door de provincie Zuid-Holland zien. Dit cijfer is exclusief de R-net lijnen (400 en 436/437). In 2016 is het aantal reizigerskilometers met 15,1 miljoen gedaald ten opzichte van 2015. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de R-net lijnen 436/437 hier geen onderdeel meer van uitmaken. Reizigers op deze lijnen hebben in verhouding tot de rest van de buslijnen een lange reisafstand. 1/3e van de reizigerskilometers binnen de concessie HWGO wordt gemaakt op deze lijn 436/437. (zie ook indicator 2.2.d)

2.2.c: Dit resultaat is gerealiseerd. De grote stijging van 71% wordt vooral veroorzaakt door de nieuwe R-netlijn Rotterdam - Dirksland, die met ingang van de dienstregeling 2016 is gaan rijden. Echter ook op de bestaande R-netlijn Leiden - Zoetermeer heeft een stijging van 4% plaatsgevonden. (zie ook indicator 2.2.a)

2.2.d: Dit resultaat is gerealiseerd. De grote stijging van 213% wordt vooral veroorzaakt door de nieuwe R-netlijn Rotterdam - Dirksland, die met ingang van de dienstregeling 2016 is gaan rijden. De bestaande R-netlijn Leiden - Zoetermeer kent een lichte groei van 1,2%. (zie ook indicator 2.2.b)

2.2.e: Dit resultaat is gerealiseerd. Dit betreft het aantal reizigers van de Merwedelinglijn.

2.2.f: Dit resultaat is niet gerealiseerd. Dit betreft het aantal reizigers van de Merwedelinglijn.

2.2.g: Het aantal instappers op de reguliere Waterbuslijnen (20 t/m 24) is licht gedaald ten opzichte van 2015 (-20.000). Wanneer ook de instappers op de spits- en daldienst en avondboot (pilots 2016) worden meegenomen is een lichte stijging zichtbaar (+0,2%). Deze extra afvaarten hebben deels voor een substitutie-effect gezorgd en hebben deels nieuwe reizigers aangetrokken.

2.2.h: Het resultaat is behaald. Het openbaar vervoer, over alle concessies heen, wordt in 2016 met een 7,7 gewaardeerd, tegen een 7,6 als landelijk gemiddelde. Waterbus heeft met een 8,5 de op één na hoogste waardering behaald. Ook de andere concessies in Zuid-Holland laten goede cijfers zien, waarbij deze in 2016 op een gelijk of hoger niveau liggen dan in 2015. Uitzondering is de Treindienst Alphen - Gouda, deze scoort in 2016 een 7,2 tegen een 7,3 in 2015.

2.2.i: Het resultaat is behaald. De score van 7,9 op het aspect sociale veiligheid in het openbaar vervoer in Zuid-Holland ligt 0,2 punt hoger dan het landelijk gemiddelde van 7,7. Daarbij hebben alle concessies in Zuid-Holland in 2016 een hogere of gelijke waardering op het aspect sociale veiligheid dan in 2015.

2.2.k: Het resultaat is behaald. In 2016 was de bezettingsgraad van de fietsenstallingen toegenomen naar 80,1%. Deze hogere bezetting komt vooral door meer gestalde fietsen op de stations Gouda en Leiden Centraal. Op de overige stations zijn de verschillen met 2015 beperkt.

2.2.l: Het resultaat is behaald. Op de P+R terreinen bij de stations: Alphen aan den Rijn, Dordrecht-Zuid, Gouda en Voorschoten zijn relatief veel meer geparkeerde auto's geteld. Op de andere stations zijn de verschillen beperkt.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 2.2.1 Kaders stellen en de provincie vertegenwoordigen voor regionaal openbaar vervoer

Het hoofdlijnnet en het decentrale spoor vormen de ruggengraat van het Zuid-Hollandse OV-systeem. In de Visie Ruimte en Mobiliteit is het spoor daarom een belangrijke drager voor ruimtelijk-economische ontwikkeling. Vanuit dat perspectief heeft de provincie zich actief ingezet om te komen tot het beter benutten en verder optimaliseren van het spoor in relatie tot het onderliggend regionaal openbaar vervoersysteem.

Het Rijk draagt verantwoordelijkheid voor investeringen in het hoofdlijnnet. De provincie heeft door middel van advisering, lobby en bestuurlijke druk gezorgd voor het op de agenda zetten en houden van een aantal concrete projecten die een bijdrage leveren aan de bereikbaarheid van Zuid-Holland per openbaar vervoer. Daarbij is gebruik gemaakt van het BO MIRT en de landelijke OV- en Spoorafels. Het gaat onder meer om de viersporigheid tussen Delft en Schiedam en de intercityverbinding tussen Dordrecht en Breda.

Daarnaast zijn, in een nauwe samenwerking met de MRDH, met het Rijk afspraken gemaakt over het verbeteren van de internationale connectiviteit van de Zuidelijke Randstad. Zo is afgesproken dat samen met NS wordt onderzocht hoe de Zuidelijke Randstad beter kan worden verbonden met Duitsland en wordt samen met de MRDH onderzocht hoe de last mile ontsluiting van internationale toplocaties kan worden verbeterd. Deze acties dragen uiteindelijk bij aan het versterken van de economische positie van de Zuidelijke Randstad.

Taak 2.2.2 Aanbesteden en sturen regionale OV-concessies en- contracten

In november 2016 is het beleidskader voor de aanbesteding van de busconcessie DAV door Provinciale Staten vastgesteld. Daarmee ligt de planning voor deze aanbesteding op schema. In 2017 zal de daadwerkelijke aanbestedingsprocedure plaatsvinden, waarna de nieuwe concessie in december 2018 van start gaat.

Bij de behandeling van de voorjaarsnota hebben Provinciale Staten het amendement 529 "Middelen knelpunten OV en zuidvleugelproducten" aangenomen. Hiermee hebben zij € 4 mln extra beschikbaar gesteld voor het oplossen van OV-knelpunten in lijndichtheid en frequentie en het voor de reiziger kostenneutraal invoeren van het Regioabonnement in de concessie Zuid-Holland Noord en Drechtsteden Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.2.2.1	Index OV-tarief bus versus index inflatiecijfer	1,14% / 1,25%	OV-tarief <= Inflatie	1,20% / 1,20%
2.2.2.2	Index OV tarief trein versus index inflatiecijfer	2,08% / 1,25%	OV-tarief <= inflatie	2,08% / 1,20%
2.2.2.3	Index OV-tarief Waterbus versus index inflatiecijfer	1,14% / 1,25%	OV-tarief <= inflatie	1,20% / 1,20%

Verantwoording prestatie-indicatoren

De ontwikkeling van het OV-tarief voor de bus en waterbus voldoet aan de doelstelling om minimaal gelijke tred met de inflatie te houden.

Voor het OV tarief van de trein geldt dit niet. Hier is ontwikkeling van het OV-tarief hoger dan de inflatie. Reden hiervoor is de landelijke afspraak rondom het dubbel opstaptarief spoor. In de indexatie van het kilometertarief Merwede Lingelijn 2015 en 2016 zit een extra verhoging als gevolg van het nakomen van deze landelijke afspraak.

Taak 2.2.3 Uitvoeren van projecten / maatregelen voor openbaar vervoer infrastructuur

In december 2016 is de nieuwe concessie Treindienst Alphen aan den Rijn - Gouda van start gegaan. Vervoerder NS / Abellio heeft hiervoor onder andere zes R-nettreinen in gebruik genomen. De frequentieverhoging naar vier keer per uur en de realisatie van het nieuwe station in Waddinxveen Triangel zullen in 2017 gerealiseerd worden. Het nieuwe station Boskoop Snijdelwijk wordt in 2018 geopend.

De pilot spits- en daldienst van Waterbus is een groot succes. De evaluatie hiervan is in november 2016 opgeleverd. In 2017 wordt het besluit genomen over een eventueel vervolg van de spits- en daldienst.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.2.3.1	Percentage R-net projecten PZI binnen planning	87%	100%	89%
2.2.3.2	Percentage R-net projecten binnen budget	92%	100%	100%

Verantwoording prestatie-indicatoren

In 2016 wordt niet voldaan aan de doelstelling om 100% van de projecten binnen de planning te houden. Van de 9 projecten is 1 project dat niet binnen de planning blijft. Het betreft hier een project binnen de buscorridor: Noordwijk (Duin-Bollenstreek) – Schiphol. De realisatie van de maatregelen op Zuid-Hollands grondgebied (fase 1) is in 2018 gereed. Definitieve besluitvorming over de oeververbinding (fase 2) schuift vooruit vanwege de relatie met de besluitvorming Duinpolderweg. De ingebruikname van de oeververbinding schuift als gevolg hiervan naar 2022/2023. Alle projecten zijn binnen het budget gebleven.

Taak 2.2.4 Uitvoeren van projecten / maatregelen ter verbetering van de kwaliteit van het OV

Er is geïnvesteerd in de capaciteit van fietsstallingen bij OV-haltes. Het gaat om fietsstallingen bij NS-stations en belangrijke bushaltes. Voor nieuwe R-netcorridors wordt op dit moment het aantal fietsstallingen en de capaciteit van bestaande stallingen fors uitgebreid.

Er is in 2016 onderzoek gedaan naar de uitbreiding van bestaande P+R-voorzieningen en de introductie van nieuwe. Realisatie van projecten is in 2016 begonnen, maar er heeft nog geen oplevering plaatsgevonden.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
2.2.4.1	Capaciteit fietsstallingen bij OV-haltes	31.370	>=2015	31.485
2.2.4.2	Capaciteit P&R-plaatsen bij OV-haltes	3.041	>=2015	2.895

Verantwoording prestatie-indicatoren

2.2.4.1: De capaciteit aan fietsstallingsplekken is in 2016 licht toegenomen. Deze uitbreiding heeft plaatsgevonden op de stations Leiden CS en bij het Transferium 't Schouw A44. De capaciteit op de andere stations is ongewijzigd gebleven. Station Sliedrecht werd ten tijde van de meting heringericht en is dus buiten beschouwing gebleven.

2.2.4.2: Het aantal P+R-plaatsen is in 2016 afgenomen. Oorzaak hiervan is de (tijdelijke) verwijdering van het P+R-terrein bij busstation Heinenoord, een kleine afname bij station Sassenheim en het buiten beschouwing laten van station Sliedrecht. Naast deze afnames zijn er meer plekken gerealiseerd op het P+R-terrein bij station Voorschoten.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 2.2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer							
Lasten	82.306	95.773	1.303	-1.500	95.576	79.251	16.325
Baten	78.290	812	74.388	0	75.200	70.809	-4.391
Totaal saldo van baten en lasten	-4.016	-94.961	73.085	1.500	-20.376	-8.442	11.934
<i>Programmareserves</i>							
RijnGouwelijn	0	10.900	0	0	10.900	0	-10.900
Mobiliteit	0	78.796	-74.388	0	4.408	4.303	-104
Egalisatiereserve expl proj PZI	38	0	0	0	0	0	0
Reserve bereikbaarheid	500	168	1.500	-1.500	168	138	-30
Bijdrage uit reserve	538	89.864	-72.888	-1.500	15.476	4.441	-11.034
Mobiliteit	0	83.285	4.312	0	87.598	87.616	-19
Revolverend Verenfonds	0	1.300	0	0	1.300	1.300	0
Storting in reserve	0	84.585	4.312	0	88.898	88.916	-19
Resultaat	-3.478	-89.683	-4.116	0	-93.798	-92.917	881

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 1,0 (v)	Ja	OVP € 0,9 v BAT € 0,1 v	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Per abuis is de bijdrage van Drechtsteden in de waterbus niet in de raming verwerkt waardoor deze € 0,6 mln te hoog is. De vraag naar collectief vraagafhankelijk vervoer (CVV) is iets lager dan verwacht, wat tot een positief resultaat van € 0,5 mln leidt.
€ 0,2 (v)	Ja	OVP € 0,4 v RES € 0,2 n	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De afrekeningen voor de verschillende concessies OV leiden per saldo tot een positief resultaat.
€ 10,9 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van beleid. In de Begroting 2016 is een extra afschrijving voor het HOV-Net opgenomen van € 10,9 mln. Deze extra afschrijving was afhankelijk gesteld van het VO+ van het HOV-Net Zuid-Holland Noord. In januari 2013 hebben PS het project HOV-Net Zuid-Holland Noord vastgesteld als opvolger van de RijnGouwelijn. In dit besluit is rekening gehouden met € 18 mln aan investeringen in de RijnGouwelijn die buiten de scope van het HOV-Net vallen. In 2014 is om die reden € 18 mln van het project RijnGouwelijn vervroegd afgeschreven. Gezien de huidige boekwaarde van het project is er geen reden meer om de eerder gereserveerde middelen beschikbaar te houden. Via de voorjaarsnota zal worden voorgesteld de middelen in de reserve Bereikbaarheid te storten, waarmee de middelen beschikbaar blijven voor OV .
€ 0,5 (v)	Ja	OVP	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De vaststelling van de subsidie invoering OV-chipkaart in concessie Duinen Bollenstreek, Leiden, Rijnstreek en Midden Holland leidt tot een teruggave van € 0,5 mln.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
€ 0,6 (v)	Ja	OVP € 0,3 v RES € 0,3 v	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Het aantal aanvragen voor de renovatie van bushaltes is lager dan verwacht.
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Kapitaallasten
€ 0,5 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten
€ 0,1 (n)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Diverse activiteiten.
Baten			
€ 2,0 (n)	Ja	OVP € 2,1 n LST € 0,1 v	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Door vrijval vanwege exploitatieafrekeningen en subsidieafrekeningen is € 2 mln minder nodig uit de OVP.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 0,1 (n)		N.v.t.	Concessies OV en renovatie bushaltes.
€ 10,9 (n)		N.v.t.	Reserve RijnGouwelijn: vervroegde afschrijving HOV-Net.

Programma 3 Aantrekkelijk en Concurrerend

Inleiding/conclusie

Dit programma bevat de volgende doelen, die hierna worden toegelicht:

- Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie
- Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie
- Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied
- Doel 3-4 Goede ruimtelijke kwaliteit
- Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans
- Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed
- Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaarsnota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Lasten	68.364	99.861	-1.288	-15.886	82.687	62.308	20.379
Baten	5.102	3.819	1.518	1.845	7.182	15.647	8.465
Totaal saldo van baten en lasten	-63.262	-96.042	2.806	17.731	-75.505	-46.661	28.844
Bijdrage uit reserve	23.489	25.502	7.571	-8.238	24.836	14.137	-10.699
Storting in reserve	26.806	8.644	23.605	7.799	40.048	45.493	-5.444
Resultaat	-66.579	-79.183	-13.228	1.694	-90.717	-78.016	12.701

Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie

Wat hebben we bereikt?

Om een groeiende, duurzame en innovatieve economie te stimuleren, faciliteert de provincie economische clusters en innovatief MKB en ondersteunt daarnaast de transitie van de Greenports en het HIC met de inzet van ruimtelijk, milieu- en infrastructureel instrumentarium.

Uitvoering van de samenwerkingsagenda 'Gezamenlijke innovatie ondersteuning MKB'

Door middel van de samenwerking met het Rijk (samenwerkingsagenda 'Gezamenlijke MKB innovatieondersteuning') en via de subsidieregeling MKB innovatieondersteuning Zuid-Holland stimuleert de provincie innovatie in het MKB in de topsectoren van Zuid-Holland waaronder de Greenports en de topsectoren gelieerd aan het HIC. De provincie en het ministerie van Economische Zaken hebben in 2016 ieder € 4,45 mln ten behoeve van deze regeling ingezet. In het najaar is er een start gemaakt met de evaluatie van de gezamenlijke uitvoering van de MIT Rijk-regio. De uitkomsten worden in het eerste kwartaal van 2017 verwacht en zijn de basis voor het maken van afspraken voor 2018 en verder.

Ondersteunen van samenwerkingsverbanden die publieke en private partijen samenbrengen rondom economische clusters met veel groeipotentie

De provincie zet middelen in voor de ontwikkeling van regionale netwerken waarin de triple helix partijen zijn vertegenwoordigd. Met de subsidieregeling regionale netwerken topsectoren wil de provincie binnen de pijlers Greenports, HIC en Kennisas het organiserend vermogen van de topsectoren en hun cross-overs versterken. Cross-over verbindingen stimuleren vernieuwing en innovatieve samenwerking.

Uitvoering van de Economische Agenda Zuidvleugel en doorontwikkeling Economische Programmaraad Zuidvleugel

Met de uitvoering van de Economische Agenda Zuidvleugel versterkt de provincie het organiserend vermogen door het bevorderen van regionale samenwerking en samenhang, stimuleert de provincie het innovatief MKB, innovatieve campussen en hotspots en de transitie van de Greenports en het HIC.

Organiseren van financiering voor proeftuinen en innovatieprojecten

Via het Kansen voor West II programma zet de provincie in op het stimuleren van innovatieve proeftuinen. Het doel is om in de proeftuinen met behulp van nieuwe kennis rendabele oplossingen te vinden voor maatschappelijke opgaven, zoals op het gebied van duurzaamheid, gezondheid en veiligheid. Via de proeftuinen worden met name kennisintensieve MKB-ers ondersteund om hun nieuwe producten en diensten te ontwikkelen en te testen. Naast de middelen uit Europa (EFRO) en de private middelen die worden ingezet, zet de provincie ook cofinanciering in om de proeftuinen te ondersteunen. Ook voor innovatieve Interreg-projecten op het gebied van clean technology waar samen wordt gewerkt met een Vlaamse partner zet de provincie cofinanciering in.

Uitvoeringsorganisatie InnovationQuarter ondersteunen

Met deelname in de regionale ontwikkelingsmaatschappij InnovationQuarter (IQ), het beschikbaar stellen van aanvullend kapitaal en het verlenen van subsidie aan IQ wil de provincie het innovatiepotentieel van Zuid-Holland beter benutten.

De vier Greenports ondersteunen en ruimtelijk faciliteren

De provincie richt zich op het stimuleren van innovatie, het ruimtelijke accommoderen van onder andere ontwikkelingen die de modernisering, clusterwerking en verbetering van de logistieke verbindingen ten goede komen.

Het Havenindustriële complex ondersteunen en faciliteren bij groene chemie, logistiek en maritiem

De provincie richt zich op het stimuleren van samenwerking en innovatie, het ruimtelijk accommoderen van haven gerelateerde ontwikkelingen en haven gerelateerde overslaglocaties, het stimuleren van de ontwikkeling van een energie- en grondstof efficiënte haven en het stimuleren van versterking van de Greenport en Mainportrelatie door facilitering van het bedrijfsleven.

Het totaalbeeld is dat de prioritaire clusters qua omzet ook in 2016 weer gegroeid zijn, maar juist iets langzamer dan in Nederland als geheel.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.1.a	Procentuele jaarlijkse groei van het inkomen van de prioritaire clusters	0,1	0,1	-2,1

Verantwoording effectindicatoren

De indicator laat economische groei zien in Zuid-Holland afgezet tegen de groei in Nederland als geheel. De indicator laat zien of deze groei hoger of lager is dan het landelijk gemiddelde (relatieve groei). De indicator is het saldo van procentuele jaarlijkse groei of verlies van omzet van alle bedrijfsklassen die tot de stuwende economische clusters worden gerekend. Gemonitord worden de sectoren Landbouw, Industrie, Bouwnijverheid en Vervoer en opslag waartoe de clusters Maritiem en Deltatechnologie, Transport & Logistiek, Greenports en Bioscience behoren. De doelstelling is een groei van 0.1% ten opzichte van de groei in Nederland als geheel.

Dit doel is deels gerealiseerd. Wat de sectoren waartoe de prioritaire clusters behoren betreft valt op dat in 2016 de bedrijven in de landbouw in Zuid-Holland vaker omzetgroei hebben gerealiseerd dan in de rest van Nederland. Daarentegen, het aantal bedrijven met groeiende omzet in industrie en bouwnijverheid blijft in 2016 iets achter op de landelijke groei. De omzet in logistiek en handel is relatief voor meer bedrijven in Zuid-Holland gekrompen dan in de rest van Nederland, waar ook sprake was van krimp. Dit beeld past in de bredere trend van een versnellende transitie naar een digitale en circulaire economie. Hoewel de wereldeconomie weer aantrekt hebben juist in Zuid-Holland relatief sterk vertegenwoordigde, traditioneel sterke sectoren als logistiek en (petro)chemie het in die transitie moeilijk. Binnen de integrale Omgevingsvisie zal dan ook sterker worden ingezet op deze transities.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 3.1.1 Economische clusters en innovatief MKB faciliteren

Met de subsidieregeling MKB Innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Holland (MIT ZH) heeft de provincie in 2016 121 kennisintensieve MKB-ers uit de topsectoren met totaal 8,5 mln ondersteund.

Aantal triple helix-netwerken ondersteund is deels gerealiseerd. Zoals blijkt bij de effectindicator zijn er op triple helix weinig zienswijzen ingediend. Er is met enkele geïnteresseerden voor een nieuwe aanvraag contact geweest, maar heeft dit nog niet geleid tot een aanvraag wat betekent dat het goed in de plannen wordt meegenomen.

IQ is ondersteund met € 1,2 mln voor de uitvoering van Business Development en Foreign Investments. De tweede fase van storting voorzien van € 15 mln zal in 2017 plaats vinden.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.1.1.1	Aantal kennisintensieve MKB'ers uit topsectoren ondersteund	90	90	121
3.1.1.2	Aantal triple helix-netwerken ondersteund gericht op Kennis en Innovatie, de Greenports en het Haven Industrieel Complex	8	8	6
3.1.1.3	InnovationQuarter ondersteund met kapitaal en middelen voor de uitvoering van Business Development en Marketing	11 mln	16 mln	1,2 mln

Verantwoording prestatie-indicatoren

3.1.1.1: Met de subsidieregeling MKB Innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Holland (MIT ZH) heeft de provincie in 2016 121 kennisintensieve MKB-ers uit de topsectoren met totaal € 8,5 mln ondersteund, dat is ruim meer dan beoogd. Er was dan ook sprake van een forse overtekening van vooral de call voor R&D projecten, waarvoor dekking is gevonden door extra middelen beschikbaar gesteld door Provinciale Staten en door herallocatie van rijkscofinanciering aan Zuid-Holland. De provincie Zuid-Holland en het ministerie van Economische Zaken stelden in 2016 beide 50% van dit bedrag beschikbaar voor deze subsidieregeling. Met deze bijdrage hebben MKB-ers een innovatieadvies- of een haalbaarheidsproject en/of een R&D samenwerkingsproject gehonoreerd gekregen. Hiermee wordt niet alleen innovatie in het MKB gestimuleerd die tot nieuwe business zou moeten leiden, maar veel projecten kunnen ook bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen (voedselveiligheid, safety & security, voorkomen van milieuschade, etc.). Dit instrument is zeer succesvol bij de Zuid-Hollandse MKB-ers. In 2016 was er dan ook een flinke overvraag voor deze regeling. De provincie heeft 121 MKB-ers kunnen ondersteunen terwijl er door 332 MKB-ers een beroep is gedaan op deze regeling. De regionale ontwikkelingsmaatschappij InnovationQuarter is betrokken zodat ze daar waar mogelijk deze MKB-ers kunnen betrekken bij hun activiteiten

3.1.1.2: De prestatie is deels gerealiseerd. In 2016 zijn 5 aanvragen behandeld en gehonoreerd, en is 1 aanvraag afgewezen waarvoor een nieuwe aanvraag voor 2017 in voorbereiding is. Daarnaast is met enkele geïnteresseerden voor een nieuwe aanvraag contact geweest, maar heeft dit nog niet geleid tot een aanvraag. Voor een goede aanvraag is de provincie sterk afhankelijk van initiatief van en draagvlak bij een sterk consortium van bedrijven, kennisinstellingen en/of overheden. Bovendien moet de gevraagde subsidie gericht zijn op het opbouwen en/of ondersteunen van netwerken; dit vergt goed overleg met de aanvragers over afbakening van de aanvraag. Gelet op het aantal informatieverzoeken lijkt er sprake van een voortdurende interesse voor de regeling.

De vier Greenports in Zuid-Holland ontvangen allen een subsidie in het kader van de regeling Regionale Netwerkvorming Topsectoren. Voor de Greenport Westland-Oostland is deze al in 2015 beschikt, voor de Greenports Boskoop, Duin & Bollenstreek en Aalsmeer is de beschikking in 2016 afgegeven. Naast de triple helix netwerken op de verschillende terreinen is ook inzet gepleegd op vernieuwing van de Economische Programmaraad Zuidvleugel (EPZ). De EPZ heeft een nieuwe werkwijze gekregen, aansluitend op het karakter van een netwerkorganisatie. In 2016 is onder auspiciën van de EPZ onder andere een Regionaal Investeringsprogramma tot stand gekomen, samenwerking met Brainport vormgegeven, een bijeenkomst over fieldlabs in Brussel geweest en het 'bid' voor de vestiging van het European Medicines Agency in Leiden opgesteld.

3.1.1.3: De prestatie is geheel gerealiseerd.

IQ is ondersteund met € 1,2 mln voor de uitvoering van Business Development en Foreign Investments. De missie van InnovationQuarter is om het innovatieve vermogen van Zuid-Holland te ontsluiten. Met de begrotingsboekjaarsubsidie aan InnovationQuarter stelt de provincie Zuid-Holland uitvoeringsorganisatie InnovationQuarter in staat om het innovatiepotentieel in Zuid-Holland beter te benutten.

In afstemming met EZ en IQ zal de tweede fase van storting van € 15 mln in 2017 plaats vinden.

IQ heeft in 2016 onder andere 16 nieuwe samenwerkingsverbanden gerealiseerd en de business development activiteiten hebben € 16 mln aan uitgelokte investeringen opgeleverd. Daarnaast heeft IQ 36 buitenlandse bedrijven geassisteerd bij vestiging, verhuizing of uitbreiding in de regio; deze bedrijven verwachten binnen drie jaar 740 nieuwe dan wel additionele arbeidsplaatsen te hebben gerealiseerd in de regio en € 95,7 mln additioneel te hebben geïnvesteerd. Ten slotte heeft IQ in 2016 veel aandacht besteed aan het verhogen van de bekendheid en vindbaarheid van onze regio in het buitenland door middel van de zogenaamde 10X10 reasons to invest campagne.

Taak 3.1.2 Ondersteunen van en ruimtelijke voorwaarden scheppen voor toeristisch / recreatief ondernemerschap

Deze taak is in april 2016 door GS uitgewerkt in de notitie “De gedeelde opgave van Toerisme en Recreatie!” die op 31 augustus 2016 in de commissie Ruimte en Leefomgeving door PS is besproken. Onder meer de Hollandse Delta, waterrecreatie en deelname aan HollandCity van het Nationaal Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC) worden in deze notitie als “kansrijke projecten” vermeld.

De toeristisch-recreatieve ontwikkeling van de Hollandse Delta heeft in 2016 een impuls gekregen met de provinciale bijdrage aan het Droomfonds Haringvliet, de expeditie Haringvliet (nieuwe vaarverbinding van de Waterbus) en de ondersteuning van de bekroonde inzending van NLDelta Biesbosch-Haringvliet als Nationaal Park van Wereldklasse. Samen met de Vereniging Regio Water is de provincie het EU-INTERREG project SWARE (Sustainable heritage management of WATERwey REgions) gestart om met de regionale partners te onderzoeken hoe het toeristisch-economisch potentieel van de binnenlandse waterwegen, cultureel erfgoed en natuurwaarden beter te benutten. Met een actieve inzet voor de verhaallijnen Nederland-Waterland en Dutch Food & Cuisine van het HollandCity-programma draagt de provincie bij aan versterking van de (inter)nationale bekendheid van de Zuid-Hollandse bestemmingen. Een concreet voorbeeld van deze inzet is de provinciale ondersteuning van Goudse ondernemers bij de planvorming voor een Cheesexperience in Gouda (onderdeel van het convenant Gouda-Woerden-Bodegraven (onderdeel bestuursakkoord “Groene Hart als Kans” van de provincie Zuid-Holland, regio Midden-Holland en gemeenten Woerden en Alphen aan den Rijn).

Taak 3.1.3 Integraal Gebiedsprogramma Goeree-Overflakkee

De provincie Zuid-Holland en de gemeente Goeree-Overflakkee werken sinds januari 2013 samen aan het Integraal Ruimtelijk Programma (IRP) Goeree-Overflakkee met als doel de economische en sociale vitaliteit van het eiland te behouden en te versterken. Tot en met 2016 hebben partijen financiële middelen beschikbaar gesteld voor het programma.

In 2015 heeft bureau Drift een evaluatie uitgevoerd waarin wordt geconcludeerd dat het IRP heeft geleid tot een verbeterde relatie tussen gemeente en provincie, een versterking van de provinciale inzet op Goeree-Overflakkee, het realiseren van projecten en het genereren van financiële middelen voor het eiland.

In 2016 heeft Public Result in opdracht van de provincie met de FOGO (Federatie Ondernemers Goeree-Overflakkee), de gemeente Goeree-Overflakkee en de Rabobank Het Haringvliet uitgebreid onderzoek gedaan naar de economische potentie van Goeree-Overflakkee. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van een visie op de regionale economische ontwikkeling van het eiland tot 2050.

In 2016 hebben provincie en gemeente uitgesproken dat zij de samenwerking graag willen voortzetten in een gebiedsprogramma. Geconcludeerd is dat juist het brede perspectief van het IRP en de inzet op het proces veel meerwaarde biedt bij complexe processen waarbij diverse partners en organisatieonderdelen van de provincie en gemeente betrokken zijn. Gebiedsgericht werken is benoemd als een van de concernopgaven van de provincie.

Eind 2016 is gestart met de voorbereiding van het programmaplan. Het plan draagt bij aan de regionale economische ontwikkeling dat een speerpunt is van de gemeente Goeree-Overflakkee en aan de realisatie van de provinciale opgaven voor leefkwaliteit en ruimtelijke kwaliteit, economie, duurzame energie en bereikbaarheid.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 3.1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie							
Lasten	10.296	22.791	112	-3.111	19.792	17.745	2.048
Baten	79	1.250	48	613	1.911	2.520	609
Totaal saldo van baten en lasten	-10.217	-21.541	-64	3.724	-17.881	-15.225	2.656
<i>Programmareserves</i>							
IRP Goeree-Overflakkee	864	916	49	0	965	863	-102
#2014 DP Clusterregeling Z-H	600	0	0	0	0	0	0
2015 DP Impulsprogramma CVT	0	250	0	0	250	250	0
Regionale netwerken topsectoren	0	0	1.275	0	1.275	1.275	0
Reservering IRP's	600	0	0	0	0	0	0
#Pieken in de Delta	10	0	0	0	0	0	0
1%-regeling Kunst	0	0	10	0	10	0	-10
Bedrijventerreinen	0	0	3.262	0	3.262	3.262	0
Reserve ROM-D	1.100	0	0	0	0	0	0
Interreg-cofinanciering EFRO	2.495	0	1.000	0	1.000	1.000	0
Overcommitting OP- West	710	4.495	1.400	-10	5.885	2.400	-3.485
Bijdrage uit reserve	6.379	5.661	6.996	-10	12.647	9.049	-3.597
InnovationQuarter v.h.ROM Zuidvleug.	1.100	0	0	0	0	0	0
MIT MKB Innovatiestimulering topsect	0	0	4.500	0	4.500	4.500	0
2015 DP Impulsprogramma CVT	250	0	0	0	0	0	0
Interreg-cofinanciering EFRO	1.700	0	4.400	2.300	6.700	5.231	1.469
Versterking economie	0	0	5.335	0	5.335	5.335	0
IRP Goeree-Overflakkee	600	0	0	0	0	0	0
Regionale netwerken topsectoren	2.083	0	1.500	0	1.500	1.500	0
WorldExpo 2025	0	0	0	600	600	0	600
Storting in reserve	5.733	0	15.735	2.900	18.635	16.566	2.069
Resultaat	-9.570	-15.880	-8.804	814	-23.869	-22.741	1.128

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf bedrijfsvoering.
€ 0,4 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De lagere lasten bij de taak ondersteunen toeristisch / recreatief ondernemerschap betreffen de desbetreffende personele lasten, die volgens bestendige gedragslijn apart worden geboekt. De totale lasten van deze taak laten geen afwijking zien.
€ 0,5 (n)	Ja	OVP	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Als gevolg van de eindafrekening met partners voor de clusterregeling is de verrekening met OVP clusterregeling hoger (zie baten).
€ 3,5 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten in 2016 voor overcommitting OP West zijn in 2016 lager dan geraamd, in afwachting van de eindafrekening Kansen voor West in 2017. De geraamde onttrekking in 2016 is overeenkomstig verlaagd.
€ 1,5 (n)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten 2016 voor Interreg-cofinanciering EFRO zijn als gevolg van een gewijzigde fasering van de uitgaven, hoger dan geraamd. Dit impliceert lagere lasten in volgende jaren. De storting in de reserve is daarom verlaagd.
Baten			
€ 0,6 (v)	Ja	OVP	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Betreft de hogere lasten voor de clusterregeling en de verrekening met OVP clusterregeling (zie lasten).
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 3,5 (n)	Ja	N.v.t.	De onttrekking aan de programmareserve, onderdeel overcommitting OP West, is lager dan geraamd (zie lasten).
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 0,6 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van beleid. In de Voorjaarsnota 2016 en de Begroting 2017 zijn stortingen in de reserve WorldExpo Rotterdam 2025 verwerkt. Besloten is deze bijdragen in te trekken. De vrijval komt ten gunste van het rekeningresultaat.
€ 1,5 (v)	Ja	LAS	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning De storting in de reserve Interreg-cofinanciering EFRO is verlaagd vanwege een gewijzigde fasering van de uitgaven (zie lasten).

Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie

Wat hebben we bereikt?

In 2016 heeft de provincie de energieagenda Watt Anders vastgesteld. De belangrijkste indicator voor deze agenda is de totale CO₂ emissie in Zuid-Holland. Deze moet in 2050 met 80-95% naar beneden ten opzichte van 1990 (40 Mton). De uitstoot van CO₂ neemt sinds 2010 geleidelijk af, maar de laatste jaren weer toe. In 2015 bedraagt de uitstoot 46,5 Mton. De trend in Zuid-Holland komt overeen met de landelijke trend. De recente toename komt vooral door de ingebruikname van twee nieuwe kolencentrales op de Maasvlakte in Rotterdam en door de aantrekkende economie. In de periode 2010-2015 is de CO₂-uitstoot van de sector industrie met 10% toegenomen. In de gebouwde omgeving (-26%) en de land- en tuinbouw (-26%) is over die 5 jaren een duidelijke afname zichtbaar; voor de sector verkeer en vervoer is die afname beperkt (-3%).

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.2	Totale emissie van CO ₂ door finaal energiegebruik in Zuid Holland	40	44	46.5
3.2.a	Aandeel duurzame energie in Zuid Holland (%)	3.1 %	5	4.4
3.2.b	Geleverde duurzame energie in Zuid Holland (PJ)	12.1 PJ	18	18.6
3.2.c	Vermeden CO ₂ uitstoot door duurzame energie inzet in Zuid Holland (in Mton)	1.7	2.5	2.9
3.2.d	Absolute energiebesparing ten opzichte van 1990 (PJ)	-34 PJ	-20	-46.5
3.2.e	Vermeden CO ₂ uitstoot door energie-efficiëntie, besparing en transitie ten opzichte van 1990 (Mton)	-4 Mton	-4	-6.5

Verantwoording effectindicatoren

De bovenstaande gegevens onder "realisatie 2016" zijn gegevens over het jaar 2015. De cijfers voor 2016 zijn pas eind 2017 beschikbaar. De gegevens worden jaarlijks door de DCMR bijeen gebracht. De basisbronnen zijn: De Rijks Klimaatmonitor, CBS-gegevens, Emissieregistratie en voor de industrie de elektronische milieujaarverslagen (emjv's). Voor warmte heeft de provincie door CE-Delft/ECN een apart onderzoek laten uitvoeren. Voor windenergie zijn betrouwbare cijfers bekend voor 2016, maar deze zijn niet meegenomen in bovenstaande tabel omdat in de laatste kolom voor alles de cijfers van 2015 zijn gehanteerd.

- Voor de totale CO₂ emissie is het referentiejaar 1990 als nulmeting ingevoerd (40MT)
- Het aandeel duurzame energie wordt uitgedrukt als percentage van het totale finale energiegebruik. Als nulmeting is het jaar 2013 gekozen op verzoek van de Staten (Referentiejaar 1990 zou bijna 0% opleveren). Door een nieuw gehanteerde methode zijn de cijfers voor Hernieuwbare energie aangepast (ook voor 2013).
- Energiebesparing betreft de absolute besparing in de industrie en gebouwde omgeving ten opzichte van referentiejaar 1990. Overall is er sprake van een toename ten opzichte van 1990, dus een negatieve besparing. Voor de nulmeting is op verzoek van de Staten gekozen voor het jaar 2013 (i.p.v. 1990), er was sprake van een toename van 34 PJ en 4 Mton CO₂-emissie (een negatieve besparing).

3.2: Maar liefst 68% van de CO₂ emissie in Zuid-Holland wordt veroorzaakt door de industrie. Door het aantrekken van de economie en de opstart van de nieuwe kolencentrales, gecombineerd met het feit dat de andere sectoren wel een daling in CO₂ emissie laten zien, drukt het industrieel zwaar op het totaal.

3.2a: Het aandeel duurzame energie is in de afgelopen jaren gestaag gestegen. Van 2,1% in 2010 naar 4,0% in 2015. De stijging is nog niet genoeg om met vertrouwen 2020 tegemoet te zien. Voor de realisatie van de doelstelling van 9% hernieuwbare energie in Zuid-Holland is nog een lange weg te gaan. Over de afgelopen vijf jaar is 2% meer hernieuwbare energie opgewekt, in de komende vijf jaar is nog 5% te gaan.

3.2b: De geleverde duurzame energie is afhankelijk van de hoeveelheid wind en de hoeveelheid nuttige zonneshij. Bovendien worden windturbines om diverse redenen stilgezet (teveel wind, slagschaduw op woningen, onderhoud etc.) zodat zij niet continu elektriciteit kunnen leveren. De opbrengst verschilt per jaar.

3.2.c: De vermeden CO₂ uitstoot door inzet van hernieuwbare energie (zon, wind, warmte) is gebaseerd op een omrekening voor een gemiddelde CO₂ emissie voor elektriciteit opwekking en een gemiddelde CO₂ emissie voor verwarming. Indien deze emissiereductie niet had plaatsgevonden zou de totale emissie van CO₂ in Z-H navenant hoger zijn geweest.

3.2d: De absolute energiebesparing geeft de besparing aan ten opzichte van referentiejaar 1990. Het is duidelijk te zien dat de energiebehoefte van Zuid-Holland groter is geworden ten opzichte van 1990. De nulmeting geeft het verschil aan tussen 1990 en 2013. De energiebehoefte van 2015 was gelijk aan die van 2013.

3.2.e: De CO₂ uitstoot door energie-efficiency en besparing ten opzichte van 1990 is gestegen en dus is ook de vermeden CO₂ uitstoot gestegen. Ten opzichte van 1990 is 6,5 Mton meer CO₂ de atmosfeer ingeblazen. Een belangrijke bijdrage komt van de nieuwe kolencentrales.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 3.2.1 Kaders stellen, uitvoeren en de provincie vertegenwoordigen ten behoeve van energie

De provincie heeft ingezet op bijdragen aan de verduurzaming van de vijf aandachtsgebieden middels de vijf strategieën uit de in 2016 vastgestelde energieagenda *Watt Anders 2016-2020-2050*.

Op de strategie Innoveren in de Delta is een Energie-Innovatiefonds ontwikkeld, een Energy Innovation Board opgericht en worden 'proven concepts' op de campus The Green Village doorontwikkeld. Daarnaast zijn innovatiekansen op het gebied van water en biomassa ter hand genomen. Voor de strategie Werken aan warmte is gewerkt aan nieuwe tracés voor de benodigde warmtehoofdinfrastructuur, is het geothermiewaardepotentieel gedetailleerd in kaart gebracht en is met gemeenten gewerkt aan het identificeren van de vraag naar warmte. Daarnaast is, met eigenaren van hoofdinfrastructuurdelen, aanbieders en afnemers van warmte, een analyse van de markt en knelpunten gemaakt, op basis waarvan het warmteparticipatiefonds zo effectief mogelijk kan worden ingezet. In het kader van de strategie Ruimte voor transitie is gewerkt aan de realisatie van hernieuwbare energie en aan het proces van nieuwe zoeklocaties in de voormalige stadsregio Rotterdam voor het opwekken van windenergie en is gewerkt aan verkenningen voor ruimtelijke strategieën voor wind, zon en ondergrond. De strategie Voorbeeldig investeren heeft onder andere geleid tot het beschikbaar stellen van onze wegen voor de doorontwikkeling van duurzame technologieën, het opnemen van de CO₂ prestatie als criterium bij het uitvragen van werkzaamheden aan onze infrastructuur, het sluiten van een convenant voor het verduurzamen van de OV-concessies, het verduurzamen van de provinciale elektriciteitsinkoop, de installatie van een 'laadstraat' voor elektrische auto's in de parkeergarage en de verduurzaming als belangrijk criterium bij de voorbereiding van het hoofdgebouw van de provincie. In het kader van de vijfde en laatste strategie 'Samen aan de slag' is met de industrie gewerkt aan projecten ten behoeve van de energie efficiency en verduurzaming ervan.

Voorbeelden zijn de uitkoppeling van restwarmte op het warmtenet en de ondertekening samen met Deltalinqs van de Letters of Cooperation, bedoeld om een slinger te geven aan duurzaamheid bij de industrie. Via een intensivering op energiebesparing in het Vergunningverlening, Toezicht en Handhavingsdomein is door de omgevingsdiensten meer aandacht besteed aan energiebesparing bij bedrijven en betere Energie-Efficiency Plannen. Dit zal in de toekomst effect hebben op de CO₂ emissie van de bedrijven.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.2.1.1	Opgesteld vermogen windenergie op land	250	370	335
3.2.1.2	Hoeveelheid geleverde windenergie op land (PJ)	1.9	4.0	2.6
3.2.1.3	Hoeveelheid geleverde warmte (geo, rest en WKO) in PJ	3	12	11.5

Verantwoording prestatie-indicatoren

Evenals bij de effectindicatoren geldt hier dat de gegevens gelden voor het jaar 2015. Deze cijfers zijn geverifieerd. Alleen voor de windenergie zijn er cijfers beschikbaar over 2016 (opgesteld vermogen 2016 (peildatum 01-01-2017) is 360 MW). Om de eenduidigheid vast te houden zijn de realisatie-gegevens op die van 2015 gehouden. De nulmetingen betreffen gegevens uit het jaar 2013 (NB door nieuwe monitormethode is de nulmeting van 3.2.1.3 aangepast).

3.2.1.1: Het opgestelde vermogen loopt iets achter op de planning. Door beëindiging van subsidie is een aantal windturbines ontmanteld en verkocht aan het buitenland en niet vervangen door nieuwe. Weerstand in de samenleving is een bepalende factor bij de realisatie. Ondanks dat staat er toch 335 MW aan windturbines in Zuid-Holland.

3.2.1.2: Uiteindelijk gaat het om de hoeveelheid energie die wordt opgewekt. Er is door de windturbines iets minder elektriciteit opgewekt dan we in ons winderige provincie konden verwachten (we houden in onze doelstelling een iets gunstiger kengetal aan dan het gemiddelde in Nederland). Het heeft in 2015 iets minder gewaaid dan verwacht.

3.2.1.3: Voor warmte heeft de provincie door CE Delft en ECN een apart onderzoek laten uitvoeren. De gegevens uit dat rapport zijn opgenomen in bovenstaande tabel. Door een methode te hanteren die nauwkeuriger is dan die van de Rijks Klimaatmonitor zijn de cijfers voor warmte aangepast. Met name is er verschil ontdekt in de methode voor het bepalen van de geleverde energie door WKO-installaties, deze blijkt hoger te liggen dan door het Rijk is aangenomen. Ook de nulmeting is aangepast.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 3.2 Schone en toekomstbestendige energie							
Lasten	1.494	2.698	2.232	0	4.930	3.910	1.020
Baten	191	115	165	0	280	298	18
Totaal saldo van baten en lasten	-1.303	-2.583	-2.067	0	-4.650	-3.612	1.038
<i>Programmareserves</i>							
Mitigatie/Energie	0	0	590	0	590	0	-590
Programma Warmte- Koude Z-H	73	0	52	0	52	0	-52
Versterking economie	0	0	0	0	0	0	0
Greendeal Zonnepanelen-asbest	299	0	750	0	750	504	-246
Bijdrage uit reserve	372	0	1.392	0	1.392	504	-888
Stimulering duurzame energie	75	0	0	0	0	0	0
Risicoreserve Energiefonds	0	3.000	0	0	3.000	3.000	0
Storting in reserve	75	3.000	0	0	3.000	3.000	0
Resultaat	-1.007	-5.583	-675	0	-6.258	-6.108	150

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,6 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. Door fasering van de werkzaamheden naar volgende jaren zijn de uitgaven voor onder meer Warmte koude lager dan geraamd. De realisatie in 2016 is achterbleven bij de verwachtingen doordat voorbereidingen meer tijd hebben geveerd dan verwacht. De onttrekking aan de programmareserve is daarom verlaagd.
€ 0,2 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De afrekeningen voor de subsidieregeling Asbest er af Zon er op uitgaven zijn lager dan geraamd. De onttrekking aan de programmareserve is daarom verlaagd.
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. In 2016 is subsidie voor de Knibbelweg ingetrokken (zie doel 2.1). Van deze vrijval heeft € 0,2 mln betrekking op doel 3.2.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 0,6 (n)	Ja	N.v.t.	De onttrekking aan de programmareserve, onderdeel Mitigatie / energie is in 2016 lager dan geraamd (zie lasten).
€ 0,2 (n)	Ja	N.v.t.	De onttrekking aan de programmareserve, onderdeel Greendeal Zonnepanelen-asbest is lager dan geraamd (zie lasten).

Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied

Wat hebben we bereikt?

In de beschrijvingen hieronder waarin per taak wordt weergegeven wat we het afgelopen jaar hebben ondernomen om de beoogde doelen te bereiken, zijn de bereikte resultaten (volgen en beïnvloeden wetgevingstraject Omgevingswet; actualisatie VRM, gebiedsgerichte pilots Slim ruimtegebruik, etc.) meegenomen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 3.3.1 Actualiseren en uitvoeren ruimtelijk beleid

Anticiperen op de Omgevingswet

De provincie sorteert voor op de komst van de Omgevingswet. Uit deze wet volgt dat het ruimtelijk beleid vanaf 2018 onderdeel wordt van integraal omgevingsbeleid. In 2016 is ingezet op de beïnvloeding van de stelselherziening, de samenwerking met andere bestuursorganen en het inzichtelijk krijgen van de gevolgen van de Omgevingswet voor beleid en organisatie.

Het wetstraject is actief gevolgd en beïnvloed. In 2016 is de Omgevingswet vastgesteld en vervolgens zijn vier bijbehorende AMvB's en enkele Aanvullingswetten in consultatie gebracht. Hierbij zijn de provinciale belangen ingebracht, onder andere over de taak- en bevoegdheidswijzigingen en de digitaliseringsopgave. Voor de digitaliseringsopgave hebben we actief meegewerkt aan de Visie en Architectuur van het digitale stelsel. Deze is eind 2016 bestuurlijk vastgesteld.

Overleg, ruimtelijk instrumentarium en actualiseren VRM

De Visie Ruimte en Mobiliteit, het Programma ruimte en de Verordening ruimte zijn in 2016 geactualiseerd, zodat het ruimtelijk beleid en de ruimtelijke regels ook de komende jaren weer bij de tijd zijn en aansluiten op initiatieven vanuit de samenleving. Aanpassingen vloeien onder meer voort uit praktijkervaringen met het beleid en voorstellen en verzoeken van gemeenten en initiatiefnemers.

Uitvoering integrale aanpak voor slim ruimtegebruik en integrale projecten

Zie tekst over Actieprogramma slim ruimtegebruik in de toelichting van de resultaten bij taak 3.3.4.

Taak 3.3.2 Adviseren over en beoordelen van gemeentelijke ruimtelijke plannen

Het provinciaal beleid is er op gericht om al bij de ontwikkelingen van plannen met gemeenten in gesprek te gaan. In de huidige werkwijze beoordeelt de provincie alleen plannen waar mogelijk een provinciaal belang in het geding is. Het aantal plannen dat beoordeeld wordt daalt, maar omdat wij meer gericht zijn op mogelijke strijdigheden met provinciale belangen is de kans op een zienswijze op de beoordeelde plannen relatief groter geworden. In 2016 zijn als gevolg van deze werkwijze 24 zienswijzen uitgegaan op de 153 beoordeelde plannen. Het streven blijft echter om door proactief met gemeenten en regio's in gesprek te gaan in het beginstadium van nieuwe ontwikkelingen / plannen en met hen mee te denken, het aantal plannen dat daadwerkelijk beoordeeld dient te worden en het aantal zienswijzen zo laag mogelijk te houden.

Taak 3.3.3 Regionale samenwerking

Regionale samenwerking rondom beter benutten

De provincie regisseert en faciliteert regionale afstemming tussen gemeenten. Voor wonen en kantoren vraagt de provincie de regio's om te komen tot regionale visies. De provincie zet daarbij ook in op de aanpak van leegstand en transformatie. Voor 'beter benutten' is regionale samenwerking in samenhang met de toepassing van de Ladder voor duurzame verstedelijking een belangrijk instrument. In 2016 is daarom aan de regio's gevraagd of zij bij de actualisering van de regionale woonvisies 2017 een beschrijving willen opnemen van de relatie met de regionale kantorenvisies. Maatschappelijk gezien is de waarde van transformatie van leegstaand vastgoed groot.

Om gemeenten / regio's daarbij te ondersteunen is in de actualisatie van de VRM 2016 de transformatie binnen bestaand stads-en dorpsgebied van gebouwen naar woningen vereenvoudigd. In 2016 is in de Monitor regionaal woningbouwprogramma, een totaalbeeld van de monitoring van de regio's van hun regionale woonvisies geschetst. Transformatie van gebouwen heeft de afgelopen jaren een bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van meer binnenstedelijke woningen. De Staat van Zuid-Holland biedt (voortgangs)informatie over de transformatie van werklocaties naar woningen.

Samenwerking in de Zuidelijke Randstad: bovenregionale strategie

In de Zuidelijke Randstad werkt de provincie bovenregionaal samen met de regio's en grote gemeenten aan het verder ontwikkelen van de Zuidelijke Randstad als een internationaal concurrerende topregio op economisch gebied, met een aantrekkelijk en bereikbaar woon- en vestigingsklimaat. Hiertoe is gezamenlijk met partners in de Zuidelijke Randstad het regionaal investeringsprogramma 'investeren in vernieuwen' opgesteld. De Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) heeft het initiatief genomen voor dit investeringsprogramma, de provincie is een belangrijke partner en heeft het initiatief genomen om het investeringsprogramma aan te vullen met projecten uit andere delen van Zuid-Holland.

In het netwerk Zuidelijke Randstad stonden in 2016 een aantal speerpunten centraal, te weten verstedelijking, de coördinatie en voorbereiding van het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Ruimte en Transport (BO MIRT), Stedenbaan en de doorontwikkeling van het netwerk Zuidelijke Randstad.

- Verstedelijking: op initiatief van de provincie is de citydeal binnenstedelijk bouwen en transformatie in 2016 gestart. De provincie heeft het voortouw genomen in de ontwikkeling van de verstedelijkingsagenda Zuidelijke Randstad (inclusief uitvoeringsprogramma) welke is aangeboden aan PS.
- Stedenbaan: in 2016 heeft een evaluatie van het bestuurlijk platform Stedenbaan plaatsgevonden zodat deze samenwerking in 2017 doorontwikkeld kan worden naar een nieuwe vorm. Het afgelopen jaar zijn alliantiegesprekken voortgezet in Gouda, Den Haag Laan van NOI en Delft Zuid en zijn drie nieuwe alliantiegesprekken gevoerd: in Dordrecht, Alphen aan den Rijn en Rijswijk. Er zijn bovendien nieuwe initiatieven bijgekomen: Rotterdam Alexander, Schiedam, Zoetermeer en Leiden.
- Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Ruimte en Transport: in 2016 zijn afspraken gemaakt met het Rijk over het versnellen van de uitvoering van de A20 tussen Nieuwerkerk en Knooppunt Gouwe, over de quick wins A15 Papendrecht - Sliedrecht en over een reservering van € 50 mln uit de verlenging van het infrastructuurfonds voor een structurele verbetering van de doorstroming op de A4 bij Burgerveen. Daarnaast heeft het Rijk uit de verlenging van het infrastructuurfonds € 200 mln gereserveerd voor een gebiedsgerichte programma aanpak bereikbaarheid Rotterdam – Den Haag en voor een programma aanpak goederencorridors oost met daarin onder andere aandacht voor de A15. Ook zijn onderzoeksafspraken gemaakt over Energy Highway N59 en over de corridor Rotterdam - Antwerpen. In 2016 is de monitor van de Adaptieve Gebiedsagenda Zuidelijke Randstad opgeleverd waar de provincie veel inzet voor gepleegd heeft.
- Netwerk Zuidelijke Randstad: in 2016 is het netwerk Zuidelijke Randstad van start gegaan, opvolger van de Zuidvleugelsamenwerking. In 2016 is de koers ingezet om de inhoudelijke programma's en acties niet meer bij het bureau, maar bij de partners binnen het netwerk te beleggen. In de tweede helft van 2016 is de nieuwe samenwerking geëvalueerd waarbij geconcludeerd is dat een apart samenwerkingsbureau niet meer nodig is maar dat de provincie, in haar rol als facilitator van de regio's en gemeenten op haar grondgebied, de meest logisch aan te wijzen partner lijkt om deze rol over te nemen. De provincie is gevraagd te verkennen of zij deze rol op zich kan nemen en met een voorstel te komen hoe deze rol in te vullen.

Samenwerking in het Groene Hart

De Stuurgroep Groene Hart heeft, naar aanleiding van de komst van de Omgevingswet, in 2016 het initiatief genomen om een gemeenschappelijke toekomstvisie op het Groene Hart te ontwikkelen, het Perspectief Groene Hart. De centrale doelstelling voor het Perspectief Groene Hart is: het formuleren van een realistisch, samenhangend beeld voor het Groene Hart, dat ingaat op een aantal relevante actuele thema's en daaraan richting en sturing geeft. Daarnaast is het de wens van de Stuurgroep om het Perspectief als bouwsteen voor

lokale, provinciale en nationale omgevingsvisies te benutten. De provincie Zuid-Holland is opdrachtnemer van de Stuurgroep voor het opstellen van het Perspectief.

Taak 3.3.4 Verkennen beter benutten (bebouwd) gebied

Ontwikkelen nieuwe aanpak en kennisontwikkeling

In 2016 zijn GS gestart met het Actieprogramma Slim Ruimtegebruik. De volgende resultaten zijn dit jaar bereikt:

- Kansenskaarten Slim Ruimtegebruik. Door het combineren van data is inzichtelijk gemaakt waar in het stedelijk gebied van Zuid-Holland kansen liggen voor:
 - Het toevoegen van meer m² woonoppervlak met behoud van woonmilieu en –kwaliteit;
 - Het anders gebruiken van bestaande gebouwen (transformatie van winkels, kantoren en bedrijfsgebouwen naar wonen);
 - Het geven van een kwaliteitsimpuls aan bestaande woonwijken met een beperkte toekomstwaarde zodat ze beter passen bij de (toekomstige) woonvraag.
- Ontwikkelen en toepassen van instrumentarium:
 - Er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden die de volgende instrumenten bieden voor binnenstedelijke gebiedsontwikkeling: stedelijke herverkaveling, verevening bij gebiedsontwikkeling en flexibiliteit in gebiedsontwikkeling;
 - De provincie helpt de gemeente Goeree-Overflakkee, d.m.v. de inbreng en inhuur van kennis, bij het wegbestemmen van woningbouwplannen die niet meer voldoen aan de actuele behoefte.
 - Er zijn meerdere bijeenkomsten geweest om kennis over vernieuwende aanpakken en instrumenten in (binnenstedelijke) gebiedsontwikkeling te delen waaronder een werkconferentie in november met bijna 200 deelnemers vanuit gemeenten, Rijk, adviesbureau's, etc.
- Gebiedsgerichte pilots
Met meer dan 10 gemeenten is gesproken over mogelijke gebiedsgerichte pilots. In veel gevallen was er geen langer traject nodig en konden de vragen of problemen snel opgelost worden. In een aantal gevallen is er geconstateerd dat er geen vervolg nodig was. Voor bedrijventerrein de Goudse Poort is een alliantie gevormd met gemeente, bedrijven en vastgoedeigenaren die aan de slag gaat met herontwikkeling van het terrein.

In het eerste kwartaal van 2017 wordt een rapportage met alle resultaten van het Actieprogramma Slim Ruimtegebruik 2016 aangeboden aan PS waarin bovenstaande nader wordt toegelicht.

Digitalisering

De actualisering van de Visie Ruimte en Mobiliteit is conform de wettelijke verplichting digitaal uitgevoerd. Ook is het beoordelingsproces van digitale bestemmingsplannen uitgevoerd. Verder zijn belangrijke bijdragen geleverd aan de voorbereidingen op de komst van de Omgevingswet en het bijbehorende digitaal stelsel. Zo is vanuit Zuid-Holland meegewerkt aan de interbestuurlijke Visie, Doelarchitectuur en het Globale programma van eisen voor het Digitaal Stelsel Omgevingswet. Er is meegewerkt aan de wettelijke borging van het Digitaal Stelsel in de invoeringswet. Binnen Zuid-Holland is in 2016 gewerkt aan de bewustwording van de impact van de digitalisering behorende bij de Omgevingswet. Het is daarom een belangrijk onderdeel van de programma's implementatie Omgevingswet en omgevingsbeleid.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 3.3 Beter benut (bebouwd) gebied							
Lasten	17.189	19.828	3.389	-5.240	17.976	14.662	3.314
Baten	2.794	0	995	275	1.270	9.587	8.317
Totaal saldo van baten en lasten	-14.395	-19.828	-2.393	5.515	-16.706	-5.075	11.631
<i>Programmareserves</i>							
Implementatie Omgevingswet	0	0	1.530	-340	1.190	498	-692
Opstellen integrale onderzoeksagenda	0	0	0	203	203	165	-38
Res Project duurz. ontw. Zuidplaspold	1.200	5.370	0	-4.643	727	577	-150
Reservering IRP's	116	0	0	0	0	0	0
Sanering glastuinbouw	246	346	600	0	946	394	-553
Bijdrage uit reserve	1.563	5.716	2.130	-4.780	3.066	1.634	-1.432
Opstellen integrale onderzoeksagenda	0	0	0	300	300	300	0
Voorm. Invest. budg. Sted. Vern.3 (ISV3)	0	0	0	0	0	8.280	-8.280
Implementatie Omgevingswet	0	0	5.989	0	5.989	5.989	0
Duurz. expl. energiepotent. Zuidplasp.	113	0	0	0	0	0	0
Storting in reserve	113	0	5.989	300	6.289	14.570	-8.280
Resultaat	-12.946	-14.112	-6.253	435	-19.929	-18.010	1.919

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,6 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. In het kader van de sanering glasopstallen loopt nog een businesscase. Hierna zal eventueel de subsidie worden toegekend. Een andere subsidie is wel toegekend, maar zal pas in 2017 tot uitkering komen.
€ 1,0 (v)		RES	Transitie Omgevingswet Op 22 maart 2016 heeft de Eerste kamer ingestemd met het wetsvoorstel Omgevingswet. Dit eerste jaar zijn er informatie-bijeenkomsten georganiseerd voor Bestuurders en de organisatie. Voor de digitaliseringsopgave heeft een informatieanalyse plaatsgevonden. Het programmteam Implementatie Omgevingswet is gestart. De voor dit jaar geraamde uitgaven verschuiven voor een deel naar de komende jaren. Een deel van de lagere realisatie van € 1 mln betreft de werkgeverslasten € 0,3 mln van het programmteam, deze zijn gerealiseerd maar in een ander programma verantwoord.
€ 0,4 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Het voorgenomen ruimtelijk onderzoek in regionale gebiedsprocessen en de beperkte onderzoeksbehoefte hebben ertoe geleid dat deze middelen niet zijn gebruikt.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
€ 0,7 (v)	Ja	RES FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget en planning. Het gaat hier om diverse activiteiten, zoals de voorbereiding omgevingsvisie, de deelname in programma's, vertraging uitvoering Zuidplaspolder, lagere bijdrage aan de Grondbank.
€ 0,5 (v)	Ja	RES FR	Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering Van deze post komt € 0,3 mln t.l.v. reserve Omgevingswet.
Baten			
€ 8,3 (v)	Ja	RES	De omzetting van de OVP ISV3 middelen in een reserve heeft op aangeven van de accountant plaatsgevonden. Deze baat was niet begroot. Zie hiervoor ook de toelichting bij de storting in de reserve van doel 2.1
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 1,4 (n)		N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote bijdrage uit de programmareserve bijgesteld.

Doel 3-4 Goede ruimtelijke kwaliteit

Wat hebben we bereikt?

In 2016 zien we dat het vanzelfsprekender is geworden om bij nieuwe ontwikkelingen aan te sluiten bij bestaande kwaliteiten en daar nieuwe hedendaagse kwaliteiten aan toe te voegen. Plannen zijn steeds integraler en zoeken de identiteit van de plek op. Provincie en gemeenten zoeken aan de voorkant van planprocessen al naar de best mogelijke oplossingen. De rijksadviseur voor het landschap noemt het Zuid-Hollands beleid op ruimtelijke kwaliteit een voorbeeld voor andere overheden. Het belang van de kwaliteit van de leefomgeving is onverminderd groot.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 3.4.1 Adviseren over en beoordelen gemeentelijke ruimtelijke plannen

De provincie organiseert regionale werksessies ruimtelijke kwaliteit waarin gemeentelijke structuurvisies en plannen in een vroeg stadium besproken worden. In 2016 is dit gebeurd voor de Hoeksche Waard en de Drechtsteden.

De provinciale inzet is gericht op het vooroverleg met gemeenten om plannen integraal te adviseren.

Mede dankzij deze proactieve werkwijze zijn er geen reactieve aanwijzingen gegeven tegen vastgestelde bestemmingsplannen op het specifieke onderdeel "ruimtelijke kwaliteit".

Taak 3.4.2 Organiseren en delen kennis

In maart 2016 eindigde de periode van de 2^e Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK). Sinds september 2016 is Harm Veenenbos gestart als adviseur. De PARK spiegelt het bestuur en de organisatie over ruimtelijke kwaliteit. Hij doet dit onder andere door mondelinge en schriftelijke advisering, organisatie van ontwerpateliers en ontwerpend onderzoek. In 2016 is de Dag van de Ruimtelijke Kwaliteit niet georganiseerd mede vanwege de wisseling van de wacht van de PARK. In plaats hiervan is een netwerkbijeenkomst ruimtelijke kwaliteit georganiseerd als afscheid van Abe Veenstra. De volgende adviezen zijn opgeleverd door de PARK in 2016: 'Beter Verbinden', 'Wind', 'N206 - Katwijk', 'Peilmolenbrug', 'Beter Groen', 'Waterwerken', 'N223 kruising of rotonde', 'kwaliteitsimpuls erfgoedlijnen'.

In 2016 zijn er twee ontwerpcafé's georganiseerd met als doel het netwerk van ontwerpers in Zuid-Holland te verstevigen. Als aanvulling op de gebiedsprofielen is er een handreiking ruimtelijke kwaliteit opgeleverd. Deze handreiking leidt initiatiefnemers door een aantal stappen om plannen met ruimtelijke kwaliteit te maken.

Als uitwerking van ruimtelijke kwaliteitsbeleid in relatie tot waterveiligheid is een dijk- en oevervisie Alblasserwaard-Vijfheerenlanden opgeleverd. Voorts zijn er verschillende externe bijeenkomsten georganiseerd waaronder een interprovinciale uitwisseling en een symposium water en ruimtelijke kwaliteit. Ook is een verkenning zonne-energie gestart. Oplevering hiervan is voorzien in het eerste kwartaal 2017.

Verder is er in 2016 gestart met een handreiking ruimtelijke kwaliteit in provinciale projecten. Oplevering hiervan is voorzien in het tweede kwartaal 2017.

Taak 3.4.3 Aanleg, beheer en herstel landschapselementen

Beheer landschapselementen

De subsidieregeling is gericht op het onderhoud van erfbeplantingen en schurvelingen op het grondgebied van particulieren en agariërs, en op particuliere landschapselementen buiten het erf. De regeling is in juni 2016 vervallen na invoering van de Uitvoeringsprogramma's Groen. In 2016 zijn de laatste nieuwe 3-jarige onderhoudscontracten afgesloten. De lopende contracten zijn ongewijzigd gebleven. In 2016 is verkend of er voor het beheer van de betreffende landschapselementen een aanvullende regeling nodig is. Een aangepaste regeling is voorzien in het begin van 2017.

Aanleg en herstel landschapselementen

De subsidieregeling is gericht op aanleg en herstel van landschapselementen. In juni 2016 is de regeling vervallen na invoering van de Uitvoeringsprogramma's Groen. Tot 1 juni 2016 zijn de laatste subsidies voor aanleg en herstel van landschapselementen verstrekt. Aanleg en herstel van landschapselementen zal vanaf 2017 mogelijk worden middels Plattelands ontwikkelingsaanvragen (POP3). Daarom is in 2016 gestart met een peiling van belangstelling voor een mogelijke aanvraag in 3 gebieden in Zuid-Holland.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 3.4 Goede ruimtelijke kwaliteit							
Lasten	1.589	5.127	0	0	5.127	3.682	1.444
Totaal saldo van baten en lasten	-1.589	-5.127	0	0	-5.127	-3.682	1.444
<i>Programmareserves</i>							
Decentralisatieakkoord natuur	-120	0	0	0	0	0	0
Reserve	8	9	0	0	9	0	-9
Natuurcompensatie							
Groene ambities	-10	0	0	43	43	43	0
Natuurcompensatie ZW randweg Gouda	71	0	0	0	0	0	0
#2012 DP Groene Hart Zuid-Holland	11	0	0	0	0	0	0
Groene subsidies	4.073	0	0	-43	-43	-43	0
Bijdrage uit reserve	4.032	9	0	0	9	0	-9
Groene ambities	4.030	0	0	0	0	0	0
Reserve	71	0	0	0	0	0	0
Natuurcompensatie							
Storting in reserve	4.101	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-1.659	-5.118	0	0	-5.118	-3.682	1.435

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,3 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Door de later dan geplande indiensttreding van de Provinciale Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit is slechts een deel van het budget voor adviseren over en beoordelen gemeentelijke ruimtelijke plannen en kennisdeling benut.
€ 1,0 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De overschrijding van € 1 mln wordt voornamelijk veroorzaakt doordat er minder subsidies voor het Ontwikkelen van Landschapselementen zijn verstrekt.

Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans

Wat hebben we bereikt?

In 2016 heeft de provincie verder gewerkt aan het beter in balans brengen van vraag en aanbod van woningen / woonmilieus en werklocaties.

Er is een notitie vraaggericht bedrijventerreinenbeleid opgesteld en met de uitvoering daarvan is begonnen. De provincie laat, in samenspraak met gemeenten en regio's, een nieuwe (kwantitatieve en kwalitatieve) behoefteraming voor bedrijventerreinen opstellen en heeft een subsidieregeling opengesteld om projecten die de kwaliteit van en samenwerking op bedrijventerreinen verbeteren, te stimuleren. Ook is in 2016 een Koopstromenonderzoek uitgevoerd, gezamenlijk met de provincies Noord-Holland en Utrecht. Hiermee is een actueel beeld ontstaan van het aankoopgedrag van consumenten, het economisch functioneren van de winkelcentra, het winkelaanbod en de winkelleegstand. Deze informatie vormt mede de basis voor het opstellen van nieuw detailhandelsbeleid in 2017.

Om vraag en aanbod van kantoren beter in balans te krijgen zijn door regio's regionale kantorenvisies opgesteld en door de provincie aanvaard. Ook zijn aanpassingen gedaan in het beleid voor regionale woonvisies om het transformeren van kantoren naar woningen makkelijker te maken en te stimuleren.

In 2016 heeft voor de regionale woonvisies een monitoringsronde op de regionale woningbouwprogramma's plaatsgevonden en is aan de regio's aangegeven wat de verwachtingen zijn voor de actualisering van de regionale woonvisies per juli 2017. Bij de actualisering van de regionale woonvisies is ingezet op een doorontwikkeling om de visies meer kwalitatief (woonmilieus, typen) te maken. Dit is in de actualisatie van de VRM 2016 neergelegd door aanpassing van de teksten in onder andere het Programma ruimte. Er is in 2016 kwalitatief behoefteonderzoek gedaan (Woningmarktverkenning) om mede als basis te dienen voor een meer op kwaliteit gericht gesprek met de regio's.

De provincie heeft door deze activiteiten steeds beter in beeld wat er kwantitatief en kwalitatief nodig is aan werklocaties en woningen voor een goed vestigingsklimaat en het in stand houden van krachtige en levendige stads- en dorpscentra. Met deze basis kan in volgende jaren verder gewerkt worden aan het realiseren van de goede werklocaties en woningen op de goede plekken. Dit zal de provincie doen in nauwe samenspraak met diverse andere betrokken partijen zoals gemeenten, regio's en corporaties.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.5.a	Aantal gemeenten dat in het kader van de rapportage Interbestuurlijk toezicht op het domein huisvesting vergunninghouders rood scoort	0	0	0
3.5.b	Leegstandspercentage kantoren in Zuid-Holland mag niet oplopen t.o.v. het leegstandspercentage kantoren in Nederland	1,7%	≤1,7%	2,2%

Verantwoording effectindicatoren

3.5.b: Het doel is (nog) niet gerealiseerd. In de uitgangssituatie (medio 2015) lag het leegstandspercentage in de belangrijkste Zuid-Hollandse kantorengemeenten 1,7% hoger dan het landelijke cijfer dat Zadelhoff (DTZ) publiceerde (16,1%). Op basis van die data heeft het college besloten dat er in het vervolg op wordt ingezet het Zuid-Hollandse leegstandspercentage niet meer dan 1,7% van het landelijke cijfer te laten afwijken.

Het landelijk leegstandscijfer is sindsdien afgenomen en bedraagt per januari 2017 14,1%. Op basis van de cijfers voor de belangrijkste kantorengemeenten in Zuid-Holland is berekend dat het leegstandspercentage per januari

2017 op 16,3% uitkomt. Een jaar eerder bedroeg het leegstandspercentage in Zuid-Holland nog 18,2%. In relatieve zin is de leegstand in Zuid-Holland afgenomen. Ook in absolute zin nam de leegstand in Zuid-Holland het afgelopen jaar af en wel met circa 222.000m² (-10%).

Het leegstandspercentage voor Zuid-Holland ligt nog wel 2,2 procentpunt boven het landelijke percentage. Dit wordt mede veroorzaakt omdat Amsterdam, dat een grote invloed heeft op het landelijk gemiddelde, in een zeer hoog tempo kantoren transformeert naar woningen, hotels, etc. Daarnaast vindt er daar veel opname plaats door nieuwe kantoorgebruikers. Dergelijke marktontwikkelingen zijn in de regio Rotterdam / Drechtsteden kleiner van omvang.

In Zuid-Holland neemt door transformatie en marktopname de leegstand ook af, maar de meest kansrijke locaties zijn inmiddels al getransformeerd. Bedacht moet worden dat van het huidige aanbod in Zuid-Holland bijna een derde als kansarm op de kantorenmarkt wordt beschouwd door DTZ. Voorts is de verwachting dat mede door de nieuwe wetgeving voor het minimale energielabel C voor kantoren in 2023, het kansarme aanbod zal toenemen.

Ondanks deze omvangrijke onttrekkingen in de afgelopen jaren is zoals hierboven gemeld, het leegstandspercentage van Zuid-Holland niet binnen de marge van 1,7% ten opzichte van het landelijk gemiddelde gebleven. Opgemerkt moet echter worden dat veel vrijkomende kantoren direct worden getransformeerd en dus niet in de (afname van) aanbod/leegstand-statistieken terecht komen.

Volgens Dynamis (publicatie "Spreekende cijfers 2017") is inmiddels zichtbaar dat het grootste potentieel benut is en dat vooral kantoren op lastig te ontwikkelen locaties overblijven.

Met de aanvaarding van de regionale kantorenvisies (2016/2017) is een eerste stap gezet om te komen tot een gezonde kantorenmarkt. In de komende periode zullen wij onder andere vanuit het Actieprogramma Slim Ruimtegebruik en het te starten onderzoek naar actualisering van de vraagramingen kantoren in de VRM in gezamenlijkheid met regio's en gemeenten verdere stappen zetten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 3.5.1 Regionale afstemming

Regionale woonvisies

De provincie vraagt aan de regio's om de regionale woonvisies eens per jaar te monitoren en eens per drie jaar te actualiseren. In 2016 leverden alle (woningmarkt)regio's hun informatie aan over de voortgang van de woningbouwprogramma's bij de in 2015 aanvaardde regionale woonvisies. Op basis daarvan is in de Monitor regionaal woningbouwprogramma een totaalbeeld van de monitoring van de regio's geschetst in relatie tot de trends en ontwikkelingen in de woningmarkt. De monitor onderstreept de urgentie voor gezamenlijke inzet om de stedelijke woningvraag te accommoderen.

In juli 2017 vraagt de provincie aan de regio's een actualisering van hun regionale woonvisie en regionale woningbouwprogramma. Dit naar aanleiding van de Bevolkingsprognose en Woningbehoefteraming 2016 en de verschenen provinciale Woningmarktverkenning 2016. De gevraagde inhoud voor een regionale woonvisie 2017 is in 2016 toegelicht in een brief en gesprekken met de regio's. De paragraaf 'regionale woonvisies' van het programma Ruimte is bij de VRM-actualisering in 2016 aangepast om beleidsmatig een basis te bieden voor de volgende regionale woonvisies (2017). Daarnaast startte de provincie in 2016 samen met Platform31 het Experimentenprogramma Provinciale parels wonen en zorg.

Zie ook doel 3.3.3 en de Staat van Zuid-Holland (onderdeel wonen). Op de Staat van Zuid-Holland wordt lopende het jaar geactualiseerde informatie geplaatst.

Het anticipeerprogramma Bevolkingsdaling is begin 2016 onder de loep genomen en vindt waar aan de orde een vervolg binnen gebiedsafspraken die inzetten op versterken van vitaliteit.

Regionale kantorenvisies

In 2016 zijn de regionale kantorenvisies voor de regio's Midden-Holland, MRDH en Zuid-Holland-Zuid aanvaard. Hiermee hebben bestemmingsplannen met kantoren die passen binnen de aanvaarde regionale visies voldaan aan trede 1 van de Ladder voor duurzame verstedelijking en aan de toegestane locaties zoals vastgelegd in de Verordening ruimte. Daarnaast bevatten de regionale kantorenvisies een overzicht van de stand van zaken van transformaties van leegstaande kantoren naar een andere functie (overwegend wonen). De aanvaarding geldt tot 1 juli 2018.

In de regio Holland Rijnland was meer tijd nodig om tot een regionale kantorenvisie te komen waarin het totaal van de kantoorplannen past binnen het maximale toegestane planaanbod zoals opgenomen in de VRM. Deze visie wordt begin 2017 aanvaard.

Detailhandel en bedrijventerreinen

De adviescommissie detailhandel heeft zich in 2016 tijdens een Masterclass detailhandel in februari gepresenteerd aan gemeenten en tekst en uitleg gegeven over de werkwijze en de ervaringen tot dan toe. In 2016 zijn 5 adviezen gegeven over bestemmingsplannen, waarvan 2 positief en 3 negatief. De werkwijze van de commissie is uitgebreid voor gemeenten om over een ruimtelijk plan een eerste reactie op de inhoud te vragen. In april 2016 is de visie en het uitvoeringsprogramma vraaggericht bedrijventerreinenbeleid besproken in de commissie Ruimte & Leefomgeving. Daarin zijn 14 acties opgenomen waarmee in 2016 is begonnen en die de komende jaren doorlopen. Eén van de meest in het oog springende is het komen tot nieuwe kwalitatieve en kwantitatieve behoeferamingen voor bedrijventerreinen. Deze nieuwe ramingen zijn van belang in relatie tot de Ladder voor duurzame verstedelijking. Met de regio's en gemeenten is hier stevig aan gewerkt. Daarbij wordt gekoerst op afronding voor het zomerreces van 2017.

Taak 3.5.2 Adviseren over en beoordelen gemeentelijke ruimtelijke plannen

Beoordeling van de vastgestelde bestemmingsplannen / uitwerkingsplannen heeft geleid tot twee reactieve aanwijzingen. Door de selectieve werkwijze worden minder plannen beoordeeld. Ook hier blijft voor de komende periode het streven dit aantal nog verder omlaag te krijgen door tijdig in het proces met gemeenten in gesprek te zijn. Voor aantal zienswijzen en aantal beoordeelde plannen zie taak 3.3.2.

In 2016 is één inpassingsplanprocedure afgerond voor de windturbine locatie Korendijk. De beroepsprocedure loopt nog.

In 2016 zijn er 8 ontheffingen van de verordening ruimte door gemeenten aangevraagd. Hiervan zijn er twee verleend en zijn er drie geweigerd en is er één aanvraag ingetrokken. Twee ontheffingsaanvragen waren per 31 december 2016 nog niet afgehandeld omdat er nog nadere informatie door de gemeente aangeleverd diende te worden.

Taak 3.5.3 Toezicht op huisvesting vergunninghouders

2016 was een jaar vol dynamiek als het gaat om de opvang van asielzoekers en het huisvesten van vergunninghouders. Er kwamen grote aantallen asielzoekers naar Nederland die opgevangen moesten worden en die, als zij een verblijfsvergunning hebben gekregen, gehuisvest moesten worden.

De provincie heeft een toezichthoudende rol als het gaat om de wettelijke taak van gemeenten om vergunninghouders te huisvesten.

De provincie noch de gemeenten hebben een wettelijke taak als het gaat om de opvang van asielzoekers. Bij dit deel van de opvang komt het aan op gemeenten die hun verantwoordelijkheid nemen.

Ook de provincie heeft haar verantwoordelijkheid genomen. De Commissaris van de Koning heeft al eind 2015 een bijeenkomst georganiseerd voor alle Zuid-Hollandse burgemeesters en begin 2016 een regionale regietafel in het leven geroepen.

Aan deze regionale regietafel werd, onder voorzitterschap van de Commissaris, zowel de opvang als de huisvesting besproken met de veiligheidsregio, het COA en de verantwoordelijke gedeputeerde huisvesting vergunninghouders.

Dit heeft er toe geleid dat op dit moment in Zuid-Holland de volgende opvanglocaties in gebruik zijn: Gorinchem, 's Gravendeel, Katwijk, Krimpen, Rijswijk, Rotterdam.

Wat betreft de huisvesting van vergunninghouders heeft de provincie alle gemeenten gevraagd een plan van aanpak te maken voor de periode tot 1 juli 2017. Dit opdat, gezien de omvang van de opgave, de gemeenten zouden onderzoeken welke maatregelen zij extra zouden kunnen of moeten nemen om te voorzien in de adequate huisvesting.

Op het niveau van de provincie moesten in 2016 9.502 vergunninghouders gehuisvest worden (de taakstellingen van het Rijk 9.158 voor 2016, vermeerderd met 344, de achterstallige taakstelling van voor 2016).

Dit is niet helemaal gelukt; er zijn in 2016 bijna 8.700 vergunninghouders gehuisvest: 2016 eindigde met een achterstand op de taakstelling van 838 vergunninghouders.

Omdat de taakstelling voor de eerste helft van 2017 laag is en de verwachting is dat de taakstelling voor de tweede helft van 2017 ook laag zal zijn, is de verwachting dat gemeenten deze achterstand in 2017 wegwerken.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.5.3.1	Aantal indeplaatstredingen huisvesting verblijfsgerechtigden	0	0	0

Verantwoording prestatie-indicatoren

Prestatie gerealiseerd. Bij deze toezichtstaak gebruikt de provincie de bestuurlijke interventieladder. Op deze ladder is indeplaatstreding de laatste fase.

In 2016 heeft de provincie voor geen enkele gemeente de procedure tot indeplaatstreding gestart. In het kader van het toezicht is overleg gepleegd met gemeenten die in onvoldoende mate de taakstellingen hebben gerealiseerd.

Taak 3.5.4 Toezicht op gemeentelijke huisvestingsverordeningen

Deze toezichtstaak heeft betrekking op de vraag of de regionale of lokale huisvestingsverordening voldoet aan de wettelijke bepalingen van de Huisvestingswet 2014.

Omdat de gemeenten hun huisvestingsverordening veelal na het inwerking treden van de Huisvestingswet 2014 hebben aangepast in 2015, zijn er in 2016 geen gevallen bekend van nieuw vastgestelde huisvestingsverordeningen.

De provincie is dus ook niet benaderd als gesprekspartner.

Taak 3.5.5 Voorwaarden scheppen en ondersteunen van gemeenten voor de versterking van werklocaties

In 2016 zijn 4 regionale kantorenvisies aanvaard (Midden-Holland, Zuid-Holland Zuid en MRDH, met een kantorendeel Haaglanden en een kantorendeel Rotterdamse Regio). Alleen is in de regio Holland Rijnland enige vertraging ontstaan.

De provincie heeft bijgedragen aan de herstructurering van 145 ha bedrijventerrein en de doelstelling voor 2016 is ruimschoots gehaald.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.5.5.1	Door de provincie aanvaarde regionale kantorenvisies	0	5	4
3.5.5.2	Aantal hectare opgeleverde geherstructureerde bedrijventerreinen	N.v.t.	125 ha	145 ha

Verantwoording prestatie-indicatoren

3.5.5.1: De prestatie is deels gerealiseerd. In 2016 zijn 4 regionale kantorenvisies aanvaard (Midden-Holland, Zuid-Holland Zuid en MRDH, met een kantorendeel Haaglanden en een kantorendeel Rotterdamse Regio). In de regio Holland Rijnland is enige vertraging ontstaan. Deze kantorenvisie wordt 1^e kwartaal 2017 aanvaard. In de Visie Ruimte en Mobiliteit is opgenomen dat de regionale kantorenvisies na aanvaarding door de provincie een looptijd hebben tot medio 2018. Daarna worden nieuwe ambities geformuleerd. In 2017 wordt gestart met het opstellen van nieuwe regionale vraagramingen voor kantoren.

3.5.5.2: De prestatie is geheel gerealiseerd. In 2016 zijn van 15 projecten de UHB-subsidies (Uitvoering Herstructurering Bedrijventerreinen) vastgesteld. Met het ondersteunen van deze projecten heeft de provincie bijgedragen aan de herstructurering van 145 ha bedrijventerrein en is de doelstelling voor 2016 ruimschoots gehaald.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 3.5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans							
Lasten	13.139	16.750	-868	-5.455	10.427	4.784	5.643
Baten	62	0	0	31	31	0	-31
Totaal saldo van baten en lasten	-13.077	-16.750	868	5.486	-10.396	-4.784	5.612
<i>Programmareserves</i>							
Bedrijventerreinen	0	500	0	-500	0	0	0
Bedrijventerreinen:IRP Oude Rijnzone	3.588	150	0	-3.338	-3.188	-3.188	0
Manden maken	25	200	0	0	200	200	0
Bijdrage uit reserve	3.613	850	0	-3.838	-2.988	-2.988	0
Bedrijventerreinen	4.209	1.319	-1.319	1.455	1.455	1.455	0
Storting in reserve	4.209	1.319	-1.319	1.455	1.455	1.455	0
Resultaat	-13.674	-17.219	2.187	193	-14.839	-9.227	5.612

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Apparaatskosten. Zie paragraaf bedrijfsvoering
€ 5,5 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De vrijval door lagere subsidies voor bedrijventerreinen werd in de Najaarsnota 2016 op € 5 mln geschat. Vanwege onzekerheid over de uitkomsten is deze vrijval voorzichtigheidshalve niet in de najaarsnotacijfers verwerkt. Deze vrijval is in de Begroting 2017 betrokken bij de middeleninzet voor extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland (Besluitvorming Voorjaarsnota 2017). In de Jaarrekening 2016 bedraagt de vrijval, op basis van de subsidieafrekeningen, € 5,5 mln.

Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed

Wat hebben we bereikt?

Op een na zijn alle doelen gerealiseerd. Het aantal bezoekers van de erfgoedlijnen, het aantal bezoekers van de website en het aantal bruiklenen is meer gestegen dan het gestelde doel. Het aantal bezoekers van het Archeologiehuis is weliswaar gestegen ten opzichte van de nulmeting, maar achter gebleven bij het doel.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.6.a	Percentage bestemmingsplannen cultureel erfgoed zonder zienswijze	80	80	90
3.6.b	Aantal omwentelingen Zuid-Hollandse molens	200.000	200.000	200.000
3.6.c	Aantal bezoekers iconen erfgoedlijnen	595.000	600.000	658.800
3.6.d	Waardering bezoekers iconen erfgoedlijnen	8	8	9
3.6.e	Aantal vrijwilligersuren erfgoedlijnen	17.300	17.300	17.347
3.6.f	Aantal bezoekers website geschiedenis van Zuid-Holland.nl	92.000	94.000	130.000
3.6.g	Aantal bezoekers Archeologiehuis	50.000	51.000	50.284
3.6.h	Waardering bezoekers Archeologiehuis	8	8	8
3.6.i	Aantal bruiklenen Archeologisch Depot	33	34	83

Verantwoording effectindicatoren

3.6.a: Het doel is geheel gerealiseerd. Het percentage is met 90% hoger dan de beoogde 80%. Van de 24 bestemmingsplannen met zienswijze is op 2 plannen een zienswijze cultureel erfgoed ingediend.

3.6.b: Het definitieve cijfer is pas eind maart 2017 bekend. De verwachting is dat dit uitkomt op 200.000 omwentelingen, waarmee het doel gerealiseerd is.

3.6.c: Er is boven verwachting gepresteerd. Er zijn in 2016 658.800 bezoekers geteld. Dat zijn er 58.800 meer dan verwacht. Dit komt vooral door een forse toename van het aantal bezoekers van Kinderdijk (274.800 tegenover 235.000 in 2015). Redenen voor deze toename zijn de toevoeging van een extra ontvangstruimte in het gebied (Dijkmagazijn), de extra bezoekmolen (Museummolen Blokweer), de directe verbinding Kinderdijk-Rotterdam met de Waterbus en marketing.

3.6.d: Het doel is geheel gerealiseerd. De waardering van de bezoekers van de iconen in de erfgoedlijnen is met een cijfer 9 hoger dan verwacht. Een aantal iconen (Fort 1881, Menheerse Werf en Fort Wierickerschans) hadden te weinig beoordelingen (via Tripadvisor) om een representatieve weergave te kunnen geven. De Menheerse Werf kreeg wel via Facebook gemiddeld een 9.

3.6.e: Het doel is geheel gerealiseerd. De nulmeting en de inzet van het aantal vrijwilligersuren in 2016 zijn gelijk, omdat bij de nulmeting uitgegaan is van de vrijwilligersuren die zijn geïnvesteerd in de projecten uit het Maatregelenpakket erfgoedlijnen 2016. Vanaf 2017 wordt uitgegaan van een jaarlijkse verhoging van 1.000 uur.

3.6.f: Er is boven verwachting gepresteerd. De website www.geschiedenisvanzuidholland.nl is in 2016 in totaal ruim 130.000 keer bezocht, een stijging van het aantal bezoekers met meer dan 40 procent ten opzichte van 2015. Daarmee is het streefaantal van 94.000 bezoekers ruim gehaald. De website is afgelopen jaar geoptimaliseerd voor mobiel gebruik en ook aan de rubriek *Er op Uit* zijn enkele verbeteringen doorgevoerd om beter aan te sluiten op de behoeften van de doelgroep (het publiek dat interesse heeft in geschiedenis en erfgoed in Zuid-Holland).

3.6.g: Het doel is niet gerealiseerd. Ten opzichte van de nulmeting in 2015 is er wel sprake van een opgaande lijn. Er zijn meer dan 50.000 bezoekers geteld, namelijk 50.284.

3.6.h: Het doel is gerealiseerd. Bezoekers gaven gemiddeld een 8.

3.6.i: Er is boven verwachting gepresteerd. In plaats van de verwachte 34 bruiklenen waren er 2016 totaal 83 uitstaande bruiklenen. Het betrof 58 bruiklenen t.b.v. een tentoonstelling en 25 t.b.v. studie / aanvullend-onderzoek.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 3.6.1 Kaders stellen en de provincie vertegenwoordigen ten behoeve van cultureel erfgoed

Er zijn beduidend minder ruimtelijke plannen voor advies binnen gekomen. Zoals blijkt bij de effectindicator zijn er op cultureel erfgoed weinig zienswijzen ingediend.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.6.1.1	Aantal uitgebrachte ruimtelijke adviezen ruimtelijke plannen cultureel erfgoed	80	80	50

Verantwoording prestatie-indicatoren

Het doel is niet gerealiseerd. Het aantal uitgebrachte adviezen over 2016 is lager dan het begrote aantal van 80 doordat het aantal plannen dat aan de provincie is voorgelegd lager was dan verwacht.

De reden hiervoor ligt in het feit dat gemeenten beduidend minder nieuwe plannen in ontwikkeling namen als gevolg van het na-ijlen van de economische crisis. De verwachting is dat dit tot de invoering van de Omgevingswet in 2019 zal stabiliseren op een lager niveau, zodat het doel van 80 naar beneden bijgesteld zal moeten worden.

Taak 3.6.2 Restaureren monumenten en onderhouden molens

Door het beschikbaar stellen van extra budget in 2016 ligt het aantal gesubsidieerde Rijksmonumenten hoger dan de doelstelling. De overige prestaties zijn gehaald.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.6.2.1	Aantal gesubsidieerde restauraties rijksmonumenten	15	20	35
3.6.2.2	Aantal maatadviezen herbestemming	7	8	8
3.6.2.3	Percentage aangevraagde onderhoudssubsidies molens	95	95	97
3.6.2.4	Percentage groenbeheerplannen molenbiotopen waarbinnen groenbeheer matig is	32	34	35

Verantwoording prestatie-indicatoren

3.6.2.1: Het doel is geheel gerealiseerd. In plaats van de begrote 20 gesubsidieerde restauraties zijn er 35 restauratiesubsidies verstrekt, waarvan 25 buiten de erfgoedlijnen en 10 binnen de erfgoedlijnen. Er was extra budget beschikbaar gesteld.

3.6.2.2: Het doel is geheel gerealiseerd. Er zijn adviezen opgesteld voor Bunker 616 Leiden; Snuif- en specerijenmolens Rotterdam; Bunkbed Vinetaduin; Ruïne van Teylingen; Rhijnwaterkelder Delft; Landschuurtjes Bollenstreek; Bartholomeuskerk Poeldijk; OLV Geboortekerk Berkel en Rodenrijs.

3.6.2.3: Het doel is geheel gerealiseerd. Van het aantal moleneigenaren in Zuid-Holland vroeg 97% een onderhoudssubsidie aan. Dat is meer dan de begrote 95%.

3.6.2.4: Het doel is geheel gerealiseerd. In 2016 is bij drie molens een groenbeheerplan opgesteld.

Taak 3.6.3 Erfgoedlijnen ontwikkelen en beleefbaar maken

Hierop is goed gepresteerd. De gemiddelde waardering van de partijen aan de erfgoedtafels is gelijk gebleven, terwijl het aantal deelnemende partijen fors gegroeid is. Ook de cofinanciering en het aantal gesubsidieerde projecten overstijgt de doelstelling

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.6.3.1	Aantal partijen erfgoedtafels	265	270	289
3.6.3.2	Waardering partijen erfgoedtafels	7,5	7,5	7,5
3.6.3.3	Percentage cofinanciering erfgoedlijnen	250	250	363
3.6.3.4	Aantal gesubsidieerde projecten / activiteiten Maatregelenpakket Erfgoedlijnen	50	50	76

Verantwoording prestatie-indicatoren

3.6.2.1: Het doel is geheel gerealiseerd. Er zijn bij een aantal erfgoedtafels nieuwe partijen aangesloten die bijdragen aan de realisatie van de ambities van de erfgoedtafels.

3.6.3.2: In 2017 wordt de monitor Erfgoedlijnen uitgevoerd. Onderdeel hiervan is de waardering van de partijen aan de erfgoedtafels. In 2016 is de waardering uit de monitor Erfgoedlijnen 2015 aangehouden, een 7,5.

3.6.3.3: Er is boven verwachting gepresteerd. De deelnemende partijen aan de erfgoedtafels hebben in totaal een cofinanciering van 363% gerealiseerd. Dit betekent dat de financiële inzet van de erfgoedtafels meer dan 3,5 maal hoger is dan de inzet van de provincie. Dit is veel hoger dan de verwachte cofinanciering van 250%. Een belangrijke oorzaak van deze stijging is de hoge cofinanciering die is ingebracht voor de Restauratie en het toegankelijk maken Oorlogsmonument / Herinneringscentrum Oranjehotel en voor de Restauratie en herbestemming van Landhuis De Voorde.

3.6.3.4: Het doel is geheel gerealiseerd. In plaats van de verwachte 50 projecten zijn er in 2016 subsidies verleend voor 76 projecten / activiteiten in de erfgoedlijnen. De stijging is deels te verklaren doordat er meer subsidie beschikbaar is gesteld voor de erfgoedlijnen in 2016 vanuit de Intensivering op cultureel erfgoed.

Taak 3.6.4 Presenteren en toegankelijk maken archeologische vondsten

In 2016 hebben conform de doelstelling 7 publieksactiviteiten plaatsgevonden. Voor de komende jaren wordt een toename verwacht, mede als gevolg van de in 2016 vastgestelde subsidieregeling voor publieksactiviteiten.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.6.4.1	Aantal archeologische publieksactiviteiten	5	7	7

Verantwoording prestatie-indicatoren

Het doel is geheel gerealiseerd. Daarnaast zijn er ook op publiek gerichte archeologische activiteiten georganiseerd binnen de activiteiten van de erfgoedlijnen, in het bijzonder bij de erfgoedlijn De Limes.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 3.6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed							
Lasten	12.901	15.173	-300	-1.878	12.995	11.359	1.636
Baten	10	504	0	0	504	504	0
Totaal saldo van baten en lasten	-12.891	-14.669	300	1.878	-12.491	-10.854	1.636
<i>Programmareserves</i>							
#2014 DP Brandveiligheid depot arch.	125	0	0	0	0	0	0
Rest.rijksmonumenten & erfgoedlijnen	304	1.400	1.700	-250	2.850	2.600	-250
Bijdrage uit reserve	429	1.400	1.700	-250	2.850	2.600	-250
Rest.rijksmonumenten & erfgoedlijnen	0	0	2.000	1.200	3.200	3.000	200
2016 DP Molens CVT groot onderhoud	0	0	0	200	200	200	0
Storting in reserve	0	0	2.000	1.400	3.400	3.200	200
Resultaat	-12.461	-13.269	0	228	-13.041	-11.454	1.586

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Enmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 1,2 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van beleid / planning. In de PS vergadering van 14 december is het subsidieplafond Erfgoedlijnen 2017 met € 1,2 mln verhoogd in verband met subsidieverlening aan Fort Wierickerschans in 2017. Dekking hiervan vindt plaats uit de vrijval van de in voorgaande jaren verleende incidentele subsidie aan het Fort. Deze vrijval wordt in de Jaarrekening 2016 beklemd en in de Begroting 2017 aan het budget toegevoegd.
€ 0,3 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten van de subsidieregeling restauratie monumenten 2016 zijn lager dan geraamd. Het betreft hier vertraging in de uitvoering en daardoor een geringe vertraging in het kasritme. De onttrekking aan de reserve is overeenkomstig verlaagd.
€ 0,2 (n)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De lasten van de subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland zijn hoger dan geraamd. De storting in de reserve is overeenkomstig verlaagd.
€ 0,3 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. In 2016 is door diverse lagere subsidievestigingen, onder meer uit voorgaande jaren, bij erfgoedsubsidies en rijksmonumenten sprake van lagere lasten.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 0,3 (n)		N.v.t.	De onttrekking aan de reserve restauratie Rijksmonumenten is overeenkomstig de lagere lasten verlaagd.
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 0,2 (v)		N.v.t.	De lasten van de subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland zijn hoger dan geraamd. De storting in de reserve is overeenkomstig verlaagd.

Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond

Wat hebben we bereikt?

Vanuit het provinciaal Werkprogramma Bodem en Ondergrond 2016-2020 wordt voortvarend gewerkt aan een schonere bodem en het beter benutten van bodem en ondergrond. De Aanpak Spoed (=sanering ernstige bodemverontreinigingen die risico's vormen voor mens, ecologie en verspreiding) wordt actief aangepakt. Het aantal spoedlocaties bedroeg bij de nulmeting (1 oktober 2015) 112. De stand van zaken op 1 oktober 2016 was dat nog 87 locaties in behandeling zijn. Op basis van de werkplannen van de omgevingsdiensten verwachten wij dat het aantal spoedlocaties op 1 januari nog circa 60 bedraagt. De provincie heeft er in 2016 voor gezorgd dat op haar website actuele informatie over de kansen voor herontwikkeling van voormalige stortplaatsen beschikbaar is voor alle betrokkenen. Met de oprichting van een provinciedekkend netwerk voor het toepassen van 3D-ordering heeft de provincie concrete stappen gezet om te komen tot toepassing van 3D-ordering bij ruimtelijke planprocessen. Vanuit dit 3D-netwerk zijn bodem en ondergrond daadwerkelijk geïntegreerd in ruimtelijke planprocessen zoals voor de Regionale Agenda Omgevingsvisie Hart van Holland 2040 en de Ruimtelijk economische strategie Greenport 3.0.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.7.a	Aantal spoedlocaties (MTR-lijst 2013) waarvan de risico's zijn gesaneerd of zijn beheerst	112	10%	24%
3.7.b	Aantal KRW grondwater spoedlocaties waarvan de risico's zijn gesaneerd of zijn beheerst	0%	0%	0%

Verantwoording effectindicatoren

3.7.a: Het aantal spoedlocaties bedroeg bij de nulmeting (1 oktober 2015) 112. In 2016 zijn 2 nieuwe spoedlocaties aan de MTR-lijst toegevoegd. Het totaal kwam daarmee in 2016 op 114 locaties. Van deze 114 locaties zijn er tot 1 oktober 2016 27 locaties afgehandeld. Dat wil zeggen dat deze locaties volledig zijn gesaneerd (15 locaties) of zijn (her)beschikt (12 locaties) in een niet spoedlocatie, omdat er op basis van de uitgevoerde onderzoeken geen risico's aanwezig zijn die met spoed aangepakt moeten worden. De stand van zaken is dat op 1 oktober 2016 nog 87 locaties in behandeling zijn. De realisatie 2016 (24%) is aanzienlijk hoger dan de doelstelling (10%).

3.7.b: In de toelichting bij prestatie-indicator 3.7.1.1. is beschreven dat in 2016 de onderzoeken zijn gestart om te bepalen of bij de aangemelde KRW grondwater spoedlocaties daadwerkelijk risico's optreden. Eind 2017 is pas duidelijk hoeveel locaties daadwerkelijk moeten worden gesaneerd. Conform het Werkprogramma Bodem en Ondergrond 2016-2020 zijn deze KRW-locaties voor 2021 gesaneerd dan wel beheerst. De realisatie 2016 (0%) is in overstemming met de doelstelling 2016 (0%).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 3.7.1 Opdrachtverlening aan Omgevingsdiensten en monitoring uitvoering verontreinigde locaties

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
3.7.1.1	Aantal afgegeven beschikkingen ernst en spoed voor de locaties op de KRW-lijst	0%	0%	0%

Verantwoording prestatie-indicatoren

Prestatie gerealiseerd. Op 1 oktober 2016 (nulmeting) bevat de KRW-lijst grondwater spoedlocaties 35 locaties. Voor al deze locaties zijn in 2016 vervolgonderzoeken gestart om te kunnen beoordelen of er daadwerkelijk sprake is van risico's. Dit onderzoek wordt dan afgesloten met een beschikking ernst en spoed. De provincie

Zuid-Holland heeft in 2015 in het Werkprogramma Bodem en Ondergrond 2016-2020 aangegeven dat voor 1 januari 2018 voor alle locaties een beschikking ernst en spoed wordt afgegeven.

Taak 3.7.2 Uitvoeren van (pre)nazorg op stortlocaties in het kader van de Wet milieubeheer

De provincie was in 2016 verantwoordelijk voor de nazorg van de gesloten stortplaatsen Hoge Bergse Bos, DOP-NOAP, Braassemermeer, Noordzeeweg en Woudhoek. De nazorgwerkzaamheden voor deze stortplaatsen zijn in 2016 door de provincie opgedragen aan ingenieursbureaus en aannemers, in overeenstemming met de door Gedeputeerde Staten goedgekeurde nazorgplannen. Voor de nog niet gesloten stortplaatsen Derde Merwedehaven (sluiting voorzien in 2023), Crayestein-west (sluiting voorzien in 2019) en C2 deponie (sluiting voorzien in 2017) is de voorgenomen sluiting in overleg met de exploitant van de stortplaatsen in 2016 voorbereid. De stortplaats VGM (Maasvlakte) verwacht te gaan uitbreiden. In verband hiermee is de sluiting van deze stortplaats uitgesteld tot 2043. Ook de sluiting van de baggerdepots Put van Cromstrijen en de Slufter wordt op langere termijn verwacht.

Taak 3.7.3 Verkennen en organiseren kennisuitwisseling duurzaam gebruik ondergrond

De provincie heeft instrumentarium ontwikkeld in de vorm van een Bodemladder, een Ondergrondwijzer en een Bodematlas. De toepasbaarheid en reikwijdte van deze instrumenten wordt via pilots onderzocht. Indien nodig worden deze aangepast om een goede 3D-Ordering mogelijk te maken. Het kennis- en informatie-niveau wordt verder ontwikkeld en gedeeld met stakeholders om te komen tot een goede realisatie van duurzaam gebruik van bodem en ondergrond.

De provincie heeft in samenwerking met gemeenten en omgevingsdiensten het 3D-instrumentarium van Ondergrondwijzer, Bodemladder en Bodematlas in enkele pilots en evaluaties van eerdere planprocessen aangescherpt. Daarbij is de Ondergrondwijzer nadrukkelijker gepositioneerd als onderdeel van ruimtelijke planvorming en gebiedsontwikkeling. De bestaande informatie over kwaliteiten van bodem en ondergrond Zuid-Holland is gebundeld in de digitale omgeving van de Bodematlas.

Samen met de omgevingsdiensten en gemeenten heeft de provincie belangrijke stappen gezet om te komen tot een provinciedekkend netwerk voor de 3D-Ordering. Dit krijgt vorm in vijf regionale netwerken op het schaalniveau van de omgevingsdiensten, een overkoepelend netwerk 3D-Ordering met decentrale overheden én een regionale expertisenetwerk met kennisinstellingen, bedrijfsleven en opleidingsinstellingen. In deze netwerken delen de partners kennis en informatie en praktijkervaringen over 3D-Ordering. Vanuit het 3D-netwerk zijn bodem en ondergrond daadwerkelijk geïntegreerd in ruimtelijke planprocessen zoals voor de Regionale Agenda Omgevingsvisie Hart van Holland 2040 en de Ruimtelijk economische strategie Greenport 3.0. Overall heeft de provincie concrete stappen gezet waarmee duurzaam gebruik van bodem en ondergrond standaard en structureel onderdeel wordt van ruimtelijke planvorming en gebiedsontwikkeling.

Eind 2016 heeft het Kabinet de ontwerp Rijksstructuurvisie Ondergrond vastgesteld en vrijgegeven voor inspraak. Deze (ontwerp)structuurvisie formuleert het rijksbeleid ten aanzien van de nationale belangen bij mijnbouwactiviteiten (zoals winning van aardgas, olie, schaliegas, aardwarmte en opslag van stoffen in de ondergrond zoals CO₂) en voor de drinkwatervoorziening. De provincies zijn op de hoofdlijnen tevreden met de ontwerp Structuurvisie. Belangrijk is dat de ontwerp Rijksstructuurvisie ruimte laat voor regionaal maatwerk bij concrete initiatieven voor mijnbouwactiviteiten. In een gezamenlijke IPO-zienswijze hebben de provincies wel kenbaar gemaakt geen voorstander te zijn van het eventueel opsporen en winnen van schaliegas.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaarsnota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 3.7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond							
Lasten	11.755	17.494	-5.853	-201	11.440	6.167	5.273
Baten	1.966	1.950	309	926	3.185	2.738	-447
Totaal saldo van baten en lasten	-9.790	-15.544	6.163	1.127	-8.255	-3.429	4.826
<i>Programmareserves</i>							
Meerjarenplan Bodemsanering	7.101	11.866	-4.646	640	7.860	3.338	-4.522
Bijdrage uit reserve	7.101	11.866	-4.646	640	7.860	3.338	-4.522
Meerjarenplan Bodemsanering	12.574	4.325	1.200	1.744	7.269	6.702	567
Storting in reserve	12.574	4.325	1.200	1.744	7.269	6.702	567
Resultaat	-15.263	-8.003	317	23	-7.663	-6.793	871

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Enmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 3,0 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De realisatie van de jaarplannen Spoed en Nazorg 2016 van de RUD's is achtergebleven bij de begroting. De eerder verstrekte voorschotten zijn voldoende gebleken en hierdoor zijn geen extra financiële bijdragen nodig geweest. De definitieve afrekeningen van 2015 zijn na de accountantscontrole lager gebleken dan eerdere opgaven.
€ 0,5 (v)	Ja	FR	Het provinciale budget voor bodemsanering is niet nodig gebleken.
€ 0,5 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Als gevolg van een lagere vaststelling is dit overschot ontstaan op het programma Herontwikkeling Gasfabrieksterreinen.
€ 0,5 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De onderbesteding wordt voornamelijk veroorzaakt door 2 projecten binnen het programma Hollandsche IJssel. De herstelmaatregelen in het project Ouderkerk-Dijkpaal Geitenwei zijn nog niet afgerond en de gemeente Gouda heeft nog geen bijdrage gevraagd voor de voetgangersbrug.
€ 0,5 (v)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Als gevolg van het opheffen van de Stichting Bodembeheer Krimpenerwaard is een deel van de bijdrage aan de stichting niet nodig gebleken.
€ 0,2 (v)	Ja	FR	Apparaatslasten. Zie hiervoor de paragraaf Bedrijfsvoering
Baten			
€ 0,5 (n)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van planning. De verwachting was dat de verkoop van alle kavels in het project Gouda-Zuider IJsseldijk in 2016 zouden passeren bij de notaris. Twee kavels passeren pas begin 2017 met als gevolg dat er minder baten zijn ontvangen en er minder in de reserve is gestort dan begroot.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
€ 0,3 (v)	Ja	Derden	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Deze opbrengst betreft de aan Fonds Nazorg jaarlijks door te berekenen personele en materiële lasten. Deze doorberekening is pas bekend aan het eind van het jaar en kan derhalve niet worden begroot.
€ 0,2 (n)	Ja	RES	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Capelle aan den IJssel heeft aangegeven dat de bijdrage die de provincie in 2013 heeft betaald voor de kwaliteitsimpuls IJsseloevers deels wordt terugbetaald, omdat het project goedkoper is uitgevallen. Het wachten is nu op de accountantsverklaring van de gemeente. In december 2016 heeft de gemeente uitstel gevraagd en gekregen tot 15 februari 2017. De hiermee samenhangende begrote storting in de reserve heeft hierdoor nog niet plaatsgevonden.
Bijdrage uit reserve (totaal saldo)			
€ 4,5 (n)		N.v.t.	De lasten en baten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote bijdrage uit de programmareserve bijgesteld.
Storting in reserve (totaal saldo)			
€ 0,6 (v)		N.v.t.	Zie baten.
€ 0,1 (v)		N.v.t.	Overige kleine posten.

Programma 4 Bestuur en Samenleving

Inleiding/conclusie

Dit programma bevat de volgende doelen, die hierna worden toegelicht:

Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur

Doel 4-2 Verantwoorde afbouw taken samenleving

Doel 4-3 Ondersteunde cultuurparticipatie en basisbibliotheken en geborgde kennis sociaal domein

Doel 4-4 Afbouw taken jeugdzorg

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaarsnota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Lasten	45.997	45.106	-210	-2.519	42.378	47.257	-4.880
Baten	1.428	813	0	104	916	6.796	5.880
Totaal saldo van baten en lasten	-44.569	-44.294	210	2.622	-41.462	-40.462	1.000
Bijdrage uit reserve	1.100	464	0	0	464	464	0
Storting in reserve	464	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-43.933	-43.830	210	2.622	-40.998	-39.998	1.000

Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur

Wat hebben we bereikt?

De provincie kan en wil haar taken alleen goed uitvoeren in samenwerking met andere overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. In 2016 hebben wij hieraan voor verschillende programma's invulling gegeven door het vormen van netwerken, het aangaan van samenwerkingsverbanden en vormen van gezamenlijke agenda's. Voorbeelden zijn de samenwerking MRDH, het netwerk rond bodemdaling, de energieagenda en facilitering van Het Warmtebureau (warmteronde) en InnovationQuarter.

Richting gemeenten, waterschappen en regio's is met onze inzet op Slimmer en Sterker Bestuur in Zuid-Holland een verdere basis gelegd om in samenwerking vanuit ieders rol en verantwoordelijkheid de maatschappelijke opgaven op te pakken.

Op Europees niveau spannen wij ons in om relaties en samenwerking met vergelijkbare regio's aan te gaan, waarin wij kennis delen en elkaar versterken in realisatie van onze doelen.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
4.1.a	Klanttevredenheid (schaal 1-10)	6,84		7,1

Verantwoording effectindicatoren

In de jaren 2015 en 2016 is aan de hand van het concernprogramma 'Zuid-Holland luistert!' gewerkt aan het verbeteren van de dienstverlening op drie prioriteiten: op tijd, proactief en in één keer goed. In het 4e kwartaal van 2016 is een nieuw klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat het rapportcijfer t.a.v. klanttevredenheid in twee jaar is gestegen van een 6,8 naar een 7,1. Hiermee voldoen we als provincie Zuid-Holland aan de door het Rijk en IPO overeengekomen kwaliteitsnorm (2009: een 7,0) voor overheidsdienstverlening." Score is een 7,1.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 4.1.1 Versterken van bestuurlijke samenwerking (inclusief Arhi)

Onze inspanningen zijn gericht op een krachtig Zuid-Holland, zoals beschreven in de notitie Slimmer en Sterker Bestuur in Zuid-Holland, waarvan de laatste update in december 2016 naar PS is gestuurd.

- Met alle gebieden gesprekken gevoerd en zijn wij in alle gebieden samenwerkingsvormen aangegaan of zijn die in ontwikkeling. Samenvattend liggen er een investeringsagenda Zuidelijke Randstad, een convenant met de MRDH en bestuursovereenkomsten met de Drechtsteden en het gebied Alphen / Midden-Holland / Woerden. Verder worden er integrale gebiedsagenda's ontwikkeld samen met de Hoeksche Waard en de Alblasterwaard / Vijfheerenlanden, zoals we dat eerder al hebben gedaan met Goeree Overflakkee. Met de Duin- en Bollenstreek en de Leidse regio zijn wij in gesprek over de voortgang van hun gebiedsvisies.
- Een zogeheten "open fase" proces (in het kader van de wet Arhi) georganiseerd in de Hoeksche Waard om hier te verkennen hoe de bestuurlijke toekomst van het gebied eruit zou moeten zien. Dit zorgvuldige proces is in juli afgerond met het GS besluit om een herindeling voor te stellen aan PS. Vervolgens is het herindelingsontwerp op 20 september vastgelegd door GS en ter inzage gelegd.
- Een Interprovinciale Commissie ingesteld om in het herindelingsproces van Zederik, Leerdam en Vianen te komen tot een provinciekeuze. Na een interventieverzoek is de vervolprocedure door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) bij de provincie Utrecht neergelegd.
- Positief beslist op 6 subsidieverzoeken in het kader van de subsidieregeling bevordering intergemeentelijke samenwerking Zuid-Holland (totaalbedrag € 238.000).
- Samen met de Vereniging van Zuid-Hollandse gemeenten een traject gestart met als voorlopig hoogtepunt de conferentie die op 25 november jl. in het provinciehuis werd gehouden onder de titel "De kracht van de

keten: bestuurskracht en samenwerking in de netwerkmaatschappij”. De conferentie is bezocht door ruim 200 deelnemers vanuit onze 60 gemeenten en een aantal maatschappelijke instellingen.

- De provinciale Handreiking administratieve en organisatorische aspecten gemeentelijke herindeling gemoderniseerd en uitgebreid.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
4.1.1.1	Aanpak (afspraken en proces) per prioritair gebied vastgesteld en uitgevoerd	N.v.t.	Vorbereiding en vaststelling (GS)	100%
4.1.1.2	Tussenrapportage aan PS uitgebracht	N.v.t.	1e	100%

Taak 4.1.2 Risicogericht uitvoeren van interbestuurlijk toezicht

In het kader van het interbestuurlijk toezicht beoordelen wij jaarlijks alle gemeenten voor de toezichtdomeinen financiën, ruimtelijke ordening, omgevingsrecht, monumentenzorg, informatie- en archiefbeheer en huisvesting vergunninghouders. Voor elk van deze zes toezichtdomeinen wordt een IBT-score 'groen', 'oranje' of 'rood' toegekend.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
4.1.2.1	Provinciale beoordeling van gemeenten in het kader van interbestuurlijk toezicht, percentage gemeenten met score 0-2 keer 'groen'	N.v.t.	N.v.t.	20
4.1.2.2	Provinciale beoordeling van gemeenten in het kader van interbestuurlijk toezicht: percentage gemeenten met score 3-4 keer 'groen'	N.v.t.	N.v.t.	75
4.1.2.3	Provinciale beoordeling van gemeenten in het kader van interbestuurlijk toezicht: percentage gemeenten met score 5-6 keer 'groen'	N.v.t.	N.v.t.	5

Verantwoording prestatie-indicatoren

In 2016 scoorde:

- 20 procent van de gemeenten 0 - 2 keer 'groen';
- 75 procent van de gemeenten 3 - 4 keer 'groen';
- 5 procent van de gemeenten 5 - 6 keer 'groen'.

Aangezien 2016 het jaar van de nulmeting is, zijn de kolommen “nulmeting” en doelstelling 2016 niet van toepassing.

Taak 4.1.3 Risicogericht uitvoeren van financieel toezicht

Wij houden risicogericht toezicht op de financiën van gemeenten, gemeenschappelijke regelingen en waterschappen. Hiervan hebben wij u in april 2017 uitgebreid verslag gedaan onder de titel “bestuurlijke verantwoording”. Hierna volgen daarom alleen de hoofdpunten:

- De gemeente Voorschoten staat in 2017 onder preventief toezicht vanwege het niet structureel en reëel in evenwicht krijgen van haar begroting en meerjarenraming.
- In 2016 zijn twee Arhi-procedures gestart in de Alblasserwaard Vijfheerenlanden en in de Hoeksche Waard. Hierdoor staan additioneel 7 gemeenten onder preventief toezicht (Zederik, Leerdam, Korendijk, Oud-Beijerland, Cromstrijen, Binnenmaas en Strijen).
- Van de gemeenschappelijke regelingen is alleen Avres onder preventief toezicht gesteld, vanwege het niet tijdig kunnen opleveren van haar begroting en meerjarenraming.

- Vanwege de problemen die gemeenten en gemeenschappelijke regelingen ondervonden bij verantwoording rondom rechtmatigheid bij het sociaal domein duurden accountantscontroles langer dan gebruikelijk. Hiermee is soepel **maar verantwoord** omgegaan waardoor alle gemeenten in staat waren de jaarrekening inclusief bijbehorende verklaringen aan ons toe te zenden zonder dat dit geleid heeft tot preventief toezicht.
- Voor de beoogde fusiepartners Molenwaard en Giessenlanden is de al eerder uitgevoerde herindelingscan geüpdatet naar de laatst bekende informatie.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
4.1.3.1	Financiële informatie van gemeenten openbaar gemaakt via staatvanzuidholland.nl zodat gemeentefinanciën beter inzichtelijk en vergelijkbaar zijn	Geen informatie openbaar gemaakt	Informatie openbaar gemaakt	Informatie openbaar gemaakt
4.1.3.2	Uitslag klant tevredenheidsonderzoek (dat provincie tweejaarlijks uitvoert) voor IBT (waar financieel toezicht een onderdeel van is)	6,84	7,0	7,1

Taak 4.1.4 Risicogericht toezicht houden op het archief- en informatiebeheer van gemeenten, waterschappen en provinciale organen

In 2016 is de samenwerking met het Nationaal Archief geëvalueerd en de actualisatie van de met hen gesloten dienstverleningsovereenkomst voorbereid. Deze zal in het voorjaar worden gesloten. Plannen voor het digitaliseren van een deel van de historische, provinciale archieven worden door het Erfgoedhuis en de provinciearchivaris in samenwerking met het Nationaal Archief voorbereid

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
4.1.4.1	Percentage gemeenten en waterschappen dat voldoet aan de bepalingen van de Archiefwet ('groen' kleurt in kader van het IBT)	10%	25%	16%
4.1.4.2	Aantal opvragingen van archiefstukken in Nationaal Archief	714	750	997

Taak 4.1.5 Uitvoeren van de algemene bestuurstaken (Provinciale Staten)

De doelstelling van Provinciale Staten is het waarborgen van een democratisch bestuur dat effectief, doelmatig, transparant en betrouwbaar functioneert. De betrokkenheid van de inwoners bij het bestuur van de provincie is daarbij van wezenlijk belang voor het draagvlak van genomen besluiten. Provinciale Staten legden in dat kader in 2016 diverse werkbezoeken af in de provincie en veel burgers en/of maatschappelijke organisaties hebben van de mogelijkheid gebruik gemaakt om in te spreken tijdens commissievergaderingen, hoorzittingen en vergaderingen van Provinciale Staten.

Met ingang van deze Statenperiode zetten Provinciale Staten meer in op het uitoefenen van de agenderende rol. Met de invoering van de procedurevergadering, hebben Provinciale Staten een instrument in handen waarmee de agenderende rol verder wordt vormgegeven.

In 2016 is het Staten Informatie Systeem (SIS) verder doorontwikkeld en verbeterd. Op het SIS worden alle (vergader)stukken gepubliceerd en zijn alle vergaderingen en activiteiten van Provinciale Staten en de Statencommissies in een kalender opgenomen. Het SIS is daarmee het belangrijkste communicatiekanaal voor Statenleden, burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Meer informatie over de door Provinciale Staten in 2016 uitgevoerde activiteiten, is te lezen in het digitale jaarverslag van Provinciale Staten.

Provinciale Staten worden bij hun werkzaamheden ambtelijk ondersteund door de Statengriffie. De griffie verzorgt inhoudelijke, procesmatige en facilitaire ondersteuning van Provinciale Staten en de fracties. De Statenfracties hebben eigen ondersteuning in de vorm van fractiemedewerkers. Provinciale Staten maken bij de uitoefening van de controlerende taak gebruik van de rapporten van de Randstedelijke Rekenkamer.

In 2016 publiceerde de Rekenkamer vier onderzoeken voor de provincie Zuid-Holland: Uitvoering VTH-taken bij majeure risicobedrijven, geluidhinder provinciale wegen, informatieveiligheid en stiltegebieden.

Taak 4.1.6 Uitvoeren van de dagelijkse bestuurstaken (Gedeputeerde Staten)

Het college van Gedeputeerde Staten bestaat deze collegeperiode, naast de Commissaris van de Koning, uit vijf gedeputeerden. Gedeputeerde Staten geven uitvoering aan het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 'Zuid-Holland: slimmer, schoner en sterker'. De voortgang en resultaten van het inhoudelijke werk van GS in het afgelopen jaar zijn in de inhoudelijke delen van deze jaarstukken verder beschreven. De bestuurskosten van Gedeputeerde Staten staan vermeld in het declaratieregister (zie de website) [dat per kwartaal wordt gepubliceerd](#).

Taak 4.1.7 Adviseren en ondersteunen van het bestuur

De Commissaris van de Koning (CdK) krijgt ondersteuning en advies bij de uitvoering van zijn taken als rijksorgaan. Dit betreft met name de benoeming van waarnemend burgemeesters in gemeenten van Zuid-Holland, het begeleiden van procedures voor de selectie van nieuwe burgemeesters en het begeleiden van herbenoemingen van burgemeesters. Ook is de CdK ondersteund bij de beoordeling van aanvragen voor Koninklijke onderscheidingen en predicaten, bestendinging en erepenningen. Vorig jaar is ook het plan voor de crisisorganisatie Zuid-Holland vastgesteld. De CdK heeft tevens een rol gehad bij het bevorderen van het realiseren van de opvang voor vluchtelingen.

De CdK is qualitate qua voorzitter van de nationale Stichting Carnegie Heldenfonds. De stichting moedigt goed burgerschap aan door mensen te belonen die vaak met gevaar voor eigen leven een medemens in nood hebben gered. De ondersteuning bestaat uit het voeren van het ambtelijk secretariaat en het jaarlijks organiseren van de nationale heldendag, waar een aantal helden een onderscheiding is uitgereikt. Er is een start gemaakt met de afstemming en de samenwerking van het fonds met andere instanties die personen decoreren voor heldenmoed en dapperheid.

Gedeputeerde Staten krijgen op strategisch, tactisch en operationeel niveau advies en ondersteuning. Kwaliteit en integraliteit van beleid en bestuur vormen daarbij het uitgangspunt. De ondersteuning betreft ook een goede strategische bestuurlijke positionering van het bestuur in haar rol(len) binnen en buiten de provincie, bijvoorbeeld het IPO, in de Tweede en Eerste Kamer, Europa en China. Europa speelt in toenemende mate een rol bij het realiseren van de ambities van de provincie. Door samenwerking in Randstadverband en met de Kustprovincies (en Vlaams Nederlandse Delta) wordt tijdig ingezet om relevante wet- en regelgeving te beïnvloeden en kansen die Europa biedt te benutten.

De provincie werkt samen met andere regio's in Europa: dit kan op bilaterale wijze (bijvoorbeeld met Lombardije of Nordrhein-Westfalen) of via organisaties én het Comité van de Regio's. Ook [lezen de provincies](#) mee met kabinetsstandpunten ten aanzien van voorstellen van de Europese Commissie die raken aan de beleidsterreinen waar de provincie op actief is. Voorts zet de provincie in op het benutten van Europese subsidieprogramma's door organisaties en bedrijven in Zuid-Holland. Het gaat dan om subsidieprogramma's die bijdragen aan het realiseren van de beleidsdoelen van de provincie, met name de transitie naar een innovatieve en duurzame economie.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
4.1.7.1	Bedrag (€ mln, cumulatief) dat is benut binnen EU subsidieprogramma's (Kansen voor WestII, POP3, Interreg en overige) in de periode 2014-2023 (de Europese begrotingsperiode loopt van 2014 tot 2020, projectgeld mag tot en met 2023 uitgegeven worden)	0	0	0

Taak 4.1.8 Transparantie overheid vergroten

In 2016 zijn onder meer de volgende resultaten gericht op het vergroten van de transparantie van de provincie bereikt:

- Gedeputeerde Staten hebben besloten de stukken van de openbare GS-agenda actief openbaar te maken door publicatie op de provinciale website.
- Gedeputeerde Van der Sande heeft zijn agenda openbaar gemaakt. Afspraken die in deze agenda worden opgenomen zijn: afspraken met externe organisaties en hun vertegenwoordigers (bedrijven, overheden), afspraken met bestuurders, volksvertegenwoordigers die bestuurlijke aangelegenheden betreffen en overige afspraken waarvan geen wettelijke reden is deze niet op te nemen in de publieksagenda.
- Het aantal open datasets, waaronder mobiliteitsdata en archeologische datasets, is fors vergroot. Met de Haagse Hogeschool wordt samengewerkt om te laten zien hoe data gebruikt kunnen worden.
- Er is gestart met de ontwikkeling van een digitale kaart waarop te zien is waar subsidies voor molens en mobiliteit besteed worden.
- De vergelijkingswebsite www.waarstaatjeprovincie.nl is bijgewerkt op basis van nieuw beschikbaar gekomen databestanden. Aan de Staat van Zuid-Holland zijn Indicatoren toegevoegd waaraan te zien is hoe een beleidsvraagstuk zich ontwikkelt.

Verantwoording prestatie-indicatoren

De Begroting 2016 bevat geen prestatie-indicator voor de taak 'Transparantie overheid vergroten'. Derhalve kan hierover niet worden gerapporteerd. In de Begroting 2017 is wel een indicator opgenomen, namelijk 'Positie PZH in door BZK uitgevoerde benchmark onder provincies op het gebied van transparantie en openheid'. In 2016 heeft de nulmeting plaatsgevonden, Zuid-Holland stond toen op de derde plaats. Over deze indicator zal in de Jaarstukken 2017 worden gerapporteerd.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 4.1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur							
Lasten	22.789	25.880	-210	-717	24.953	23.969	984
Baten	1.340	756	0	104	860	748	-112
Totaal saldo van baten en lasten	-21.450	-25.123	210	820	-24.093	-23.221	872
<i>Programmareserves</i>							
#2014 DP Bestuurlijke samenwerking	100	0	0	0	0	0	0
Bijdrage uit reserve	100	0	0	0	0	0	0
Regionale gebiedsgerichte projecten	0	0	0	0	0	0	0
Storting in reserve	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-21.350	-25.123	210	820	-24.093	-23.221	872

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 1,0 (v)	Ja	FR	Betreft apparaatskosten. Zie paragraaf bedrijfsvoering
€ 1,4 (n)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Op grond van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Appa) is de provincie wettelijk verplicht om zorg te dragen voor het verstrekken van een ouderdoms- of nabestaandenpensioen aan de (oud) leden van Gedeputeerde Staten en/of partners. De provincie heeft een voorziening getroffen om aan de toekomstige betalingen te kunnen voldoen. De pensioenverplichtingen zijn per 31-12-2016 € 1,4 mln hoger vastgesteld dan geraamd en komt hiermee op € 12,6 mln. De verhoging is het gevolg van daling van rekenrente.
€ 0,4 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De lagere lasten voor Europese netwerken is veroorzaakt door lagere kosten bij de eindafrekening van de Europese Fondsen over de periode 2007-2013 en door lagere personeelskosten dan geraamd.
€ 0,6 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Binnen diverse taken is sprake van lagere dan begrote lasten. (bestuurstaken (€ 0,2 mln), rijkstaken CDK € 0,2 mln, overig € 0,2 mln).
€ 0,3 (v)	Ja	FR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. De bijdrage 2016 aan het IPO is lager dan geraamd. Daarnaast is na het opstellen van de najaarsnota sprake geweest van verrekeningen met het IPO over voorgaande jaren, die een voordelig resultaat lieten zien.

Doel 4-2 Cultuurparticipatie en bibliotheken

Wat hebben we bereikt?

Cultuurparticipatie is primair de verantwoordelijkheid van gemeenten. De provincie heeft een rol in de tweedelijns ondersteuning. Met de vier instellingen die de basisvoorziening Cultuurparticipatie vormen, Kunstgebouw, Jeugdtheaterhuis, Popunie en Stichting Educatieve Orkest Projecten (SEOP) worden gemeenten ondersteund bij hun taken op het gebied van Cultuurparticipatie en met name cultuureducatie.

Bibliotheken zijn het primaire domein van gemeenten. Op basis van de Wet stelsel openbare bibliotheken (Wsob) ondersteunt de provinciale ondersteunings-instelling (POI) ProBiblio de bibliotheken. De provincie heeft in 2016 de keuze gemaakt om vanaf 1 januari 2017 het opdrachtgeverschap ProBiblio te versterken en zelf een actievere rol te spelen in het bibliothekennetwerk. In 2016 heeft de provincie ProBiblio laten doorlichten en een plan van aanpak Opdrachtgeverschap ProBiblio opgesteld. Uit de doorlichting komt een aantal verbeterpunten (netwerkverbreding, vergroten innovatiekracht en vergroten transparantie) die in het plan van aanpak zijn opgenomen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 4.2.1 Ondersteunen van cultuurparticipatie

De activiteiten zijn conform de activiteitenplannen middels boekjaarsubsidie gesubsidieerd en uitgevoerd. In 2016 heeft Kunstgebouw 25 kleine gemeenten ondersteund bij het indienen van hun plannen Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) bij het Rijk door als penvoerder op te treden. De cultuurnetwerkers zijn voor het laatste jaar gesubsidieerd. Een groot deel van hun werk is onderdeel van CMK.

Taak 4.2.2 Ondersteunen van bibliotheken

Alle bibliotheken in de provincie zijn bediend in het vervoer van materialen, met name boeken (Interbibliothecair Leenverkeer). Tevens is onderzocht of de wijze waarop dit vervoer wordt uitgevoerd, kan worden vernieuwd. De resultaten van dit onderzoek komen begin 2017 beschikbaar. De provinciale collectie boeken is vergroot waardoor bibliotheken hun leden en het onderwijs beter kunnen bedienen en het schaalvoordeel efficiencywinst heeft opgeleverd. Op verschillende onderwerpen zijn innovatieve projecten ontwikkeld waarmee de bibliotheken toekomstbestendiger zijn geworden. De opgedane kennis in de projecten en recente ontwikkelingen zijn gedeeld met alle bibliotheken in Zuid-Holland. In 2017 stelt de provincie een toetsingskader op voor de prestatieafspraken met ProBiblio, stelt ProBiblio een provinciale agenda innovatie 2017-2020 op en voert ProBiblio een onderzoek uit naar vernieuwing van het Interbibliothecair Leenverkeer (IBL). Deze activiteiten vloeien voort uit het in 2016 opgestelde plan van aanpak Opdrachtgeverschap ProBiblio.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 4.2 Cultuurparticipatie en bibliotheken							
Lasten	7.934	8.475	0	0	8.475	8.347	128
Baten	46	57	0	0	57	48	-9
Totaal saldo van baten en lasten	-7.888	-8.419	0	0	-8.419	-8.299	120
Resultaat	-7.888	-8.419	0	0	-8.419	-8.299	120

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,1 (v)	Ja	FR	Betreft apparaatskosten. Zie paragraaf bedrijfsvoering

Doel 4-3 Borgen kennis sociaal domein en afbouw subsidies maatschappelijke participatie

Wat hebben we bereikt?

In het kader van de uitwerking van het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is een discussienota opgesteld hoe de kennis van het sociaal domein kan worden geborgd. Kennis van het sociaal domein draagt bij aan het ontwikkelen van beleid voor de kerntaken en de maatschappelijke opgaven van de provincie. In april 2017 wordt een voorstel aan Provinciale Staten voorgelegd.

De beëindiging van de provinciale subsidies op het terrein van maatschappelijke participatie (JSO, Tympaan en Zorgbelang) vindt plaats per 1 juli 2017.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 4.3.1 Borgen van kennis over het sociale domein en maatschappelijke ontwikkelingen

De bespreking van de discussienota borging kennis sociaal domein heeft inzicht gegeven in op welke wijze kennis van het sociaal domein in de provinciale organisatie kan worden verankerd. Deze discussie is basis voor het ontwikkelen van een voorstel (begin 2017) aan Provinciale Staten.

Taak 4.3.2 Afbouwen van subsidies voor maatschappelijke participatie

In het Hoofdlijnenakkoord is afgesproken dat de subsidie aan instellingen op het gebied van Maatschappelijke Participatie (Tympaan Instituut, Zorgbelang Zuid-Holland en JSO) in deze collegeperiode (per 1 juli 2017) wordt beëindigd. De organisaties zijn binnen de beschikbaar gestelde subsidie voor 2016 in staat gesteld te anticiperen op dit besluit. De betrokken organisaties hebben zoveel als mogelijk de werkplannen 2016 uitgevoerd.

Het Tympaan Instituut heeft in 2016 voor de provincie Zuid-Holland een dertigtal projecten uitgevoerd. Provincie en gemeenten zijn ondersteund bij het ontwikkelen van beleid op maatschappelijk gebied. Enkele specifieke thema's waren 'wonen met zorg', 'relatie onderwijs-arbeidsmarkt' en 'gezonde leefomgeving'. Verder is bij het Tympaan Instituut in 2016 een ingrijpende reorganisatie doorgevoerd. Daarmee zijn de voorbereidingen getroffen om vanaf medio 2017 door te gaan als zelfstandig data-adviesbureau.

Zorgbelang Zuid-Holland heeft activiteiten uitgevoerd volgens het werkplan 2016 door het stimuleren van patiënt- en context gedreven zorg, het opzetten en ondersteunen van participatie en individuele ondersteuning via het Adviespunt Zorgbelang.

JSO heeft in 2016 conform werkplan het programma Kwaliteit van de Samenleving uitgevoerd. Er zijn 20 proeftuinen in het sociaal domein gestart die op inhoud en proces gemonitord worden. Daarnaast zijn activiteiten uitgevoerd die tot doel hebben de opgedane kennis en ervaring te delen. Verder heeft JSO zich ontwikkeld tot een marktconforme organisatie die zonder provinciaal subsidie na 1 juli 2017 kan blijven voortbestaan.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 4.3 Borgen kennis sociaal domein en afbouw subs.maatsch.particip							
Lasten	10.763	10.288	0	-1.750	8.538	8.566	-28
Baten	22	0	0	0	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-10.742	-10.288	0	1.750	-8.538	-8.566	-28
Resultaat	-10.742	-10.288	0	1.750	-8.538	-8.566	-28

Doel 4-4 Afbouw taken jeugdzorg

Wat hebben we bereikt?

Per 1 januari 2015 zijn de provinciale taken in kader van de nieuwe Jeugdwet beëindigd. In 2016 zijn de subsidies in het kader van de doeluitkering Wet jeugdhulpverlening aan het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) verantwoord.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 4.4.1 Overdracht naar gemeenten van provinciale jeugdzorgtaken

In 2016 niet meer van toepassing.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 4.4 Afbouw taken jeugdzorg							
Lasten	4.511	464	0	-52	412	6.376	-5.964
Baten	21	0	0	0	0	6.000	6.000
Totaal saldo van baten en lasten	-4.490	-464	0	52	-412	-376	36
<i>Programmareserves</i>							
#Bestrijd.wachlijsten i.d.jeugdzorg	1.000	0	0	0	0	0	0
2015 DP Afbouw jeugdzorg	0	464	0	0	464	464	0
Bijdrage uit reserve	1.000	464	0	0	464	464	0
2015 DP Afbouw jeugdzorg	464	0	0	0	0	0	0
Storting in reserve	464	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-3.954	0	0	52	52	88	36

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 6,0 (n)	Ja	OVP	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Tot 2015 werd de doeluitkering van het Rijk voor de wettelijke Jeugdzorg- taak van de provincie in een egalisatie-reserve gestort. De eindafrekening van deze doeluitkering met het ministerie van VWS heeft eind 2016 plaats gevonden, op basis van de vaststelling van de subsidies aan jeugdzorg instellingen. De eindafrekening bedraagt € 6 mln. Hierna resteert nog € 0,2 mln in de reserve, in verband met 2 lopende beroepszaken. Afhankelijk van de uitkomst van de beroepszaak zal het restant worden terugbetaald aan het Min. van VWS.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Baten			
€ 6,0 (v)	Ja	OVP	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Zie toelichting lasten.

Programma 5 Middelen

Inleiding/conclusie

Dit programma bevat het volgende doel, welke hierna wordt toegelicht:

Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging VJN	Wijziging NJN	Begroting 2016 na wijziging	Jaar- rekening 2016	Vergelijking Begroting 2016 na wijziging Rekening 2016
Lasten	-37.320	-35.809	-627	-1.981	-38.418	-37.385	1.033
Baten	529.035	602.199	4.347	5.718	612.265	615.156	2.891
Totaal saldo van baten en lasten	491.716	566.391	3.720	3.737	573.847	577.771	-78
Bijdrage uit reserve	29.742	26.398	31.663	4.211	62.272	61.801	-472
Storting in reserve	-8.330	-3.507	0	-11.485	-14.993	-18.523	-3.530
Resultaat	513.127	589.281	35.383	-3.537	621.127	621.049	-78

Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding

Wat hebben we bereikt?

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
5.1.a	Weerstandsvermogen (>2.0)		> 2.0	> 2.0

Verantwoording effectindicatoren

Evenals voorgaande jaren beschikt de provincie over een uitstekend weerstandsvermogen. Er zijn dus voldoende middelen beschikbaar c.q. beschikbaar te maken om de financiële gevolgen van risico's (zowel structureel als incidenteel) op te kunnen vangen. Voor een nadere toelichting zie de paragraaf weerstandsvermogen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Taak 5.1.1 Behoedzaam ramen en adequaat uitvoeren financieel-strategisch beleid

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
5.1.1.1.a	In de jaarrekening ligt de totale uitputting van de lastenbudgetten na begrotingswijzigingen per programma tussen de 95% en 100%, Programma 1	100%	95-100	93,9%
5.1.1.1.b	In de jaarrekening ligt de totale uitputting van de lastenbudgetten na begrotingswijzigingen per programma tussen de 95% en 100%, Programma 2	97%	95-100	86,2%
5.1.1.1.c	In de jaarrekening ligt de totale uitputting van de lastenbudgetten na begrotingswijzigingen per programma tussen de 95% en 100%, Programma 3	83%	95-100	75,4%
5.1.1.1.d	In de jaarrekening ligt de totale uitputting van de lastenbudgetten na begrotingswijzigingen per programma tussen de 95% en 100%, Programma 4	99%	95-100	111,5%
5.1.1.1.e	In de jaarrekening ligt de totale uitputting van de lastenbudgetten na begrotingswijzigingen per programma tussen de 95% en 100%, Programma 5	80%	95-100	97,3%
5.1.1.2	Percentage structurele lasten dat in de begroting wordt gedekt door structurele baten (duurzaam en reëel begrotingsevenwicht)	100	100	163,0%

Verantwoording prestatie-indicatoren

5.1.1.1.a t/m e: De prestatie uitputting van lastenbudgetten is in 2016 niet in alle programma's gerealiseerd. De toelichting hierop is in de programma's opgenomen.

5.1.1.2:

Taak 5.1.2 Heffen van opcenten motorrijtuigenbelasting

De provincie streeft naar een belastingdruk die past bij het provinciale voorzieningenniveau. De opcenten op de Motorrijtuigenbelasting is veruit de belangrijkste belastingheffing van de provincie. Provinciale Staten stellen jaarlijks het opcententarief vast. Dit tarief is gebonden aan een wettelijk maximum, dat jaarlijks door het Rijk (op basis van de inflatieontwikkelingen) wordt aangepast. Beleidslijn van het college is om het tarief blijvend te verlagen, zodat de relatieve lastendruk voor inwoners van Zuid-Holland afneemt. In 2016 was het opcententarief 92, voor 2017 is het tarief verder verlaagd naar 91,4.

Trends en ontwikkelingen

De belangrijkste inkomstenbron van de provincie bestaat uit belastingen (opcenten Motorrijtuigenbelasting). Naast het door de provincie vastgesteld opcententarief zijn de werkelijke inkomsten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting afhankelijk van externe factoren, zoals de ontwikkeling van het wagenpark in Zuid-Holland. In 2016 is het aantal motorrijtuigen in Zuid-Holland met ruim 2% gestegen. Landelijk ligt dit percentage op 1,6%. Het is onzeker of deze ontwikkeling zich in deze mate voortzet, helder is wel dat de economische ontwikkeling een positieve invloed heeft op de provinciale inkomsten.

Prestatie-indicatoren (= output- en procesindicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
5.1.2.1	Jaarlijks tarief van de opcenten	95	92	92

Verantwoording prestatie-indicatoren

Het tarief voor de opcenten is door Provinciale Staten vastgesteld op 92. Dit tarief is met ingang van 2016 gehanteerd bij het opleggen van de aanslag dat door de belastingdienst namens de provincie wordt uitgevoerd. Overigens, het tarief mag het wettelijk maximum niet overschrijden. Voor 2016 is dit maximum vastgesteld op 110,6.

Wat heeft dat gekost?

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Doel 5.1 Financieel gezonde huishouding							
Lasten	37.320	35.809	627	1.981	38.418	37.385	1.033
Baten	529.035	602.199	4.347	5.718	612.265	615.156	2.891
Totaal saldo van baten en lasten	491.716	566.391	3.720	3.737	573.847	577.771	3.924
<i>Programmareserves</i>							
#Raingain	31	0	0	0	0	0	0
2014 DP Verb.proc.fin.inz.Mobiliteit	0	0	0	91	91	91	0
Jonge ambtenaren	0	300	66	0	366	140	-226
Transitie subsidie	2.144	47	0	-47	0	0	0
#Pieken in de Delta	16	0	0	0	0	0	0
#Zwakke schakels	214	0	0	0	0	0	0
2015 DP Trainees	0	470	0	0	470	446	-24
Frictiekosten algemeen	9.640	79	200	600	879	794	-85
Zuidvleugelf./onderdeel Driehoek RZG	0	0	137	0	137	0	-137
#Visiebeheer	1	0	0	0	0	0	0
1%-regeling Kunst	0	0	50	0	50	50	0
2014 DP Inzicht en benchmarking	350	0	0	0	0	0	0
Algemene reserve	14.456	25.502	31.211	0	56.713	56.713	0
Reserve apparaatslasten DLG	2.890	0	0	3.568	3.568	3.568	0

Exploitatie (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging Voorjaars- nota	Wijzigingen Najaarsnota	Begroting na wijziging	Rekening 2016	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2016
Bijdrage uit reserve	29.742	26.398	31.663	4.211	62.272	61.801	-472
Algemene reserve	1.944	0	0	11.485	11.485	11.485	0
Groot onderhoud MJOP gebouwen	0	0	0	0	0	3.530	-3.530
2015 DP Trainees	470	0	0	0	0	0	0
Frictiekosten algemeen	2.500	0	0	0	0	0	0
Reserve apparaatslasten DLG	2.708	3.250	0	0	3.250	3.250	0
Egal.kaplast Nota IWA Bedrijfsvoer.	142	257	0	0	257	257	0
Jonge ambtenaren	566	0	0	0	0	0	0
Storting in reserve	8.330	3.507	0	11.485	14.993	18.523	-3.530
Resultaat	513.127	589.281	35.383	-3.537	621.127	621.049	-78

Toelichting afwijking

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Enmalig Ja/Nee	Dekking	
Lasten			
€ 0,8 (v)	Ja	RR	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Apparaatslasten. Zie bedrijfsvoering.
€ 0,5 (v)	Ja	RR	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Er zijn geen onvoorziene omstandigheden geweest. Daarom is geen gebruik gemaakt van de stelpost onvoorziën. De post van € 0,5 mln valt volledig vrij in het rekeningresultaat.
€ 0,4 (v)	Ja	RR	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Betaalde rente leningen. Het verschil in rentelasten wordt voornamelijk veroorzaakt door het liquiditeitsoverschot over geheel 2016. Hierdoor was het niet noodzakelijk om nieuwe geldleningen aan te trekken, waar in de Begroting 2016 op beperkte schaal wel rekening mee was gehouden. Daarnaast had een bedrag van ongeveer € 0,1 mln betrekking op rentelasten van 2017.
€ 0,3 (n)	Ja	RR	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Er zijn m.b.t. de verkoop van onroerend goed meer onkosten gemaakt dan begroot.
€ 0,4 (n)	Ja	RR	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Overige.
Baten			
€ 8,4 (v)	Ja	RR	Deze afwijking betreft een bijstelling van budget. Er is sprake van een voordelige ontwikkeling van het Provinciefonds (€ 8,4 mln) ten opzichte van de Najaarsnota 2016. Dit komt door een aantal ontwikkelingen uit de September- en Decembercirculaire 2016: <ul style="list-style-type: none"> De algemene uitkering neemt toe door een toename van het accres (oorzaak ligt hoofdzakelijk in extra uitgaven op de rijksbegroting 2016): € 0,5 mln (v) Bij het ramen van de inkomsten uit het Provinciefonds hanteert de provincie een behoedzaamheidsmarge (€ 2 mln). In 2016 is deze behoedzaamheid niet nodig gebleken. De eindafrekening van het Provinciefonds door het Rijk vindt echter pas plaats in de Meicirculaire 2017. De mogelijkheid bestaat dan dat de algemene uitkering 2016 naar beneden wordt bijgesteld door

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
			<p>onderuitputting op de rijksbegroting. Mocht dit het geval zijn dan komt dit ten laste van de behoedzaamheid 2017.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Naast een hogere algemene uitkering ontvangt de provincie de volgende (aanvullende) bedragen als decentralisatieuitkering: € 0,1 mln voor bodemsanering, € 0,2 mln voor het programma 'duurzaam door', € 1 mln voor het programma 'groei op het spoor', € 0,1 mln voor evaluatie van de pilot 'boeren voor natuur', € 4 mln voor de MKB innovatiestimulering topsectoren, € 1mln voor hydrologische maatregelen en € 0,2 mln voor het omwonendenonderzoek DuPont. • Door een aantal ontwikkelingen in de decentralisatieuitkering natuur neemt deze per saldo af (€ 0,6 mln (n)).
€ 1,6 (n)			<p>Deze afwijking betreft een bijstelling van budget.</p> <p>Er is sprake van een minimale procentuele afwijking van de realisatie opcenten Motorrijtuigenbelasting ten opzichte van de Najaarsnota 2016 (€ 1,6 mln = 0,4%).</p> <ul style="list-style-type: none"> • De realisatie is nagenoeg gelijk aan de begroting. De totale inkomsten Motorrijtuigenbelasting waren oorspronkelijk geraamd op € 323 mln. Bij najaarsnota is de veiligheidsmarge van 1% (€ 3 mln) op basis van informatie van de belastingdienst over de ontwikkeling van het wagenpark komen te vervallen. De raming is bijgesteld naar € 326 mln. De uiteindelijke realisatie ligt hier tussenin. • De inkomsten zijn onder andere afhankelijk van het betaalgedrag van belastingplichtigen, het aantal motorrijtuigen en de bijbehorende gewichtsklassen en economische- en demografische factoren. Uit informatie van de belastingdienst blijkt dat het aantal belaste motorrijtuigen ten opzichte van een jaar geleden is gestegen. De landelijke groei is gemiddeld 1,6%, in Zuid-Holland is dit 2%. Deels is dit te verklaren door de economische groei waardoor het aantal leaseauto's is toegenomen. Daarnaast is ook het aantal inwoners in Zuid-Holland toegenomen. Verwacht wordt dat deze ontwikkelingen effect zullen hebben op de inkomsten in 2017. Deze worden gemonitord en hierover wordt u tijdig geïnformeerd.
€ 0,5 (n)	Ja	RR	<p><i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i></p> <p>De verkoop van onroerend goed heeft minder opgebracht dan begroot.</p>
€ 4,0 (n)	Ja	RR	<p><i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i></p> <p><i>Toegerekende rente</i></p> <p>Het voordelige resultaat op de kapitaallasten van € 4 mln is noodzakelijk het gevolg van een daling van het renteomslagpercentage van 0,41% ten opzichte van de begroting.</p> <p>Conform de beleidsnota Kostprijsberekening en Renteberekening 2010, wordt de rente bij jaarrekening gecorrigeerd bij een afwijking van meer dan 0,25% van het renteomslagpercentage.</p> <p><i>Bespaarde rente</i></p> <p>Bespaarde rente is het verschil tussen de toegerekende rente en de bespaarde rente. De bespaarde rente wordt in programma 5 verantwoord als baat. Als gevolg van het lagere renteomslagpercentage is de bespaarde rente lager begroot.</p> <p>De afwijkingen tussen de toegerekende rente en bespaarde rente vallen tegen elkaar weg en hebben daardoor nagenoeg geen gevolgen voor het jaarrekeningresultaat.</p>
€ 0,6 (v)	Ja	RR	Overige verschillen.

Financiële mutaties (x € 1 mln)			Toelichting / onderbouwing op afwijking
	Eenmalig Ja/Nee	Dekking	
Bijdrage uit reserve			
€ 0,5 (v)	Ja	N.v.t.	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Overige.
Storting in reserve			
€ 3,5 (n)	Ja	N.v.t.	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve groot onderhoud MJOP gebouwen. Ten behoeve van de te verwachten kosten voor het groot onderhoud aan de provinciale gebouwen is in 2016 een voorziening ingesteld. Als voeding van de voorziening was in 2016 een extra bedrag begroot van € 3,5 mln in verband met de te verwachten lasten als gevolg van verbouwing en onderhoud aan gebouw C. Mede door een tussentijds ingesteld onderzoek naar de toepassing van duurzaamheid in de verbouwing is de start van de verbouwing uitgesteld. Om de middelen ter beschikking te houden voor het groot onderhoud gebouwen is de reserve groot onderhoud MJOP gebouwen ingesteld en zijn de niet aan de voorziening bestede middelen in de reserve gestort.

Paragrafen

Paragraaf Lokale heffingen

Lokale heffingen

Opbrengsten (bedragen x €1.000)	Jaarrekening 2015	Primaire Begroting 2016	Gewijzigde Begroting 2016	Jaarrekening 2016	Vershil gewijzigde Begroting - Jaarrekening
Grondwaterbeheer	1.715	1.370	1.370	539	-831
Opcenten motorrijtuigenbelasting	331.616	323.000	326.000	324.362	-1.638
Precario en leges	1.005	1.050	1.050	1.135	85
Uitvoering WABO	2.131	2.107	2.700	1.301	-1.399
Totaal	336.467	327.527	331.120	327.337	-3.783

Toelichting op de heffingen

Verordening op de heffing van de opcenten op de hoofdsom van de Motorrijtuigenbelasting

Het belastinggebied van de provincies is ten aanzien van algemene belastingen beperkt tot de opcenten op de motorrijtuigenbelasting en precariobelasting. De opcenten genereren de grootste opbrengst. Het tarief voor de opcenten wordt door Provinciale Staten vastgesteld. Het tarief mag het wettelijk maximum niet overschrijden. Dit maximum is in 2016 110,6 (vergelijk 2015 110,1). In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is voorgesteld om het tarief van de opcenten in 2016 met 3 opcenten te verlagen. Dit betekent dat een tarief van 92 opcenten is gehanteerd.

Ten opzichte van 2015 is de realisatie van de inkomsten Motorrijtuigenbelasting in 2016 daarom lager. In 2015 werd € 331,6 mln gegenereerd en in 2016 € 324,4 mln. Het aantal belaste motorrijtuigen is ten opzichte van een jaar geleden gestegen met ruim 2%. In de Najaarsnota 2016 is de raming op basis van de periodieke afdracht van de belastingdienst naar boven bijgesteld door het laten vrijvallen van de veiligheidsmarge van 1%. Hierdoor is de raming bijgesteld van € 323 mln naar € 326 mln. De uiteindelijke realisatie ligt hier tussenin. De afwijking is minimaal, namelijk 0,5%. Omdat de realisatie afhankelijk is van meerdere factoren, zoals de groei van de economie in combinatie met de ontwikkelingen in het wagenpark, landelijke en lokale politieke besluitvorming en het betaalgedrag van belastingplichtigen kan de uiteindelijke afdracht niet 100% nauwkeurig voorspeld worden. Desalniettemin is de realisatie nagenoeg gelijk gebleken aan de verwachting.

Verordening Precariobelasting Zuid-Holland

Precariobelasting wordt geheven over het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde grond van de provincie Zuid-Holland.

In de verordening precariobelasting zijn de belastbare feiten en tarieven opgenomen. Voor het belastingjaar 2016 zijn de tarieven voor de precariobelasting niet geïndexeerd. De heffingen 2016 zijn opgelegd conform de bij de verordening behorende tarieventabel.

Eenzijds is de realisatie van de precariobelasting onderhevig aan fluctuatie van de omzetten motorbrandstoffen van de reguliere benzinestations.

Anderzijds is er in 2016 sprake van een nieuw benzinestation dat gedurende het jaar in de precarioheffing is betrokken.

De fluctuaties in de omzetten van de reguliere benzinestations en de realisatie van het nieuwe station verklaren gezamenlijk het verschil van € 85.000.

Legesverordening Omgevingsrecht (Wabo)

Met de inwerkingtreding van de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) per 1 oktober 2010 heft de provincie leges voor het in behandeling nemen van aanvragen voor een omgevingsvergunning. De provincie is bevoegd gezag voor het milieudeel (IPPC/BRZO) en voor de zogeheten BRIKS-taken. De uitvoering van het bevoegd gezag ligt bij de omgevingsdiensten. De provincie int voor de aanvragen BRIKS de leges, die hiervoor de kosten gedeeltelijk moeten dekken. De Wabo legesverordening is benoemd als Legesverordening Omgevingsrecht provincie Zuid-Holland 2013.

De heffingen 2016 zijn opgelegd conform de bij de verordening behorende tarieventabel.

Heffingsverordening Grondwaterbeheer Zuid-Holland

Op grond van de Waterwet en de Heffingsverordening Grondwaterbeheer Zuid-Holland heft de provincie een belasting per kubieke meter onttrokken grondwater. Het tarief van de heffing is zodanig vastgesteld dat de opbrengst de gemaakte kosten niet te boven gaat. Het tarief bedraagt € 0,0113 per kubieke meter onttrokken hoeveelheid water. De heffingen 2016 zijn opgelegd conform de tarieventabel behorende bij de verordening.

Lokale lastendruk

De lokale lastendruk wordt voor veruit het grootste deel bepaald door de opcentenheffing.

In onderstaande tabel staat de lokale lastendruk (als gemiddelde belastingsom per auto) weergegeven.

Tabel gemiddelde lastendruk per auto door heffing opcenten

Jaar (bedragen in €)	2013	2014	2015	2016
Gemiddelde lastendruk per auto door opcentenheffing	212	231	231	225

De gemiddelde lastendruk is afgenomen door de verlaging van het opcententarieff en de toename van het aantal motorrijtuigen in verschillende segmenten.

Paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing

1. Inleiding

Aanvullend op de informatie uit de jaarrekening bevat de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing een verdieping op de beoordeling van de financiële positie van de provincie. Dit verloopt via twee sporen:

- presentatie en in onderlinge samenhang toelichten van zes (door het BBV voorgeschreven) financiële kengetallen, te weten: de netto schuldquote, de netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen, de solvabiliteitsratio, de grondexploitatie, de structurele exploitatieruimte en belastingcapaciteit (zie onderdeel 2);
- Presentatie / toelichting op de mate waarin de provincie voldoende weerbaar is om eventuele financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen (zie onderdeel 3).

Alvorens hier op in te gaan wordt hieronder aangegeven welke kaders van toepassing zijn op de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing:

1. wettelijk kader
2. eigen provinciaal beleid: door PS vastgestelde nota weerstandsvermogen en risicomanagement (eind 2016 is deze de technische herziene nota vastgesteld door PS, de technische herziene nota treedt in werking met ingang van de Begroting 2017).

Ad 1. wettelijk kader

Het BBV (artikel 11) schrijft voor dat zowel de begroting als de jaarrekening van decentrale overheden een paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement moet hebben met in ieder geval:

- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit (dat wil zeggen de middelen die de provincie beschikbaar heeft of beschikbaar kan maken om niet-begrote lasten op te kunnen vangen);
- een inventarisatie van de risico's (die nog niet in voldoende mate zijn afgedekt door beheersmaatregelen);
- het beleid omtrent risico's en weerstandscapaciteit;
- de zes genoemde financiële kengetallen en een beoordeling hiervan in relatie tot de financiële positie.

Ad 2. provinciaal beleid

- onderscheid tussen structurele en incidentele weerstandscapaciteit;
- vaste samenstelling structurele weerstandscapaciteit (post onvoorzien, onbenutte belastingcapaciteit, structureel begrotingssaldo);
- vaste samenstelling incidentele weerstandscapaciteit (algemene reserve, juridisch niet-beklemde deel van de programmareserves);
- ondergrens voor omvang algemene reserve (€ 30 mln);
- spelregels voor het doen van een beroep op de algemene middelen (voordat daar een beroep op wordt gedaan moet eerst bekeken worden of dekking binnen betreffend doel / programma kan worden gevonden);
- streefwaarde voor verhouding tussen weerstandscapaciteit en risico's (zogenaamd weerstandsvermogen) van minimaal "2"); dat wil zeggen dat voor elke euro aan risico's minimaal twee euro aan weerstandscapaciteit beschikbaar is of is te maken;
- specifieke weerstandscapaciteit voor infrastructurele projecten (met ingang van 2017 wordt er een aparte risicoparagraaf opgenomen in het kaderbesluit infrastructuur en PZI).

Bij de beoordeling van het weerstandsvermogen kan het volgende schema als uitgangspunt dienen:

A	>2	uitstekend (streefwaarde PZH)
B	1,4-2,0	ruim voldoende
C	1,0-1,4	voldoende
D	0,8-1,0	matig
E	0,6-0,8	onvoldoende
F	<0,6	ruim onvoldoende

2. Financiële kengetallen

Het herziene BBV bepaalt dat gemeenten en provincies zes financiële kengetallen opnemen in hun begroting en deze in onderlinge samenhang toelichten. Provinciale Staten (en de Gemeenteraad) kunnen deze informatie gebruiken in hun beoordeling van de financiële positie van de provincie. De zes kengetallen zijn een gezamenlijke keuze geweest van Rijk, gemeenten en provincies. Het BBV geeft geen normen voor de kengetallen. Wel zijn zogeheten signaleringswaarden afgesproken.

In deze jaarrekening wordt inzicht gegeven in de zes kengetallen voor de stand ultimo 2015 en 2016. In de begroting wordt ook meerjarig vooruitgekeken naar de ontwikkeling van de kengetallen op lange termijn (15 jaar).

Uitleg van de kengetallen

De zes kengetallen zijn:

- **netto schuldquote.** Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de schuldenlast drukt op de exploitatie en wordt berekend door het totaal van de geleende gelden te delen door de jaarlijkse baten. Voor meer informatie zie de paragraaf financiering.
- **Gecorrigeerde netto schuldquote.** De netto schuldquote kan worden beïnvloed doordat er geld wordt geleend om vervolgens weer uit te lenen (voor realisatie van publieke doelstellingen). Hiervoor wordt de netto schuldquote gecorrigeerd met de uitstaande leningen.
- **Solvabiliteit.** Dit kengetal gaat in op de mate waarin de provincie in staat is om aan haar toekomstige verplichtingen te voldoen. Dit kengetal wordt berekend door het eigen vermogen te delen door het totale vermogen.
- **Structurele exploitatieruimte.** Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie bijvoorbeeld structurele tegenvallers op kan vangen en wordt berekend door de structurele baten te verminderen met de structurele lasten en dit bedrag vervolgens te delen door de totale baten.
- **Belastingcapaciteit.** Dit kengetal geeft aan hoe het opcententariaf van een provincie zich verhoudt tot het gemiddelde van alle provincies tezamen. Dit is dus wat anders dan het voor het bepalen van de weerstandsvermogen gehanteerde begrip 'onbenutte belastingcapaciteit'. Dit is namelijk het verschil tussen de werkelijke opcententariaf van de provincie en het wettelijke maximumtarief. Zie paragraaf Lokale heffingen.
- **Grondexploitatie.** Dit kengetal geeft in het risico inzake grondposities en wordt berekend door de omvang van grondposities (die specifiek als doel hebben om bebouwd en verkocht te worden) te delen door de jaarlijkse baten. Voor meer informatie zie de paragraaf Grondbeleid.

De volgende signaleringswaarden zijn afgesproken met het Rijk.

kengetal	gezond	neutraal	risicovol
netto schuldquote	<90%	90-130%	>130%
netto schuldquote gecorrigeerd	<90%	90-130%	>130%
solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
structurele exploitatieruimte	>0%	0%	<0%
belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%
grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%

Uitkomsten van de kengetallen

Hieronder staan de uitkomsten van de kengetallen weergegeven in relatie tot de met het Rijk afgesproken signaleringswaarden. Samenvattend is het beeld ultimo 2016 als volgt:

	Jaarrekening 2015	Begroting 2016*)	Jaarrekening 2016
netto schuldquote	70,6%	81,3%	38,7%
netto schuldquote gecorrigeerd	70,4%	80,3%	36,3%
solvabiliteitsratio	33,5%	37,8%	44,5%
structurele exploitatieruimte	16,2%	7,9%	35,0%
belastingcapaciteit	116,9%	114,1%	114,5%
grondexploitatie	0,3%	0,3%	0,2%

*) Voor de cijfers over 2016 is gebruik gemaakt van geactualiseerde gegevens uit de Begroting 2017.

Ten opzichte van de Begroting 2016 is sprake van een voordelige ontwikkeling van de meeste kengetallen. De netto schuldquote verbetert door een hogere reservepositie (toename eigen vermogen) en lagere investeringen dan in de begroting geraamd. Door de toename van het eigen vermogen verbetert ook de solvabiliteitsratio. Aandachtspunt op korte termijn is de hoogte van het opcentarief ten opzichte van het gemiddelde tarief van alle provincies tezamen.

In de Begroting 2017 wordt ingegaan op het meerjarenbeeld van de kengetallen. Het beeld is dat door de uitvoering van bestaand beleid de schuldquote, solvabiliteitsratio en structurele exploitatieruimte in de categorie 'risicovol' terecht gaan komen.

3. Weerstandsvermogen en risicomanagement

In dit onderdeel wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de provincie voldoende weerbaar is voor het opvangen van de financiële gevolgen van risico's (die niet volledig zijn afgedekt door beheersmaatregelen).

Samenvattende kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- **Ratio voor het weerstandsvermogen is uitstekend.**
Evenals voorgaande jaren beschikt de provincie over een uitstekend weerstandsvermogen. Er zijn dus voldoende middelen beschikbaar of beschikbaar te maken om de financiële gevolgen van de onderkende risico's op te vangen. Het weerstandsvermogen voor structurele risico's bedraagt een factor "4" (namelijk € 70 mln aan structurele weerstandscapaciteit delen door bijna € 17 mln aan structurele risico's). Het weerstandsvermogen voor incidentele risico's bedraagt een factor "17,5" (namelijk € 517 mln aan incidentele weerstandscapaciteit delen door ruim € 29 mln aan incidentele risico's). Dit is in beide gevallen ruim boven de streefwaarde van "twee".
- **Veel risico's worden binnen de programma's opgevangen**
De provincie heeft een zeer ruim weerstandsvermogen voor incidentele risico's. Dit komt doordat de provincie (in tegenstelling tot veel andere decentrale overheden) niet alleen de algemene reserve, maar ook (een deel van) de programmareserves rekent tot de weerstandscapaciteit. Daarnaast geldt dat veel risico's bewust al binnen de programma's worden opgevangen, zoals bijvoorbeeld geldt voor de weerstandscapaciteit voor infraprojecten en de risicoreserves voor revolverende fondsen.

- **Structureel weerstandscapaciteit sterk afhankelijk van onbenutte belastingcapaciteit.**

Bij de berekening van de structurele weerstandscapaciteit houdt de provincie geen rekening met het huidige structurele begrotingssaldo. Achterliggende reden is dat de provincie verwacht dat dit saldo zich op lange termijn nadelig ontwikkelt met mogelijk een structureel tekort na 2023 tot gevolg. Gevolg is dat de provincie voor de structurele opvangcapaciteit voor risico's sterk leunt op de onbenutte belastingcapaciteit.

3a. Toelichting op de inventarisatie van de weerstandscapaciteit

Hieronder staat de omvang van de weerstandscapaciteit toegelicht.

Structurele weerstandscapaciteit (bedragen x € 1 mln)

Post onvoorzien	0,5
Structureel begrotingssaldo *)	0,0
Onbenutte belastingcapaciteit**)	69,5
Totaal	70,0

*) Als structureel saldo wordt uitgegaan van een bedrag van nul euro. Reden is dat de provincie verwacht dat bij ongewijzigd beleid het structureel saldo op lange termijn nadelig ontwikkelt en er mogelijk zelfs (na 2023) een tekort kan ontstaan.

***) voor de onbenutte belastingcapaciteit wordt uitgegaan van de meest actuele situatie (namelijk de stand van de Begroting 2017).

Incidentele weerstandscapaciteit (bedragen x € 1 mln)

Algemene reserve	77,5
Programmareserves	572,3
Af: juridisch verplichte deel programmareserves	-133,1
Totaal	516,7

3b. Toelichting op de inventarisatie van de risico's

Onderstaande tabel bevat de uitkomsten van de inventarisatie van risico's (die niet volledig zijn afgedekt door beheersmaatregelen).

Nr.	Risico bedragen x € 1 mln		max. schade	kans van optreden	Effect netto (i)	Effect netto (s)	Doel
1	Lagere uitkering Provinciefonds	s	12,0	50-75%		8,1	5.1
2	Lagere opbrengst MRB	s	3,0	0-25%		0,4	5.1
3	Schadeclaims vergunningverlening ontgrondingen	s	10,0	0-25%		1,3	1.6
4	Waardeontwikkeling grondaandeel Zuidplas	i	17,0	0-25%	2,1		3.5
5	Financiële gevolgen NNN / UPG	s	1,0	0-25%		0,1	1.3/1.4
6	BRZO / RIE-bedrijven kunnen niet meer aan vergunningplicht voldoen	s	15,0	0-25%		1,9	1.6
7	Garantstelling personenvervoer over water	i	5,5	0-25%	0,7		2.2
8	Deelname GR Midden-Delfland	i	PM	PM	PM		1.3
9	Deelname aan ontwikkelingsmaatschappij Nieuwe Westland	i	1,4	75-100%	1,2		3.1
10	EC kan subsidiabiliteit betwisten	i	17,4	0-25%	2,2		3.1
11	Niet tot uitvoering komende infraprojecten	i	9,5	0-25%	1,2		2.1
12	Renterisico	s	2,0	25-50%		0,8	2.2
13	Omgevingsrisico's vergunningverlening en handhaving	s	5,0	0-25%		0,6	1.6
14	Derde Merwedehaven	i	PM	0-25%	PM		1.6
15	Maatregelen Rijk emu-tekort	i	100,0	0-25%	12,5		5.1
16	Risico's PMR	i	15,3	0-25%	1,9		1.3
17	Deelname ROM-D	i	8,2	0-25%	1,0		3.1

Nr.	Risico bedragen x € 1 mln		max. schade	kans van optreden	Effect netto (i)	Effect netto (s)	Doel
18	Deelname IQ	i	5,3	0-25%	0,7		3.1
19	Geen aflossing gegarandeerde leningen	i	2,6	0-25%	0,3		5.1
20	Herinrichting Meeslouwerplas	i	4,4	0-25%	0,6		1.2
21	Indexatiekloof OV	s	1,3	75-100%		1,1	2.2
22	Inlenersaansprakelijkheidsrisico	s	0,3	0-25%		0,0	1 t/m 5
23	Doorlevering gronden TBO's	i	9,6	0-25%	1,2		1.3
24	Meerkosten a.g.v. onverwachte incidenten areaal	i	25,0	0-25%	3,1		2.1
25	Ontwikkeling loonkosten	s	3,0	75-100%		2,6	1 t/m 5
26	Individueel keuzebudget	i	1,4	25-50%	0,5		1 t/m 5
27	Uitbetalen obligaties	i	0,4	0-25%	0,1		5.1
28	Sloopkosten BB-bunker	i	0,5	0-25%	0,1		1.3
29	Invoering omgevingswet	s	PM	PM		PM	3.4
	Totaal				29,4	16,9	

1.	Lagere uitkering Provinciefonds
Omschrijving	<p>Risico is dat de inkomsten uit het Provinciefonds afwijken van wat in de begroting geraamd is, door:</p> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen in het accres (het fonds is via het zogeheten accres gekoppeld aan de ontwikkeling van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven); ontwikkelingen in de verdeelmaatstaven (bijvoorbeeld aantal inwoners / woonruimten); effecten van taakmutaties (bijvoorbeeld bij nieuwe taken voor provincies of bij overheveling van taken en bijbehorende middelen aan gemeenten); effecten van onder- en overschrijdingen van het plafond van het BTW-compensatiefonds; de mogelijkheid van een eenzijdige korting door een nieuw kabinet.
Impact	<p>Kleine ontwikkelingen (in accres, verdeelmaatstaven, taken, BCF) kunnen naar verwachting worden opgevangen binnen de behoedzaamheidsmarge, die de provincie Zuid-Holland hanteert bij het ramen van de inkomsten uit het Provinciefonds (dat is een vast bedrag van € 2 mln).</p> <p>Het grootste risico speelt in 2017 als er na de Tweede Kamer verkiezingen een nieuw kabinet aantreedt. Een nieuw kabinet kan (evenals vier jaar geleden) kiezen voor een generieke korting op het Provinciefonds. In de verschillende verkiezingsprogramma's wordt gesproken over een efficiencykorting op Provincie- en Gemeentefonds van € 900 mln. Het aandeel van de provincie Zuid-Holland hierin bedraagt zo'n € 12 mln structureel.</p>
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> op de voet volgen van ontwikkelingen (CPB-rapporten, rijksbegroting, circulaire's); betrokkenheid via het IPO bij onder andere verdeelvraagstukken; hanteren behoedzaamheid bij het ramen van de inkomsten uit het Provinciefonds.
Status	<p>De mogelijkheid bestaat dat een nieuw kabinet kiest voor een nieuwe korting op het Provinciefonds. Mogelijk is daar in het najaar (afhankelijk van de duur van de kabinetsformatie) meer duidelijkheid over.</p>

2.	Lagere opbrengsten Motorrijtuigenbelasting (MRB)
Omschrijving	<p>Risico is dat de inkomsten uit de opcenten lager uitvallen dan geraamd.</p> <p>Bepalend voor de omvang van de inkomsten zijn het aantal belastingplichtige auto's, het gemiddelde gewicht en het betaalgedrag van de belastingplichtigen. Deze variabelen zijn weer afhankelijk van macro-economische factoren (zoals de koopkracht van gezinnen), maatschappelijke ontwikkelingen (veranderende voorkeuren) en wet- en regelgeving (mate waarin sprake kan zijn van vrijstellingen).</p>

Impact	<p>De onzekerheid in de omvang van de inkomsten door exogene ontwikkelingen is relatief beperkt. In de raming wordt rekening gehouden met een behoedzaamheid van 1% van de geraamde inkomsten (1% staat voor een bedrag van ongeveer € 3 mln structureel). In de begroting wordt dus 1% afgeroomd van de daadwerkelijke raming.</p> <p>De afgelopen jaren is deze marge voldoende gebleken om nadelige ontwikkelingen in de inkomsten op te vangen. De kans op een grotere impact dan deze 1% wordt dan vooralsnog ook als beperkt beschouwd (0-25%).</p>
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelingen in het wagenpark worden gevolgd (op basis van de gegevens van de belastingdienst per 1 januari en 1 juli van het kalenderjaar); • Maandelijks rapporteert de belastingdienst over de werkelijk ontvangen inkomsten; • Bij het ramen van de inkomsten wordt een behoedzaamheidsmarge gehanteerd van 1% (dit staat gelijk aan € 3 mln).
Status	De raming voor de Begroting 2017 is gebaseerd op het wagenparkoverzicht van de belastingdienst en het opcententarief. Dit is conform de kadernota en de bestuurlijke besluitvorming rondom een 'Slimmer, schoner en sterker Zuid Holland'; 91,4 voor de periode 2017 t/m 2019 en daarna 91,7.

3.	Schadeclaims vergunningverlening voor ontgrondingen
Omschrijving	In de Ontgrondingenwet is een regeling voor nadeelcompensatie opgenomen. Nadeelcompensatie houdt in dat de overheid aan belanghebbenden de schade vergoedt die zij ondervinden van een op zichzelf rechtmatig overheidsbesluit. De regeling in de Ontgrondingenwet houdt in dat de provincie aan de aanvrager van de vergunning of aan andere belanghebbenden de schade moet vergoeden die deze lijden als gevolg van een ontgrondingsvergunning, indien deze schade redelijkerwijs niet voor hun rekening hoort te blijven. Ook buiten het geval van nadeelcompensatie is het mogelijk dat de provincie wordt geconfronteerd met een claim van schade die is ontstaan als gevolg van een vergunde ontgraving. In het bijzonder bij grote actuele ontgrondingen, zoals zandwinningen, is het risico op schade aan de omgeving reëel aanwezig.
Impact	Per geval kan de schadeclaim hoog zijn. Dit wordt beïnvloed door de aard en de omvang van de ontgraving en het karakter van de omgeving. Voor een grote zandwinning moet de omvang van de mogelijk te vergoeden schade worden gesteld op circa € 10 mln.
Maatregelen	De vergunningverlening is sinds 1 januari 2013 ondergebracht bij Omgevingsdienst Haaglanden; toezicht en handhaving gebeuren door de omgevingsdienst waarbinnen de desbetreffende ontgraving plaatsvindt. Beperking van dit risico door de provincie vergt adequaat toezicht op een zorgvuldige uitvoering van deze taken door de omgevingsdienst.
Status	Het betreft hier een doorlopend risico. In 2014 heeft de Raad van State een vordering in verband met ambtshalve wijziging ontgrondingsvergunning Zevenhuizerplas afgewezen. In augustus 2015 is er een dagvaarding gekomen voor de stillig schadeclaim in relatie met deze ambtshalve wijziging. De provincie kan voor deze vordering een beroep doen op de aansprakelijkheidsverzekering (onrechtmatig handelen in verband met vernietiging van een besluit). De mogelijkheid tot claims voor deze ambtshalve wijziging verjaart in 2017.

4.	Gevolgen waardeontwikkeling grondaandeel Zuidplas
Omschrijving	<p>De provincie neemt voor 40% deel aan de Gemeenschappelijke Regeling (GR) Grondbank Rotterdam Zoetermeer Gouda (RZG) Zuidplas. Deze gronden zullen ten behoeve van de beoogde gebiedsontwikkeling worden verkocht. De ontwikkeling zal geleidelijk plaatsvinden over een langere periode. De bezittingen van de Grondbank liggen voor een aanzienlijk deel in de deelgebieden die pas na 2025 aan de orde zullen komen. De opbrengst van de verkoop is onzeker, het risico bestaat dat de daadwerkelijke waarde van de bij de Grondbank in eigendom zijnde grond lager is dan de boekwaarde, maar het is ook goed mogelijk dat de verkoop leidt tot een hogere opbrengst dan de boekwaarden. Omdat de boekwaarden van alle gronden nu hoger is dan de taxatiewaarde heeft de Grondbank een negatieve algemene reserve. Dit is toegestaan mits er voldoende perspectief is op herstel. Op grond van de in opdracht van de Grondbank uitgevoerde berekeningen is geconstateerd dat dit perspectief er (deels) is. De onzekerheden en afhankelijkheden zijn echter zeer groot. Nieuwe ontwikkelingen in de Zuidplas kunnen overigens op termijn zowel een positief als een negatief effect hebben op de waardeontwikkeling van de gronden. Ook kan aanpassing van het provinciaal ruimtelijk beleid ertoe leiden dat op deelgebieden bepaalde ontwikkelingen niet meer wenselijk zijn. Dit kan leiden tot verminderde opbrengst bij verkoop.</p>
Impact	<p>Per 1 januari 2015 bezit de Grondbank circa 301 ha grond met een boekwaarde van circa € 97 mln. De provincie is voor 40% risicodragend. De GR Grondbank blijft in ieder geval tot 1 januari 2020 bestaan. Bij de berekening van de maximale waardedaling wordt uitgegaan van een situatie waarin de waarde van de grond daalt tot agrarische waarde. Deze maximale waardedaling is aanvullend op het bedrag waarvoor al een voorziening is getroffen.</p>
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Als gevolg van waardedalingen van de gronden heeft de Grondbank in 2011 een voorziening grondvoorraden ad € 30 mln opgenomen en daar een negatief eigen vermogen van € 30 mln tegenover gezet. Op basis daarvan heeft de provincie in 2011 een voorziening getroffen van € 12 mln (40% van het negatieve eigen vermogen). Elk jaar wordt 1/3 deel van de gronden opnieuw getaxeerd door een onafhankelijke taxateur. De uitkomst wordt geëxtrapoleerd naar het totale grondbezit. Eventuele waardedalingen of -stijgingen worden verrekend met de deelnemers. • Op grond van de eind 2015 uitgevoerde taxaties is geconstateerd dat de boekwaarde van de gronden met € 6 mln is gestegen, waardoor de provincie € 2,4 mln van de voorziening kan laten vrijvallen (40% van € 6 mln). De stand van de voorziening per 31-12-2015 bedraagt nu € 9,6 mln. • Het bestuur van de Grondbank stelt periodiek een UitnamestrategieKader vast. Hierin zijn onder andere het beleid voor gronduitgifte, het beheer en de stimulering van gebiedsontwikkeling vastgelegd. In 2016 zal een nieuw Uniform SubsidieKader (USK) worden vastgesteld. • Het risico kan daarnaast beheerst worden door het in ontwikkeling brengen van gronden op basis van de afspraken die de samenwerkende partijen daarover maken. • Gronden die op basis van het ruimtelijk beleid niet in aanmerking komen voor verdere ontwikkeling worden door de Grondbank afgestoten. • Het USK uitvoeren zoals beheer van gronden met doel waardebehoud en het proactief reageren op de vraag uit de markt. <p>Vanaf 2012 worden de rente- en organisatiekosten niet meer aan de boekwaarde toegerekend, maar verwerkt in de deelnemersbijdrage. Hierdoor neemt de boekwaarde niet verder toe.</p>

Status	In de Visie Ruimte en Mobiliteit is de Zuidplaspolder als gewenste locatie voor het opvangen van de bovenregionale behoefte aan bedrijventerreinen en aan landelijke en dorpse woonmilieus herbevestigd. Daardoor blijft ontwikkeling op het grootste deel van de gronden van de Grondbank voor het oorspronkelijke doel mogelijk. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft in haar rol als toezichthouder op de GR Grondbank aangegeven dat ze ervan uitgaat dat uiterlijk in 2018 de negatieve algemene reserve weer positief is om de risico's van de Grondbank te kunnen opvangen. Dit versterkt de noodzaak van het in ontwikkeling brengen van de gronden. De invoering van Vennootschapsbelasting voor overheidsorganisaties kan in de toekomst voor de Grondbank financiële consequenties hebben. Hierop is zoveel mogelijk geanticipeerd.
--------	--

5.	Financiële risico's ontwikkelopgave NNN / UPG
Omschrijving	Risico is dat de provincie niet of niet tijdig voldoende middelen beschikbaar heeft om de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk Nederland (voorheen EHS) te kunnen realiseren.
Impact	<ul style="list-style-type: none"> • Grond voor grond: de verkoop van provinciale gronden kan tegenvallen door dalende grondprijzen. In de Uitvoeringsstrategie is uitgegaan van een gemiddelde opbrengst van € 6 mln per jaar. Het is lastig om een inschatting te maken van de hoogte van eventuele tegenvallers door lagere grondprijzen, uitgegaan wordt van een maximaal risico van € 1 mln per jaar. De kans van optreden van dit risico wordt als laag beschouwd (0-25%). • Rijksmiddelen: volgens de Uitvoeringsstrategie is de rijksbijdrage gemiddeld circa € 7,5 mln per jaar. Met het Rijk is voor 2014 en 2015 een lagere bijdrage afgesproken die in 2016/2017 wordt gecompenseerd. Mocht hierin verandering optreden vanwege gewijzigd rijksbeleid dan wordt het maximale risico ingeschat op € 7 mln. De kans dat dit risico zich voordoet wordt als nihil beschouwd.
Maatregelen	<p>De volgende beheersmaatregelen zijn/worden genomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conform de Uitvoeringsstrategie EHS geldt het uitgangspunt dat doelen en middelen in balans moeten zijn, dit is inclusief het beheer van nieuwe natuurgebieden. In de Uitvoeringsstrategie NNN worden drie fasen onderscheiden (2013-2016, 2017-2021 en 2021-2027) met elk een eigen ijkpunt. Doel is dat PS weloverwogen keuzes kan maken ten aanzien van de inzet van middelen in relatie tot de beschikbaarheid ervan en de programmering. Voor de risicobeheersing heeft PS een strategische reservering opgenomen. In 2021 besluit PS of er voldoende financiële middelen beschikbaar zijn om de strategische reservering uit te kunnen voeren. Ten aanzien van de grond-voor-grond opbrengsten zal een actief beleid worden gevoerd om alle gronden tijdig vrij te spelen voor de verkoop, zodat de geplande opbrengst kan worden gerealiseerd. Op dit moment is de grondprijs gunstig en vormt geen drukkende factor op de opbrengst; • In het Hoofdlijnenakkoord 2015–2019 zijn structurele middelen beschikbaar gesteld waarmee de toename van de beheerlasten na realisatie van de NNN-opgave in de periode t/m 2021 gedekt is. Gecontinueerd worden de maatregelen om de uitvoeringslasten van subsidieverlening te verlagen. Hiermee is het risico van onvoldoende middelen voor beheer gereduceerd tot nihil; • De genoemde incidentele tegenvallers kunnen worden beperkt door heldere afspraken te maken met (gebieds-) partijen, waarbij eventueel in af te sluiten overeenkomsten taakstellende budgetten worden afgesproken. Dit geldt eveneens voor de EU-middelen voor agrarisch natuurbeheer. Wanneer de bijdragen van regionale partijen achterblijven, zal de programmering worden aangepast.
Status	In oktober 2016 is voor de NNN de nieuwe programmaperiode 2017–2021 uitgewerkt en vastgesteld. Hierin is opgenomen een analyse van de risico's voor deze nieuwe periode. De voortgang geeft geen reden voor bijstelling van het financiële risico.

6.	BRZO en/of RIE-bedrijven kunnen niet meer aan vergunningplicht voldoen
Omschrijving	De provincie is bevoegd gezag voor de vergunningverlening aan BRZO en/of RIE (Besluit risico zware ongevallen / richtlijn industriële emissies) bedrijven. Ingeval van een faillissement en/of calamiteiten (zoals brand) kan de situatie ontstaan dat een bedrijf niet meer aan zijn vergunningplicht kan voldoen. Hierbij kan sprake zijn van gevolgschade. Bij gevolgschade kan gedacht worden aan de kosten van verwijdering van (afval)stoffen of sanering. Indien een bedrijf niet meer aan zijn vergunningplicht kan voldoen betekent dit niet automatisch dat de provincie verantwoordelijk is voor de ontstane schade. In eerste instantie zal gekeken worden naar de vergunninghouder en zijn verzekering. Indien de vergunninghouder failliet is en er onvoldoende middelen in de boedel aanwezig zijn, komen de eigenaren van de grond en opstallen in beeld. Indien er dan restkosten overblijven waarvoor geen juridisch aan te spreken verantwoordelijke is, kan de provincie er vanuit haar maatschappelijke verantwoordelijkheid voor kiezen (een deel) van deze kosten voor haar rekening te nemen.
Impact	De kans dat dit risico zich voordoet wordt zeer klein geacht (de laatste keer dat dit zich voor heeft gedaan was circa 10 jaar geleden). Als het zich voordoet kan de impact behoorlijk groot zijn (al kunnen de kosten per situatie sterk verschillen). Voor de berekening in de paragraaf Weerstandsvermogen wordt daarom uitgegaan van een zeer kleine kans van optreden (0-25%) met een maximale impact van € 15 mln (uitgaande van hooguit één incident per jaar).
Maatregelen	De omgevingsdiensten voeren het toezicht op de betreffende bedrijven uit conform de nota VTH. <ul style="list-style-type: none"> • Door goed toezicht te houden en scherp te handhaven op naleving van de voorschriften voor omvang en soorten (afval)stoffen, wordt het risico beperkt tot de vergunde (afval)stoffen. • De BRZO / RIE-bedrijven worden periodiek gecontroleerd op de wijze van opslag van de (gevaarlijke) stoffen. De omgevingsdiensten voeren regelmatig en frequent overleg met de portefeuillehouders vergunningverlening en toezicht & handhaving over uitvoeringsdilemma's en beoogde handhavingsbesluiten. Op grond van de provinciale mandaatbesluiten moeten de directeurs van de omgevingsdiensten informatie verschaffen aan- en overleg voeren met de portefeuillehouder indien de uitoefening van een gemandateerde bevoegdheid naar verwachting politieke en maatschappelijke gevolgen kan hebben of indien een besluit tot consequentie kan hebben dat de provincie of Gedeputeerde Staten aansprakelijk worden gesteld of anderszins aangesproken worden.
Status	Het betreft hier een doorlopend risico. Door de wijze waarop toezicht wordt gehouden en het feit dat het risico zich afgelopen jaren niet heeft voorgedaan, wordt de kans van optreden als klein ingeschat. Conform de inschatting heeft dit risico zich in 2016 niet voorgedaan.

7.	Garantstelling Contract Personenvervoer over Water (POW)
Omschrijving	Het Contract Personenvervoer over Water (POW) betreft een vervoersdienst tussen Dordrecht en Rotterdam en binnen de Drechtsteden. Dit contract loopt van 1 januari 2010 tot 1 januari 2022. Hierin is opgenomen dat de in te zetten schepen aan het einde van de contractperiode overgaan naar de nieuwe vervoerder tegen het voorgeschreven restant van de boekwaarde van € 2,9 mln ultimo 2021. Tegenover de vreemd vermogen verstrekker staat de provincie garant voor het verschil tussen de opbrengst en de boekwaarde van de schepen bij tussentijdse beëindiging vanwege betalingsproblemen van de vervoerder. Deze garantstelling is in 2015 geactualiseerd en bevestigd aan Rabobank.
Impact	Maximale impact van het risico op basis van stand ultimo 2016 is € 5,5 mln.
Maatregelen	In de aanbestedingsleidraad zijn door de provincie diverse aanvullende maatregelen opgenomen die de kans op een succesvolle exploitatie van POW vergroten.
Status	Het contract is ingegaan per 1 januari 2010.

8.	Deelname GR Midden-Delfland
Omschrijving	<p>In 2016 is de uittreding van het Rijk uit het recreatieschap Midden-Delfland afgerond. Het Rijk heeft een bedrag van € 3,7 mln aan het schap overgemaakt en zich verplicht aanvullend € 2 mln via Staatsbosbeheer in het gebied te investeren. Met de ontvangst van de afkoopsom van € 3,7 mln heeft het schap voldoende middelen om de uittreding van het Rijk binnen de binnen het schap beschikbare middelen af te ronden. Verwerking zal in de Jaarrekening 2016 van het schap plaatsvinden.</p> <p>Daarnaast heeft in december 2016 in het Dagelijks Bestuur van het recreatieschap Midden-Delfland besluitvorming plaatsgevonden over reductie van het structurele exploitatietekort. Het structureel financieel effect van dit besluit bedraagt € 0,5 mln, ten opzichte van het in de Begroting 2017 ontstane exploitatietekort van circa € 0,8 mln. Zodoende resteert nog een tekort voor 2017 van € 0,3 mln.</p>
Impact	Het risico voor het schap is met de afronding van de uittreding van het Rijk komen te vervallen. Voor de provincie is het risico na 31-12-2017 nul, aangezien de provincie dan zelf is uitgetreden.
Maatregelen	Na het opmaken van de Jaarrekening 2016 en de ontwikkelingen rond het recreatieschap in 2017 zal verder worden gezien of aanvullende voorstellen c.q. maatregelen benodigd zijn.
Status	Is vanaf 2018 voor de provincie geen risico meer.

9.	Deelname risico Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland (ONW)
Omschrijving	<p>De provincie Zuid-Holland besloot in 2002 tot deelname in de Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland (ONW), een publiek-private samenwerking, waarin verder de voormalige Westlandgemeenten (inmiddels gefuseerd tot één gemeente), het Hoogheemraadschap Delfland en BNG Gebiedsontwikkeling participeren. De ONW is bedoeld als instrument om de ambities van het Integraal Ontwikkelingsprogramma Westland (IOPW) te realiseren. De projectenportefeuille bestaat nog slechts uit woningbouwlocaties. De provincie ziet daarin geen eigen beleidsdoelen.</p> <p>De deelneming kent een gemaximeerd risico ter grootte van het gestorte eigen vermogen. Op dit moment is dat bedrag van € 1,4 miljoen volledig gestort.</p> <p>Het risico dat gelopen wordt houdt verband met het resultaat van de grondexploitatie. Sluit de grondexploitatie op € 0, dan krijgt de provincie haar € 1,4 mln terug. Een positief resultaat betekent ook voor de provincie winst, een negatief resultaat betekent ook voor de provincie verlies.</p>
Impact	Uittreden kan grote financiële consequenties hebben die op kunnen lopen tot de omvang van het aandelenkapitaal van Zuid-Holland. Dit is een bedrag van € 1,4 mln (het volledige bedrag is inmiddels volgestort). Na onderhandeling is afgesproken dat de provincie aandeelhouder blijft, het eigen vermogen niet uitbreidt (BNG en gemeente hebben dit wel gedaan) en zich niet mengt in het handelen van ONW.
Maatregelen	Er is geen acute aanleiding om uit te treden en daarmee het verlies volledig te nemen. Gezien de huidige markt voor woningbouw is sprake van een hoog risicoprofiel met betrekking tot de waardeontwikkeling van het aandelenkapitaal. De provincie treft geen maatregelen.
Status	Zie maatregelen.

10.	De Europese Commissie kan subsidiabiliteit van uitgaven betwisten
Omschrijving	De provincie loopt bij Europese projecten (voor de onderdelen waarvoor zij eindverantwoordelijk is) het risico dat uitgaven achteraf als niet-subsidiabel worden aangemerkt, omdat niet voldaan is aan administratieve eisen. Dit blijkt bij toetsing van uitgaven op basis van voortgangs- en eindrapportages. Het maximale risico is het relatieve aandeel van de Europese subsidie in de gemaakte en nog niet gecontroleerde en gecertificeerde uitgaven. Daarnaast bestaat bij een afgesloten Europees subsidieproject het risico dat achteraf uitgaven ten behoeve van het project niet-subsidiabel worden geacht naar aanleiding van een controle. Subsidies kunnen dan, zelfs vijf jaar na afsluiting van het subsidieprogramma, worden teruggevorderd. Het teruggevorderde bedrag kan oplopen tot 50% van de totale omvang van de projectkosten.
Impact	Voor de lopende projecten 2014 tot en met 2023 bedraagt de maximale impact een bedrag van € 1,5 mln; het betreft hier gemaakte en nog niet gecontroleerde en gecertificeerde uitgaven. Het risico dat er achteraf uitgaven worden betwist betreft alle Europese financiering die Zuid-Holland in de vorige periode (2007-2013) en de huidige periode (2013-2023) heeft ontvangen voor Kansen voor West, Interreg en het Zevende Kaderprogramma. Het betreft een bedrag van € 14,8 mln.
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Bewaking van de subsidiabiliteit van uitgaven door goede projectvoorbereiding en -selectie. • Voortdurende bewaking van de procedures voor het indienen van tussentijdse declaraties. • Zorgdragen voor een goede archivering van al afgerekende projecten naar de maatstaven van de Europese Commissie.
Status	In de periode 2007 tot en met 2013 zijn 10 projecten van de provincie uitgevoerd. Voor de nu lopende periode (2014-2020) is 1 project in uitvoering. Het steunpunt subsidies van de provincie bewaakt op actieve wijze dat voldaan wordt aan de eisen van de Europese Unie.

11.	Niet tot uitvoering komen grote infrastructurele projecten (PZI)
Omschrijving	De voorbereidingskosten van deze projecten worden voor het bedrag van de investering geactiveerd en in vijf jaar afgeschreven. Dit op basis van het Besluit Begroten en Verantwoorden provincies en gemeenten (BBV, art. 62). Indien projecten onverhoopt niet worden gerealiseerd, dienen de gemaakte voorbereidingskosten te worden afgewaardeerd en komen dan in één keer ten laste van de exploitatie.
Impact	De vele partijen, de vaak uiteenlopende belangen, de grote mate van complexiteit, de forse investeringen, maar ook de regelgeving op het gebied van onder andere luchtkwaliteit, geven een mate van onzekerheid aan deze grote projecten. Bij het door PS te nemen uitvoeringsbesluit kan het besluit zijn het project niet te gaan realiseren. De reeds gerealiseerde voorbereidingskosten kunnen vele miljoenen bedragen. De boekwaarde en de onderhanden werkpositie van deze voorbereidingskosten bedraagt ultimo 2015 € 9,5 mln.
Maatregelen	Door met de provincie en alle betrokken partijen bestuursovereenkomsten aan te gaan waarbij ook afspraken gemaakt worden over de gang van zaken bij ernstige vertragingen of het niet realiseren van het project, worden zekerheden verkregen. Als het risico zich voordoet zal het worden opgevangen binnen de reserves met betrekking tot infrastructuur.
Status	Is een doorlopend risico, omdat zich jaarlijks projecten in de plan- en voorbereidingsfase bevinden.

12.	Renterisico
Omschrijving	De provincie trekt langlopende leningen aan om in de eigen financieringsbehoefte te voorzien. De financieringsbehoefte zal de komende jaren naar verwachting toenemen door de afloop van bestaande leningen, de omvang van voorgenomen investeringen en de afname van eigen financieringsmiddelen (door de geraamde benutting van reserves en voorzieningen). De jaarlijkse kosten van de financieringsbehoefte (rentelasten) worden bepaald door de omvang van de bestaande leningenportefeuille, de financieringsbehoefte als gevolg van voorgenomen investeringen en de van toepassing zijnde rentetarieven.
Impact	In 2016 waren voldoende liquiditeiten beschikbaar zodat het niet nodig was om op de kapitaalmarkt leningen aan te trekken. Doordat er op de middellange termijn een grote financieringsbehoefte is en doordat door onderuitputting de behoefte om te lenen steeds verder in de tijd verschuift, zal het renterisico voor de provincie Zuid-Holland stijgen.
Maatregelen	Via het zogeheten renteomslagpercentage worden de rentelasten toegerekend aan de programma's waarvoor sprake is van een financieringsbehoefte. Het renteomslagpercentage wordt berekend op basis van de uitgangspunten van de door Provinciale Staten vastgestelde beleidsnota kostprijs- en renteberekening. Bij de berekening van de toekomstige rentelasten in de meerjarenbegroting wordt uitgegaan van een behoedzame benadering. Verder wordt de financieringsbehoefte periodiek meerjarig bepaald en wordt beoordeeld of incidenteel dan wel structureel tot afdekking van het renterisico dient te worden overgegaan.
Status	Zie omschrijving.

13.	Omgevingsrisico's vergunningverlening en handhaving
Omschrijving	Vergunningverlening en handhaving kennen altijd omgevingsrisico's. Het is een politiek gevoelig beleidsveld. De betrokkenheid van burgers en externe partijen en daarmee de beïnvloeding van externen bij de uitvoering van de werkzaamheden is groot. In het kader van de besluitvorming lopen de omgevingsdiensten dan wel de provincie dan ook altijd juridische risico's. Tegen menig besluit wordt bezwaar dan wel beroep aangetekend. Verder kunnen claims als gevolg van economische, milieu- of gezondheidsschade leiden tot extra kosten voor de provincie. Daarnaast kunnen kosten ontstaan als gevolg van handhavingsbesluiten als bestuursdwang. Het nemen van bestuurlijk gecalculeerde risico's is een onderdeel van het vergunningverlenings- en toezicht- en handhavingsbeleid. De omgevingsdiensten voeren dit beleid uit namens de provincie.
Impact	Het terugbetalen van eventuele proceskosten, evenals schadeclaims alsmede onvoorziene kosten als gevolg van handhavingsbesluiten, is een financieel risico. De kosten voor bestuursdwang kunnen in principe verhaald worden op het bedrijf, het risico bestaat dat dit niet (meer) mogelijk is. Er wordt uitgegaan van maximaal € 5 mln op jaarbasis.
Maatregelen	De vergunningverlening, toezicht en handhaving is ondergebracht bij de omgevingsdiensten. De provincie ziet erop toe dat de omgevingsdiensten de provinciale beleidskaders (Nota VTH 2014-2017) uitvoeren en voldoen aan de vigerende kwaliteitscriteria.
Status	Het betreft hier een doorlopend risico. In 2016 hebben zich geen extra kosten voorgedaan als gevolg van claims. In deze paragraaf wordt het risico met betrekking tot de Derde Merwedehaven separaat toegelicht.

14.	Derde Merwedehaven
Omschrijving	In februari 2011 heeft de provincie een grotere hoeveelheid gestort asbesthoudend materiaal in de Derde Merwedehaven gerapporteerd (ten opzichte van februari 2010). Naar aanleiding van aangifte door de Stichting Derde Merwedehaven is een strafrechtelijk onderzoek gestart. De uitkomst is inmiddels bekend: Zuid-Holland en anderen zullen strafrechtelijk niet vervolgd worden. Er zouden in principe aansprakelijkheidsprocedures kunnen volgen, de kans daarop wordt echter nihil geacht. Dit ook gezien het feit dat in 2011 is besloten dat er geen vervolging plaatsvindt en er daarna verder ook geen aansprakelijkheidszaken zijn geweest.
Impact	Eventuele aansprakelijkheidsclaims kunnen financiële gevolgen hebben (de kans van optreden van deze claims wordt, gezien het feit dat de provincie of haar bestuurders en/of medewerkers niet als verdachte betrokken zijn, beperkt geacht).
Maatregelen	Als resultaat van bestuurlijk overleg worden de volgende acties uitgevoerd: <ul style="list-style-type: none"> • er wordt structureel/intensief ingezet op communicatie met de omgeving; • de stortactiviteiten zijn per 31 december 2012 beëindigd. De afvalberging wordt tot 2023 afgebouwd tot recreatieterrein en watergebonden bedrijventerrein.
Status	In 2023 wordt de stortplaats overgedragen aan de provincie. Dertig jaar nadat de verontreiniging is veroorzaakt, verjaart de aansprakelijkheidstermijn.

15.	Maatregelen Rijk in verband met EMU-tekort
Omschrijving	Op grond van de wet houdbare overheidsfinanciën (HOF) moeten decentrale overheden een gelijkwaardige inspanning leveren aan de beheersing van het EMU-saldo. Dit saldo is het totaal van alle inkomsten minus alle uitgaven van het Rijk, sociale fondsen en decentrale overheden tezamen. Lidstaten binnen de Europese Monetaire Unie (EMU) hebben afspraken gemaakt over de maximale omvang van dit tekort (uitgedrukt als een percentage van het bruto binnenlands product). Over het maximale aandeel van decentrale overheden in het EMU-tekort, maken Rijk en decentrale overheden (conform de wet HOF) periodiek afspraken. In de wet HOF is vastgelegd dat het Rijk maatregelen kan treffen als decentrale overheden hun maximale aandeel in het tekort overschrijden en er meerjarig geen zicht is op verbetering (ook als de Nederlandse overheid als geheel wel voldoet aan de Europese regels). Maatregelen kunnen betrekking hebben op de fasering van investeringen of (als ultimum remedium) een korting op de algemene uitkering van het Gemeente- en/of Provinciefonds.
Impact	In het uiterste geval kan het Rijk een korting opleggen op de algemene uitkering van het Gemeente- en/of Provinciefonds. Op basis van de huidige begroting gaat het om een bedrag van circa € 100 mln. Het Rijk is voornemens om met ingang van 2017 middelen voor verkeer & vervoer en natuur aan de algemene uitkering toe te voegen. Hierdoor zal de omvang van de algemene uitkering voor de provincie Zuid-Holland toenemen naar ongeveer € 220 mln. In 2016 mogen decentrale overheden tezamen een EMU-tekort hebben van 0,4% van het bbp, in 2017 is dat 0,3% bbp. Een daling van de norm kan knellend werken. Desondanks is de kans op financiële schade voor de provincie zeer beperkt: <ul style="list-style-type: none"> • gedurende de huidige kabinetsperiode (t/m 2017) worden er geen sancties opgelegd door het Rijk; • door de aantrekkende economie verbetert het EMU-saldo van het Rijk zich in rap tempo; het opleggen van sancties door het Rijk is daarmee in formele zin niet uitgesloten maar wel een stuk minder reëel; • bij de behandeling van de wet HOF in de Tweede Kamer is een motie aangenomen met als strekking dat de wet niet ten koste mag gaan van investeringen door decentrale overheden.
Maatregelen	Met de betrokken koepels (VNG, UvW, IPO) wordt samen opgetrokken om het belang richting Rijk goed voor het voetlicht te krijgen, namelijk: handhaving mag niet ten koste gaan van investeringen door decentrale overheden.
Status	

16.	Risico's PMR - 750 ha natuur en recreatie
Omschrijving	De uitvoeringskosten uitwerkingsovereenkomst PMR: risico's doen zich voor bij de ontwikkelingen van de grondprijzen. Op dit vlak zijn er de algemene ontwikkelingen van de prijzen, daarnaast zijn ook de onderhandelingen tussen verkopende en kopende partij van invloed op de prijs. Een ander risico is de doorlooptijd van het project: op het moment dat het oprichten van de Gebiedscoöperatie vertraagt, zullen de projectmanagementkosten hoger worden als gevolg van deze langere doorlooptijd.
Impact	De impact van dit risico hangt af van de mate waarin zich onvoorziene omstandigheden voordoen. Op basis van een inschatting van de financiële risico's wordt de omvang van de post onvoorzien periodiek bijgesteld.
Maatregelen	De provincie voert het PMR-project 'Buitenland van Rhooon' voor eigen rekening en risico uit. Hiervoor is een taakstellend budget beschikbaar. De financiering van het project is gedekt door de gezamenlijke PMR-partners en vastgelegd in de UWO PMR 750 ha. De bijdrage van Zuid-Holland bedraagt € 9 mln, de stadsregio Rotterdam draagt € 18 mln bij en het Rijk € 112 mln. In geval van onvoorziene omstandigheden (zoals excessieve grondprijsstijgingen) kan de provincie in overleg treden met het Rijk (op grond van art. 12 van de UWO). Om de financiële risico's goed te beheersen wordt risicomanagement toegepast. Met behulp van een (financiële) businesscase is inzichtelijk gemaakt wat mogelijke meerkosten zouden kunnen zijn als deze risico's zich voordoen. De verwachtingswaarde van mogelijke meerkosten, volgend uit het financieel risicoprofiel, vormt de onderbouwing van deze post in de businesscase van het project (over de gehele looptijd tot en met 2021). De totale omvang van het risico bedraagt € 15,3 mln. Mocht de verwachtingswaarde stijgen dan zal de omvang van het risico daarop worden aangepast. Mocht uit nieuwe ontwikkelingen blijken dat het taakstellend budget overschreden wordt, dan dienen er beheersmaatregelen getroffen te worden (zoals besparen op andere kostenposten of zoeken van andere geldbronnen).
Status	Het project zit in de uitvoeringsfase en loopt tot en met 2021. Eind 2013 is een motie door de Tweede Kamer aangenomen met als doel te zoeken naar meer draagvlak voor de plannen. Met instemming van het Rijk (staatssecretaris Dijkema) heeft oud-minister Cees Veerman in juni 2014 geadviseerd het plan inhoudelijk bij te stellen (minder natte natuur). De (ruimtelijke) kaders (PKB, BP) en hoofddoelen blijven intact. Ook stelt hij voor een (nog in te stellen) gebiedscoöperatie het plan te laten uitvoeren. Zijn advies heeft breed draagvlak bij de betrokken overheden (inclusief gemeente). In de tweede helft van 2015 is de commissie aan de slag gegaan om de gebiedscoöperatie vorm te geven. Deze nieuwe aanpak voor het Buitenland van Rhooon heeft aanzienlijk meer tijd gekost dan was voorzien en bevat veel risico's. De risico's zijn in beeld en hebben de juiste beheersmaatregelen. De kwartiermakers zijn bezig met gesprekken met stakeholders om tot een advies te komen voor een gebiedscoöperatie. Het tempo voor het realiseren van de gebiedscoöperatie wordt in hoge mate bepaald door de medewerking van enkele belangrijke stakeholders. De tijdscope komt daarmee in gevaar (2021). In de brief van de staatssecretaris is hiervoor een escape geformuleerd. De staatssecretaris heeft hierin gevraagd naar een uitgewerkt voorstel voor een gebiedscoöperatie inclusief een actualisering van de projectplanning. <i>Ons advies 'Kansen pakken in het Buitenland van Rhooon' van 23 mei 2016 presenteert de doelstellingen, uitgangspunten en condities voor de oprichting van een gebiedscoöperatie van waaruit de inrichting van het gebied wordt georganiseerd.</i>

17.	Deelnamerisico ROM-D Capital BV
Omschrijving	De provincie neemt met € 10 mln deel in ROM-D Capital BV, het publiek investeringsfonds van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Drechtsteden. Besluitvorming hierover is in 2012 afgerond. De daadwerkelijke storting van dit bedrag is eind december 2012 gebeurd. Door deze kapitaalbreng heeft de provincie aandelen in ROM-D Capital verworven. Het financiële risico voor de provincie is gelegen in waardevermindering van de aandelen. ROM-D Capital BV heeft (op termijn) een revolverend karakter. Dit houdt in dat het initiële vermogen ten minste in stand dient te blijven. Er worden alleen projecten gefinancierd waarvan op basis van een businesscase kan worden aangetoond dat deze op termijn winst of meerwaarde genereren. Om continuïteit te waarborgen en het weerstandsvermogen te versterken wordt op de lange termijn een gematigd (gemiddeld) rendement op de projecten nagestreefd van 3%. Gerealiseerde rendementen blijven binnen de vennootschap beschikbaar. Kerntaak van de ROM-D is het ontwikkelen en herstructureren van bedrijventerreinen. De andere deelnemers in ROM-D Capital BV zijn naast de provincie de Gemeenschappelijke Regeling Drechtsteden en de gemeente Dordrecht.
Impact	ROM-D Capital BV stelt werkkapitaal beschikbaar aan werkmaatschappijen (de CV's). ROM-D Capital BV zal in het algemeen geen (extra) zekerheidstelling vragen en accepteert daarmee een hoger risicoprofiel dan private marktpartijen. Binnen de projectportefeuille wordt het vereveningsprincipe gehanteerd: winsten en verliezen op de projecten worden gesaldeerd. Het maximale risico voor de provincie is dat de aan een of meer CV's door ROM-D Capital beschikbaar gestelde gelden (deels) verloren gaan. Het maximale risico is gelijk aan het gestorte aandelenkapitaal in ROM-D Capital BV (€ 8,2 mln). Dit is de waarde van het gestorte aandelenkapitaal (€ 10 mln) minus de getroffen voorziening (€ 1,8 mln).
Maatregelen	Tot de beheersmaatregelen die zijn getroffen om de risico's zoveel mogelijk te beperken, behoort onder andere het in Drechtstedenverband vastgelegde uitgangspunt dat projecten budgettair neutraal overgaan van de betreffende gemeente naar ROM-D. Het risico voor ROM-D is dus in beginsel beperkt. Voor een aantal van deze projecten zal aan ROM-D Capital BV worden gevraagd om een bijdrage in het werkkapitaal. Dan bepaalt de provincie als aandeelhouder in ROM-D Capital BV mee waarvoor de middelen zullen worden ingezet. De aandeelhouders besluiten naar aanleiding van een advies van een onafhankelijk Investment-committee, dat weer adviseert op basis van een sluitende businesscase. Verder wordt de financiële stand van zaken periodiek beoordeeld op basis van de jaarrekening van de ROM-D (deze wordt vastgesteld door de aandeelhouders van de ROM-D, waaronder ook Zuid-Holland). Om het risico van waardedaling van de aandelen af te dekken is een reserve voor waarderingsverschillen gevormd. Bij de Jaarrekening 2015 is besloten om de risicoreserve van € 1,1 mln te onttrekken en deze te storten in een voorziening voor de ROM-D.
Status	In het accountantsverslag 2014 is voor 2014 evenals voor 2013 een negatieve waardeontwikkeling geconstateerd van de aandelen. Oorzaak van de waardedaling is de afwaardering van de grondwaarde. Gebleken is dat de uitgifte van terreinen, tegen de gevraagde prijs, onvoldoende verloopt. Bij een vertraagde uitgifte nemen de rentekosten toe ten opzichte van de raming terwijl de bedrijfsvoeringskosten relatief hoog zijn. Dit brengt met zich mee dat de waarde van de provinciale deelnemingen in de ROM-D in 2014 (verder) in waarde zijn gedaald. Als gevolg hiervan is bij de Jaarrekening 2015 van de provincie een voorziening gevormd tot een bedrag van € 1,8 mln waarbij € 1,1 mln uit de risicoreserve ROM-D is gedoteerd. De Jaarrekening 2015 is met een voordelig saldo van € 37.000 gesloten. Er is op dit moment geen Jaarrekening 2016 van ROM-D Capital BV beschikbaar. De derde kwartaalrapportage 2016 van de ROM-D laat een positief resultaat van € 0,7 mln zien. Bij diverse aandeelhouders van de ROM-D leeft de wens om de inzet van de ROM-D te herijken. Hierover worden gesprekken gevoerd. Ten behoeve van deze gesprekken heeft de provincie het voornemen om, bij voorkeur samen met overige aandeelhouders, dit risico en de waarde alsmede de structurele waardeontwikkeling te laten analyseren.

18.	Deelnemerisico InnovationQuarter
Omschrijving	<p>De provincie neemt, samen met het ministerie van Economische Zaken, de gemeenten Rotterdam, Den Haag (o.a. via Stichting HEID), Delft, Leiden, Westland en de Zuid-Hollandse universiteiten en medische centra deel in InnovationQuarter. De organisatie bestaat uit twee entiteiten: de ROM InnovationQuarter B.V. en de Participatiemaatschappij InnovationQuarter B.V. De Participatiemaatschappij InnovationQuarter B.V. is een 100% dochter van de ROM InnovationQuarter B.V. Het kapitaal dat door de aandeelhouders in de ROM InnovationQuarter B.V. is gestort, wordt volledig aangewend voor het (revolverende) participatiefonds.</p> <p>De provincie heeft de storting in de eerste fase van € 10 mln in december 2013 verricht. In de tweede fase is een storting voorzien van € 15 mln (in 2017). De provincie verkrijgt door haar kapitaalbreng aandelen in de ROM InnovationQuarter B.V. Voorwaarde voor deelneming in de ROM B.V. is dat de provincie nooit meer kosten zal maken dan de investering groot is. Om dit te beheersen zal de provincie conform staand beleid geen meerderheid van de aandelen bezitten (maximaal 49,99%). Het huidige geplaatste kapitaal van de ROM B.V. bedraagt € 30,2 mln. Daarvan is de provincie voor 33,11% aandeelhouder (€ 10 mln). Waardevermindering van de aandelen is een risico voor de provincie (huidige waarde van de PZH aandelen op basis van de Jaarrekening IQ 2016 is € 8,68 mln).</p>
Impact	Het maximale risico is € 6,17 mln per 2020.
Maatregelen	<p>In de beginfase zullen de kosten van de Participatiemaatschappij InnovationQuarter B.V. niet gedekt kunnen worden door de opbrengsten, omdat in deze opbouwperiode rendement uit investeringen nog beperkt zal zijn. Het uitgangspunt is dat het fonds in meerjarig perspectief revolverend moet zijn. Daarbij is in de aandeelhoudersinstructie (die doorwerkt via de Statuten) een termijn van 7 jaar afgesproken (2020) met een tussentijdse evaluatie in 2016.</p> <p>De aandeelhouders van InnovationQuarter hebben als eis gesteld dat de Participatiemaatschappij van InnovationQuarter in meerjarig perspectief de koopkracht van het vermogen in stand moet houden. Dat betekent concreet dat over een meerjarenperspectief het rendement zodanig moet zijn dat, na aftrek van apparaatskosten van de Participatiemaatschappij, (tenminste) de inflatie 'verdiend' moet zijn. Daarmee zal de waarde van de aandelen ook in stand worden gehouden. Dit is in de praktijk een ambitieuze doelstelling. Door professioneel fonds- en investeringsmanagement zullen de risico's zo goed als mogelijk worden ingezet en worden beheerst. Ook bevat de aandeelhoudersinstructie een bepaling dat een deel van het kapitaal in het participatiefonds buiten de primaire doelgroep geïnvesteerd mag worden, bijvoorbeeld om MBO / MBI's (Management Buy Outs / Ins) te financieren. Deze investeringen hebben een lager risicoprofiel en daarmee meer zekerheid op rendement.</p> <p>In principe worden de investeringen in de jaarrekening (en periodieke rapportages) van InnovationQuarter gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Daarnaast wordt periodiek beoordeeld door InnovationQuarter of er aanwijzingen zijn dat een investering aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt een voorziening vastgesteld. De voorziening wordt bepaald op basis van de International Private Equity and Venture Capital Investor Reporting Guidelines (IPEV). De kosten van de voorziening wordt direct als een last verwerkt in de winst- en verliesrekening.</p> <p>Overigens heeft de waardering tegen verkrijgingsprijs (of lagere waarde) tot gevolg dat ongerealiseerde waardeverminderingen niet in de cijfers tot uitdrukking komt. De ambitie van InnovationQuarter is dat in de toekomst in de jaarrekening informatie wordt opgenomen van de ongerealiseerde waardeverminderingen omdat het uiteindelijk rendement pas zichtbaar is na een periode van 7 à 8 jaar vanaf het moment deelname.</p> <p>Uit het rapport pag.98/99 'Evaluatie van de ROM's' van mei 2016 van Ecorys in opdracht van het ministerie Economische Zaken blijkt dat de aandeelhoudersinstructie er toe leidt dat de ROM's strikt zijn in risicobeheersing. Mede ook omdat gevraagd wordt om het fonds een revolverend karakter te geven. Oftewel het fonds dient op totaalniveau zijn waarde te behouden. Het beheren van de risico's in de portefeuille is daarmee een belangrijk aspect van de werkzaamheden bij de ROM's. Ten eerste wordt er</p>

	<p>serieus beoordeeld of een potentiële participatie rendement kan opleveren. Daarnaast wordt er naar gestreefd om zoveel mogelijk andere (private) partijen te vinden die mee willen investeren in een onderneming. Hiermee wordt het risico verkleind. Ook vindt er om deze reden actief beheer plaats zodat tijdig ingegrepen kan worden als dat nodig is. Op totaalniveau wordt er tot slot naar gestreefd om een evenwichtige portefeuilleopbouw te hebben over meerdere segmenten en verschillende fasen zodat het totaal van de portefeuille minder afhankelijk is van incidentele risico's. Met bovenstaande zal door InnovationQuarter periodiek inzicht worden gegeven in de waardeontwikkeling van de investeringen van InnovationQuarter en daarmee ook de waarde van de aandelen van InnovationQuarter zelf. Om het risico van waardedaling van de aandelen af te dekken heeft de provincie een reserve voor waarderingsverschillen gevormd.</p>
Status	<p>Om te bepalen wat het risico van deze investering is, is in 2016 een risicoanalyse uitgevoerd door Deloitte. Er is een model voor risicoanalyse voor IQ ontwikkeld. Dit model is ontwikkeld n.a.v. de rapportage risicoanalyse IQ door Deloitte. Dit betreft de methodiek die we zullen toepassen ter onderbouwing van hoe hoog de risicoreserve zou moeten zijn ter dekking van de risico's van het gestort kapitaal in het participatiefonds van IQ. Op basis van deze methodiek is de opgebouwde reserve van € 4,7 mln t/m 2018 voldoende om de ingeschatte risico's voor de PZH ten aanzien van huidige ingebrachte kapitaal in het participatiefonds IQ te dekken. Aan de hand van deze methodiek wordt jaarlijks bezien of eventuele aanvulling van de reserve noodzakelijk wordt geacht. Op basis van de realisatiecijfers van IQ en de meerjarige prognose worden de risico inschatting jaarlijks bijgesteld. Op basis van de risicoanalyse 2016 kan de beoogde storting in de reserve Innovation Quarter van € 1,3 mln achterwege blijven.</p>

19.	Geen aflossing gegarandeerde leningen derden
Omschrijving	<p>De provincie Zuid-Holland staat in een aantal gevallen garant voor de rente en aflossing van door derden afgesloten geldleningen. Het betreft garantstellingen op het terrein van de gezondheidszorg en verplichtingen bij het Groenfonds. Er is sprake van een geleidelijke afbouw van de portefeuille gewaarborgde geldleningen vanwege de aflossing van de geldleningen en vanwege tussentijdse conversies van leningen waarbij de provinciale borgstelling komt te vervallen.</p>
Impact	<p>De te lopen maximale schade bedraagt eind 2016 € 7,1 mln. Voor een groot deel van dit bedrag zijn hypothecaire zekerheden bedongen die kunnen worden uitgewonnen indien de provincie als borg wordt aangesproken. De kans van optreden van dit risico wordt dan ook laag ingeschat.</p>
Maatregelen	<p>Er worden geen nieuwe garanties meer verstrekt aan zorginstellingen. 100% van door de provincie gewaarborgde zorginstellingen is aangesloten bij het Waarborgfonds voor de zorgsector.</p>
Status	<p>De komende jaren worden de garantstellingen verder afgebouwd. Naar verwachting zijn alle garanties op terrein van de gezondheidszorg in 2024 volledig afgebouwd.</p>

20.	Herinrichting Meeslouwerplas
Omschrijving	<p>Op 26 augustus 2009 is de 'Basisovereenkomst' tussen BAM Wegen regio west B.V. en de provincie Zuid-Holland ondertekend. De basisovereenkomst heeft betrekking op de volgende zes projecten, samen 'het Werk' genoemd en in het vervolg als project Meeslouwerplas aangeduid:</p> <p>Het verondiepen van de Meeslouwerplas (c.q. het herstel van de instabiele oevers); Het herinrichten van de oevers; Het realiseren van het krekengebied; Het verduurzamen van de eilanden tussen Meeslouwerplas en de recreatieplas; Het realiseren van twee geluidwerende voorzieningen; Bouw nieuwe brug ter vervanging van de Bailey-brug.</p> <p>De ondertekening van de basisovereenkomst in augustus 2009 vormde de officiële start voor de uitvoeringsfase. Voor de doorlooptijd van het project wordt uitgegaan van tien jaar. De belangrijkste risico's van het project herinrichting Meeslouwerplas zijn:</p> <p>Het project levert niet genoeg geld op; Er komt binnen de termijn van tien jaar onvoldoende kwalitatief goede grond beschikbaar; BAM stopt met de uitvoering van het project; Het verondiepingswerk loopt vertraging op als gevolg van minder aanbod van bagger en grond.</p>
Impact	<p>Indien deze risico's werkelijkheid worden kan dat de volgende consequenties hebben:</p> <p>In de worst-case situatie wordt de voorinvestering van de provincie in de ophaalbrug en de compensatie van Recreatiecentrum Vlietlanden van in totaal € 1,8 mln niet terugverdiend en moet de provincie met andere maatregelen de oeverveiligheid realiseren;</p> <p>Daarnaast is het mogelijk dat het project niet de afgesproken financiële opbrengst voor provincie Zuid-Holland oplevert (€ 2,6 mln + indexering) waardoor geen verdere investeringen in de recreatieve en ecologische kwaliteit van het gebied kunnen worden gedaan.</p>
Maatregelen	<p>In het kader van de basisovereenkomst met de BAM is de BAM aangesproken op het nakomen van gemaakte afspraken. Dit moet leiden tot herbevestiging van deze afspraken, inclusief planning en provinciale opbrengsten van het verondiepingsproject. Totdat hierover duidelijkheid is, doet de provincie geen verdere investeringen in het project.</p>
21.	Indexatiekloof Openbaar Vervoer
Omschrijving	<p>De provincie is opdrachtgever voor Openbaar Vervoer (OV) in Zuid-Holland. De indexatie van de inkomsten en uitgaven voor OV is niet gelijk aan elkaar. De indexatie van de inkomsten vanuit de rijksoverheid ligt structureel lager dan de indexatie van de uitgaven voor de concessies. De concessies worden namelijk op basis van landelijke afspraken geïndexeerd met de Landelijke Bijdrage Index (LBI). De rijksbijdrage waarmee de OV-concessies worden gedekt zal waarschijnlijk met ingang van 2017 deel uit gaan maken van de algemene uitkering van het Provinciefonds. De algemene uitkering kent geen specifiek indexeringsregime, maar beweegt generiek (via het zogenaamde accres) mee met de ontwikkeling van de (netto gecorrigeerde) rijksuitgaven ('trap op, trap af'). De ontwikkeling van het accres is de afgelopen jaren zeer onzeker gebleken.</p> <p>Bovendien is in het Hoofdlijnenakkoord afgesproken dat budgetten in beginsel niet voor prijsontwikkelingen worden gecompenseerd (deze ontwikkelingen moeten dus binnen betreffend programma / doel worden opgevangen). Als de inflatie (substantieel) hoger is dan eerder voorzien, dient dit binnen het accres van het Provinciefonds te worden opgevangen. In alle andere gevallen zal worden overgegaan tot een integrale afweging binnen het financiële kader van de begroting.</p>
Impact	<p>Vanaf 2013 is er sprake van een indexatiekloof die structureel is. Bij alle Zuid-Hollandse concessies en contracten in het kader van openbaar vervoer is afgesproken te indexeren, waarbij de recenter verleende concessies worden geïndexeerd conform de LBI. Gezien de huidige lage inflatie wordt er bij de kwantificering van dit risico voor 2017 uitgegaan van een indexatiekloof van 1%.</p>

Maatregelen	De ontwikkeling van de toekomstige indexatiekloof is niet te voorspellen. Denkbare maatregelen die getroffen kunnen worden (al dan niet in combinatie met elkaar) zijn: aanvullende dekking organiseren, lopende en toekomstige contracten bijstellen en het voorzieningenniveau aanpassen.
Status	Afhankelijk van het toekomstig indexering-verschil kan het structurele tekort nog een aantal jaren incidenteel gedekt worden vanuit aanwezige middelen in de reserve mobiliteit.

22.	Inlenersaansprakelijkheidsrisico
Omschrijving	De inlenersaansprakelijkheid is gebaseerd op art. 34 van de Invorderingswet. Deze houdt in dat in sommige gevallen de inlener van personeel aansprakelijk kan zijn voor de loon- en omzetbelasting die door de uitlener (bijvoorbeeld een uitzendbureau) niet is afgedragen. Mocht bijvoorbeeld in geval van een faillissement het uitleenbedrijf nog een schuld hebben aan de Belastingdienst, dan kan de fiscus dat bedrag verhalen op bedrijven of instellingen waar het uitgeleend personeel heeft gewerkt.
Impact	In de Aanbestedingswet 2012 is een beperking opgenomen voor eisen aangaande financiële zekerheid. Door deze beperking kan sprake zijn van een licht verhoogd risico ten opzichte van eerdere omstandigheden. Tot op heden zijn bij de provincie geen claims opgelegd met betrekking tot de inlenersaansprakelijkheid. Met ingang van 1 juli 2015 en ingaande 2016 is de nieuwe wet Aanpak schijnconstructies van toepassing. Deze wet regelt dat een werknemer, indien hij niet betaald wordt volgens de wet, verhaal kan halen hogerop in de keten. Dit kan bij grotere bouwprojecten ook gevolgen hebben voor provincie Zuid-Holland. De leveranciers waar provincie Zuid-Holland mee werkt, worden regelmatig gescreend, maar niet elke branche kent een certificeringssysteem. Daarnaast moet een ieder zich aan de wet houden. Een restrisico blijft echter altijd aanwezig, omdat onze leveranciers / aannemers weer met onderleveranciers / aannemers werken. Daarnaast zijn er zeer veel losse arbeidsverbanden die ook nog inhoudelijk sterk kunnen verschillen. In eerste instantie ligt het risico bij onze leverancier maar als deze om diverse redenen faillieert, bestaat er een risico voor de provincie. Voor de bepaling van het risico wordt uitgegaan van een maximale schade van 1% van de totale inleen per jaar (1% van € 25 mln is € 0,25 mln) en een zeer lage kans van optreden van 0-25%.
Maatregelen	De aansprakelijkheid is niet voor 100% af te dekken. Wel worden de volgende maatregelen genomen om het risico te beheersen: Werken met erkende en/of gecertificeerde bedrijven; Sluiten van goede raamcontracten waarbij bijvoorbeeld ook gekeken wordt naar de liquiditeitspositie van betreffende ondernemingen; Hanteren van uitsluitend de provinciale inkoopvoorwaarden; Tools voor screening van bedrijven. Vooralsnog wordt er geen depotstelsel ingevoerd als maatregel om het risico te beheersen. Redenen hiervoor zijn de forse administratieve lasten van deze maatregel in relatie tot het te verwachten effect van de hierboven genoemde maatregelen.
Status	Er zijn in het afgelopen jaar geen claims ontvangen met betrekking tot inlenersaansprakelijkheid.

23.	Doorlevering gronden aan TBO's
Omschrijving	De Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) heeft een klacht ingediend bij de Europese Commissie met als strekking dat de subsidies die eerder zijn verstrekt in het kader van de grondverwerving door terreinbeherende organisaties (de landelijke subsidieregeling PNB en voorgangers en zijn provinciale tegenhangers) in strijd zou zijn met de EU-regelgeving inzake staatssteun. Voor Zuid-Holland gaat het om subsidies die verstrekt zijn aan het Zuid-Hollands Landschap en Natuurmonumenten. Verder heeft de VGG een brief gestuurd aan de provincie waarin deze wordt gesommeerd tot terugvordering van rente over staatssteun, die zou zijn verleend door de provincie aan terreinbeherende organisaties (TBO's). De financiële omvang hiervan is momenteel nog onbekend.

Impact	<p>Als de Europese Commissie oordeelt dat sprake is van onverenigbare staatssteun, dan zal geëist worden dat het Rijk (naar nationaal recht) een bedrag terugvordert dat kan variëren van circa € 0,2 mld (bij geoorloofde staatssteun) tot € 1,2 mld (bij ongeoorloofde staatssteun). Het Rijk zal deze vordering mogelijk deels neerleggen bij de provincies (als uitvoerders van de provinciale regelingen en sinds 2007 ook van de PNB-regeling). Het is niet bekend hoe de vordering verdeeld zal worden over de provincies. Ten tijde van het ILG was Z-H goed voor 1/6 van het landelijke budget. Rijk en de provincies kunnen het 'steunbedrag' vorderen bij de TBO's, maar de realiteit gebiedt dat dit het einde betekent van het natuurbeheer in Nederland. Als de provincies deze rekening betalen betekent dat het directe einde van de NNN-opgave.</p> <p>Dit zal dus grote financiële maar ook beleidsmatige consequenties hebben voor de continuïteit en kwaliteit van de taakuitoefening op het gebied van natuurbeheer.</p>
Maatregelen	<p>Conform de vastgestelde Nota Beheer EHS (2013) verkoopt de provincie Zuid-Holland thans natuurgronden tegen een marktconforme prijs, voor zover de provincie deze zelf in eigendom heeft of krijgt. Anders gebeurt de verwerving direct door de terreinbeheerder zelf, met een latere subsidie voor afwaardering op basis van een door de Europese Commissie goedgekeurde subsidieregeling. In beide gevallen wordt voor toekomstige situaties voldaan aan de EU-richtlijnen inzake staatssteun. Voor het vorderingsrisico voortkomend uit de vroegere praktijk van het ILG is geen beheersmaatregel mogelijk, anders dan het stilleggen van het NNN-programma. Dit geldt ook voor de sommatie van de VGG op het terugvorderen van rente over een bedrag van maximaal € 200 mln (1/6 van €1,2 mld).</p>
Status	<p>De Europese Commissie is een onderzoek gestart. Het ministerie van Economische Zaken is verantwoordelijk voor de landelijke reactie naar de EC. Naar aanleiding van de behandeling van de klacht heeft het Interprovinciaal Overleg (IPO) samen met de beheerders nieuw beleid ontwikkeld dat regelt dat de provincie alle gronden binnen NNN middels een openbare procedure verkoopt tegen natuurwaarde op basis van de getaxeerde waarde. In bepaalde gevallen zijn uitzonderingen mogelijk. Het nieuwe beleid betekent dat eenieder conform de wens van de vereniging nu voor eigendom en beheer van de restantopgave van NNN in aanmerking komt. Inmiddels heeft de provincie de VGG een brief gestuurd waarin het door PS vastgestelde beleid (de Beheer nota EHS) van de provincie is uiteengezet. De Vereniging heeft ingestemd met het beleid van de provincie Zuid-Holland. Bij twijfelgevallen wordt de provinciale gesprekspartner Hollands Particulier Grondbezit (HPG) betrokken. Vanwege het geringe risico is de verwachting dat dit risico niet in de Begroting 2017 wordt opgenomen.</p>

24.	Meerkosten als gevolg van onverwachte incidenten in het areaal
Omschrijving	<p>Derden kunnen schade aan ons areaal toebrengen, bijvoorbeeld door aanvaringen, waarvan de kosten voor het herstel door wettelijke beperkingen niet volledig op de veroorzaker kunnen worden verhaald. Daarnaast kan het provinciale areaal bezwijken, bijvoorbeeld oevers, waardoor schade aan eigendommen van derden ontstaat. Ook kan door (natuur)rampen schade aan provinciaal areaal ontstaan.</p>
Impact	<p>Of in het reguliere onderhoudsbudget financiële ruimte beschikbaar is voor het herstel van de schade aan het provinciale areaal wordt onder andere bepaald door de tijd die verstreken is sinds het laatste groot onderhoud. De eventuele gevolgschade aan eigendommen van derden is niet verzekerd en maakt geen onderdeel uit van het reguliere onderhoudsbudget.</p>
Maatregelen	<p>Het tijdig uitvoeren van beheer- en onderhoud, waaronder inspecties, heeft tot doel de kans op het technisch falen van de infrastructuur te beperken. Door op risicovolle plaatsen de inrichting te veranderen, wordt beoogd de schade aan het provinciale areaal te minimaliseren. Tot slot wordt met het inzetten van de wettelijke mogelijkheden, waaronder de provinciale (vaar)wegverordening, de kans op incidenten op en aan het areaal beperkt.</p> <p>Uit een onderzoek bij soortgelijke organisaties, waaronder bij Rijkswaterstaat, blijkt dat er onvoldoende ervaringsgegevens ontsloten zijn om een gefundeerde kwantificering van kans en impact voor onverwachte incidenten te bepalen.</p>
Status	-

25.	Ontwikkeling loonkosten (stijging werkgeverslasten en CAO)
Omschrijving	De kans bestaat dat de loonkosten stijgen als gevolg van exogene factoren. Het betreffen wijzigingen in de percentages van de pensioenpremie en wijzigingen in diverse grondslagen en premies, bijvoorbeeld met betrekking tot WAO/WIA, zorgverzekeringswet, werkgeversbijdrage IPAP en levensloop (de zogenaamde werkgeverslasten). De provincie is verplicht deze wettelijke percentages toe te passen. In de afgelopen jaren schommelde het percentage voor de stijging van de werkgeverslasten tussen de 1,5% en 2%. Afspraken over een nieuwe CAO (op 31-12-2016 liep de vorige CAO af) zullen eveneens een kostenverhogend effect hebben op de loonkosten.
Impact	Uitgaande van 2% stijging werkgeverslasten bedraagt het financiële risico, op basis van het totaal aan vaste loonkosten 2016, € 2,0 mln. Uitgaande van een structurele loonstijging van 1% (dit is gelijk aan de huidige inflatie) bedraagt het financiële risico van een nieuwe CAO € 1,0 mln.
Maatregelen	In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is opgenomen dat alle budgetten de nullijn volgen. Indien de loonkostenontwikkeling (substantieel) hoger wordt dan tot op heden voorzien, dient dit te worden opgevangen in de ontwikkeling van het accres van het Provinciefonds. In alle andere gevallen zal tot een integrale afweging binnen het financieel kader worden overgegaan.
Status	Voor wat betreft de stijging van de werkgeverslasten is het een jaarlijks terugkerend, exogeen risico. De loonstijging als gevolg van CAO-afspraken is afhankelijk van de concrete afspraken en de looptijd.

26.	Risico's regeling Individueel Keuzebudget (IKB), bovenwettelijke verlofdagen
Omschrijving	De hoogte van de loonkosten kunnen worden beïnvloed door de invoering van het Individueel Keuzebudget.
Impact	De impact van het risico wordt bepaald door de wijze waarop de medewerkers gebruik gaan maken van de mogelijkheden van het IKB. De bovenwettelijke verlofuren worden toegevoegd aan de regeling en worden in principe uitbetaald. Dit zal leiden tot een stijging van de loonkosten, tenzij de medewerkers de bovenwettelijke verlofuren terugkopen.
Maatregelen	De regeling zal worden gemonitord op gebruik.
Status	Het IKB is ingegaan op 1 januari 2015.

27.	Uitbetalen obligaties uitgegeven in 1957 en 1959
Omschrijving	In 1957 en 1959 heeft de provincie Zuid-Holland obligaties uitgegeven. In de periode van 30 jaar na uitgifte was de provincie verplicht om rentecoupons te vergoeden. Dit is inmiddels niet meer actueel. Daarnaast kunnen de eigenaren van de obligaties aanspraak maken op de hoofdsom. Hieraan is geen maximale termijn gekoppeld. De gemiddelde hoofdsom van een obligatie wordt ingeschat op € 57,-. Het aantal uitgegeven obligaties bedraagt circa 8.000. In totaal gaat het om een bedrag van € 0,5 mln.
Impact	Verzoeken tot uitkering van de hoofdsom worden sporadisch ontvangen. Dat zou kunnen betekenen dat van veruit de meeste obligaties de hoofdsom is uitgekeerd. Dat kan echter niet met zekerheid worden gezegd, omdat niet bekend is van hoeveel obligaties de hoofdsom inmiddels is verzilverd. Veelal gaat het om erfgenamen die uit de inboedel van de overledenen aanspraak kunnen maken op verzilvering. In de periode 2007-2016 is een bedrag op de coupons van € 20.761 uitgekeerd. De maximale schade is berekend door het maximaal openstaande bedrag te verminderen met de in 2007-2016 uitgekeerde coupons en de voorziening premieleningen die is ingesteld om de verzilvering te kunnen dekken.
Maatregelen	Er is een voorziening voor de premieleningen 1957 en 1959. Stand voorziening ultimo 2016 op basis van de huidige cijfers bedraagt € 72.268.
Status	Verzoeken tot uitbetalingen worden in behandeling genomen.

28.	Sloopkosten voormalige provinciale bescherming bevolking (BB) bunker
Omschrijving	De provincie huurde tot 1999 van Staatsbosbeheer in de Coepelduinen in Noordwijk een bunker voor haar rol in de civiele verdediging (bescherming bevolking). De bunker is toen afgedekt, waarbij het ondergrondse deel in stand is gelaten. De provincie heeft zich verplicht dit deel op haar kosten te verwijderen, indien nieuwe regelgeving dit vereist.
Impact	De sloopkosten worden geraamd op € 0,5 mln.
Maatregelen	Niet van toepassing.
Status	Het risico dat alsnog het ondergrondse deel van de bunker moet worden verwijderd, is gering.

29.	Invoering omgevingswet
Omschrijving	Op 22 maart 2016 heeft de Eerste Kamer ingestemd met het wetsvoorstel Omgevingswet. Beoogde invoeringsdatum van de wet is begin 2019. In het bestuursakkoord tussen Rijk, IPO, UvW en VNG d.d. 1 juli 2015 is afgesproken vooruitlopend op de invoering van de wet te werken aan de implementatieopgave, een impactanalyse uit te voeren en financiële onderzoeken te doen. De Omgevingswet vervangt 26 wetten geheel of gedeeltelijk (bijvoorbeeld Wabo, Wro, Tracéwet) en is een kaderwet, nadere regelgeving wordt vastgelegd in vier Algemene Maatregelen van Bestuur. De wet gaat uit van het 'decentraal tenzij' principe en beoogt onder andere het stelsel beter en eenvoudiger te maken. Helder is dat de invoering van de wet de provincie incidenteel geld zal kosten en dat het baten moet opleveren voor de maatschappij (initiatiefnemers; burgers, bedrijven). De uitkomst van de financiële onderzoeken is samengevat in het 'syntheserapport'. Dit is onvoldoende robuust bevonden (BO 14 januari 2016) om tot een definitief beeld te komen.
Impact	Om de implementatie te kunnen realiseren is een eerste inschatting gemaakt van de transitiekosten voor de provincie Zuid-Holland. In het bestuursakkoord is namelijk afgesproken dat decentrale overheden deze kosten zelf zullen dragen (bestuursakkoord 1 juli 2015). Het Rijk financiert de invoeringskosten. De transitiekosten voor de provincie Zuid-Holland worden ingeschat op € 6 mln incidenteel in de periode 2016-2019. Het betreft hierbij onder andere de bekostiging van digitaliseringsverplichtingen vanuit de Omgevingswet en tijdelijke, extra formatie om de transitie te begeleiden zowel intern als in relatie tot de externe partijen. Van de structurele kosten vanaf 2019 (en mogelijke opbrengsten) is momenteel nog geen inschatting te maken, ook omdat er nog geen definitief scenario is gekozen voor het digitale spoor. Het digitale spoor loopt tot in 2024. Met de Minister is overeengekomen in 2018 deze kosten nader in beeld te brengen. Deze worden verdeeld via een nader te bepalen verdeelsleutel over de bestuurlijke partijen.
Maatregelen	Er is een Risicoanalyse opgesteld op basis van een digitale uitvraag en risicosessie. Beheersmaatregelen zijn geformuleerd. Verder is een verdiepingssessies digitalisering en organisatie en middelen zijn georganiseerd.
Status	Uit de top 5 van risico's blijkt dat met name het spanningsveld tussen landelijk ambitieniveau en wat concreet kan worden gerealiseerd binnen het tijds kader het belangrijkste risico. Op dit moment is er geen reden om het via de Voorjaarsnota 2016 gereserveerde bedrag van € 6 mln in de reserve Implementatie Omgevingswet aan te passen.

Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Provinciale infrastructuur, wegen en vaarwegen

Areaal

Het provinciale areaal is in ruwweg drie groepen te verdelen en bestond op 1 januari 2016 uit:

- Wegen en vaste kunstwerken: circa 731 ha verhardingen, 162 rotondes, 237 vaste bruggen, 1.024 ha bermen en 149 ha bermsloten, 37.256 bomen, 123 VRI-installaties, 137 km geleiderail en 24 km geluidswering.
- Vaarwegen en beweegbare kunstwerken: circa 235 km oever, 601 ha te baggeren vaarwegen, 62 beweegbare bruggen en 6 sluiscomplexen.
- Bedrijfsvoeringsmiddelen zoals steunpunten, inspectievaartuigen en –voertuigen, en gladheidsbestrijdingsmateriaal.

In het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur (PZI) is een gedetailleerde opgave van het areaal opgenomen.

Beleidskader

In juni 2016 hebben PS de [Nota Onderhoud kapitaalgoederen 2016-2019](#) (deel infrastructuur Wegen en Vaarwegen) (NOK) vastgesteld (besluitnummer 6903). Met deze nota zijn de uitgangspunten en kaders vastgesteld waarbinnen GS het beheer van de bestaande en toekomstige provinciale infrastructuur uitvoeren. Het uitvoeren van het beheer binnen de in deze nota geformuleerde kaders voorkomt dat achterstanden in het onderhoud en kapitaalvernietiging ontstaan.

Realisatie 2016

In 2016 is conform het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur (PZI) planmatig onderhoud uitgevoerd aan de wegtrajecten:

- N206B A4 - Leiden (km 9,4 - 11,1)
- N206C A44 - Katwijk (km 15,0 - 24,0)
- N207D Boskoop - Alphen aan den Rijn (km 27,8 - 33,0)
- N207G Hillegom - Nieuw-Vennep (km 58,9 - 59,34)
- N208A/B A44 - Lisse/Hillegom (km 5,6 - 13,9)
- N217C Numansdorp - Maasdam (km 17,6 - 23,6)
- N218B Geervliet - Zwartewaal/N57 (km 5,1 - 11,5)
- N219B/C Nieuwerkerk aan den IJssel/A20 - Zevenhuizen/A12 (km 7,9 - 13,9)
- N442A De Zilk (Noordwijkerhout) - Hillegom (km 0,5 - 2,4)
- N447B Voorschoten - Leiden (km 8,3 - 9,1)
- N456B Moordrecht - Gouda (km 3,5 - 5,4)
- N464A Poeldijk – Wateringen (km 2,2 - 4,6)
- N491A Strijen - Maasdam (km 2,4 - 6,4)
- N498A Oude Tonge (km 27,0 - 27,8)

De volgende wegen zijn niet in 2016 afgerond vanwege afstemming met de omgeving, bereikbaarheid, uitvoering in juiste seizoen en/of een langere voorbereidingstijd:

- N216B Ottoland/N214 – Groot Ammers (km 7,6 - 15,0)
- N445A/B Reconstructie brug Rijpwetering
- N464A Poeldijk – Wateringen (km 4,2) / Reconstructie Uithofselaan

Onderstaand project is eerder afgerond dan in het PZI was voorzien

- N215A Stellendam - Melissant (km 6,6 -12,2)

In 2016 zijn conform PZI op diverse vaarwegtrajecten planmatig onderhoudsprojecten uitgevoerd. De projecten die afgerond zijn in 2016 zijn:

- Vervanging oevers langs:
 - traject 1: Delftse Schie
 - traject 2: Rijn-Schiekanaal
 - traject 9: Gouwe, oevers Boskoop
- Planmatig onderhoud Bruggen
 - traject 2: Rijn-Schiekanaal

De volgende onderhoudsprojecten aan vaarwegen zijn niet in 2016 afgerond vanwege afstemming met de omgeving, bereikbaarheid, uitvoering in juiste seizoen en/of een langere voorbereidingstijd:

- Vervanging oevers traject 6: Oude Rijn
- Planmatig onderhoud Bruggen traject 7: Aarkanaal
- Herinrichting terrein Julianasluis

Onderstaand project is eerder afgerond dan in het PZI was voorzien

- traject 10: Planmatig onderhoud bruggen Sluis Gorinchem

Financiële aspecten

De kosten voor beheer en onderhoud van wegen en vaarwegen worden in de begroting geraamd en verantwoord in Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde.

(bedragen x € 1.000)	Begroting stand NJN	Rekening	Saldo
Dagelijks beheer en onderhoud, taak 2-1-1	26.473	24.065	2.408
Planmatig onderhoud, taak 2-1-2	33.356	31.553	1.803
Totaal exploitatie-uitgaven*	59.829	55.618	4.211
Totaal geactiveerde investeringen*	25.140	20.317	4.823

* excl. uitgaven ten behoeve van functionele verbeteringen en overdracht areaal

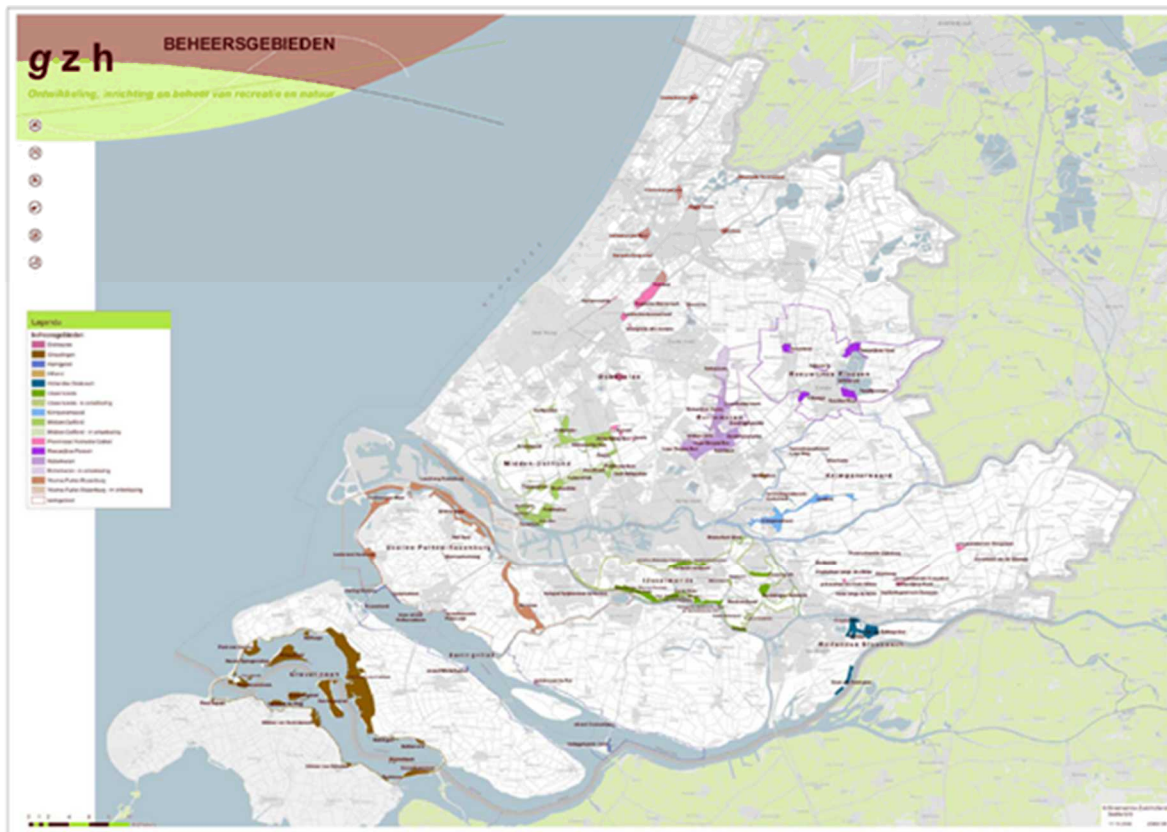
Het verschil tussen begroting en realisatie is voor de exploitatie-uitgaven verantwoord in doel 2.1, en voor de geactiveerde investeringen in de jaarrekening, onderdeel overzicht baten en lasten.

Recreatiegebieden

Beleid

In het Hoofdlijnenakkoord 2011-2015 hebben Gedeputeerde Staten te kennen gegeven dat het beheer van recreatiegebieden efficiënter kan worden georganiseerd en hebben zij besloten om in te zetten op overdracht van de provinciale recreatiegebieden aan gemeenten, terrein beherende organisaties of private partijen. Sinds 2013 zijn diverse provinciale recreatiegebieden overgedragen. In voorbereiding zijn overdracht van Valkenburgse Meer, Ruyven, Leidschendammerhout en Vogelplas Starrevaart en gebieden in de Alblasserwaard. Naar verwachting zal de overdracht in beheer en eigendom van het provinciaal recreatiegebied Vlietland als laatste plaatsvinden. Voor het Vlietland, als grootste provinciaal recreatiegebied, is een actueel beheerplan inclusief meerjarenonderhoudsplan vastgesteld.

Totdat de gebieden worden overgedragen wordt een constante kwaliteit nagestreefd door middel van een planmatige aanpak van het beheer en onderhoud. Daarbij is het terreinbeheermodel (TBM) de basis waarop de kosten van het beheer zijn berekend, net als bij de natuur- en recreatieschappen. Er wordt beheerd op het niveau van Schoon, Heel en Veilig. In de jaarlijkse lasten wordt naast het reguliere onderhoud ook rekening gehouden met groot onderhoud en vervangingsinvesteringen.

Beheer

In Zuid-Holland ligt ongeveer 8.500 ha openbaar buitenstedelijk recreatiegebied. Veel van deze gebieden worden beheerd door natuur- en recreatieschappen. De provincie heeft een deel van de recreatiegebieden zelf in eigendom en beheer. Dit zijn de zogenaamde Provinciale Recreatiegebieden (PRG's). Eind 2015 is het areaal van PRG's circa 550 ha, verspreid over 20 gebieden. De bekendste gebieden zijn Vlietland (290 ha) en het Valkenburgse Meer (21 ha). Deze PRG's liggen in de meeste gevallen dicht bij het grootstedelijke gebied. Hierdoor hebben de gebieden bij de inrichting over het algemeen een intensief karakter gekregen. De intensieve inrichting vertaalt zich in relatief hoge onderhoudskosten per hectare.

(bedragen x € 1.000)	Begroting	Rekening	Saldo
Onderhoud provinciale recreatiegebieden	1.472	1.318	154

Gebouwen

Beleid

Provinciale Staten hebben op 3 februari 2016 de Nota Onderhoud kapitaalgoederen, onderdeel Gebouwen 2016-2019, vastgesteld. Beleidsuitgangspunt was hierbij dat een sober en doelmatig kwaliteitsniveau conform NEN-2767 normering op het wettelijk minimum, conditieniveau 3 wordt gehanteerd. Voor de komende 4 jaar staan de volgende kwaliteitsaspecten centraal: functionaliteit, veiligheid en representatie. In uitwerking op deze nota hebben Gedeputeerde Staten in 2016 het Beheerplan Gebouwen 2016-2019 voor planmatig beheer en onderhoud vastgesteld. Een belangrijk onderdeel is het inzichtelijk hebben van een meerjarenonderhoudsplan. Het 'Beheerplan Gebouwen' wordt elke vier jaar geactualiseerd. In 2010 is besloten om het provinciehuis aan te passen naar de moderne eisen van deze tijd. De vastgestelde Strategische HuisvestingsVisie (SHV) 2010-2014 heeft dan ook als doel om de medewerkers te ondersteunen

onder meer op het gebied van resultaatgericht werken en flexibiliteit. Een nieuwe inrichting van de bouwdelen C en D is ontwikkeld. De verbouwing van D wordt in 2017 afgerond en de verbouwing van C zal aansluitend worden uitgevoerd.

Beheer

Het beheer en onderhoud is planmatig georganiseerd en mede gericht op het actueel houden van de genoemde functionaliteiten. Het onderhoud van het provinciehuis is uitgevoerd op basis van het Beheerplan Gebouwen 2013-2016 en is uitgewerkt in een jaarlijks te actualiseren Meerjaren Onderhoudsplan (MJOP).

Het MJOP voor het provinciehuis is geactualiseerd naar de huidige inzichten en prijsniveau 2015 en gecorrigeerd voor de periode 2015-2030. De hieruit verkregen inzichten worden gebruikt als basis voor het onderhoud, maar vooral om een systeem van planmatig onderhoud te operationaliseren en te optimaliseren. Het vormt mede de basis voor een (kosten) efficiënte aanpak van verbouwingen. Het MJOP is in 2015 vastgesteld.

De huisvestingsbehoefte van de provincie is veranderd, mede als gevolg van de reorganisatie Focus met Ambitie en het project Het Nieuwe Werken. Reductie van de formatie en een andere manier van werken in een flexibel kantoor leveren in de komende jaren vermindering van werkplekken en daardoor besparing in ruimtegebruik op. Op basis van de Strategische Huisvestingsvisie 2010-2014 is een inrichtingsmodule ontwikkeld voor de invoering van het flexibel kantoorconcept in de bouwdelen A en B die in maart 2015 zijn opgeleverd binnen tijd en budget. Voor het C-gebouw is in mei 2016 een Visie vastgesteld om in zijn geheel een eigentijds karakter te geven en aandacht te schenken aan het thema duurzaamheid. In september 2016 is gestart met de renovatie van het D-gebouw op basis van het MJOP. Hiermee is tevens het gebouw bruikbaar voor de tijdelijke inhuizing van de bewoners van het C-gebouw. Het project wordt in april 2017 bouwkundig opgeleverd.

Onderhoud

In 2016 hebben de volgende werkzaamheden plaatsgevonden:

- De buitenschil van het trappenhuis van het B-gebouw is gerenoveerd
- De luchtbehandelingskasten van A/B zijn intern gerenoveerd
- Het gebouwbeheersysteem is up to date gemaakt samen met het plaatsen van een weerstation om beter te kunnen sturen op het binnenklimaat
- Verwarmingsleidingen van A en B zijn geïsoleerd
- De inductie units in A en B zijn gereinigd
- Dakveiligheid is aangepast en vervangen aan de geldende eisen
- Buitenverlichting is vervangen
- Het archief van het C-gebouw is aangepast aan de geldende ARBO normen

Paragraaf Financiering

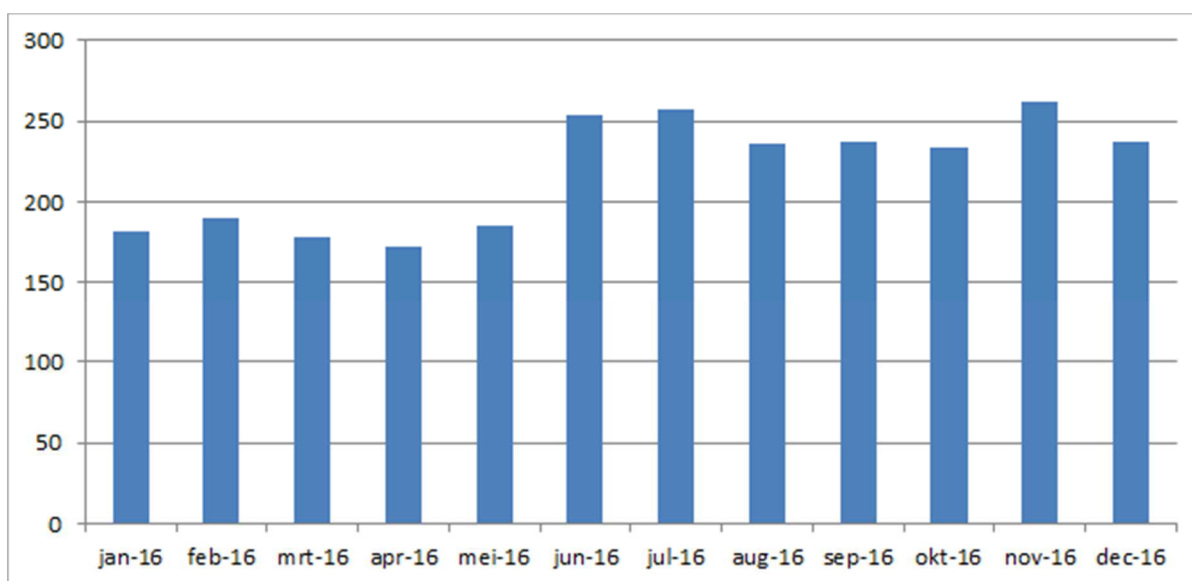
Inleiding

De paragraaf geeft aan hoe de provincie Zuid-Holland haar activiteiten financiert (financieringsbehoefte) en wat de gevolgen hiervan zijn, namelijk de rente en de financieringsrisico's (rente- en kredietrisico's). Een leidraad voor de sturing en de beheersing van de financieringen is het treasurystatuut.

Financieringsbehoefte

Er was in 2016 geen behoefte om nieuwe leningen aan te trekken ter dekking van (nieuwe) investeringen. In 2016 vonden in overeenstemming met de contractuele bepalingen aflossingen plaats op de bestaande vaste leningen voor een totaalbedrag van € 34,2 mln. Hierdoor is de stand geldleningen per ultimo jaar 2016 € 435,7 mln. Het aandeel langlopende schulden op het balanstotaal bedraagt 28%.

De tijdelijk overtollige middelen zijn conform regeling Schatkistbankieren ondergebracht bij het Agentschap van het ministerie van Financiën. Het kredietrisico van de tijdelijke overtollige middelen is gelijk aan het risico op de Nederlandse staat. Gedurende het jaar was sprake van een fluctuerend verbop van de omvang van de liquiditeiten, mede als gevolg van de vertraging die ontstond van de voorgenomen investeringen. Onderstaand worden de standen van de saldi bij de schatkist weergegeven telkens aan het eind van de iedere maand.

Rente

Bij het uitzetten van tijdelijk overtollige middelen wordt de regeling Schatkistbankieren gevolgd. De rente kan conform de regeling Schatkistbankieren niet negatief zijn. Gedurende het gehele jaar 2016 was de rente bij de rekening courant van de schatkist 0%.

De rentekosten uit hoofde van de vaste leningen bedragen € 21,1 mln. De totale rentekosten in 2016 bedragen 3% van de totale inkomsten. De wet Fido heeft normen opgenomen om grote fluctuaties van de rente (lees renterisico's) te vermijden. Dit zijn de kasgeldlimiet voor de korte termijn en de renterisiconorm voor de lange termijn.

Kasgeldlimiet

De norm van de toegestane omvang van de **opgenomen** kasgeld is de bij Wet Fido bepaalde kasgeldlimiet. De limiet is een bedrag ter grootte van 7% van de jaarbegroting van de provincie bij aanvang van het verslagjaar. Het gemiddelde netto-vlootende schuld per kwartaal is het gemiddelde van de netto-vlootende schuld op de eerste dag van iedere maand in het desbetreffende kwartaal. In de onderstaande tabel is de ruimte onder de kasgeldlimiet weergegeven. Hieruit blijkt dat de kasgeldlimiet niet is overschreden.

Toets kasgeldlimiet

Kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Gemiddelde netto-vlootende schuld (+)/ gemiddelde overschot vlootende middelen (-)	-208.309	-195.470	-288.536	-312.595
Toegestane kasgeldlimiet	51.139	51.139	51.139	51.139
Ruimte (+)/Overschrijding (-)	259.448	246.609	339.675	363.734

Renterisiconorm

Het renterisico wordt getoetst aan het bedrag van de renterisiconorm. De renterisiconorm voor de provincie Zuid-Holland heeft betrekking op 20% van het totaal lastbudget van de oorspronkelijke begroting. In het onderstaande overzicht is aangegeven dat de provincie voldoet aan de renterisiconorm

Renterisiconorm 2016

Renterisico op vaste schuld (bedragen x € 1.000)	2016
1a Renteherziening op vaste schuld o/g	0
1b Renteherziening op vaste schuld u/g	0
2 Renteherziening op vaste schuld (1a - 1b)	0
3a Nieuw aangetrokken schuld	0
3b Nieuw uitgezette lange leningen	0
4 Netto nieuw aangetrokken vaste schuld (3a - 3b)	0
5 Betaalde aflossingen	34.158
6 Herfinanciering (laagste van 4 en 5)	0
7 Renterisico op de vaste schuld (2 + 6)	0
Renterisiconorm	
8 Begrotingstotaal per 1 januari	730.567
9 Het bij ministeriële regeling vastgesteld percentage	20%
10 Renterisiconorm	146.113
Toets renterisiconorm	
10 Renterisiconorm	146.113
7 Renterisico op vaste schuld	0
11 Ruimte (+)/Overschrijding (-) (10 - 7)	146.113

Leningen uit hoofde van publieke taak

De provincie Zuid-Holland heeft in 2016 renteloze leningen per saldo ad € 1,2 mln verstrekt aan het agrarische collectieven voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb).

Door de transitie van DLG zijn de leningen van de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Lansingerland geëffectueerd. De overeenkomst stamt uit 2012 en lopen door tot het jaar 2024. De oorspronkelijke hoofdsom van beide leningen is per saldo € 3,9 mln.

In 2016 hebben de regionale omroepen de renteloze leningen volledig afgelost.

Paragraaf Bedrijfsvoering

Doel 1: De omvang en kwaliteit van de organisatie van de provincie Zuid-Holland moet in overeenstemming zijn met het door ons voorgestane takenpakket. Wij werken aan een innovatieve, lerende en op de uitvoering gerichte organisatie die effectief en efficiënt is.

Taken bij doel 1	(Effect)indicator	Nulmeting Jaarrekening 2014	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1. Effectieve organisatie	1.1 Percentage bedrijfsvoering	32	29	29
	1.2 Functionaliteit beschikbaar op jaarbasis.	-	99%	
2. Kwaliteit dienstverlening in overeenstemming met takenpakket	2.1 Klanttevredenheid gemeten in IPO-verband externe dienstverlening	6,8	7	7,1
	2.2 Kwaliteit dienstverlening gemeten in IPO-verband op 5-puntsschaal	3,6	3,5	-
	2.3 Afhandeling facturen binnen 30 dagen in %	85	85	87,2
	2.4 Informatie is beschikbaar op jaarbasis	99,8% (2015)	99,7%	99,7%
	2.5 Doorlooptijd bezwaar- en beroepsprocedures (niet zijnde belastingen) en klachten (percentage binnen termijn)	74	75	74
	2.6 Doorlooptijd advisering	-	80	97
	2.7 Doorlooptijd belasting bezwaren	-	75	90

Toelichting

1.1 Percentage bedrijfsvoering

Het percentage overhead over 2016 is conform de streefwaarde gelijk aan 29%.

Tot en met 2016 wordt de ondersteuning uitgedrukt in het percentage bedrijfsvoering. Het percentage bedrijfsvoering geeft inzicht in hoe het aantal medewerkers uit de directie concernzaken zich verhoudt tot het totaal aantal medewerkers in de provincie. Vanaf 2017 wordt, als gevolg van het gewijzigde Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV), de ondersteuning uitgedrukt in het percentage overhead. Hierin worden naast de medewerkers uit de ondersteuning ook de leidinggevenden en de secretariële ondersteuning uit het primair proces meegeteld. Omdat alle gemeenten en provincies met dezelfde definitie van overhead moeten gaan werken, zal de onderlinge vergelijkbaarheid van de overhead verbeteren.

1.2 Functionaliteit beschikbaar op jaarbasis.

2.1 Klanttevredenheid gemeten in IPO-verband externe dienstverlening

In het klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd in 2016 is in IPO-verband besloten deze indicator te laten vervallen.

In de jaren 2015 en 2016 is aan de hand van het concernprogramma 'Zuid-Holland luistert!' gewerkt aan het verbeteren van de dienstverlening op drie prioriteiten: op tijd, proactief en in één keer goed. In het 4e kwartaal van 2016 is een nieuw klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat het rapportcijfer ten aanzien van klanttevredenheid in twee jaar is gestegen van een 6,8 naar een 7,1. Hiermee voldoen we als provincie Zuid-

Holland aan de door het Rijk en IPO overeengekomen kwaliteitsnorm (2009: een 7,0) voor overheidsdienstverlening.

2.2 Kwaliteit dienstverlening gemeten in IPO-verband op 5-puntsschaal

In het klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd in het 4e kwartaal 2016 is de score op kwaliteit komen te vervallen.

2.3 Afhandeling facturen binnen 30 dagen in %

In 2016 is 87,2% van de facturen binnen de termijn van 30 dagen betaald. Het streefcijfer van 85% is daarmee behaald.

2.4 Informatie is beschikbaar op jaarbasis

De doelstelling voor 2016 is behaald. Informatie is beschikbaar op de corporate website en op het SIS (Staten Informatie Systeem). Deze beschikbaarheid wordt gemeten op basis van 24x7, uitgezonderd gepland en met de gebruikersorganisatie afgestemd onderhoud.

2.5 Doorlooptijd bezwaar- en beroepsprocedures (niet zijnde belastingen) en klachten (percentage binnen termijn)

In 2016 is 75% van de bezwaren en klachten binnen de wettelijke termijn voor het nemen van een beslissing op bezwaar of klacht afgehandeld. Het streefcijfer is daarmee niet gehaald. Vooral Omgevingsdienst Haaglanden scoort met relatief veel bezwaren laag: 59%.

In de score zijn 26 onderling samenhangende bezwaren op grond van de Natuurbeschermingswet niet meegenomen. In deze zaken heeft de rechter de beslissingen op bezwaar van Gedeputeerde Staten van Utrecht vernietigd waarna de zaken – door een wetswijziging - bij de provincie Zuid-Holland terecht kwamen. In geen van deze gevallen is de advies- en beslissingstermijn gehaald. Alle afzonderlijke gevallen moesten opnieuw worden doorgerekend en beoordeeld, rekening houdend met nieuwe regelgeving zonder duidelijk overgangsrecht, er moest met veel partijen contact worden gezocht en overeenstemming worden bereikt. Omdat de scores ten aanzien van deze zaken een minder betrouwbaar beeld zouden geven van de totale prestatie van betrokken partijen bij bezwaren en klachten, zijn deze hierin niet meegenomen. De scores inclusief deze zaken zou betreffen: doorlooptijd procedures: 60%, doorlooptijd advisering: 74%.

2.6 Doorlooptijd advisering

In 2016 is 97% van de bezwaren en klachten binnen de door provincie Zuid-Holland zelf gestelde norm van 12 weken geadviseerd. Zie ten aanzien van deze score ook de opmerking bij 2.5.

2.7 Doorlooptijd belasting bezwaren

De doelstelling voor de Begroting 2016 van 90% op tijd afgehandelde bezwaren is gerealiseerd.

In 2016 zijn geen beroepsprocedures gevoerd.

Doel 2: De provincie voert een duurzaam inkoop- en aanbestedingsbeleid

Taken bij doel 2	(Effect)indicator	Nulmeting (Jaarrekening 2014)	Doelstelling 2016	Realisatie 2016
1. Bij het voeren van een duurzaam inkoop- en aanbestedingsbeleid gaat provincie Zuid-Holland verder dan alleen het oorspronkelijke uitgangspunt, te weten: de minimumeisen. Ten behoeve van de implementatieactiviteiten in de eigen organisatie zal duurzaamheid namelijk worden meegenomen vanaf de studiefase en planvorming en is er meer afstemming met de markt om innovaties te stimuleren.	1.1 Aanpak Duurzaam GWW is binnen de ROVK ingenieursdiensten uitgangspunt bij alle uitvragen	100	100	100

Toelichting

1.1 Duurzaam inkoop- en aanbestedingsbeleid

Duurzaamheid is een regulier onderdeel van de bedrijfsvoering. De provincie stuurt bij duurzaam inkopen op o.a. economische, sociaal-culturele en ecologische aspecten zoals:

- Zoveel mogelijk kansen creëren voor het Midden- en Kleinbedrijf (MKB):
Op basis van de ambitie van het college, is onder meer in het restaurant het gebruik van lokaal geproduceerde producten gepromoot en is ook het assortiment aangepast. Daarnaast hebben wij een register opgezet waarbij de MKB infrabedrijven kenbaar kunnen maken dat zij geïnteresseerd zijn in onze opdrachten. Hiermee wordt ook de bekendheid van en met deze bedrijven binnen PZH vergroot. Ook de in 2016 herziene Aanbestedingswet houdt meer rekening met het MKB.
- Innovatie:
Innovatiegericht inkopen wordt gestimuleerd, teneinde creativiteit in de markt aan te moedigen met meer functionele specificatie in aanbestedingsdocumenten. De herziene aanbestedingswet biedt nu ook meer mogelijkheden om de innovatie samen met de marktpartijen vorm te geven.
De Aanpak Duurzaam GWW is uitgangspunt binnen de aanbesteding raamovereenkomst ingenieursdiensten maar ook in de bouwuitvragen. Door vroegtijdig duurzaamheidskansen mee te nemen krijgen innovatie en energietransitie een kans.
- Stimuleren van circulair inkopen
Hierbij wordt aangehaakt bij de partijen die aangesloten zijn bij de green deal Circulair Inkopen. Bij circulair inkopen maken wij afspraken over de levensfase na gebruik door PZH. Wij vinden het van belang dat de producten opnieuw elders kunnen worden ingezet dan wel verwerkt tot bruikbare andere producten.
In de ontwerpfase van producten en systemen staat de verlenging van de levensduur centraal maar ook dat reststromen opnieuw kunnen worden gebruikt. Deze reststromen wordt niet afgewenteld op mens en milieu. Bij de verbouwing van het Provinciehuis is dit als een belangrijk uitgangspunt meegenomen in de scopebepaling.

- Eerlijke arbeidsvoorwaarden en integriteit

De provincie geeft bij aanbestedingen aan dat aan wet- en regelgeving voldaan dient te worden. In het kader van eerlijke arbeidsvoorwaarden wordt een passage opgenomen over het hanteren van eerlijke arbeidsvoorwaarden, conform de geldende wet- en regelgeving. Daarnaast kan en wordt, onder andere met het oog op eerlijke arbeidsvoorwaarden, gericht onderzoek gedaan naar leveranciers middels BIBOB (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur) en andere daartoe geëigende organisaties.

Arbeidskosten (loonkosten en inhuur)

Inleiding

Bij de behandeling van de Jaarstukken 2015 door de Statencommissie Bestuur en Middelen is afgesproken om, ingaande bij de Begroting 2017, inzicht te bieden in de totale omvang van de arbeidskosten. In 2016 is de omvang van de arbeidskosten in beeld gebracht en weergegeven in de paragraaf Bedrijfsvoering. Daarbij is aangegeven dat met ingang van de Jaarstukken 2016 de totale arbeidskosten worden verantwoord.

De arbeidskosten bestaan uit:

1. loonkosten voor de formatie van de provincie Zuid-Holland;
2. loonkosten voor medewerkers in dienst van de provincie welke worden gefinancierd vanuit materiële budgetten;
3. kosten voor inhuur van externen.

In de paragraaf Bedrijfsvoering werd tot en met 2015 de kosten van inhuur gepresenteerd welke ten laste van exploitatiebudgetten werden gebracht. In de cao voor provincies, vastgesteld in maart 2016, is afgesproken dat provincies voor wat betreft de inhuur de rijksdefinitie volgen. Hieronder vallen alle kosten van inhuur, dus ook de kosten voor inhuur die ten laste van investeringsprojecten zijn gebracht. Deze definitie wordt in de Jaarstukken 2016 gehanteerd.

Arbeidskosten, onderdeel formatiekosten

Het budgettair kader voor de formatiekosten bestaat uit vaste, variabele en gedifferentieerde loonkosten en het frictiebudget personeel gerelateerde kosten en is passend binnen de loonbudgetten die hiervoor door PS beschikbaar zijn gesteld. De basis voor dit budget is de door PS vastgestelde formatie.

Vaste loonkosten zijn de reguliere beloning volgens de salarisschaal en vaste toelagen.

Variabele loonkosten hebben betrekking op eenmalige betalingen zoals overwerkkosten, toelagen onregelmatigheid en reis- en verblijfkosten.

Gedifferentieerde beloning heeft betrekking op structurele loonstijgingen hoger dan 3% voor het eerste jaar, incidentele beloningen en boter bij de vis beloningen. Het budget voor gedifferentieerd belonen bedraagt 0,75% van het budget voor vast loon. Dit is conform de afspraken die hierover met de bonden zijn gemaakt.

Frictiebudget personeel gerelateerde kosten:

Het management draagt zorg voor de inzet van personeel en de daarbij behorende kosten, een en ander binnen de daarvoor bestemde budgetten. In geval van bijzondere omstandigheden, overgangsregelingen, specifieke afspraken en onvoorziene zaken, kan, indien het niet binnen de afdeling, noch in overleg met andere afdelingen, wordt opgelost, een beroep worden gedaan op het frictiebudget, geplaatst bij de provinciesecretaris.

Tabel: *Formatiekosten*

Omschrijving (bedragen x € 1 mln)	Jaarrekening 2015	Begroting 2016	Jaarrekening 2016
Formatie per 31 december(fte)	1632 fte	1589 fte	1554 fte
Bezetting per 31 december (fte)	1497 fte	-*	1470 fte
Vaste loonkosten	111,3	114,4	109,4
Variabele loonkosten	2,5	2,6	2,3
Gedifferentieerde loonkosten	1,0	1,2**	0,7
Frictie personeel gerelateerde kosten	0,0	0,3	0,0
Totaal formatiekosten	114,8	118,5***	112,4

* In de begroting wordt de formatie weergegeven, niet de bezetting.

** Dit is inclusief het restantbudget 2015 van € 0,3 mln waarover met de bonden is afgesproken dat dit voor gedifferentieerd belonen beschikbaar blijft.

*** In de Begroting 2016 is een bedrag opgenomen van € 115,3 mln. Na opstellen van de Begroting 2016 zijn er ontwikkelingen geweest die hebben geleid tot een toename van de loonkosten. De belangrijkste daarvan is de nieuwe cao per 1 april 2016 welke de loonkosten verhoogd met € 2,4 mln (zie Voorjaarsnota 2016). Daarnaast is de toevoeging van het restantbudget 2015 ad € 0,3 mln voor gedifferentieerd belonen toegevoegd aan het budget van 2016.

Formatie

De formatie is in 2016 met 35 fte gedaald. In de Begroting 2016 is het budgettair effect van de taakstelling uit het programma Focus met Ambitie verwerkt. In de formatie was nog niet het hele effect van deze taakstelling in relatie tot de Groenservice Zuid-Holland verwerkt (12 fte), omdat ten tijde van het opstellen van de begroting nog niet duidelijk was hoe de overgang naar Staatsbosbeheer precies zou verlopen. Daarnaast is de tweede tranche van de afbouw van de formatie met betrekking tot de decentralisatie van Jeugdzorg verwerkt (13 fte) en zijn enkele budgetneutrale wijzigingen in functies doorgevoerd, die hebben geleid tot aanpassing van de formatie.

Formatiekosten

De formatiekosten bestaan uit de vaste loonkosten, de variabele loonkosten, de gedifferentieerde loonkosten en de frictie personeel gerelateerde kosten.

De vaste loonkosten laten een onderschrijding zien van € 5 mln. Dit wordt veroorzaakt door het niet invullen van vacatures wegens de verzelfstandiging van de G.Z-H (€ 1,4 mln), het nog niet ingevuld hebben van vacatures wegens het niet vinden van geschikte kandidaten bij de directie DCZ (€ 1,4 mln) en het vooralsnog niet invullen van vacatures bij de directie DRM wegens een voorgenomen organisatieaanpassing (€ 2,2 mln).

Deze onderschrijding moet in relatie worden gezien met de kosten voor externe inhuur. Bij het in beeld brengen van de arbeidscapaciteit in 2016 is beoordeeld welk deel van de inhuur wordt gedekt vanuit de vacatureruimte. De inschatting daarvan bedroeg € 5 mln. Kijkend naar het verband tussen de gerealiseerde onderschrijding op de formatiekosten én de gerealiseerde omvang van de kosten voor externe inhuur blijkt die inschatting plausibel. In het verlengde hiervan vertonen de variabele loonkosten een onderschrijding van € 0,3 mln en de gedifferentieerde loonkosten een onderschrijding van € 0,5 mln. Het budget voor de gedifferentieerde loonkosten blijft op grond van afspraken met de bonden beschikbaar voor gedifferentieerd belonen. Het bedrag maakt daarom deel uit van het beklemd rekeningresultaat.

Bezetting

De bezetting ultimo december bedraagt 1470 fte. De lagere bezetting ten opzichte van de formatie is een momentopname en wordt veroorzaakt door het niet invullen van vacatures (zie ook toelichting op de formatiekosten), vrijwillig vertrek van medewerkers, uitstroom van medewerkers wegens pensionering en het beëindigen van tijdelijke contracten.

Arbeidskosten, onderdeel materiële kosten voor personele inzet

Dit onderdeel betreft de kosten voor medewerkers in dienst van de provincie, waarvan de loonkosten worden gedekt vanuit materiële budgetten. Met de behandeling / vaststelling van de P&C producten zijn door PS ook extra middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van taken. Daarbij kan het gaan om intensivering van beleid en om aanvullend beleid. In het merendeel van deze uitbreidingen is sprake van capaciteitsinzet. Deze kosten zijn voor het eerst in beeld gebracht in 2016 op het moment dat de totale kosten voor arbeidscapaciteit in beeld werden gebracht. Deze kosten waren dan ook niet separaat opgenomen in de Begroting 2016, maar maakten deel uit van de materiële budgetten in de programma's. Het bedrag werd ingeschat op € 5 mln. De realisatie van 2016 bedraagt € 4,2 mln. Door het opgavegericht werken bestaat de tendens dat inzet van medewerkers meer gedekt wordt uit materieel budget. In 2016 is een deel van die inzet nog verantwoord onder de vaste loonkosten (€ 0,6 mln). De realisatie is in lijn met het structureel vanaf de Begroting 2017 opgenomen bedrag van € 4,4 mln.

Arbeidskosten, onderdeel inhuur van externen

De omvang van de inhuur is een managementkeuze op grond van een aantal criteria zoals specifieke expertise en opvang van fluctuaties in de personele bezetting. De verwachte omvang van de inhuur is niet exact te voorspellen, omdat deze gedeeltelijk wordt bepaald door niet direct te beïnvloeden factoren zoals personeelsverloop. Tot en met de Begroting 2016 is geen expliciet bedrag opgenomen als budget voor de externe inhuur. Voor een groot deel werd de inhuur gefinancierd vanuit de materiële budgetten. Bij het in beeld brengen van de totale arbeidskosten in de zomer van 2016 is een inschatting gemaakt van de totale inhuur voor 2016 (€ 22,3 mln, waarvan € 5 mln gedekt wordt vanuit de vacatureruimte en het overige vanuit materiële budgetten). De gerealiseerde inhuurkosten in 2016 zijn uitgekomen op € 23,6 mln. De kosten van inhuur moeten in samenhang worden gezien met de formatiekosten.

Opbrengsten detachering en UWV

Rondom arbeidscapaciteit realiseert de provincie ook opbrengsten. Enerzijds betreft dit opbrengsten voor medewerkers die elders zijn gedetacheerd (maar waarvoor bij de provincie wel loonkosten bestaan) en waarvoor een vergoeding in rekening wordt gebracht, anderzijds betreft dit uitkeringen van het UWV bij zwangerschap en dergelijke. Deze opbrengsten maken onderdeel uit van het totaalinzicht in arbeidskosten. De in 2016 gerealiseerde opbrengsten bedragen € 2,5 mln.

Samenvattend overzicht arbeidskosten

Bij de behandeling van de Begroting 2017 is afgesproken dat met ingang van de Jaarstukken 2016 een tabel wordt opgenomen, waarin de totale arbeidskosten in beeld worden gebracht. In onderstaande tabel wordt het totaaloverzicht gegeven van de arbeidskosten 2016, ten opzichte van hetgeen in de Begroting 2016 is opgenomen, danwel hetgeen is gedekt vanuit materiële budgetten. Daarnaast is de realisatie van 2015 ten behoeve van het inzicht bijgevoegd.

Omschrijving (bedragen x € 1 mln)	Jaarrekening 2015	Budget 2016	Jaarrekening 2016
Kosten loon*	112,9	123,5	114,1
Kosten inhuur	23,0	22,3	23,6
Totaal arbeidskosten	135,9	145,8	137,7
Percentage inhuur**	16,9%	15,3	17,1%

* De kosten van loon bestaan uit de formatiekosten, de materiële kosten ten behoeve van personele inzet verminderd met de opbrengsten voor detacheringen en UWV uitkeringen. .

** Het percentage inhuur wordt bepaald door de totale kosten van inhuur te relateren aan de totale arbeidskosten.

Paragraaf Verbonden Partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn privaot- of publiekrechtelijke organisaties, waarin de provincie een bestuurlijk en financieel belang heeft. Het aangaan van banden met (verbonden) partijen komt voort uit het publiek belang. Voorbeelden van verbonden partijen zijn deelnemingen in vennootschappen (NV, BV), verenigingen, stichtingen en gemeenschappelijke regelingen (GR). Het beleidskader deelnemingen is vastgelegd in de Beleidsnota Verbonden Partijen 2013-2016.

Voor de visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen wordt verwezen naar de in 2016 vastgestelde beleidsnota Verbonden Partijen 2016-2019. Deze beleidsnota geeft het kader ten aanzien van verbonden partijen bestaande uit de beleidsuitgangspunten en de controlekaders voor (nieuwe) participaties. Tevens bevat de beleidsnota de voorwaarden waaronder het publiek (provinciaal) belang is gediend en de provinciale vertegenwoordiging in verbonden partijen.

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en/of financiële belangen en mogelijke risico's dient op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de Wet gemeenschappelijke regeling de paragraaf Verbonden Partijen opgenomen te worden in de begroting en rekening. Naast de wettelijk verplichte informatie is per verbonden partij aangegeven wie de vertegenwoordigende gedeputeerde is en welke rol hij of zij vervult (opdrachtgever of eigenaar).

Register verbonden partijen

Alvorens het analyseoverzicht en het register van de verbonden partijen weer te geven, volgt eerst een aantal definities die gebruikt zijn voor het cijfermateriaal. Deze definities zijn opgenomen omdat vooruitlopende op de aanpassing van het BBV een aantal nieuwe kengetallen bij de individuele verbonden partijen zijn opgenomen.

Verbonden partij

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk en financieel belang heeft (artikel 1 BBV). Een bestuurlijk belang houdt in dat de provincie op enigerlei wijze zeggenschap heeft. Een financieel belang betekent dat de provincie financiële middelen ter beschikking heeft gesteld, die ze kwijt is in geval van faillissement van de organisatie.

Een verbonden partij kan een deelneming zijn in de zin van artikel 379, boek 2 BW, d.w.z. een participatie in een kapitaalvennootschap, maar het kan ook een deelneming in een vereniging, stichting, gemeenschappelijke regeling of andere publiek- en privaatrechtelijke rechtsvormen betreffen.

Omzet

Het totaal aan alle (incidentele) baten van de verbonden partij.

Resultaat

Betreft resultaat na bestemming.

Provinciale deelnemersbijdrage

De jaarlijkse deelnemersbijdrage ten behoeve van de uitvoering van provinciale taken en/of ter dekking van het (exploitatie)tekort van de verbonden partij.

Waardering aandelenpakket

Het aandelenbezit van de provincie wordt aangemerkt als deelneming (art. 1, lid e, BBV) en tevens als verbonden partij (art. 1, lid b, BBV). Waardering gebeurt tegen verkrijgingsprijs (art. 63 lid 1, BBV).

Ingeval sprake is van een duurzame waardevermindering gebeurt waardering tegen de (lagere) marktwaarde (art. 65, lid 2, BBV). Voor de beoordeling of sprake is van een duurzame waardevermindering kunnen diverse indicatoren worden gehanteerd. Ingeval van een going concern worden de intrinsieke waarde van de aandelen of de marktwaarde over meerdere jaren in ogenschouw genomen en afgezet tegen reeds bekende toekomstige ontwikkelingen.

Intrinsieke waarde van het aandelenkapitaal

De intrinsieke waarde van het provinciaal aandeel wordt berekend door de totale intrinsieke waarde van het gestorte aandelenkapitaal te delen door het aantal aandelen dat de provincie bezit.

Eigen vermogen

Onder eigen vermogen wordt verstaan de algemene reserves en de verschillende bestemmingsreserves.

Vreemd vermogen

Onder vreemd vermogen wordt verstaan leningen en/of waarborgen.

Algemene reserve

Een reserve die onderdeel uitmaakt van het eigen vermogen en als belangrijkste functie heeft het vormen van een buffer voor financiële tegenvallers.

Overige reserve

Een reserve die onderdeel uitmaakt van het eigen vermogen en waaraan het bestuur een bepaalde bestemming heeft gegeven (bestemmingsreserve). Deze reserves dienen om ongewenste financiële schommelingen op te vangen.

Beschreven risico's

Risico's zoals door verbonden partijen zijn opgenomen in de risicoparagraaf van de desbetreffende verbonden partij.

Weerstandsvermogen

De beschikbare weerstandscapaciteit gedeeld door de financiële omvang van de geïdentificeerde risico's. Hieruit volgt een kengetal waarmee tot uitdrukking wordt gebracht in welke mate de verbonden partijen in staat zijn om de financiële gevolgen van risico's op te vangen. Een weerstandsvermogen van 1 wordt als voldoende beschouwd.

Gronden – en terreinen

Gronden- en terreinen in eigendom van de verbonden partij en die tegen de boekwaarde staan opgenomen op de balans (materiële vaste activa).

Wijzigingen

- De beleidsnota verbonden partijen is in 2016 geactualiseerd. Bij deze actualisatie is rekening gehouden met de specifieke wensen van PS om (meer) sturing op verbonden partijen te houden en de aanbevelingen opgenomen in het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer inzake 'Beleid en praktijk met betrekking tot verbonden partijen';
- In 2016 is definitief besloten om de provinciale deelname in de natuur- en recreatieschappen ingaande 2018 te gaan beëindigen;

- Verder zijn in 2016 voorbereidende werkzaamheden verricht om in 2017 de Houdstermaatschappij Zuid-Holland op te gaan richten.

Analyse(overzicht) van de belangrijkste financiële kengetallen van de verbonden partijen

Naast de informatie opgenomen in deze paragraaf wordt Provinciale Staten (PS), volgens de afspraak in het besluit van PS van 28 januari 2015, als volgt geïnformeerd:

- Eens per jaar in september wordt het onderwerp verbonden partijen in al zijn facetten in de Statencommissie Bestuur en Middelen geagendeerd. De leden van de Statencommissies worden hiervoor uitgenodigd;
- Eens per jaar in juni biedt GS een analyse van de meest recente jaarrekening en begroting van alle verbonden partijen aan volgens een afgesproken format.

Voorzieningen en reserveringen

In verband met de verslechterde financiële situatie of vooruitzichten zijn voor enkele verbonden partijen voorzieningen getroffen en/of reserveringen gedaan om de financiële gevolgen in de toekomst af te dekken. Tevens loopt de provincie bij verbonden partijen financiële risico's.

De volgende (bijgestelde)voorzieningen / reserveringen zijn getroffen en risico's zijn in beeld:

Voorziening (bedragen x € 1 mln en afgerond op 1 decimaal)	2012	2013	2014	2015	2016
Beheer Grondwateronttrekking Delft Noord	0,9	0,2	0	0	0
Warmtebedrijf Rotterdam	1.6	1.7	1,7	1,7	0
ROM-D	0	0	0	1,8	1,8
RZG Zuidplas	12	12	12	9,6	9,6
Totaal	14.5	13.9	13,7	13,1	11,4

Reservering	2012	2013	2014	2015	2016
Innovation Quarter (ROM-Zuidvleugel)	0	2,5*	3,6	4,7	4,7
ROM-D	0	0	1.1	0	0
Totaal	0	2,5	4,7	4,7	4,7

* Begin balans 2013 niet correct overgenomen in de Jaarrekening 2014.

Risico's		Max.schade (bedragen x € 1 mln)	Kans optreden	Netto effect mln	Begrotingsdoel
Grondbank ROZ Zuidplas	incidenteel	17	0% - 25%	2,1	3.5
Recreatieschap Midden-Delfland	incidenteel	9,6	25% - 50%	3,6	1.3
Ontwikkelingsmaatschappij Nieuw Westland	incidenteel	1,4	75% - 100%	1,2	3.1

Programma 1 Groen, Waterrijk en Schoon

Natuur- en recreatieschappen

Algemeen

Er zijn in Zuid-Holland nog acht natuur- en/of recreatieschappen waarvan de provincie één van de deelnemers is. Daarnaast is de provincie deelnemer van het Koepelschap waarin verevening tussen de schappen en deelnemende gemeenten plaatsvindt. Deze natuur- en recreatieschappen staan voor een duurzaam beheer van bestaande groengebieden en het in stand houden van het buitenstedelijk groen, voornamelijk in het gebied rondom Rotterdam, in het groene Hart en richting Zeeland (Zuidwestelijke Delta) en richting Noord-Brabant (de Biesbosch). Daarbij wordt de balans gezocht tussen recreatie, toerisme en natuur.

Hieronder volgt de visie, rechtsvorm en doel, bestuurlijk belang, activiteiten en bevoegdheden van de natuur- en/of recreatieschappen. Onder het specifieke deel wordt specifiek ingegaan op de individuele schappen.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	<p>Ten behoeve van het in stand houden en ontwikkelen van recreatieve groengebieden in Zuid-Holland, neemt de provincie in acht natuur- en recreatieschappen deel. Daarbij fungeert het Koepelschap Buitenstedelijk Groen als “koepel” voor zeven recreatieschappen in de regio groot Rijnmond, waarbij een evenwichtige ontwikkeling en instandhouding van het buitenstedelijk groen wordt voorgestaan. Verder levert de provincie Zuid-Holland door participatie in (natuur- en) recreatieschappen een bijdrage aan het duurzaam beheer van bestaande groengebieden.</p> <p>De provincie heeft in 2016 kenbaar gemaakt haar deelname per 1-1-2018 te gaan beëindigen. Dit omdat de uitvoering van het beheer van recreatiegebieden geen provinciale rol (meer) is. De provincie richt zich daarbij op de regie in het groen, maar blijft wel verantwoordelijk voor het behoud en de realisatie van voldoende recreatiemogelijkheden. Het totale budget van de provincie voor recreatiegebieden blijft daarom beschikbaar. Over de verdeling en toekenning van de middelen zijn afspraken met de betrokken partijen gemaakt.</p>
<i>Rechtsvorm en doel</i>	<p>De (natuur- en) recreatieschappen zijn alle rechtspersoonlijkheid bezittend openbaar lichamen (gemeenschappelijke regelingen), opgericht met het doel een bijdrage te leveren aan het beheer en onderhoud van regionale recreatiegebieden.</p>
<i>Bestuurlijk belang</i>	<p>De natuur- en recreatieschappen hebben tot taak binnen hun gebied, in onderlinge samenhang:</p> <ul style="list-style-type: none">• Het behartigen van de bovengemeentelijke belangen van de openluchtrecreatie;• Het behartigen van de belangen van de natuurbescherming;• Het bewaren en bevorderen van de natuur - en landschapsschoon;• De zorg voor de toeristische waarden.
<i>Activiteiten</i>	<ul style="list-style-type: none">• Ruimtelijke inrichting en beheer van het gebied;• Het verwerven en/of overnemen van eigendom, beheer en onderhoud van binnen het gebied aanwezige van belang zijnde werken en inrichtingen;• Het onderhouden en exploiteren van gronden;• Adviseren en overleg voeren over de kwaliteit van water en onderwaterbodembodem;• Visie formuleren en uitvoeren op recreatief gebruik groengebieden.
<i>Bevoegdheden</i>	<p>Binnen de regeling ten aanzien van de belangenbehartiging waarvoor zij is getroffen en het gebied waarvoor zij geldt, kunnen bevoegdheden van regeling en bestuur worden overgedragen en toegekend, binnen de grens van artikel 54 van de Wet gemeenschappelijke regeling.</p>

Natuur- en / of recreatieschappen

Specifiek deel

Naam	Recreatieschap Dobbeplas Wordt per 1-1-2017 opgeheven				
<i>Postadres</i>	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
<i>Bezoekadres</i>	Overschiezeweg 204, 3112 NB Schiedam				
<i>E-mailadres</i>	gzh@pzh.nl				
<i>Telefoonnummer</i>	010-298 10 10				
<i>Vestigingsplaats</i>	Schiedam				
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
<i>Algemeen bestuur 2 x 2 stemmen= 4/8^e stemaandeel</i>	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) J.F. Weber (vakgedeputeerde)		R. van der Sande		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
<i>4 x 1 stemmen</i>	Gemeente Pijnacker-Nootdorp				
<i>Financieel belang PZH</i>	Begroting 2012	€ 298.427	Jaarrekening 2012	€ 269.453	
	Begroting 2013	€ 247.968	Jaarrekening 2013	€ 262.098	
	Begroting 2014	€ 270.058	Jaarrekening 2014	€ 270.058	
	Begroting 2015	€ 271.645	Jaarrekening 2015	€ 271.645	
	Begroting 2016	€ 269.570			
	Begroting 2017	€ 270.880			
<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 337.200	
	Totale deelnemersbijdrage			€ 338.600	
	PZH bijdrage = 80% (van het exploitatietekort)			€ 270.880	
	Pijnacker-Nootdorp = 20%			€ 67.720	
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	
<i>2010</i>	€ 227.805		€ 0	€ 77.354	
<i>2011</i>	€ 307.312		€ 0	€ - 499	
<i>2012</i>	€ 417.372		€ 0	€ 3.658	
<i>2013</i>	€ 440.666		€ 0	€ 21.370	
<i>2014</i>	€ 643.981		€ 0	€ 226.809	
<i>2015</i>	€ 473.179		€ 13.233	€ 110.276	
<i>2016</i>					
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
<i>2013</i>	€ 99.364	€ 319.932	€ 20.000	21	n.v.t.
<i>2014</i>	€ 104.641	€ 312.531	€ 7.100	58	94 ha
<i>2015</i>	€ 36.916	€ 325.987	PM	PM	94 ha
<i>2016</i>	€ 123.000	€ 318.000	PM	PM	94 ha
<i>2017</i>	€ 123.000	€ 310.000	PM	PM	94 ha
<i>Kengetallen</i>	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
<i>Netto Schuldquote</i>	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
<i>Solvabiliteit</i>	N.v.t.	81%	N.v.t.	72%	76%
<i>Structurele Exploitatie-ruimte</i>	N.v.t.	0	N.v.t.	0	0

Naam	Recreatieschap IJsselmonde				
Postadres	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
Bezoekadres	Overschieeseweg 204, 3112 NB Schiedam				
E-mailadres	gzh@pzh.nl				
Telefoonnummer	010-298 10 10				
Vestigingsplaats	Schiedam				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 2 x 1 stem = 2/14 ^e stemaandeel	R.A. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) A.W. Bom-Lemstra (vakgedeputeerde)		A.W. Bom-Lemstra		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
Alle gemeenten hebben ieder 2 x 1 stem	Gemeente Rotterdam Gemeente Albrandswaard Gemeente Barendrecht		Gemeente Ridderkerk Gemeente H-I Ambacht Gemeente Zwijndrecht		
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 630.333	Jaarrekening 2012	€ 630.333	
	Begroting 2013	€ 607.831	Jaarrekening 2013	€ 607.831	
	Begroting 2014	€ 606.863	Jaarrekening 2014	€ 530.973	
	Begroting 2015	€ 560.651	Jaarrekening 2015	€ 560.651	
	Begroting 2016	€ 560.651			
	Begroting 2017	€ 560.604			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)		€ 3.597.642		
	Totale deelnemersbijdragen		€ 2.803.022		
	PZH bijdrage = 20% (van het exploitatietekort)		€ 560.604		
	Rotterdam = 45%		€ 1.261.360		
	Albrandswaard Barendrecht Hendrik-Ido-Ambacht totaal = 35%		€ 981.058		
	Ridderkerk Zwijndrecht				
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
		Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	
2010		€ 2.517.233	€ 2.557.426	€ 171.930	
2011		€ 3.406.191	€ 2.257.873	€ 279.207	
2012		€ 3.768.938	€ 1.958.315	€ 242.076	
2013		€ 4.497.773	€ 1.666.757	€ 516.401	
2014		€ 4.720.053	€ 1.359.198	€ - 52.319	
2015		€ 4.191.779	€ 2.265.664	€ 257.481	
2016		€ 2.014.000	€ 2.114.000		
2017		€ 1.846.000	€ 2.077.000		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 1.921.002	€ 2.060.371	€ 146.730	27	€ 1.638.547
2014	€ 1.504.568	€ 3.267.804	€ 174.080	27	€ 1.638.547
2015	€ 592.557	€ 3.341.741	€ 325.000	12	€ 1.638.547
2016	€ 426.000	€ 1.588.000	€ 336.580	6	574 ha
2017	€ 426.000	€ 1.420.000	PM	PM	PM
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	N.B.	N.v.t.	2%	2%
Solvabiliteit	N.v.t.	65%	N.v.t.	49%	47%
Structurele Exploitatieuimte	N.v.t.	N.B.	N.v.t.	211.000	199.000

Naam	Koepelschap Buitenstedelijk Groen				
Postadres	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
Bezoekadres	Overschiezeweg 204, 3112 NB Schiedam				
E-mailadres	gzh@pzh.nl				
Telefoonnummer	010-298 10 10				
Vestigingsplaats	Schiedam				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 2 x 1 stem = 2/19 ^e stemaandeel	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) J.F. Weber (vakgedeputeerde)		J.F. Weber		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
2 x 1 stem	Gemeente Rotterdam (Samengevoegd met Rozenburg. Maar GR is nog niet aangepast)				
Iedere gemeente 1 x 1 stem	Gemeente Albrandswaard		Gemeente Krimpen aan den IJssel		
	Gemeente Barendrecht		Gemeente Maassluis		
	Gemeente Bernisse (Samengevoegd met gemeente		Gemeente Ridderkerk		
	Spijkenisse tot een gemeente Nissewaard. GR moet		Gemeente Schiedam		
	nog aangepast worden)		Gemeente Vlaardingen		
	Gemeente Brielle		Gemeente Westvoorne		
	Gemeente Capelle aan den IJssel		Gemeente Zwijndrecht		
	Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht				
	Gemeente Hellevoetsluis				
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 222.863	Jaarrekening 2012	€ 222.863	
	Begroting 2013	€ 213.726	Jaarrekening 2013	€ 213.726	
	Begroting 2014	€ 213.512	Jaarrekening 2014	€ 213.512	
	Begroting 2015	€ 214.600	Jaarrekening 2015	€ 214.599	
	Begroting 2016	€ 213.200			
	Begroting 2017	€ 214.500			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)		€ 429.000		
	Totale deelnemersbijdragen		€ 429.000		
	PZH bijdrage = 50% (van het exploitatietekort)		€ 214.500		
	Gemeenten = 50%		€ 214.500		
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 137.822		€ 0		€ 25.686
2011	€ 262.281		€ 0		€ 16.929
2012	€ 283.736		€ 0		€ 44.651
2013	€ 300.709		€ 0		€ 20.460
2014	€ 242.962		€ 0		€ 30.487
2015	€ 108.924		€ 254.236		€ 24.473
2016	€ 246.161		€ 0		
2017	€ 237.761		€ 0		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 217.266	€ 62.983	€ 7.600	37	N.v.t.
2014	€ 203.957	€ 8.518	€ 7.600	28	N.v.t.
2015	€ 75.934	€ 8.518	PM	PM	N.v.t.
2016	€ 237.643	€ 8.518	PM	PM	N.v.t.
2017	€ 229.243	€ 8.518	PM	PM	N.v.t.
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	-25%	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Solvabiliteit	N.v.t.	30%	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Structurele Exploitatieruimte	N.v.t.	6%	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

Naam	Recreatieschap Midden-Delfland				
Postadres	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
Bezoekadres	Overschiezeweg 204, 3112 NB Schiedam				
E-mailadres	gzh@pzh.nl				
Telefoonnummer	010-298 10 10				
Vestigingsplaats	Schiedam				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 2 x 1 stem = 2/12 ^e stemaandeel	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) J.F. Weber (vakgedeputeerde)		J.F. Weber		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
2 x 1 stem	Gemeente Delft Gemeente Midden-Delfland Gemeente Vlaardingen				
Alle gemeenten 1 x 1 stem	Gemeente Maassluis Gemeente Rotterdam Gemeente Schiedam Gemeente Westland				
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 549.763	Jaarrekening 2012	€ 549.763	
	Begroting 2013	€ 541.382	Jaarrekening 2013	€ 541.382	
	Begroting 2014	€ 562.242	Jaarrekening 2014	€ 562.242	
	Begroting 2015	€ 609.488	Jaarrekening 2015	€ 609.488	
	Begroting 2016	€ 613.227			
	Begroting 2017	€ 609.488			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 2.412.964	
	Totale deelnemersbijdragen			€ 1.902.899	
	PZH bijdrage = 32 %			€ 609.488	
	Gemeenten = 68 %			€ 1.293.411	
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
		Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	
2010		€ 9.970.275	€ 267.500	€ 297.256	
2011		€ 9.193.553	€ 229.287	€ - 9.380	
2012		€ 8.503.990	€ 193.073	€ - 100.065	
2013		€ 8.292.728	€ 154.857	€ 273.391	
2014		€ 13.663.938	€ 123.643	€ 5.598.592	
2015		€ 13.779.217	€ 1.037.415	€ 515.159	
2016		€ 12.379.000	€ 9.557.000		
2017		€ 10.756.000	€ 8.514.000		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 997.317	€ 7.022.020	€ 138.676	58	Geen boekwaarde
2014	€ 1.073.020	€ 6.992.326	€ 15.149.667	0.5	Geen boekwaarde
2015	€ 6.523.954	€ 6.740.104	€ 136.432	97.22	303 ha
2016	€ 1.097.500	€ 969.552	€ 1.097.500	1.88	PM
2017	€ 1.190.000	€ 9.566.000	PM	PM	PM
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	N.B.	N.v.t.	N.B.	N.B.
Solvabiliteit	N.v.t.	58%	N.v.t.	56%	56%
Structurele Exploitatie-ruimte	N.v.t.	N.B.	N.v.t.	0,0	- 831.201

Naam	Recreatieschap Rottemeren				
Postadres	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
Bezoekadres	Overschiezeweg 204, 3112 NB Schiedam				
E-mailadres	gzh@pzh.nl				
Telefoonnummer	010-298 10 10				
Vestigingsplaats	Schiedam				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 2 x 1 stem= 2/8 ^e stemaandeel	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) R.A. Janssen (vakgedeputeerde) J.F. Weber		R.A. Janssen		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
Ieder gemeente 2 x 1 stem	Gemeente Lansingerland Gemeente Rotterdam Gemeente Zuidplas				
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 503.529	Jaarrekening 2012	€ 503.529	
	Begroting 2013	€ 522.618	Jaarrekening 2013	€ 522.618	
	Begroting 2014	€ 563.919	Jaarrekening 2014	€ 525.519	
	Begroting 2015	€ 568.990	Jaarrekening 2015	€ 568.990	
	Begroting 2016	€ 600.263			
	Begroting 2017	€ 600.263			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 3.940.313	
	Totale deelnemersbijdragen			€ 3.751.645	
	PZH bijdrage = 16% (van het exploitatietekort)			€ 600.263	
	Rotterdam = 75%			€ 2.813.734	
	Lansingerland = 5%			€ 187.582	
Zuidplas = 4%			€ 150.066		
Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017					
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 19.001.970		€ 3.193		€ 1.049.152
2011	€ 17.407.087		€ 7.693		€ 197.855
2012	€ 16.292.903		€ 6.693		€ 385.114
2013	€ 15.585.534		€ 500		€ 166.850
2014	€ 16.655.768		€ 0		€ 3.261.356
2015	€ 19.484.308		€ 3.593.979		€ 350.583
2016	€ 16.325.000		€ 5.646.000		
2017	€ 14.786.000		€ 5.697.000		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 1.528.081	€ 13.890.603	€ 511.150	30	€ 2.702.219
2014	€ 1.537.852	€ 11.856.560	€ 300.750	51	€ 2.702.219
2015	€ 9.829.439	€ 9.304.286	€ 246.500	78	€ 3.328.573
2016	€ 4.799.207	€ 10.244.128	€ 300.750	50	€ 3.000.000
2017	€ 9.493.000	€ 5.293.000	€ 242.500	61	€ 3.300.000
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	N.B.	N.v.t.	N.B.	N.B.
Solvabiliteit	N.v.t.	77%	N.v.t.	74%	72%
Structurele Exploitatie-ruimte	N.v.t.	N.B.	N.v.t.	-188.806	-195.668

Naam	Recreatieschap Voorne-Putten-Rozenburg				
Postadres	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
Bezoekadres	Overschieeseweg 204, 3112 NB Schiedam				
E-mailadres	gzh@pzh.nl				
Telefoonnummer	010-298 10 10				
Vestigingsplaats	Schiedam				
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 2 x 1 stem = 2/14 ^e stemaandeel	F. Vermeulen (vakgedeputeerde) R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde)		F. Vermeulen		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
Iedere gemeente 2 x 1 stem	Gemeente Bernisse Gemeente Brielle Gemeente Hellevoetsluis		Gemeente Rotterdam Gemeente Spijkenisse Gemeente Westvoorne		
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 387.742	Jaarrekening 2012	€ 387.742	
	Begroting 2013	€ 367.154	Jaarrekening 2013	€ 367.154	
	Begroting 2014	€ 363.837	Jaarrekening 2014	€ 363.837	
	Begroting 2015	€ 380.656	Jaarrekening 2015	€ 380.656	
	Begroting 2016	€ 362.024			
	Begroting 2017	€ 378.183			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 3.290.710	
	Totale deelnemersbijdragen			€ 2.521.217	
	PZH bijdrage = 15% (van het exploitatietekort)			€ 378.183	
	Rotterdam = 53%			€ 1.326.665	
	Overige gemeenten = 32%			€ 816.369	
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
		Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	
2010		€ 4.224.106	€ 3.420.627	€ 230.170	
2011		€ 3.764.599	€ 3.205.824	€ 216.925	
2012		€ 3.339.608	€ 2.983.890	€ 169.813	
2013		€ 2.735.215	€ 2.767.982	€ 109.583	
2014		€ 4.903.093	€ 2.587.725	€ 2.945.510	
2015		€ 4.557.397	€ 3.263.479	€ 51.790	
2016		€ 3.200.000	€ 5.215.000		
2017		€ 3.124.000	€ 3.256.000		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 936.679	€ 1.688.953	€ 265.345	10	€ 1.064.445
2014	€ 1.588.740	€ 368.843	€ 177.321	11	€ 1.064.450
2015	€ 3.860.273	€ 645.335	€ 18.971	237,5	€ 1.064.451
2016	€ 3.211.000	€ 535.000	€ 177.321	21,13	PM
2017	€ 3.184.000	€ 486.000	PM	PM	PM
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Solvabiliteit	N.v.t.	47%	N.v.t.	38%	49%
Structurele Exploitatieuimte	N.v.t.	N.B.	N.v.t.	N.B.	27.210

Naam	Parkschap Nationaal Park De Biesbosch				
Postadres	Postbus 8, 3300 AA Dordrecht				
Bezoekadres					
E-mailadres	info.biesbosch@dordrecht.nl				
Telefoonnummer	078-7704138				
Vestigingsplaats	Dordrecht				
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 1 x 1 stem = 1/3 ^e stemaandeel (compartiment ZH)	J.F. Weber (eigenaar-gedeputeerde)		J.F. Weber		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
1 x 1 stem	Dordrecht				
1 x 1 stem	Sliedrecht				
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 397.549	Jaarrekening 2012	€ 397.547	
	Begroting 2013	€ 405.113	Jaarrekening 2013	€ 405.113	
	Begroting 2014	€ 407.180	Jaarrekening 2014	€ 407.180	
	Begroting 2015	€ 405.825	Jaarrekening 2015	€ 405.970	
	Begroting 2016	€ 401.722			
	Begroting 2017	€ 400.670			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 2.818.010	
	Totale deelnemersbijdragen met verdeelsleutel voor de compartimenten Hollandschap en Brabantschap. PZH bijdrage = 25% (van het exploitatietekort)			€ 1.613.401	
	Dordrecht = 87,5% van het restant			€ 400.670	
	Sliedrecht = 12,5% van het restant			€ 968.614	
				€ 142.487	
	Voor compartiment bestuursondersteuning dragen 2 provincies 25% bij en het restant wordt gedragen door gemeenten.				
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 518.361		€ 1.450.923		€ - 9.346
2011	€ 769.414		€ 1.239.859		€ 19.441
2012	€ 675.157		€ 1.028.795		€ 94.257
2013	€ 680.006		€ 817.731		€ 4.850
2014	€ 740.863		€ 606.667		€ 178.000
2015	€ 829.385		€ 1.699.252		€ 0
2016	€ 693.313		€ 1.744.914		
2017	€ 753.183		€ 1.772.492		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 364.376	€ 315.629	--	--	€ 302.425
2014	€ 514.181	€ 226.683	--	--	€ 207.510
2015	€ 605.369	€ 224.016	€ 506.100	1,64	€ 207.510
2016	€ 460.516	€ 232.797	€ 241.000 + PM	1,37	PM
2017	€ 518.103	€ 235.080	€ 506.100	1,49	PM
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	10%	N.v.t.	N.B.	N.B.
Solvabiliteit	N.v.t.	33%	N.v.t.	N.B.	N.B.
Structurele Exploitatieuimte	N.v.t.	-1%	N.v.t.	N.B.	N.B.

Naam	Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta (Per 1 juli 2014)				
Postadres	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
Bezoekadres	Overschieeseweg 204, 3112 NB Schiedam				
E-mailadres	gzh@pzh.nl				
Telefoonnummer	010-298 10 10				
Vestigingsplaats	Schiedam				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 1 stem	J.F. Weber (vakgedeputeerde)		J.F. Weber		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
	Provincie Zuid-Holland		Gemeente Cromstrijen		
	Provincie Zeeland		Gemeente Goeree-Overflakkee		
Ieder 1 stem	Gemeente Nissewaard		Gemeente Hellevoetsluis		
			Gemeente Schouwen-Duiveland		
Financieel belang PZH	Begroting 2014	n.v.t.	Jaarrekening 2014	n.v.t.	
	Begroting 2015	€ 358.721	Jaarrekening 2015	€ 358.721	
	Begroting 2016	€ 338.175			
	Begroting 2017	€ 324.312			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 3.552.217	
	Totale deelnemersbijdrage			€ 745.045	
	PZH bijdrage = 43,5 % (van het exploitatietekort)			€ 324.312	
	Provincie Zeeland			€ 103.119	
	Gemeenten			€ 317.614	
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2015	€ 14.760.132		€ 867.714		€ 45.016
2016	€ 12.968.000		€ 2.055.000		
2017	€ 11.833.000		€ 1.973.000		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2014	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2015	€ 5.743.122	€ 8.953.346	€ 120.700	122	N.v.t.
2016	€ 5.758.000	€ 8.938.000	€ 623.400	23,57	N.v.t.
2017	€ 5.310.000	€ 6.523.000	€ 105.000	113	N.v.t.
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Solvabiliteit	N.v.t.	90%	N.v.t.	86%	86%
Structurele Exploitatieruimte	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

Naam	Natuur- en recreatieschap Groenalliantie Midden Holland e.o. (Per 1 mei 2014)				
Postadres	Postbus 341, 3100 AH Schiedam				
Bezoekadres	Overschiezeweg 204, 3112 NB Schiedam				
E-mailadres	gzh@pzh.nl				
Telefoonnummer	010-298 10 10				
Vestigingsplaats	Schiedam				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur	R. van der Sande (vakgedeputeerde)		R. van der Sande		
4 stemmen	J.F. Weber (vakgedeputeerde)				
4/16^e stemaandeel					
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
Ieder 2 stemmen	Gemeente Alphen aan den Rijn Gemeente Bodegraven-Reeuwijk Gemeente Gouda Gemeente Krimpen aan den IJssel		Gemeente Krimpenwaard Gemeente Waddinxveen		
Financieel belang PZH	Begroting 2014	N.v.t.	Jaarrekening 2014	N.v.t.	
	Begroting 2015	€ 1.549.017	Jaarrekening 2015	€ 1.549.017	
	Begroting 2016	€ 1.553.560			
	Begroting 2017	€ 1.548.145			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 3.548.477	
	Totale deelnemersbijdrage			€ 3.284.177	
	PZH bijdrage = 47% (van het exploitatietekort)			€ 1.548.145	
	Gemeenten				
	Werkgebied Reeuwijkse Plassen (GR art.33):			€ 1.334.941	
	De bijdrage van de provincie wordt bepaald op 13,5% van het nadelig exploitatiesaldo te vermeerderen met een bedrag van € 100.000 (prijspeil 2013), waarbij de totale bijdrage nimmer meer zal bedragen dan € 275.000 (prijspeil 2013).				
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2015	€ 6.551.223		€ 446.757		€ 127.277
2016	€ 6.234.000		€ 2.003.000		
2017	€ 5.526.000		€ 2.002.000		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2014	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2015	€ 623.050	€ 5.800.896	€ 98.000	65,55	€ 973.915
2016	€ 907.000	€ 5.327.000	PM	PM	N.n.b.
2017	€ 1.042.000	€ 4.484.000	€ 78.400	70,48	N.n.b.
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Solvabiliteit	N.v.t.	80%	N.v.t.	76%	71%
Structurele Exploitatieruimte	N.v.t.	N.n.b.	N.v.t.	227.000	184.561

Regionale omgevingsdiensten

Algemeen

Er zijn in Zuid-Holland vijf regionale omgevingsdiensten opgericht die de deelnemende gemeenten en de provincie ondersteunen en adviseren bij de uitvoering van taken op het gebied van omgevingsrecht, vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht genoemde wetten.

Hieronder volgt de visie, rechtsvorm en doel, bestuurlijk belang, activiteiten en bevoegdheden van de omgevingsdiensten. Onder het specifieke deel wordt specifiek ingegaan op de individuele schappen.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	<p>De provincie Zuid-Holland heeft van het Rijk de regierol gekregen om samen met gemeenten en bestaande milieudiensten vijf regionale omgevingsdiensten op te richten. Deze omgevingsdiensten houden zich bezig met de uitvoering van complexe en bovengemeentelijke milieutaken en hebben tot doel de kwaliteit van de dienstverlening aan burgers en bedrijven te verbeteren. De provincie blijft wel verantwoordelijk voor een integrale beleidsontwikkeling op het gebied van milieu en bodem. De provincie voert de regie op de beleidsuitvoering door beleidsprogrammering en monitoring.</p> <p>De omgevingsdiensten voeren wettelijke, provinciale milieutaken uit en geven invulling op het milieuterrein aan het Hoofdlijnenakkoord van het college van Gedeputeerde Staten. De in de provinciale Begroting 2016 opgenomen prioriteiten en doelen vormen het uitgangspunt bij het opstellen van het provinciaal werkplannen van de omgevingsdiensten.</p> <p>Daarbij beperkt de overheid zich steeds meer tot kerntaken en wil deze taken beter uitvoeren: eenvoudiger, efficiënter, effectiever. Vanuit deze visie opereren ook de omgevingsdiensten.</p>		
<i>Rechtsvorm en doel</i>	<p>De omgevingsdiensten zijn rechtspersoonlijkheid bezittend openbaar lichamen, opgericht met het doel het ondersteunen van de deelnemers bij de uitvoering van hun taken op het gebied van het omgevingsrecht, alsmede de taken op het terrein van vergunningverlening, handhaving en toezicht op grond van de in art. 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht genoemde wetten.</p>		
<i>Bestuurlijk belang</i>	<p>De omgevingsdiensten voeren (provinciale en gemeentelijke) wettelijke taken uit binnen het omgevingsrecht en op het gebied van omgevingsbeheer, behandelt klachten van burgers en meldingen van bedrijven en ondersteunt de provincie als opdrachtgever op duurzame ruimtelijke ontwikkeling en -beheer. Daarnaast voert zij incidentele en additionele opdrachten uit voor de provincie.</p>		
<i>Activiteiten</i>	<table border="0"><tr><td><p>Structurele taken:</p><ul style="list-style-type: none">• Reguliere (milieu)taken;• RUD taken;• Toezicht indirecte lozingen;• Werkzaamheden i.h.k. van Besluit;• Brandveilig gebruik Gebouwen.</td><td><p>Aanvullende taken:</p><ul style="list-style-type: none">• Regie uitvoering Wabo –taken op gebied bouwen, reclame, inritten, kappen en slopen (Briks)• Briks-adviezen gemeenten.</td></tr></table>	<p>Structurele taken:</p> <ul style="list-style-type: none">• Reguliere (milieu)taken;• RUD taken;• Toezicht indirecte lozingen;• Werkzaamheden i.h.k. van Besluit;• Brandveilig gebruik Gebouwen.	<p>Aanvullende taken:</p> <ul style="list-style-type: none">• Regie uitvoering Wabo –taken op gebied bouwen, reclame, inritten, kappen en slopen (Briks)• Briks-adviezen gemeenten.
<p>Structurele taken:</p> <ul style="list-style-type: none">• Reguliere (milieu)taken;• RUD taken;• Toezicht indirecte lozingen;• Werkzaamheden i.h.k. van Besluit;• Brandveilig gebruik Gebouwen.	<p>Aanvullende taken:</p> <ul style="list-style-type: none">• Regie uitvoering Wabo –taken op gebied bouwen, reclame, inritten, kappen en slopen (Briks)• Briks-adviezen gemeenten.		

Bevoegdheden	Het namens Gedeputeerde Staten en voor zover daartoe mandaat is verleend uitvoeren van taken en bevoegdheden in het kader van vergunningverlening, toezicht en handhaving en de uitvoering van programma's en projecten met inachtneming van met de provincie overeengekomen beleid op het gebied van de fysieke leefomgeving. Het gaat daarbij o.a. om de uitvoering van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en de in die wet in art. 5.1 genoemde wetten, Wet milieubeheer en de daarbij behorende uitvoeringsbesluiten, Provinciewet, Algemene wet bestuursrecht, Wet geluidhinder, Luchtvaartwet, Wet bodembescherming, Waterwet (grondwater), Flora en Faunawet, Vuurwerkbesluit, Besluit bodemkwaliteit en Provinciale verordening bescherming landschap en natuur.
---------------------	---

Specifiek deel

Naam	DCMR Milieudienst Rijnmond			
Postadres	Postbus 843, 3100 AV Schiedam			
Bezoekadres	Parallelweg 1, 3112 NA Schiedam			
E-mailadres	info@dcmr.nl			
Telefoonnummer	010-2468000			
Vestigingsplaats	Schiedam			
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland			
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur	
Algemeen bestuur 3 x 30 stemmen = 90/240° stemaandeel (37,5%) Vast stemaandeel staat in GR	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde)	R.A. Janssen		
	R.A. Janssen (vakgedeputeerde)	R. van der Sande		
	F. Vermeulen			
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten			
2 x 45 stemmen = 90 37,5% stemaandeel	Rotterdam			
leder 1x4 stemmen = 15x4 = 60 totaal 25% stemaandeel	Albrandswaard Barendrecht Bernisse Brielle Capelle aan den IJssel Goeree-Overflakkee Hellevoetsluis Krimpen aan den IJssel	Lansingerland Maassluis Ridderkerk Schiedam Spijkenisse Vlaardingen Westvoorne		
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 18.436.204	Jaarrekening 2012	€ 21.603.634
	Begroting 2013	€ 20.896.854	Jaarrekening 2013	€ 22.150.173
	Begroting 2014	€ 21.155.397	Jaarrekening 2014	€ 19.088.837
	Begroting 2015	€ 18.554.416	Jaarrekening 2015	€ 19.197.378
	Begroting 2016	€ 19.035.078		
	Begroting 2017	€ 21.103.549		
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017			
	Totale baten begroting (omzet)		€ 57.253.226	
	Totale deelnemersbijdrage		€ 57.253.226	
	PZH bijdrage = 41% (van de begroting van DCMR)		€ 21.103.549	
	Rotterdam = 39%		€ 17.176.397	
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017			

	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 10.336.209		€ 8.119.002		€ 4.958.557
2011	€ 9.914.402		€ 0		€ 1.603.193
2012	€ 9.456.866		€ 0		€ 373.943
2013	€ 9.027.533		€ 0		€ 1.317.727
2014	€ 8.031.282		€ 0		€ 1.280.257
2015	€ 8.278.493		€ 21.936.310		€ 1.725.522
2016	€ 3.487.758		€ 6.360.000		€ 0
2017	€ 2.724.995		€ 6.360.000		€ 0
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 1.607.668	€ 6.102.138	N.B.	--	N.v.t.
2014	€ 1.739.347	€ 5.011.678	N.B.	--	N.v.t.
2015	€ 1.769.604	€ 4.783.367	N.B.	--	N.v.t.
2016	€ 1.769.604	€ 1.718.154	N.v.t.	--	N.v.t.
2017	€ 1.769.604	€ 955.391	N.v.t.	--	N.v.t.
<i>Kengetallen</i>	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
<i>Netto Schuldquote</i>	N.v.t.	-2,6%	N.v.t.	3,2%	0,4%
<i>Solvabiliteit</i>	N.v.t.	38%	N.v.t.	19,4%	42,8%
<i>Structurele Exploitatie-ruimte</i>	N.v.t.	3,1%	N.v.t.	3,1%	1,3%

Naam	Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	
Postadres	Postbus 550, 3300 AN Dordrecht	
Bezoekadres	Johan de Wittstraat 140, 3311 KJ Dordrecht	
E-mailadres	algemeen@ozhz.nl	
Telefoonnummer	078-7708585	
Vestigingsplaats	Dordrecht	
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland	
	Algemeen bestuur	Dagelijks bestuur
<i>Algemeen bestuur 31,2% stemaandeel (gewogen op basis van jaaromzet jaarrekening 2015)</i>	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) R.A. Janssen (vz) (vakgedeputeerde) Procedureel voorzitter (geen stem)	R.A. Janssen
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten	
28,2%	Dordrecht	1 lid voor DB
5,2%	Alblasserdam	gezamenlijk 1 lid voor DB
2,0%	Hendrik-Ido-Ambacht	
2,8%	Papendrecht	
2,0%	Sliedrecht	
4,0%	Zwijndrecht	gezamenlijk 1 lid voor DB
2,6%	Binnenmaas	
1,0%	Cromstrijen	
0,8%	Korendijk	
1,7%	Oud-Beijerland	gezamenlijk 1 lid voor DB
0,7%	Strijen	
2,8%	Giessenlanden	
2,9%	Gorinchem	
2,1%	Hardinxveld-Giessendam	gezamenlijk 1 lid voor DB
4,9%	Leerdam	
3,4%	Molenwaard	
1,6%	Zederik	

<i>Financieel belang PZH</i>	Begroting 2012	€ 7.721.000	Jaarrekening 2012	€ 8.251.337	
	Begroting 2013	€ 8.520.912	Jaarrekening 2013	€ 8.961.076	
	Begroting 2014	€ 7.523.691	Jaarrekening 2014	€ 5.977.970	
	Begroting 2015	€ 6.101.662	Jaarrekening 2015	€ 6.977.545	
	Begroting 2016	€ 5.526.374			
	Begroting 2017	€ 6.615.897			
<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 22.814.265	
	Totale deelnemersbijdrage			€ 22.784.565	
	PZH bijdrage = 26% (van de begroting van OZHZ)			€ 6.615.897	
	Dordrecht = 24%			€ 5.135.944	
Gebaseerd op de jaarrekeningen t/m 2015/primaire begrotingen 2016/2017					
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 15.606		€ 0		€ 0
2011	€ - 294.566		€ 2.500.000		€ 1.149.000
2012	€ 229.227		€ 2.500.000		€ 830.031
2013	€ 934.446		€ 0		€ 928.502
2014	€ 1.019.341		€ 0		€ 392.219
2015	€ 1.804.908		€ 6.085.028		€ 571.906
2016	€ 1.230.000		€ 4.713.000		€ 214.370
2017	€ 1.230.000		€ 4.713.000		€ 0
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ -2.024.741	€ 2.030.685	€ 1.138.000	0	N.v.t.
2014	€ 354.763	€ 272.359	€ 1.098.000	0,5	N.v.t.
2015	€ 1.024.760	€ 208.242	€ 1.134.000	1	N.v.t.
2016	N.B.	N.B.	€ 1.098.000	N.B.	N.v.t.
2017	N.B.	N.B.	€ 1.134.000	N.B.	N.v.t.
<i>Kengetallen</i>	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
<i>Netto Schuldquote</i>	-7%	-5%	-7%	-6%	-7%
<i>Solvabiliteit</i>	19%	23%	19%	19%	22%
<i>Structurele Exploitatieruimte</i>	1%	1%	1%	1%	1%

Naam	Omgevingsdienst West-Holland			
Postadres	Postbus 159, 2300 AD Leiden			
Bezoekadres	Schipholweg 128, 2316 XD Leiden			
E-mailadres	info@odwh.nl			
Telefoonnummer	071-4083100			
Vestigingsplaats	Leiden			
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland			
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur	
Algemeen bestuur 2 x 40 stemmen= 23% stemaandeel (gewogen op basis van inkomsten begroting 2015)	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) R.A. Janssen (vakgedeputeerde)		R.A. Janssen	
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten			
23% = gelijk provincie	Leiden		23% = gelijk provincie	
5%	Hillegom			
7%	Kaag en Braassem			
3%	Katwijk (treed in per 1-7-2015)			
4%	Leiderdorp			
5%	Lisse			
7%	Nieuwkoop			
8%	Noordwijk			
4%	Oegstgeest			
6%	Teylingen			
4%	Zoeterwoude			
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 1.676.759	Jaarrekening 2012	€ 1.801.393
	Begroting 2013	€ 3.599.100	Jaarrekening 2013	€ 3.663.647
	Begroting 2014	€ 3.663.700	Jaarrekening 2014	€ 3.031.260
	Begroting 2015	€ 2.912.100	Jaarrekening 2015	€ 3.002.931
	Begroting 2016	€ 2.445.024		
	Begroting 2017	€ 2.357.835		
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017			
	Totale baten begroting (omzet)			€ 12.166.746
	Totale deelnemersbijdrage			€ 11.703.293
	PZH bijdrage = 26% (van de begroting van ODWH)			€ 2.357.835
	Leiden = 24%			€ 2.653.129
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017			
		Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming
2010		€ 188.869	€ 0	€ 0
2011		€ 149.341	€ 0	€ - 51.415
2012		€ 1.172.710	€ 0	€ 373.306
2013		€ 1.269.722	€ 0	€ 109.502
2014		€ 1.371.818	€ 0	€ 88.028
2015		€ 2.803.891	€ 4.649.387	€ 1.439.223
2016		€ 1.929.821	N.B.	
2017		€ 1.443.784	N.B.	

	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 600.373	€ 427.688	€ 739.453	1,5	N.v.t.
2014	€ 931.141	€ 352.649	N.B.	N.B.	N.v.t.
2015	€ 689.698	€ 674.969	€ 319.336	4,27	N.v.t.
2016	€ 1.023.169	€ 1.344.169	€ 591.925	4,00	N.v.t.
2017	€ 328.921	€ 1.600.900	€ 319.336	6,04	N.v.t.
<i>Kengetallen</i>	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
<i>Netto Schuldquote</i>	N.v.t.	-6%	N.v.t.	N.B.	N.B.
<i>Solvabiliteit</i>	N.v.t.	38%	N.v.t.	N.B.	N.B.
<i>Structurele Exploitatieruimte</i>	N.v.t.	8%	N.v.t.	N.B.	N.B.

Naam	Omgevingsdienst Midden-Holland				
<i>Postadres</i>	Postbus 45, 2800 AA Gouda				
<i>Bezoekadres</i>	Thorbeckelaan 5, 2805 CA Gouda				
<i>E-mailadres</i>	info@odmh.nl				
<i>Telefoonnummer</i>	088-5450000				
<i>Vestigingsplaats</i>	Gouda				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
<i>Algemeen bestuur</i> 30 stemmen - 18% stemaandeel (gewogen naar budget begroting 2017, 1 stem per € 100.000,-)	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) R.A. Janssen (vakgedeputeerde)		R.A. Janssen, plv. voorzitter		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
27 stemmen – 16%	Alphen aan den Rijn				
23 stemmen – 14%	Bodegraven-Reeuwijk				
29 stemmen - 18%	Gouda				
15 stemmen – 9%	Krimpenerwaard				
14 stemmen – 9%	Waddinxveen				
26 stemmen – 16%	Zuidplas				
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 1.746.792	Jaarrekening 2012	€ 2.342.139	
	Begroting 2013	€ 3.493.583	Jaarrekening 2013	€ 3.901.653	
	Begroting 2014	€ 4.038.178	Jaarrekening 2014	€ 3.583.104	
	Begroting 2015	€ 3.659.127	Jaarrekening 2015	€ 3.412.766	
	Begroting 2016	€ 3.051.510			
	Begroting 2017	€ 2.968.893			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 19.473.565	
	Totale deelnemersbijdrage			€ 16.484.499	
	PZH bijdrage = 18 % (van de begroting van ODMH)			€ 2.968.893	
	Alphen aan den Rijn = 16 %			€ 2.650.776	
	Bodegraven-Reeuwijk = 14%			€ 2.326.780	
	Gouda = 18 %			€ 2.923.491	
	Krimpenerwaard = 9%			€ 1.532.356	
	Waddinxveen = 9%			€ 1.434.227	
	Zuidplas = 16 %			€ 2.557.596	
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				

	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 0		€ 0		€ 0
2011	€ 0		€ 0		€ 0
2012	€ 749.000		€ 525.000		€ 257.000
2013	€ 2.107.000		€ 0		€ 759.000
2014	€ 2.852.000		€ 0		€ 709.000
2015	€ 3.678.000		€ 11.890.000		€ 797.000
2016	€ 2.732.000		N.B.		
2017	€ 2.575.000		N.B.		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 632.000	€ 715.000	€ 957.500	1,5	N.v.t.
2014	€ 958.000	€ 1.186.000	€ 1.097.500	2	N.v.t.
2015	€ 1.098.000	€ 1.784.000	€ 1.097.500	2,5	€ 638.771
2016	€ 1.216.234	€ 969.552	€ 1.097.500	2	N.B.
2017	€ 1.522.500	€ 1.052.900	€ 1.522.500	1,7	N.B.
<i>Kengetallen</i>	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
<i>Netto Schuldquote</i>	-3,7%	19,2%	-2%	16,3%	15,2%
<i>Solvabiliteit</i>	32,5%	23,6%	29,6%	30,9%	26,6%
<i>Structurele Exploitatieruimte</i>	4,1%	5,8%	0%	0%	-0,2%

Naam	Omgevingsdienst Haaglanden			
Postadres	Postbus 14060, 2501 GB Den Haag			
Bezoekadres	Zuid-Hollandplein 1			
E-mailadres	info@odh.nl			
Telefoonnummer	(070) 21 899 00			
Vestigingsplaats	Den Haag			
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland			
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur	
<i>Algemeen bestuur 2 x 29 stemmen = 29% stemaandeel (58/200^e)</i>	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) R.A. Janssen (vakgedeputeerde)		R.A. Janssen	
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten			
<i>27 stemmen per lid, Totaal 54 = 27%</i>	Den Haag 2 leden			
<i>14 stemmen x 2 lid = 14%</i>	Westland			
<i>16 stemmen x 1 lid = 8%</i>	Delft			
<i>16 stemmen x 1 lid = 8%</i>	Zoetermeer			
<i>8 stemmen x 1 lid = 4%</i>	Pijnacker-Nootdorp			
<i>8 stemmen x 1 lid = 4%</i>	Rijswijk			
<i>4 stemmen x 1 lid = 2%</i>	Leidschendam-Voorburg			
<i>4 stemmen x 1 lid = 2%</i>	Midden-Delfland			
<i>4 stemmen x 1 lid = 2%</i>	Wassenaar			
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 660.330	Jaarrekening 2012	€ 660.330
	Begroting 2013	€ 5.700.000	Jaarrekening 2013	€ 5.700.000
	Begroting 2014	€ 6.213.477	Jaarrekening 2014	€ 6.590.071
	Begroting 2015	€ 5.934.644	Jaarrekening 2015	€ 5.934.645
	Begroting 2016	€ 5.934.645		
	Begroting 2017	€ 5.739.051		

<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)				€ 18.729.000
	Totale deelnemersbijdrage				€ 18.729.000
	PZH bijdrage = 31% (van de begroting van de ODH)				€ 5.739.051
	Den Haag = 29%				€ 5.603.651
Westland = 19%				€ 3.308.853	
Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017					
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 0		€ 0		€ 0
2011	€ 0		€ 0		€ 0
2012	€ 1.575.306		€ 0		€ 0
2013	€ 2.477.290		€ 0		€ 2.082.285
2014	€ 3.137.148		€ 0		€ 1.131.879
2015	€ 3.610.192		€ 13.733.396		€ 781.471
2016	€ 2.780.785		€ 146.878		
2017	€ 1.652.523		€ 65.894		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 0	€ 395.005	€ 900.000	2,3	N.v.t.
2014	€ 1.924.942	€ 80.327	€ 2.245.000	1	N.v.t.
2015	€ 2.820.098	€ 8.623	€ 1.715.000	1,7	N.v.t.
2016	€ 2.617.509	€ 8.623	€ 1.745.000	1,1	N.v.t.
2017	€ 1.692.623	€ 0	€ 1.715.000	0,99	N.v.t.
<i>Kengetallen</i>	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
<i>Netto Schuldquote</i>	N.v.t.	-14%	N.v.t.	-15%	-13%
<i>Solvabiliteit</i>	N.v.t.	21%	N.v.t.	20%	17%
<i>Structurele Exploitatieruimte</i>	N.v.t.	6%	N.v.t.	2%	0%

Stichting Landelijk Meldpunt Afvalstoffen (SLMA)

Algemeen

In de logistieke keten van bedrijfsafvalstoffen en gevaarlijke stoffen zijn veel partijen actief. Het SLMA speelt een belangrijke rol bij het vergroten van het inzicht in de wijze waarop afvalstromen lopen en welke partijen daarbij betrokken zijn. Het SLMA is verantwoordelijk voor de registratie en het beheer van de meldingen van bedrijfs- en gevaarlijk afval in Nederland.

Hieronder volgt de visie, rechtsvorm en het doel, bestuurlijk belang en de activiteiten en bevoegdheden van het wegschap. Onder het algemene deel volgt het specifieke deel.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	De SLMA is opgericht door de provincies en fungeert voor hen als dienstverlenende organisatie voor het registreren en distribueren van de meldgegevens. Op grond daarvan kan de provincie toezicht en handhaving probleemgericht aanpakken.
<i>Rechtsvorm en doel</i>	De stichting heeft ten doel het registreren en distribueren van meldgegevens. Hierbij wordt het inzicht in de wijze waarop afvalstromen lopen en welke partijen daarbij zijn betrokken vergroot. Het ministerie van I & M heeft besloten om per 1 januari 2013 de taken van de stichting onder te brengen bij een nieuwe unit leefomgeving bij Rijkswaterstaat. In het 4 ^e kwartaal 2015 heeft een evaluatie plaatsgevonden.

Bestuurlijk belang	De provincie verkrijgt door de meldgegevens inzicht in afvalstoffen en betrokken partijen. Het toezicht en de handhaving kunnen zij hierop afstemmen en probleemgericht aanpakken.
Activiteiten	Meldingenplicht voor bedrijven op grond van de Wet milieubeheer. De SLMA heeft de uitvoering uitbesteed aan Agentschap NL en de automatisering (het systeem Amice) aan Logica.
Bevoegdheden	<ul style="list-style-type: none"> • Het verwerken van (schriftelijke) ontvangst- en afgiftemeldingen van bedrijfsafvalstoffen en gevaarlijke gevalstoffen; • Het verstrekken van verwerkingsnummers; • Het verstrekken en actualiseren van Amice-toegangscaccounts; • Het verwerken van aanvragen voor bedrijfsnummers; • Het doorvoeren van mutaties van gegevens in Amice; • Rappelling aan niet-melders voor alle provincies; • Het bewaken en verbeteren van de kwaliteit van de database met meldgegevens.

Specifiek deel

Naam	Stichting Landelijk Meldpunt Afvalstoffen			
Postadres	Postbus 2232, 3500 GE Utrecht			
Bezoekadres	Lange Kleiweg 34, 2288 GK Rijswijk			
E-mailadres	www.lma.nl			
Telefoonnummer	088-7977102			
Vestigingsplaats	Rijswijk			
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland			
<i>n.v.t.</i>	R.A. Janssen in Raad van Toezicht			
Andere aandeelhouders en stemaandeel	Gemeenten			
<i>n.v.t.</i>	Alle provincies hebben GS lid in de Raad van Toezicht zitten.			
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 334.054	Jaarrekening 2012	€ 334.054
	Begroting 2013	€ 292.593	Jaarrekening 2013	€ 288.568
	Begroting 2014	€ 276.210	Jaarrekening 2014	€ 276.210
	Begroting 2015	€ 321.378	Jaarrekening 2015	PM
	Begroting 2016	€ 324.465		
	Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2016		
	Totale baten begroting (omzet)		€ 2.498.665	
			€ 324.465 (13%)	
	<p>Bijdrage PZH</p> <p>Met de decentralisatie in 2010 van provinciale taken naar gemeenten zijn de afvaltaken van provincies grotendeels verdwenen. Vanwege de decentralisatie en overdracht van taken en de nog volop in gang zijnde opbouw van het stelsel van omgevingsdiensten hebben de provincies met VNG en I & M eerder besloten om de financiering van het LMA zelf nog een periode van vier jaar op de oude wijze voort te zetten. Deze middelen zijn in 2014 niet overgedragen naar Rijk en gemeenten. Deze periode loopt per 2017 ten einde. Het voorgaande betekent dat naar verwachting in 2018 de provinciale bestuurlijke betrokkenheid inclusief bijbehorende financiële bijdrage zal komen te vervallen.</p> <p>Begroting 2017 en de Jaarrekening 2015 worden pas in december 2016 door de RvT vastgesteld. Bijdrage 2017 zal niet hoger liggen dan bijdrage 2016.</p>			

Gebaseerd op de jaarrekeningen					
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	
2010	€ 3.339.526		€ 0	€ - 329.423	
2011	€ 3.288.201		€ 0	€ - 51.325	
2012	€ 3.320.427		€ 0	€ 32.226	
2013	€ 2.904.412		€ 0	€ - 416.015	
2014	€ 2.343.629		€ 0	€ - 560.783	
2015	PM		PM	PM	
2016	PM		PM	PM	
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ 1.060.987	€ 1.843.425			
2014	€ 977.446	€ 1.366.183			
2015	PM	PM			
2016	PM	PM			

Programma 2 Bereikbaar en Verbonden

Wegschap Tunnel Dordtse Kil

Algemeen

Het Wegschap Dordtse Kil beheert en exploiteert de toltunnel tussen Dordrecht en 's-Gravendeel evenals de aansluitende wegen. De Kiltunnel is sinds 1 oktober 1977 de belangrijkste oeververbinding tussen de Hoeksche Waard en het Eiland van Dordrecht. De N217 leidt door de Kiltunnel en sluit aan de Dordtse zijde aan op de industrieterreinen, de A16 en de N3.

Hieronder volgt de visie, rechtsvorm en het doel, bestuurlijk belang en de activiteiten en bevoegdheden van het wegschap. Onder het algemene deel volgt het specifieke deel.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	De Kiltunnel vormt een belangrijke schakel in de ontsluiting van het woon- en werkgebied van de betrokken gemeenten. Het wegschap draagt op deze wijze bij in het optimaliseren van weg-, vaarweg- en fietsinfrastructuur.
<i>Rechtsvorm en doel</i>	De gemeenschappelijke regeling Wegschap Tunnel Dordtse Kil is een rechtspersoonlijkheid bezittend openbaar lichaam, opgericht met het doel het beheren en exploiteren van een niet-openbare toltunnel en de aansluitende wegverbindingen.
<i>Bestuurlijk belang</i>	De toltunnel vormt een belangrijke schakel in de ontsluiting van het woon- en werkgebied van de gemeenten Dordrecht, Binnenmaas, Strijen en 's-Gravendeel. In het kader van de integrale bereikbaarheid draagt het wegschap bij in het optimaliseren van weg-, vaarweg- en fietsinfrastructuur.
<i>Activiteiten</i>	Het openbaar lichaam verwezenlijkt zijn taakstelling door: <ul style="list-style-type: none"> • De financiële middelen voor de aanleg, onderhoud en exploitatie bijeen te brengen; • De tunnel toegankelijk te stellen voor elke verkeersdeelnemer die tegen betaling van de tunnel gebruik wil maken; • Het heffen van tolgelden tot zodanige bedragen dat een rendabele exploitatie van de tunnel gewaarborgd wordt.
<i>Bevoegdheden</i>	Binnen de regeling ten aanzien van de belangenbehartiging waarvoor zij is getroffen en het gebied waarvoor zij geldt, kunnen bevoegdheden van regeling en bestuur worden overgedragen en toegekend, binnen de grens van artikel 54 van de Wet gemeenschappelijke regeling.

Specifiek deel

Naam	Wegschap Dordtse Kil				
Postadres	Postbus 348, 3300 AH Dordrecht				
Bezoekadres	Provincialeweg 43 nr. 102				
E-mailadres	info@kiltunnel.nl				
Telefoonnummer	078-6540849				
Vestigingsplaats	Dordrecht				
Bestuurders en Stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
Algemeen bestuur 2 x 3 stemmen= 6/14e stemaandeel	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) F. Vermeulen (vakgedeputeerde)		F. Vermeulen		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
2 x 2 stemmen	Gemeente Dordrecht				
2 x 1 stem	Gemeente Binnenmaas				
2 x 1 stem	Gemeente Strijen				
Financieel belang PZH	Begroting 2012	€ 387.500	Jaarrekening 2012	€ 387.500	
	Begroting 2013	€ 387.500	Jaarrekening 2013	€ 387.500	
	Begroting 2014	€ 387.500	Jaarrekening 2014	€ 387.500	
	Begroting 2015	€ 387.500	Jaarrekening 2015	€ 387.500	
	Begroting 2016	€ 387.500			
	Begroting 2017	€ 387.500			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)			€ 8.154.000	
	Totale deelnemersbijdragen			€ 775.000	
	PZH bijdrage = 50% (van het exploitatietekort)			€ 387.500	
	Dordrecht = 42% garantenbijdrage			€ 325.500	
	Binnenmaas = 6%			€ 46.500	
	Strijen = 2%			€ 15.500	
	Gebaseerd op de jaarrekeningen/begroting 2017				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ -11.220.000		€ 52.983.000		€ 1.211.273
2011	€ -9.617.000		€ 49.412.000		€ 1.602.309
2012	€ -8.164.000		€ 46.378.000		€ 1.453.000
2013	€ -6.956.000		€ 43.879.000		€ 1.206.763
2014	€ -5.469.000		€ 39.709.000		€ 1.487.000
2015	€ -3.962.000		€ 37.429.000		€ 1.507.000
2016	€ -3.294.000		€ 32.118.000		N.B.
2017	€ -1.610.000		€ 28.616.000		€ 1.240.000
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	€ - 11.848.586	€ 3.685.446	0	0	€ 834.376
2014	€ - 6.956.377	--	€ 1.630.000	--	€ 733.999
2015	€ - 5.468.897	--	€ 1.128.000	--	€ 624.337
2016	€ - 3.962.000	--	€ 687.250	--	N.B.
2017	€ - 2.792.000	--	€ 687.725	--	N.B.
Kengetallen	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto Schuldquote		PM		PM	PM
Solvabiliteit		PM		PM	PM
Structurele Exploitatieruimte		PM		PM	PM

Programma 3 Aantrekkelijk en Concurrerend

Algemeen

De provincie Zuid-Holland vervult een belangrijke rol als het gaat om de regionale economische ontwikkelingen in Zuid-Holland. Het verder uitbouwen van de regionale economie vindt plaats door:

- 'nieuw-ontwikkeling' van bedrijfsterreinen;
- herstructurering van de bestaande bedrijfsterreinen;
- woningbouwontwikkeling in de Zuidplaspolder;
- het beter benutten van het innovatiepotentieel van Zuid-Holland door het mogelijk maken van financiering van vernieuwende en snelgroeiende bedrijven, bevorderen van samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en de overheid en gerichte promotie en acquisitie;
- verbetering van de ruimtelijke kwaliteit inclusief het vergroten de aantrekkingskracht van het vestigingsklimaat en een betere fysieke bereikbaarheid;
- herontwikkeling van saneringslocaties;
- (her)ontwikkeling van de voormalige afvalstortlocatie Derde Merwedehaven in de gemeente Dordrecht;
- versterken van de glastuinbouwcluster;
- herstructurering van de glastuinbouwgebieden.

Hieronder volgt de visie, rechtsvorm en het doel, bestuurlijk belang en de activiteiten en bevoegdheden van de (integrale) (glastuinbouw)ontwikkelingsmaatschappijen. Onder het algemene deel wordt specifiek ingegaan op de individuele projecten.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	Regionale economische ontwikkelingen in Zuid-Holland worden versterkt en uitgebouwd door nieuw- en herontwikkeling van bedrijfs- en glastuinbouwterreinen, woningbouwontwikkeling in de Zuidplaspolder, het beter benutten van het innovatiepotentieel van Zuid-Holland, bodemsanering, herontwikkeling van saneringslocaties, (her)ontwikkeling van de voormalige afvalstortlocatie Derde Merwedehaven.
<i>Rechtsvorm en doel</i>	De private rechtsvormen N.V., B.V. en C.V. worden ingezet om bedrijfs- en glastuinbouwterreinen te (her)ontwikkelen, de regionale economie te stimuleren en de aantrekkingskracht en de fysieke bereikbaarheid te optimaliseren. Daarnaast vindt via een stichtingsvorm bodemsanering en herontwikkeling van saneringslocaties plaats. De verhuur van de afvalstortlocatie Derde Merwedehaven verloopt door middel van een NV-constructie.
<i>Bestuurlijk belang</i>	Samenwerking tussen partijen vindt plaats door participatie in een publiek-private regionale ontwikkelingsmaatschappijen of stichtingsvorm, waarbij de ontwikkeling van een gebied voorop staat en uitvoering wordt gegeven aan gebieds- en/of locatieontwikkeling.
<i>Activiteiten</i>	<ul style="list-style-type: none">• Herstructurering en nieuw-ontwikkeling bedrijventerreinen;• Structureren en organiseren van de toegang tot financiering voor startende en groeiende innovatieve technologiebedrijven en projecten;• Bodemsanering en herbestemming saneringslocaties;• Voorkomen maatschappelijke stagnatie als gevolg van bodemverontreiniging;• Verhuur van grond stortplaats;• (Projectmatige)ontwikkeling van voormalige glastuinbouwterreinen, waarbij de economische potenties zoveel mogelijk worden benut.
<i>Bevoegdheden</i>	Wet ruimtelijke ordening, uitvoeringsbesluiten en verordeningen.

Specifiek deel

Naam	Commanditaire Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland C.V.			
Postadres	Postbus 693, 2675 ZX Honselersdijk			
Bezoekadres	Tiendweg 24, 2671 SB Naaldwijk			
E-mailadres	info@onwbv.nl			
Telefoonnummer	0174-639639			
Vestigingsplaats	Naaldwijk			
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland			
6,83%	Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland CV: Raad v. Vennoten: A. Bom			
	ONW B.V.: A.v.A.: A. Bom			
Andere deelnemers en aandeel				
ONW C.V. 49,75%	Provincie Zuid-Holland 6,5%, Westland 38,4%, HHR Delfland 4,5%			
ONW C.V. 49,75%	49,75 Bankpartijen			
<i>Financieel Belang</i>	6,5% in ONW CV = € 1.354.533 gestort kapitaal tot 1-1-2010 € 980.491. (2004: € 478.100 en 2007: € 375.000).			
	Provincie Zuid-Holland heeft zich als aandeelhouder in 2002 voor 10 jaar verbonden voor max. € 22.689.010 bij te dragen c.q. garant te staan t.b.v. niet rendabele projecten. Daarvan is voor € 5.536.118 de locatie Vijverberg te Naaldwijk (door de provincie) aangekocht om de aanleg van de (verlengde) veilingroute mogelijk te maken. De restant aanspraak van € 17.152.892 is per 21 maart verlopen en daardoor niet meer opeisbaar.			
	In 2013 en 2014 hebben de aandeelhouders een bijstorting gedaan op de aandelen. Deze zijn daarmee 100% volgestort.			
<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de jaarrekeningen.			
ONW CV	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 20.089.000	€ 17.653.000	€ 891.000	€ 0
2011	€ 16.579.000	€ 20.070.000	€ -3.510.000	€ 0
2012	€ 13.951.000	€ 19.838.000	€ -2.628.000	€ 0
2013	€ 17.138.000	€ 20.335.000	€ 690.000	€ 0
2014	€ 19.522.000	€ 9.072.000	€ 165.000	€ 0
2015	€ 19.831.000	€ 25.886.000	€ - 169.000	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
ONW CV	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 980.491	€ 1.303.148	€ 322.657	6,5%
2011	€ 980.491	€ 1.075.459	€ 94.968	6,5%
2012	€ 980.491	€ 904.984	€ - 75.507	6,5%
2013	€ 1.203.491	€ 1.171.101	€ - 32.390	6,8%
2014	€ 1.354.534	€ 1.333.428	€ - 21.106	6,8%
2015	€ 1.354.534	€ 1.321.885	€ - 32.649	6,8%
2016	€ 1.354.534	N.B.	N.B.	N.B.

Naam	ROM-Drechtsteden	
Postadres	Postbus 310, 3300 AH Dordrecht	
Bezoekadres	Noordendijk 250	
E-mailadres	pvismans@rom-d.nl	
Telefoonnummer	078-7702900	
Vestigingsplaats	Dordrecht	
Bestuurders en Aandeel	Provincie Zuid-Holland	
	Algemene vergadering Aandeelhouders	
0,1% in Holding NV	R. van der Sande (eigenaar – gedeputeerde)	
5,2% in Kil III CV	A. Bom (vakgedeputeerde)	
48,2 in Capital BV		
	<p>ROM-D is een publiek private samenwerking met een structuur van Holding NV - Beheer NV – CV – Capital BV. De zeggenschap als eigenaar loopt ook via die structuur. De overheidspartijen zitten in de Holding. De Holding is aandeelhouder in Beheer NV (dus niet rechtstreeks). CV is de uitvoeringsorganisatie en de aandeelhouders(vennoten) mogen daar geen beheersdaden doen. Dat mag alleen ROM-D Beheer. Capital BV is eind 2012 als revolving fund opgericht.</p> <p>Er zijn vier vergaderingen: AVA Holding, AVA Beheer, AVA Capital BV en Vennotenvergadering CV. Tot nu toe werden AVA Holding en Vennotenvergadering CV gecombineerd gehouden, en AVA Beheer apart. De bedoeling is om in de toekomst alles te combineren tot 1 vergadering. Er is een Raad van Commissarissen (zit PZH niet in) waar de zeggenschap ligt tezamen met de directie. Aandeelhouders kunnen alleen maar goed- of afkeuren.</p> <p>In 2005/2006 is een evaluatie opgesteld door de Drechtsteden en de provincie en in 2009 zijn kaders vastgesteld voor de vernieuwde ROM-D. In 2010 is een nieuw bedrijfsplan opgesteld, waarbij rekening is gehouden met de overgang van het project Noordoevers naar de gemeente Dordrecht. Besluitvorming over de in het vooruitzicht gestelde € 10 mln kapitaalinjectie heeft bij voorjaarsnota in 2012 plaatsgevonden.</p> <p>De vernieuwde ROM-D Capital BV is eind 2012 mede door deze kapitaalsinjectie van de provincie van start gegaan.</p> <p>In 2013 is de structuur van de ROM-D aangepast. Hierdoor zijn in 2013 onderlinge kapitaalsbelangen ontstaan tussen verschillende vennootschappen van de ROM-D groep. In 2013 zijn er daardoor meer en grotere onderlinge kapitaalsbelangen ontstaan. Daarnaast is een beheer N.V. in het leven geroepen en een CV projecten waarin de verschillende projecten zijn ondergebracht. T.a.v. deze bestuursstructuur zal worden gekeken of deze kan worden vereenvoudigd, zonder dat dit ten koste gaat van de inbreng en invloed van de provincie op het geheel. In deze twee NV's heeft de provincie geen direct belang.</p> <p>Door de financiële verschuivingen is het direct belang van de provincie in de Holding NV in 2013 gedaald van 8,5% naar 0,1% en is in het belang in de nieuwe ROM-D CV (Kil 3) gedaald ten opzichte van de opgeheven ROM-D CV van 14% naar 5,2%.</p> <p>Nog steeds wordt gewerkt aan de noodzakelijke verdere vernieuwing en versterking van ROM-D. GS hebben aangegeven dit, onder voorwaarden, te ondersteunen. Er is daarvoor een nieuw bedrijfsplan opgesteld.</p>	
Financieel Belang		
ROM-D Holding NV	PZH 0,1% (€ 3.858) van het gestort maatschappelijk kapitaal Gemeente Dordrecht 69% (€ 3.175.095) Gemeente Zwijndrecht 20,5% (€ 941.228) Gemeente Papendrecht 3,3% (€ 150.496) Gemeente Sliedrecht 2,8% (€ 127.819) Gemeente Hendrik Ido Ambacht 2,4% (€ 109.216) Gemeente Alblasserdam 2% (€ 93.517)	

ROM-D Capital BV	PZH 48,2% (€ 10.000.000) van het gestort maatschappelijk kapitaal Gemeente Dordrecht 29,7% (€ 6.164.806) ROM-D Holding NV 22,1% (€ 4.573.847)			
ROM-D Kil III CV	PZH 5,2% (€ 561.326) Commanditair Kapitaal Dordrecht 7,4% (€ 801.959) Commanditair Kapitaal Zwijndrecht 2,7% (€ 286.376) Commanditair Kapitaal Papendrecht 1,8% (€ 194.279) Commanditair Kapitaal Sliedrecht 1,5% (€ 163.247) Commanditair Kapitaal Hendrik Ido Ambacht 1,3% (€ 140.989) Commanditair Kapitaal Alblasterdam 1,1% (€ 120.723) Commanditair Kapitaal BNG Gebiedsontwikkeling 10,5% (€ 1.134.451) Commanditair Kapitaal ROM-D Beheer NV 0,4% (€ 45.378) Commanditair Kapitaal OBR 5,2% (€ 561.155) Commanditair Kapitaal ROM-D Capital BV 62,9% (€ 6.793.369)			
<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de jaarrekeningen			
ROM-D Holding NV	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 42.681	€ 20.000	€ - 313	€ 0
2011	€ 42.404	€ 20.000	€ - 277	€ 0
2012	€ 40.619	€ 21.500	€ - 1.785	€ 0
2013	€ 3.913.038	€ 4.557.197	€ - 1.834	€ 0
2014	€ 3.753.691	€ 4.552.224	€ -1.650	€ 0
2015	€ 3.763.522	€ 4.552.407	€ -1.799	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
ROM-D Kill III CV	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 13.717.093	€ 8.422.077	€ - 3.567.210	€ 0
2011	€ 11.808.154	€ 9.546.612	€ - 1.908.939	€ 0
2012	€ 9.463.726	€ 10.626.027	€ - 2.344.426	€ 0
2013	€ 7.630.707	€ 15.630.647	€ 194.265	€ 0
2014	€ 6.803.347	€ 11.389.318	€ -827.360	€ 0
2015	€ 6.837.942	€ 12.386.113	€ 34.595	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
ROM-D Capital BV	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2011	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2012	€ 16.338	€ 10.001.500	€ - 1.662	€ 0
2013	€ 17.688.910	€ 1.057.397	€ 81.362	€ 0
2014	€ 16.984.353	€ 2.285	€ 53.833	€ 0
2015	€ 17.036.659	€ 4.585	€ 24.634	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
ROM-D Holding NV	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 3.857	€ 3.627	€ - 230	8,5%
2011	€ 3.857	€ 3.604	€ - 253	8,5%
2012	€ 3.857	€ 3.452	€ - 405	8,5%
2013	€ 3.857	€ 3.280	€ - 577	8,5%
2014	€ 3.857	€ 3.147	€ - 710	8,5%
2015	€ 3.857	€ 3.155	€ - 702	0,1%
2016	€ 3.857	N.B.	N.B.	N.B.
ROM-D CV	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 561.326	€ 756.756	€ 195.430	14%
2011	€ 561.326	€ 651.442	€ 90.116	14%
2012	€ 561.326	€ 360.627	€ - 200.699	14%
2013	€ 561.326	€ 396.484	€ - 164.842	14%
2014	€ 561.326	€ 353.495	€ - 207.831	5,2%

2015	€ 561.326	€ 355.293	€ - 206.033	5,2%
2016	€ 561.326	N.B.	N.B.	N.B.
ROM-D Capital BV	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2011	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2012	€ 10.000.000 (31/12/2012 gestort)	€ 10.000.000	€ 0	48,2%
2013	€ 10.000.000	€ 8.529.440	€ - 1.470.560	48,2%
2014	€ 10.000.000	€ 8.189.709	€ - 1.810.291	48,2%
2015	€ 10.000.000	€ 8.214.390	€ - 1.785.070	48,2%
2016	€ 10.000.000	N.B.	N.B.	N.B.

Naam	InnovationQuarter (IQ)
Postadres	WTC The Hague, Prinses Margrietplantsoen 32, 2595 BR Den Haag
Bezoekadres	WTC The Hague, Prinses Margrietplantsoen 32, 2595 BR Den Haag
E-mailadres	info@innovationquarter.nl
Telefoonnummer	088-474 7255
Vestigingsplaats	Den Haag
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland
AvA	A. Bom (eigenaar/vakgedeputeerde)
Andere deelnemers en aandeel	Ministerie van EZ Gemeente Rotterdam Gemeente Den Haag Gemeente Delft Gemeente Leiden Gemeente Westland TU Delft Universiteit Leiden Leids Universitair Medisch Centrum Erasmus Medisch Centrum
	De taken van IQ zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Het stimuleren van de economische ontwikkeling in Zuid-Holland door te investeren in vernieuwende en snelgroeiende bedrijven. Om de investeringen in deze bedrijven te realiseren werkt InnovationQuarter samen met partners (financiering & participatie); • Het aantrekken en behouden van innovatieve bedrijven en investeringen naar/in de regio, die: <ul style="list-style-type: none"> ○ Sector/cluster versterkend zijn; ○ Leiden tot een toename in private R&D investeringen en/of ○ Leiden tot een toename in werkgelegenheid (marketing & acquisitie); • Het innovatiepotentieel van het innovatieve MKB in de topclusters van Zuid-Holland ontsluiten en versterken door het smeden van samenwerkingsverbanden tussen deze bedrijven onderling en met kennisinstellingen (ontwikkeling & innovatie). <p>De inhoudelijke focus van IQ ligt bij de speerpunten Cleantech, Life Sciences & Health, Safety & Security, Horticulture en Smart Industry. De geografische focus ligt op de gehele provincie Zuid-Holland.</p>
Financieel Belang PZH	Bijdrage PZH € 10.000.000
Financiële kengetallen	Totale bijdrage in participatiefonds bedraagt € 27.700.000
	Bijdrage PZH € 10.000.000
	Bijdrage ministerie EZ € 10.000.000
	Bijdrage gemeenten en kennisinstellingen € 7.700.000
	Gebaseerd op de jaarrekening 2015

	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2014	€ 26.988.000	0	€ - 715.000	0
2015	€ 26.294.000	0	€ - 735.000	0
2016	€ 26.635.000	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2013	€ 10.000.000	€ 10.000.000	€ 0	36,1%
2014	€ 10.000.000	€ 9.845.848	€ - 154.152	36,1%
2015	€ 10.000.000	€ 9.668.231	€ -331.769	36,1%
2016	€ 10.000.000	€ 8.819.536	N.B.	N.B.

Naam	Stichting Herontwikkeling Zellingwijk				
Postadres	Dorpsstraat 87, 2831 AN Gouderak				
Bezoekadres	Dorpsstraat 87, 2831 AN Gouderak				
E-mailadres	harry.hermanns@zellingwijk.nl				
Telefoonnummer	0182-379924				
Vestigingsplaats	Gouderak				
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Bestuur				
	A. Bom	De directeur Bijzondere Projecten vertegenwoordigt de provincie als bestuurder in de stichting (GS-besluit van 13 januari 2004).			
Andere deelnemers en stemaandeel	De Gemeente Ouderkerk Staat der Nederlanden (Ministerie van I en M)				
	<p>In 2012 is de sanering en herinrichting van de Zellingwijk afgerond. Medio 2012 is de oplevering van de wijk gebeurd en zijn de huizen in de verkoop gegaan. In 2013 zijn de eerste woningen betrokken. Eind 2014 is het eigendom van het kantoor verkocht aan de gemeente Krimpenerwaard. Eind 2015 is de eigendomsoverdracht gerealiseerd van het nog in het bezit van de Stichting zijnde openbaar gebied aan de gemeente Krimpenerwaard en van de nog in het bezit zijnde percelen (water en natuurgebied) aan Rijkswaterstaat. In 2016 wordt het laatste deelproject "Passantenhaven" gerealiseerd. Eind 2016 zal de stichting naar verwachting worden geliquideerd.</p>				
Financieel Belang	Financiering vanuit Wet bodembescherming op basis van de begroting en door middel van bevoorschotting. Omzet circa € 63 miljoen, waarvan € 43 miljoen WBB middelen. Overige middelen verkregen via derden. Na afronding wordt de stichting geliquideerd.				
Financieel belang PZH	Begroting 2014	N.v.t	Jaarrekening 2014	N.v.t	
	Begroting 2015	N.v.t	Jaarrekening 2015	N.v.t	
	Begroting 2016	N.v.t			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de begroting 2015				
	Totale baten begroting (omzet)		€ 2.137.073		
	Bijdrage PZH		€ N.v.t (*)		
	(*) (Exploitatie)tekorten worden jaarlijks afgedekt vanuit het provinciaal fonds Hollandse IJssel.				
	Gebaseerd op de jaarrekeningen				
	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming		
2014	€ 0	€ 1.944.985	€ 0		
2015	€ 0	€ 1.145.751	€ 0		
2016	N.B.	N.B.	N.B.		
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2014	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
2015	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.

Naam	Proav NV			
Postadres	Postbus 30715, 2500 GS Den Haag			
Bezoekadres	Zuid-Hollandlaan 1, 2596 AW Den Haag			
E-mailadres				
Telefoonnummer	070-3426082			
Vestigingsplaats	Schiedam			
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland			
	Algemene vergadering Aandeelhouders			
AvA	Voltallig GS		Uitoefening taken aandeelhouders gedelegeerd aan Statencommissie. B. & M.	
100% aandeelhouder	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde)		Directietaken gemandateerd aan 1 ^e en 2 ^e rapporteur Financiën (vertegenwoordigende taken) en de directeur Bijzondere Projecten (procuratiehouder).	
	R.A. Janssen (vakgedeputeerde)			
	Stortplaats is gesloten en er wordt gewerkt aan een gecombineerd plan dat de wijze beschrijft van eindafwerking, herinrichting en nazorg van de stortplaats.			
Andere deelnemers en aandeel	De provincie is enig aandeelhouder			
Financieel belang PZH en Financiële kengetallen	Opgecomen Landen B.V. is een 100% deelneming van Proav N.V.			
	Gebaseerd op de jaarrekeningen			
	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 9.241.091	€ 4.024.111	€ - 561.659	€ 0
2011	€ 7.557.084	€ 3.638.280	€ - 1.684.007	€ 0
2012	€ 6.950.575	€ 967.793	€ - 606.509	€ 0
2013	€ 5.736.619	€ 111.755	€ - 1.213.956	€ 0
2014	€ 5.264.660	€ 700.360	€ - 471.959	€ 0
2015	€ 4.732.755	€ 1.101.253	€ -531.905	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 0	€ 9.241.091	€ 9.241.091	100%
2011	€ 0	€ 7.557.084	€ 7.557.084	100%
2012	€ 0	€ 6.950.575	€ 6.950.575	100%
2013	€ 0	€ 5.736.619	€ 5.736.619	100%
2014	€ 0	€ 5.264.660	€ 5.264.660	100%
2015	€ 0	€ 4.732.755	€ 4.732.755	100%
2016	€ 0	N.B.	N.B.	N.B.

Grondbank RZG Zuidplas

Algemeen

De provincie Zuid-Holland vervult een belangrijke rol als het gaat om de regionale economische ontwikkelingen in Zuid-Holland. Het verder uitbouwen van de regionale economie vindt plaats door:

- 'nieuw-ontwikkeling' van bedrijfsterreinen;
- herstructurering van de bestaande bedrijfsterreinen;
- structureren en organiseren van de toegang tot financiering voor startende en groeiende innovatieve technologiebedrijven en projecten;
- verbetering van de ruimtelijke kwaliteit inclusief het vergroten de aantrekkingskracht van het vestigingsklimaat en een betere fysieke bereikbaarheid;
- herontwikkeling van saneringslocaties;
- storten van afval door het in verhuur geven van het terrein van de voormalige Derde Merwedehaven in de gemeente Dordrecht;
- versterken van de glastuinbouwcluster;
- herstructurering van de glastuinbouwgebieden;
- programmering van ontwikkelingen, de strategische grondverwerving en uitnamen van gronden, de financiering, de kwaliteitsbewaking en het coördineren van de uitvoering van ruimtelijke projecten.

Hieronder volgt de visie, rechtsvorm en het doel, bestuurlijk belang en de activiteiten en bevoegdheden van de (integrale)gebiedsprojecten. Onder het algemene deel wordt specifiek ingegaan op de individuele projecten.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	De nadruk bij de integrale en regionale gebiedsgerichte projecten ligt op de programmering, plannen en onderling afstemmen van activiteiten en projecten. Daarbij spelen de strategische ligging van gronden, de financiering, de kwaliteitsbewaking en de borging van de realisatiekracht een belangrijke rol. Door hieraan invulling te geven komen gewenste ontwikkelingen van de grond.
<i>Rechtsvorm en doel</i>	Ten behoeve van de realisatie van de Interregionale Regionale Programma's (IRP's) zijn gemeenschappelijke regelingen gevormd en zij ondersteunen het realiseren van de gebiedsontwikkeling. Zij hebben het doel in samenwerking met andere (publieke)partijen een integrale en regionale gebiedsontwikkeling te realiseren.
<i>Bestuurlijk belang</i>	Het binnen een aangegeven gebied, in onderlinge samenhang: <ul style="list-style-type: none">• Programmeren, plannen en onderling afstemmen van ontwikkelingen en activiteiten;• Kwaliteitsbewaking en financiering plannen;• Realiseren van concrete projecten.
<i>Activiteiten</i>	<ul style="list-style-type: none">• Ruimtelijke inrichting en vormgeving van het gebied;• Het gezamenlijk financieren van ontwikkelingen en plannen;• Adviseren en overleg voeren over concrete activiteiten.
<i>Bevoegdheden</i>	Binnen de regeling ten aanzien van de belangenbehartiging waarvoor zij is getroffen en het gebied waarvoor zij geldt, kunnen bevoegdheden van regeling en bestuur worden overgedragen en toegekend, binnen de grens van artikel 54 van de Wet gemeenschappelijke regeling.

Naam	GR Grondbank RZG Zuidplas
<i>Postadres</i>	Projectbureau Driehoek RZG Zuidplaspolder P/a provincie Zuid-Holland Postbus 90602 2509 LP Den Haag
<i>Bezoekadres</i>	Zuid-Hollandplein 1, 2596 AW Den Haag
<i>E-mailadres</i>	info@habbenjansen.nl

<i>Telefoonnummer</i>	06-50203140 (C. Habben Janssen)				
<i>Vestigingsplaats</i>	Den Haag				
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland				
	Algemeen bestuur		Dagelijks bestuur		
<i>Algemeen bestuur</i> 2 x 8 stemmen = 16/40 ^e stemaandeel	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde) A. Bom (vakgedeputeerde)		A. Bom		
Andere deelnemers en stemaandeel	Gemeenten				
2 x 8 stemmen	Gemeente Rotterdam				
2 x 2 stemmen	Gemeente Zuidplas				
2 x 1 stem	Gemeente Gouda				
2 x 1 stem	Gemeente Waddinxveen				
<i>Financieel belang PZH</i>	Begroting 2012	€ 1.822.000	Jaarrekening 2012	€ 1.700.000	
	Begroting 2013	€ 1.790.000	Jaarrekening 2013	€ 1.790.000	
	Begroting 2014	€ 1.760.000	Jaarrekening 2014	€ 1.760.000	
	Begroting 2015	€ 1.664.000	Jaarrekening 2015	€ 1.664.000	
	Begroting 2016	€ 1.556.000			
	Begroting 2017	€ 1.520.000			
<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de begroting 2017				
	Totale baten begroting (omzet)		€ 5.630.000		
	Totale deelnemersbijdragen		€ 3.800.000		
	PZH bijdrage = 40%		€ 1.520.000		
	Rotterdam = 40%		€ 1.520.000		
	Zuidplas = 9%		€ 342.000		
	Gouda = 6%		€ 228.000		
	Waddinxveen = 5%		€ 190.000		
	Gebaseerd op de jaarrekeningen				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat na bestemming
2010	€ 0		€ 105.300.000		€ 0
2011	€ 0		€ 114.100.000		€ - 28.000.000
2012	€ - 28.000.000		€ 105.100.000		€ - 2.000.000
2013	€ - 30.000.000		€ 95.500.000		€ 193.234
2014	€ - 30.000.000		€ 85.000.000		€ 547.534
2015	€ - 23.085.659		€ 96.670.544		€ 6.447.536
2016	N.B.		N.B.		N.B.
2017	N.B.		N.B.		N.B.
	Algemene reserve	Overige reserve	Beschreven risico's	Weerstandsvermogen	Gronden en terreinen
2013	- € 30.000.000	€ 0	€ 30.000.000	0	€ 74.447.903
2014	- € 30.000.000	€ 193.234	€ 30.000.000	0	€ 67.153.184
2015	- € 30.000.000	€ 466.805	€ 24.000.000	0	€ 72.349.874
2016	- € 30.000.000	€ 466.805	€ 24.000.000	0	€ 72.349.874
2017	- € 30.000.000	€ 466.805	€ 24.000.000	0	€ 72.349.874
<i>Kengetallen</i>	Jaarrekening 2014	Jaarrekening 2015	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
<i>Netto Schuldquote</i>	N.v.t.	864%	N.v.t.	3.670%	5.965%
<i>Solvabiliteit</i>	N.v.t.	- 31%	N.v.t.	- 29%	- 27%
<i>Structurele Exploitatie­ruimte</i>	N.v.t.	2,6%	N.v.t.	0%	0%

Warmtebedrijf Infra N.V.

Algemeen

De provincie Zuid-Holland is voor circa 10% aandeelhouder van het Warmtebedrijf Infra N.V. De provincie ondersteunt dit initiatief en levert zo haar bijdrage in de reductie van het broeikaseffect. In 2006 heeft de provincie € 2 miljoen als aandelenkapitaal geplaatst. In 2010 heeft een herstart plaatsgevonden en is het Warmtebedrijf gesplitst in Warmtebedrijf Infra en Warmtebedrijf Exploitatie.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	Door middel van deelname aan het Warmtebedrijf Infra N.V. levert de provincie Zuid-Holland een bijdrage aan de nationale klimaatdoelstellingen door reductie van de broeikasgassen. Door het warmtebedrijf zal in de eindsituatie industriewarmte worden geleverd ten behoeve van circa 50.000 woning-equivalenten in Rotterdam. Dit leidt tot een emissiebeperking van 70-80 ton per jaar en een betere lokale luchtkwaliteit.
<i>Rechtsvorm en doel</i>	De vennootschap heeft ten doel het in eigendom houden en het beheren van infrastructuur behorende tot een warmtetransportsysteem in het kader van CO ² -emissiebeperking en verbetering van lokale luchtkwaliteit door benutting van warmte in plaats van gas.
<i>Bestuurlijk belang</i>	De provincie ondersteunt dit initiatief en levert zo haar bijdrage in de reductie van het broeikaseffect. Het warmtebedrijf is op 2 juli 2010 gesplitst in Warmtebedrijf Infra en Warmtebedrijf Exploitatie.
<i>Activiteiten</i>	De vennootschap Warmte Infra N.V. dat de aanleg en instandhouding, het beheer, onderhoud en de ontwikkelingen van een warmtetransportsysteem in de regio Rotterdam.
<i>Bevoegdheden</i>	<ul style="list-style-type: none">• Het warmtetransportsysteem is exclusief in gebruik gegeven aan het Warmtebedrijf Exploitatie N.V.;• Het op instructie van het Exploitatiebedrijf aanleggen, verwerven, realiseren en in stand houden van nieuwe en bestaande infrastructuur;• Het aangaan en uitvoeren van gebruikersovereenkomsten;• De emissiereductie van CO² en NO_x;• Het financieren en stellen van zekerheid voor schulden van zichzelf en anderen.

Specifiek deel

Naam	Warmtebedrijf Infra N.V.	
<i>Postadres</i>	Postbus 6575, t.a.v. S. Pistorius, 3002 AN Rotterdam	
<i>Bezoekadres</i>	Beursplein 37, Kamer 5.21, 3011 AA Rotterdam	
<i>E-mailadres</i>	s.pistorius@warmtebedrijfrotterdam.nl	
<i>Telefoonnummer</i>	010-2053753	
<i>Vestigingsplaats</i>	Rotterdam	
Bestuurders en stemaandeel	Provincie Zuid-Holland	
<i>8% aandelen</i>	J.F. Weber aandeelhouder in A.v.A.	Aandelen verpand en in onderpand gegeven bij Rabobank en BNG.
Andere aandeelhouders en stemaandeel	Gemeenten	
<i>85% aandelen</i>	Rotterdam. Kapitaalverstrekking in het kader van doorstart groot € 38 miljoen, waarvan € 10 miljoen tijdelijk. Tevens garantstelling voor € 100.000.000 t.b.v. Rabobank en BNG, om de nodige kredietfaciliteiten ter beschikking te laten stellen. Banken hebben pandrecht op de aandelen.	
<i>5% aandelen</i>	Woonbron	
<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de jaarrekening 2013.	
	Het warmtebedrijf is op 2 juli 2010 gesplitst in Warmtebedrijf Infra en Warmtebedrijf Exploitatie.	

	<p>Uitgekeerde bijdragen aan de provincie € 200.000.</p> <p>Getroffen voorziening € 1.800.000 - € 150.000 (intrinsieke waarde) = Huidige voorziening € 1.650.000.</p> <p>In de periode 2011/2012 heeft de gemeente Rotterdam extra kapitaal bijgestort ter versteviging van de balanspositie mede in verband met de aard en omvang van de aanlegkosten van het leidingennetwerk.</p> <p>Eind 2015 is gebleken dat de huidige governance én de tegenvallende (gebruikers)vergoedingen aanleiding zijn tot een verdere herstructurering van het warmtebedrijf. In de loop van 2016 zal hierover meer duidelijk worden. De gemeente Rotterdam neemt hiervoor als belangrijkste aandeelhouder het initiatief. Vanwege onduidelijkheid over de (gebruikers)vergoeding zijn de jaarrekeningen 2014 en 2015 nog niet definitief vastgesteld.</p>			
	Gebaseerd op de jaarrekeningen			
	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 1.933.921	€ 2.043.237	€ - 1.196.204	€ 0
2011	€ 17.825.593	€ 2.804.628	€ 271.672	€ 0
2012	€ 35.336.838	€ 78.528.757	€ - 368.755	€ 0
2013	€ 34.862.581	€ 87.218.826	€ - 474.257	€ 0
2014	€ 49.284.000	PM	PM	€ 0
2015	PM	PM	PM	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 1.800.000	€ 154.714	€ - 1.645.286	8%
2011	€ 1.800.000	€ 114.714	€ - 1.685.286	8%
2012	€ 1.800.000	€ 136.447	€ - 1.663.553	8%
2013	€ 1.800.000	€ 106.947	€ - 1.693.053	8%
2014	€ 1.800.000	€ 69.040	€ - 1.730.960	8%
2015	€ 1.800.000	N.B.	€ - 1.730.960	8%
2016	€ 1.800.000	N.B.	N.B.	N.B.

Programma 4 Bestuur en Samenleving

Algemeen

De provincie Zuid-Holland neemt binnen het programma Bestuur en Samenleving deel in een drietal interprovinciale samenwerkingsverbanden. Het voornaamste doel van deze deelnemingen is gezamenlijke belangenbehartiging op nationaal en Europees niveau.

Onderstaand volgen de visie, rechtsvorm en het doel, bestuurlijk belang en de activiteiten en bevoegdheden van deze samenwerkingsverbanden. In het specifieke deel wordt ingegaan op de drie afzonderlijke vormen van samenwerking.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	De provincie Zuid-Holland neemt deel in een aantal samenwerkingsverbanden met andere provincies. Het voornaamste doel is gezamenlijke belangenbehartiging in de nationale en Europese besluitvormingsarena's.
<i>Rechtsvorm en doel</i>	Het IPO is een vereniging van de 12 Nederlandse provincies. De overige twee deelnemingen zijn samenwerkingsverbanden zonder formele juridische rechtsvorm, gebaseerd op bestuurlijke afspraken, beleidsstukken of overeenkomsten. Het doel van de drie samenwerkingsverbanden is belangenbehartiging en daarmee beïnvloeding van de besluitvorming op nationaal en Europees niveau. Het Huis van de Nederlandse Provincies (HNP) is een Vereniging van 13 leden naar Belgisch recht, waarvan Zuid-Holland een van de leden is. De regio Randstadsamenwerking in Brussel is een informeel samenwerkingsverband bestendigd middels een MoU op 10 november 2011.
<i>Bestuurlijk belang</i>	De belangenbehartiging draagt bij aan de realisatie van de door de provincie Zuid-Holland geformuleerde belangen, afgeleid van de provinciale kerntaken en prioriteiten zoals neergelegd in het coalitieakkoord.
<i>Activiteiten</i>	<ul style="list-style-type: none">• Standpuntbepaling;• Kennisdeling/ontwikkeling-Europese/ nationale lobby;• Beïnvloeding/belangenbehartiging;• Vertegenwoordiging.
<i>Bevoegdheden</i>	Het IPO fungeert als vertegenwoordigend orgaan van de 12 Nederlandse provincies en heeft een belangrijke, doch niet formeel vastgestelde adviesrol naar de nationale overheid alsook het bedrijfsleven en de (samenwerkende) gemeenten. De dagelijkse aansturing ligt in handen van de provincies via afvaardiging in het IPO-bestuur. Het Huis van de Nederlandse provincies faciliteert de provincies bij hun Brusselse activiteiten en adviseert het IPO-bestuur inzake Europese aangelegenheden. Ook voor de P4 geldt dat er sprake is van een signalerende en adviserende rol ten behoeve van Europese belangenbehartiging, lobby en beleidsbeïnvloeding in de Europese arena.

Specifiek deel

Naam	Vereniging Interprovinciaal overleg
<i>Postadres</i>	Postbus 16107, 2500 BC Den Haag
<i>Bezoekadres</i>	Muzenstraat 61, 2511 WB Den Haag
<i>E-mailadres</i>	communicatie@ipo.nl
<i>Telefoonnummer</i>	070-8881212
<i>Vestigingsplaats</i>	Den Haag
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland
	Bestuurslid
<i>Bestuurslid</i>	2 leden PS R. Janssen (vakgedeputeerde)
Andere deelnemers en aandeel	
	Overige 11 Nederlandse provincies.
<i>Financieel Belang</i>	Statuten van de vereniging bepalen dat de deelnemers de kosten van het IPO moeten voldoen.
<i>Financiële kengetallen</i>	In 2012 bedroeg de totale bijdrage van alle provincie € 7.432.000 waarvan de PZH bijdrage € 970.226 bedraagt.

Naam	Regio Randstad in Brussel (P4)
<i>Postadres</i>	--
<i>Bezoekadres</i>	Trierstraat 59-61, B-1040 Brussel
<i>E-mailadres</i>	regio.randstad@nl-prov.eu,
<i>Telefoonnummer</i>	0032-(0)27379955
<i>Vestigingsplaats</i>	Brussel
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland
	Bestuurslid
<i>Bestuurslid</i>	R. van der Sande
Andere deelnemers en aandeel	Overige drie provincies in de Randstad: Noord-Holland, Utrecht en Flevoland.
<i>Financieel Belang PZH</i>	De provincie Utrecht geldt als penvoerder van het samenwerkingsverband. Kostenverdeling via verdeelsleutel bestuursovereenkomst, waarbij het aandeel van de PZH 38,242% van de kosten is.
<i>Financiële kengetallen</i>	In 2012 bedroeg de PZH bijdrage € 236.000 incl. aandeel Huis der Provincies = 38,242%.

Naam	Huis van de Nederlandse Provincies
<i>Postadres</i>	--
<i>Bezoekadres</i>	Trierstraat 59-61, B-1040 Brussel
<i>E-mailadres</i>	hnp@nl-prov.eu
<i>Telefoonnummer</i>	0032-(0)27379957
<i>Vestigingsplaats</i>	Brussel
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland
	Bestuurslid
<i>Bestuurslid</i>	R. van der Sande
Andere deelnemers en aandeel	Overige provincies.
<i>Financieel belang PZH</i>	Statuten van de vereniging bepalen dat de deelnemers de kosten van het Huis der Nederlandse provincies voldoen.
<i>Financiële kengetallen</i>	In 2012 bedroeg de PZH bijdrage € 236.000 incl. aandeel Europese samenwerking Randstadprovincies (P4) = 38,242%.

Programma 5 Middelen

Algemeen

De provincie Zuid-Holland neemt deel in een aantal naamloze vennootschappen via een relatief klein aandelenpakket. Deze deelnemingen vallen onder de categorie overige verbonden partijen, waarbij niet wordt ingezet op een proactieve rol in de deelname.

Hieronder volgt de visie, rechtsvorm en het doel, bestuurlijk belang en de activiteiten en bevoegdheden van de overige deelnemingen. Onder het algemene deel wordt specifiek ingegaan op de individuele deelname.

<i>Visie en beleidsvoornemens</i>	De provincie neemt deel in twee banken met de hoogste kredietwaardigheid. Statutair is bepaald dat alle aandelen in het bezit dienen te zijn van publiekrechtelijke lichamen. De provincie neemt vanuit dit oogpunt deel in deze banken. Verder betreft het hier een deelname in een energie- en waterbedrijf. In maart 2011 is besloten tot vervreemding van deze aandelen. Hiertoe is het onderhandelingstraject gestart.
<i>Rechtsvorm en doel</i>	De banken hebben de vorm van een naamloze vennootschap, met als doel bank van en voor de overheid te zijn. Het energie - en waterbedrijf is ook een naamloze vennootschap die zich toelegt op de energievoorziening in brede zin.
<i>Bestuurlijk belang</i>	De deelname betreft een relatief klein aandelenpakket en wordt veelal vanuit het publieke belang en verantwoordelijkheid ingegeven.
<i>Activiteiten</i>	<ul style="list-style-type: none">• Kredietverlening• Betalingsverkeer• Advisering• Energie en water levering
<i>Bevoegdheden</i>	<ul style="list-style-type: none">• Diverse bevoegdheden in het kader van financiële dienstverlening en kredietverstrekking gericht op de publieke sector• Het leveren van energie aan individuele burgers en bedrijven

Specifiek deel

Naam	Delta NV
<i>Postadres</i>	Postbus 548, 4330 KA Middelburg
<i>Bezoekadres</i>	Poelendaeesingel 10, 4335 JA Middelburg
<i>E-mailadres</i>	info@delta.nl
<i>Telefoonnummer</i>	0118-88200
<i>Vestigingsplaats</i>	Den Haag
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland
<i>5 aandelen en 8 bonusaandelen = Stemaandeel nihil</i>	Algemene vergadering van Aandeelhouders
<i>A.v.A</i>	R. van der Sande (eigenaar-gedeputeerde)
Andere deelnemers en aandeel	
	Diverse deelnemers
<i>Financieel Belang PZH</i>	PZH heeft 5 aandelen (niet volgestort) en 8 bonusaandelen = totaal 0,04%. Aandelen zijn in het verleden om niet verkregen. In 2011 is € 22.251 dividend uitgekeerd. In maart 2011 is besloten de aandelen te vervreemden. De onderhandelingen hierover lopen nog.
<i>Financiële kengetallen</i>	Gebaseerd op de jaarrekeningen

	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 0	€ 619.416	€ 619.416	0,0524%
2011	€ 0	€ 617.707	€ 617.707	0,0524%
2012	€ 0	€ 621.919	€ 621.919	0,0524%
2013	€ 0	€ 635.303	€ 635.303	0,0524%
2014	€ 0	€ 599.892	€ 599.892	0,0524%
2015	€ 0	€ 487.315	€ 487.315	0,0524%
2016	€ 0	N.B.	N.B.	N.B.
	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 1.183.000.000	€ 1.522.000.000	-€ 178.000.000	€ 22.251
2011	€ 1.180.000.000	€ 1.797.000.000	€ 83.000.000	€ 22.251
2012	€ 1.185.000.000	€ 1.993.000.000	€ 81.000.000	€ 17.801
2013	€ 1.213.000.000	€ 2.013.000.000	€ 75.000.000	€ 8.901
2014	€ 1.146.000.000	€ 2.519.000.000	€ 3.760.000	€ 6.675
2015	€ 931.000.000	€ 1.753.000.000	-€ 111.000.000	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.

Naam	N.V. Bank Nederlandse Gemeenten			
Postadres	Postbus 30305, 2500 GH Den Haag			
Bezoekadres	Koninginnegracht 2, 2541 AA Den Haag			
E-mailadres	info@bng.nl			
Telefoonnummer	070-3750750			
Vestigingsplaats	Den Haag			
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland			
610.350 aandelen van € 2,50 = 1,1% Stemaandeel nihil	Algemene vergadering van Aandeelhouders			
AvA	R. van der Sande			
Andere deelnemers en aandeel				
	Diverse deelnemers			
Financieel Belang	PZH heeft 610.350 aandelen (volgestort) = totaal 1,1% aandeelhouder. Jaarlijks wordt dividend uitgekeerd.			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de jaarrekeningen			
	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 141.806	€ 25.439.388	€ 25.297.582	1,096%
2011	€ 141.806	€ 26.855.400	€ 26.713.594	1,096%
2012	€ 141.806	€ 29.791.184	€ 29.649.377	1,096%
2013	€ 141.806	€ 31.988.444	€ 31.846.638	1,096%
2014	€ 141.806	€ 32.580.483	€ 32.438.677	1,096%
2015	€ 141.806	€ 40.978.899	€ 40.837.093	1,096%
2016	€ 141.806	N.B.	N.B.	N.B.
	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 2.259.000.000	€ 116.274.000.000	€ 257.000.000	€ 1.519.772
2011	€ 1.897.000.000	€ 134.563.000.000	€ 256.000.000	€ 1.403.805
2012	€ 2.752.000.000	€ 139.477.000.000	€ 332.000.000	€ 701.403
2013	€ 3.430.000.000	€ 127.753.000.000	€ 283.000.000	€ 909.422
2014	€ 3.582.000.000	€ 149.923.000.000	€ 126.000.000	€ 775.145
2015	€ 4.163.000.000	€ 145.348.000.000	€ 235.000.000	€ 622.557
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.

Naam	Nederlandsche Waterschaps Bank (NWB) NV			
Postadres	Postbus 580, 2501 CN Den Haag			
Bezoekadres	Rooseveltplantsoen 3, 2517 KR Den Haag			
E-mailadres	info@nwbbank.com			
Telefoonnummer	070-4166266			
Vestigingsplaats	Den Haag			
Bestuurders en aandeel	Provincie Zuid-Holland			
33 A aandelen en 40 B aandelen = Stemaandeel nihil	Algemene vergadering van Aandeelhouders			
AvA	R. van der Sande			
Andere deelnemers en aandeel				
	Diverse deelnemers			
Financieel Belang	PZH heeft 33 aandelen A en 40 aandelen B = totaal < 0,1%. Jaarlijks wordt dividend uitgekeerd.			
Financiële kengetallen	Gebaseerd op de jaarrekeningen			
	Nominale waarde	Intrinsieke waarde	Stille reserve	Belang PZH
2010	€ 4.538	€ 1.313.352	€ 1.308.814	0,53%
2011	€ 4.538	€ 1.493.068	€ 1.488.530	0,53%
2012	€ 4.538	€ 1.541.428	€ 1.536.890	0,53%
2013	€ 4.538	€ 1.578.841	€ 1.574.303	0,53%
2014	€ 4.538	€ 1.638.066	€ 1.633.528	0,53%
2015	€ 4.538	€ 1.757.832	€ 1.753.294	0,53%
2016	€ 4.538	N.B.	N.B.	N.B.
	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat na bestemming	Dividend PZH
2010	€ 1.135.000.000	N.B.	€ 91.000.000	€ 42.750
2011	€ 1.188.000.000	N.B.	€ 75.000.000	€ 24.582
2012	€ 1.226.000.000	N.B.	€ 40.000.000	€ 0
2013	€ 1.256.000.000	€ 71.750.000.000	€ 34.000.000	€ 0
2014	€ 1.303.000.000	€ 86.946.000.000	€ 49.000.000	€ 0
2015	€ 1.399.000.000	€ 89.915.000.000	€ 95.000.000	€ 0
2016	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
2017	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.

Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

In 2016 is een aantal mijlpalen bereikt. Ten behoeve van de verwervingen voor de Rijnlandroute zijn Koninklijke Besluiten afgegeven op basis waarvan kan worden onteigend. Inmiddels zijn met vrijwel alle partijen de onderhandelingen succesvol afgerond. Voor de aanpak van de Krimpenerwaard hebben Provinciale Staten ingestemd met een aanpak, waarbij de provincie als eerste realisatielijijn niet kiest voor verwerving en doorverkoop aan een terreinbeheerder, maar voor faciliteren van eigenaren in het gebied om de natuur- en wateropgave in dat gebied zelf te realiseren en beheren.

Ook de verkoop van grond-voor-grond gaat voorspoedig, mede dankzij een overeenkomst met de gemeente Goeree Overflakkee, waarbij provinciaal grondbezit op de noordrand van het eiland in een termijn van drie jaar wordt verkocht. Dat stelt de gemeente in staat om haar ambities in de noordrand waar te maken. Deze ambities worden door de provincie onderschreven en ondersteund.

Ook met het dossier Zuidplas zijn belangrijke stappen gezet. In het kader van de verstedelijkingsstrategie is een nadere invulling gegeven aan de ambities bij de ontwikkeling van deze locatie.

Al met al is 2016 een oogstjaar, waarin in voorgaande jaren uitgezette lijnen, omgezet zijn in realisatie. Denk ook aan de overdracht van recreatiegebieden aan gemeentes, de openbare verkoop van natuurpercelen en de afspraken over grond in het kader van de uittreding van de provincie uit de schappen.

In totaal zijn er 150 grondtransacties gerealiseerd.

Beleidskaders

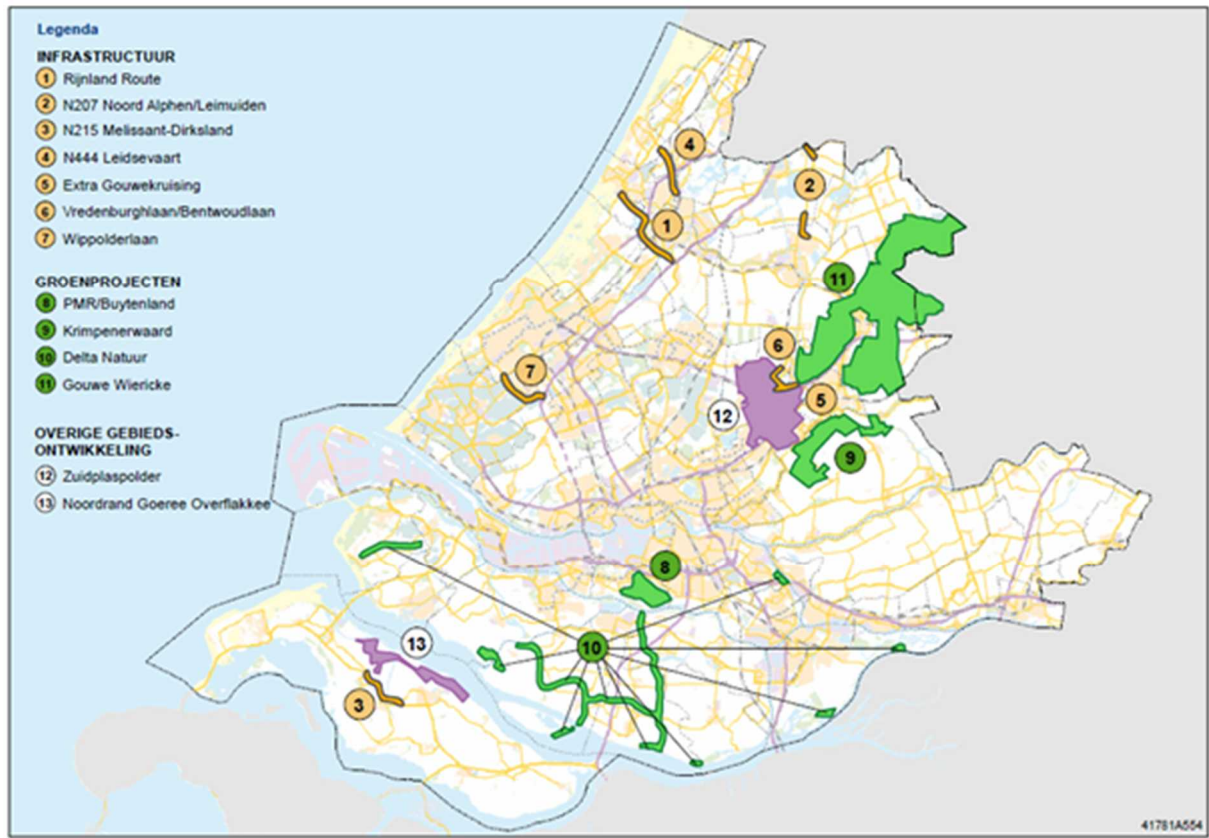
Op het provinciaal grondbeleid zijn de beleidskaders van toepassing van de Nota Grondbeleid 2013-2017, die een marktconform grondbeleid en een 'level playing field' voorstaan. Tevens beoogt het provinciaal grondbeleid behoud van waarde van haar eigendommen door een goed beheer. In 2016 is het handelingskader pacht door GS vastgesteld, waarin de spelregels voor toewijzing van geliberaliseerde pacht nader zijn uitgewerkt. Tevens is een versnelling van de pachtuitgifte tot stand gebracht zodat medio september voor 80% van de gronden de pachter bekend is.

De provincie koopt marktconform. Om te monitoren of dit daadwerkelijk het geval is en uit oogpunt van functiescheiding wordt tevoren onafhankelijk getaxeed. Als na onderhandeling de koopprijs meer afwijkt dan 10%, wordt bij besluitvorming getoetst of deze afwijking aanvaardbaar is. In 2016 is bij 2 transacties besloten tot aankoop, hoewel sprake is van een afwijking van meer dan 10% als gevolg van de onderhandelingen. Openbare verkopen van grond, zoals de natuurverkopen, is middels bieding per definitie een marktconform resultaat. Hier is het aantal afwijkingen groter (6 transacties) en betreft onder meer de verkoop van natuurgronden. Deze markt is nog sterk in ontwikkeling.

In 2016 zijn 3 cassatiearresten en 1 arrest geweest. Verder is in 2016 één onteigeningsvonnis geweest en loopt er eind 2016 nog één onteigeningsprocedure.

De belangrijkste projecten uitgelicht

De belangrijkste projecten in realisatie zijn in onderstaande kaart aangegeven. Deze kaart is gelijk aan de kaart zoals die is opgenomen in de paragraaf Grondbeleid van de Begroting 2017. Niet alle projecten zijn aangegeven; omwille van de leesbaarheid zijn tal van kleinere projecten, zoals fietspaden of aanpassingen van rotondes, weggelaten.

Realisatie verkeers- en vervoersprojecten

Realisatie infrastructuuropgaven

De provinciale verwervingsportefeuille voor verkeer en vervoer heeft betrekking op de realisatie van de aanleg van provinciale infrastructuur (wegen, fietspaden en vaarwegen). In 2016 heeft de provincie ten behoeve van infraprojecten gronden verworven. In sommige gevallen is, net als in het verleden, meer grond verworven dan noodzakelijk was voor de geplande werken. Deze extra verwerving wordt gerealiseerd indien bijvoorbeeld het restant voor de eigenaar niet meer te exploiteren is of als door de aankoop van de extra gronden de totale verwerving wordt bespoedigd. Dit surplus aan gronden wordt zo spoedig mogelijk doorverkocht of geruild en ontvangen middelen vloeien terug naar het projectbudget.

In 2016 zijn voor de realisatie van de infrastructuurprojecten in 38 aankopen, 2 verkopen, 5 grondruilingen en 13 overige (met name opstalrecht en erfpacht) transacties verricht. In totaal is voor circa € 12 mln aangekocht en voor € 0,01 mln verkocht. Deze aan- en verkopen zijn begroot en gerealiseerd binnen de programma's van de beleidsdirecties.

De aankopen ten behoeve van infraprojecten in 2016 zijn verricht voor:

1. Rijnland Route € 8,6 mln
2. N215 Melissant € 1,2 mln
3. N207 Vredenburglaan € 1,2 mln
4. N207 € 0,5 mln
5. N444 € 0,5mln
6. Overige projecten € 0,2 mln

Voor de overige infrastructuurprojecten zoals diverse groot onderhoudsprojecten (o.a. N489, N218, N211/N465) zijn de werkzaamheden opgestart voor de grondverwerving maar dit heeft nog niet geleid tot concrete transacties. De enige verkopen in het kader van infraprojecten in 2016 zijn verricht voor de Parallelstructuur A12.

Grondverwerving Rijnlandroute.

Het grootste project binnen dit totaal betreft de Rijnlandroute. Na lange voorbereiding heeft in 2014 de provincie formeel besloten tot de aanleg van de Rijnlandroute, een gemeenschappelijk project van het Rijk en provincie Zuid-Holland. De provincie verzorgt alle grondonderhandelingen en bereidt alle procedures voor, dus ook voor het rijksdeel van de opgave. In 2016 zijn een drietal Koninklijke Besluiten afgegeven op basis waarvan onteigend kan worden. Met een groot aantal partijen is onderhandeld om op minnelijke basis de grond te verwerven. Ook na het afgeven van de koninklijke besluiten is dooronderhandeld en inmiddels is met vrijwel alle partijen overeenstemming bereikt. In 2016 zijn voor dit project 20 grondaankopen gedaan voor een bedrag van € 8,6 mln. De totale kosten van grondverwerving blijven binnen het toegewezen grondkostenbudget van de Rijnlandroute.

Deelname in verbonden partijen met grondexploitaties of grondposities

Grondbank Zuidplas

De (gemeenschappelijke regeling) Grondbank Zuidplas is het stallingsbedrijf van de strategische grondposities in het project Zuidplas. De bank richt zich uitsluitend op beheer en uitname van (reeds) verworven gronden. Hiervoor wordt in plaats van een aankoopstrategiekader jaarlijks een uitnamestrategiekader vastgesteld. De provincie is middels haar aandeel van 40% in de gemeenschappelijke regeling Grondbank Zuidplas, mede-eigenaar van gronden die in de afgelopen jaren zijn gekocht ten behoeve van de ontwikkeling van de Zuidplaspolder. Als gevolg van de vastgoedcrisis zijn de ambities bijgesteld. De eerder getroffen voorziening en maatregelen om het hierdoor ontstane verlies binnen de Grondbank te compenseren, zijn in 2016 voldoende gebleken. Deelnemers dragen jaarlijks de rentelasten van de uitstaande leningen, voor de provincie bedraagt dit € 1,6 mln.

In de periode tot 2030 zullen in de provincie nog 230.000 nieuwe woningen gebouwd moeten worden om tegemoet te komen aan de huisvestingsvraag. De Zuidplas speelt hierin een rol. In 2016 is een visie ontwikkeld voor het gebied, die gedeeld is met de deelnemers binnen de gemeenschappelijke regeling.

Strategische aankopen

In 2016 hebben geen strategische grondaankopen plaatsgevonden. De provincie is terughoudend met het doen van strategische aankopen in verband met de daaraan verbonden risico's.

Natuur en recreatie

Realisatie grond-voor-grond-, natuur- en recreatie-opgaven

Realisatie beleidsopgave NatuurNetwerk Nederland (NNN voorheen EHS (Ecologische Hoofdstructuur))

Voor de realisatie van de NNN zijn in 2016 diverse gronden aangekocht voor een totaalwaarde van € 1,7 mln. De aankopen betroffen met name de Groene Waterparel (€ 1,1 mln) en Gouwe Wiericke (€ 0,4 mln). Verwezen wordt naar de realisatiestrategie in de Krimpenerwaard (zie gebiedsprocessen).

Grond-voor-Grond: verkopen

De provincie verkoopt een deel van haar gronden aan derden om middelen te genereren voor de realisatie van de NNN. Dit wordt Grond-voor-Grond (GvG) genoemd. De gronden die hiervoor in aanmerking komen, zijn de gronden gelegen buiten de begrenzing van NNN of RodS. In de periode tot 2027 moet circa € 108,8 mln netto aan opbrengsten (= € 136 mln bruto - € 27,2 mln kosten en marktrisico) worden gerealiseerd.

In 2016 is in totaal € 37 mln gegenereerd uit verkoop van gronden. De opbrengst van € 37 mln komt ten gunste van de realisatie van de NNN. De totale verkooppraming voor 2016 bedroeg € 28 mln. Het verschil wordt met name verklaard door de versnelling in de 1^e tranche verkoop van gronden aan de gemeente Goeree-Overflakkee

met een totale opbrengst van € 20,2 mln. Maar ook de gestegen prijzen van agrarische grond hebben geleid tot een hogere totaalopbrengst dan aanvankelijk geraamd. Dit laatste heeft effect op de totale nog te verwachten opbrengst uit verkoop grond-voor-grond. Dit is becijferd op € 15 mln extra middelen. Tegenover hogere opbrengsten staan ook hogere kosten van nog voor de natuuropgave te verwerven grond.

Naast de verkopen heeft OGZ ook nog enkele strategische aankopen in 2016 gedaan voor een bedrag van € 3,2 mln. Het zijn gronden die naar verwachting ingezet zullen worden bij kavelruil situaties.

In het kader van het uittreden van de provincie uit de recreatieschappen zijn nog enkele provinciale gronden binnen de begrenzing van de recreatieschappen aan de recreatieschappen of de rechtsopvolgers van de recreatieschappen.

Monitor Grond-voor-Grond

Eind 2016 is de Grondprijsmonitor 2016 opgesteld. Deze monitor heeft tot doel te beoordelen of de provincie haar grond-voor-grond gronden marktconform verkoopt en tevens de agrarische grondmarkt in Zuid-Holland niet verstoort. Ten behoeve van deze monitor heeft de provincie de relevante data vanaf 2013 met betrekking tot de aan- en verkoop transacties binnen het agrarische gebied van Zuid-Holland betrokken van het kadaster. Vervolgens heeft een analyse plaatsgevonden tussen het gemiddelde prijsniveau van de transacties tussen derden en de agrarische transacties waarbij de provincie betrokken is geweest. Voor gebieden waar de provincie op jaarbasis een marktaandeel heeft (in omvang van het aantal transacties) van minder dan 10% zijn de transacties in de analyse buiten beschouwing gelaten.

Op basis van deze uitgevoerde analyse blijkt dat het gemiddelde prijsniveau van de transacties waar de provincie betrokken bij is geweest niet veel afwijkt van het gemiddelde prijsniveau bij de overige transacties. Tevens blijkt dat in de gebieden waar de provincie een marktaandeel heeft van > 10% het prijsniveau eveneens niet sterk afwijkt. Op basis hiervan is geconcludeerd dat de provincie marktconform handelt en de grondmarkt niet verstoort. De Grondprijsmonitor 2016 is begin 2017 ter informatie aan GS aangeboden.

Beheer grond-voor-grond en groene grond

In 2016 heeft Gedeputeerde Staten het handelingskader pacht vastgesteld. Met dit handelingskader zijn de spelregels voor toewijzing van geliberaliseerde pacht nader uitgewerkt. Tevens is invulling gegeven aan het beginsel van waardebehoud, door toewijzing van pacht te verbinden aan de toegestane teelt. Door wisseling van teelt behoudt de grond zijn agrarische waarde. Verder is tegemoet gekomen aan de wensen van de pachters om de gronden twee maanden eerder toe te wijzen. De provincie heeft circa 217 pachtcontracten in geliberaliseerde pacht uitgegeven. De verpachte gronden liggen overwegend in gebied dat in het kader van Grond-voor-Grond in de komende jaren op de markt zal worden gezet. Voor gronden binnen de beleidsbegrenzing wordt rekening gehouden met de toekomstige bestemming en inrichting van het gebied door beperkende pachtvoorwaarden. In 2016 is een netto opbrengst gegenereerd van € 1 mln.

Verkoop provinciale recreatiegebieden (PRG)

De provincie is voornemens alle provinciale recreatiegebieden te verkopen en in beheer over te dragen. Provinciale recreatiegebieden zijn gebieden die niet onder het beheer van een recreatieschap vallen, maar rechtstreeks in beheer en eigendom zijn van de provincie. Deze worden eerst aan de gemeente aangeboden en, indien de gemeente niet geïnteresseerd is, middels een biedingsprocedure (natuurverkoop) op de markt gezet. In 2016 is het provinciale recreatiegebied Zwetheul overgedragen aan het recreatieschap Midden-Delfland. Daarnaast is voor de volgende PRG's via openbare verkoop de overdracht gerealiseerd: Elzenweg, Kraaijenbos, Kade N214, Zijdebrug, Achterdijkse Kade, Visplaats Alblas en Oud Alblas.

Overdracht van provinciaal eigendom in recreatieschapsgebieden

De provincie wil uit de provinciale recreatieschappen treden. In de regel is het bij een recreatieschap in beheer zijnde gebied ook in eigendom (of erfpacht) bij het recreatieschap. Gebleken is dat beheergrens en provinciaal

eigendom niet altijd overeenkomen. Inmiddels is dit voor 6 schappen gecorrigeerd door overdracht van provinciaal eigendom aan de schappen. Voor twee schappen moet eigendomsoverdracht nog geëffectueerd worden.

Verkoop / overdracht van gebieden in kader Recreatie om de Stad (RodS)

In 2016 is verder uitvoering gegeven aan de bestuurlijke afspraak dat de RodS-opgave door de gebiedspartijen wordt gerealiseerd. Dit betekent dat het eigendom, inrichting (waar nodig) en beheer wordt overgedragen aan gemeenten en waterschappen. De volgende RodS-gebieden zijn in 2016 overgedragen:

- Nieuwe Dordtse Biesbosch aan de gemeente Dordrecht;
- Nieuwe Driemanspolder aan het Hoogheemraadschap van Rijnland;
- Waalbos aan de gemeente Ridderkerk;
- Groenzoom aan de gemeenten Langsingerland en Pijnacker-Nootdorp;
Zwethzone aan gemeente Midden Delfland
- Donkse Velden aan het recreatieschap IJsselmonde.

In 2017 wordt de overdracht afgerond.

Gebiedsprocessen

750 ha PMR (project Buitenland van Rhooon)

Naast de realisatie van de Tweede Maasvlakte heeft het convenant Project Mainport Rotterdam (PMR) de doelstelling om het leefklimaat rond Rotterdam te versterken door de realisatie van 750 ha groene recreatie- en natuurgebieden. In dat kader is de provincie verantwoordelijk voor het Buitenland van Rhooon, als onderdeel van het PMR, dat in zijn geheel een rijksopgave is. Het Buitenland van Rhooon is circa 600 ha groot. Na de eerdere aanbeveling van dhr. Veerman voor een meer open proces en te streven naar een gebiedscoöperatie voor de verwezenlijking van dit doel, hebben externe deskundigen onder leiding van dhr. Verdaas de mogelijkheden en het draagvlak voor een dergelijke aanpak verder verkend. De resultaten van de verkenning zijn besproken met het Rijk, en gekozen is voor uitvoering conform de geadviseerde lijn.

Grondeigenaren kunnen er ook voor kiezen hun bedrijf elders voort te zetten en in onderhandeling te gaan met de provincie over aankoop. Dit heeft in 2016 geleid tot de aankoop van 46 ha grond voor in totaal € 3,8 mln.

Krimpenerwaard: zelfrealisatie en duurzaam beheer als realisatiestrategie

De Krimpenerwaard is één van de grootste natuur- en wateropgaven binnen de provincie. Het gebied en het nagestreefde natuurdoeltype leent zich uitstekend voor een combinatie van ondernemen en realiseren en beheren van de natuur. Een aantal agrarische ondernemers zijn geïnteresseerd. Daarom heeft de Stuurgroep Krimpenerwaard gekozen voor zelfrealisatie als eerste strategie om de ambitie te verwezenlijken en de provincie gevraagd om deze oplossing mogelijk te maken. Hiervoor heeft de provincie de instrumentenkoffer ontwikkeld. De instrumentenkoffer faciliteert ondernemers om hun bedrijf aan te passen, zodat er sprake is van een bijdrage aan de natuurdoelen en een gezonde bedrijfsvoering. De provincie helpt de stuurgroep om deze aanpak in praktijk te brengen. Bij welslagen van deze aanpak komt de inrichting en beheer van een groot deel van dit gebied in handen van meerdere ondernemers. Het is noodzakelijk dat deze ondernemers hun aanpak onderling afstemmen in een gebiedscoöperatie, waarmee een robuust natuurbeheer geborgd is (duurzaam beheer). Deze nieuwe realisatiestrategie betreft lokale ondernemers bij de opgave en draagt bij aan meer draagvlak. Het is verre van vrijblijvend. Zelfrealisatie heeft ingrijpende gevolgen voor de bedrijfsvoering en daarom is ook gekozen voor intensieve begeleiding van ondernemers die hiervoor kiezen. Maar het is ook geen vrijblijvende keuze. Met ondernemers die niet kiezen voor zelfrealisatie zal worden onderhandeld worden over aankoop, beëindiging of verplaatsing van hun bedrijf. In 2016 zijn de eerste verkennende gesprekken met ondernemers gevoerd. De verwachting is dat dit in 2017 leidt tot intentie- en uitvoeringsovereenkomsten.

Beheer en verkoop van verspreid bezit

De provincie beschikt over verspreide eigendommen die kunnen worden verkocht als ze geen nut meer hebben voor de provinciale dienst én niet van strategisch belang zijn met het oog op gebiedsontwikkeling. Veelal betreft het kleinere stukjes grond die alleen interessant zijn voor eigenaren van aangrenzende percelen. Daarom is gekozen voor een vraaggericht verkoopbeleid. Zodra een eigenaar van een aangrenzend perceel belangstelling toont voor een perceel wordt bekeken of verkoop mogelijk is en onder welke voorwaarden tot verkoop kan worden overgegaan. In 2016 hebben 18 verkoop-transacties met betrekking tot verspreid bezit plaatsgevonden. Dit leverde een baat op van € 0,2 mln. Voor zover verkoop niet mogelijk of opportuun is, verhuurt of verpacht de provincie vastgoed. De opbrengsten daaruit bedroegen in 2016 circa € 0,3 mln.

Verder is voor het project Gouda Zuiderijseldijk in 2016 € 0,8 mln aan gronden verkocht.

In 2016 is gestart met een planmatige uitvoering van de Wet Herverdeling Wegen. Dit betekent dat het eigendom van wegen, die reeds beheerd worden door gemeenten, ook daadwerkelijk worden overgedragen. Inmiddels is de provincie in gesprek met 8 gemeenten om de overdracht te realiseren.

Verkoop van voormalige steunpunten en dienstwoningen

Het aantal steunpunten van de Dienst Beheer Infrastructuur wordt verminderd. Hierdoor komen onroerende zaken vrij die op de markt worden gebracht. De meeste zijn inmiddels verkocht. In 2016 is het steunpunt Haastrecht verkocht (€ 0,2 mln) en is het steunpunt DBI Hellevoetsluis (terug)gekocht (€ 0,3 mln). De provincie heeft nog drie dienstwoningen in eigendom, die verkocht worden op het moment dat de woningen vrij van huur zijn.

Paragraaf Subsidies

1. Inleiding

Op basis van een wettelijk voorschrift wordt geregeld waarvoor subsidie wordt verstrekt. Hiertoe hebben Provinciale Staten de Algemene subsidieverordening Zuid-Holland 2013 (Asv) op 12 december 2012 vastgesteld. Op 1 juli 2013 is deze in werking getreden. Ruim twee jaar na de inwerkingtreding van de Algemene subsidieverordening Zuid-Holland 2013 (Asv) is deze op 23 maart 2016 op een aantal punten licht gewijzigd.

Subsidies 2016 en het Uniform Subsidie Kader (USK)

In de Asv zijn de uitgangspunten van het Uniform Subsidie Kader (USK) opgenomen. Deze betreffen:

Uitgangspunten Uniform Subsidie Kader		
1	Uitvoerings- en verantwoordingsarrangementen: proportionaliteit en sturing op prestaties	
	<i>Maatregel</i>	<i>Hoogte subsidiebedrag</i>
	Arrangement 1	Tot € 25.000
	Arrangement 2	Vanaf € 25.000 tot € 125.000
	Arrangement 3	Vanaf € 125.000
2	Uniformering en vereenvoudiging van begrippen en subsidieprocessen	
3	Het opzetten en uitvoeren van een beleid om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen: verantwoord vertrouwen	

Voor de subsidieregelingen, die in de tabel boekjaar- en projectsubsidies 2016 zijn opgenomen zijn regels vastgesteld en is het USK van toepassing. Daar waar Europese financiering van subsidies dan wel staatssteun aan de orde is, die niet verleend kan worden onder de de-minimisvrijstellingsverordening, is het USK niet van toepassing. Voor deze subsidies < € 125.000 dient naast verantwoording over de prestaties ook verantwoording over de kosten plaats te vinden.

Via deze arrangementensystematiek wordt een (verdere) vermindering van de administratieve lasten in het hele subsidieproces (dat bestaat uit de stappen aanvraag-verlening-uitvoering-verantwoording-vaststelling) bereikt door in ieder geval in twee van de drie arrangementen, processtappen van het subsidieproces minder zwaar in te vullen.

In de praktijk zien wij nu hoe de subsidieverstrekkings over 2016 op basis van de arrangementensystematiek zijn verlopen. Hier komt het onderstaande beeld uit naar voren:

Toepassing arrangementen

Arrangement	Verleende Aantal	beschikkingen % t.o.v. totaal	Verleende Bedrag	subsidies (€) % t.o.v. totaal	
0	Geen arrangement	201	34,1%	63.475.232	37,8%
1	€ 0 - € 24.999	150	25,4%	3.133.506	1,8%
2	€ 25.000 - € 124.999	145	24,6%	8.039.404	4,8%
3	€ 125.000 of meer	94	15,9%	93.489.963	55,6%
Totaal		590	100,0%	168.138.104	100,0%

Ter toelichting op bovenstaande tabel dient het volgende:

- De gepresenteerde cijfers in de bovenstaande tabel betreffen verleende subsidies die binnen de provinciale organisatie zijn afgewikkeld. Over de verleende subsidies die door externe bureaus voor de provincie zijn afgedaan bestaat dit inzicht niet, omdat deze organisaties over andere subsidiesystemen beschikken dan de PZH. Deze kunnen niet op dezelfde wijze rapporteren.
- Geen arrangement: voor subsidieverleningen, waarbij specifieke uitkeringen (o.a. gedeeltelijk voor de Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer), de uitkering uit het Provinciefonds voor de Programma Impuls Omgevingsveiligheid 2015-2018 of Europese subsidies dan wel specifiek staatssteun-vrijstellingen aan de orde zijn, geldt de arrangementsystematiek niet. Het betreft hier financieel gezien 37,8% van de verleende subsidies. Net als voor arrangement 3 geldt dat deze subsidies op basis van een inhoudelijke en een financiële verantwoording worden vastgesteld.
- De subsidies die onder de arrangementen 1 en 2 zijn verleend, beslaan 50 % van het totaal aantal verleende subsidies, maar beslaan vanuit financieel opzicht slechts 6,6 % van het verleende bedrag. De verminderde controle op deze subsidies is hiermee in ieder geval proportioneel. Het financiële risico dat we over deze subsidies lopen is door de genomen beheersmaatregelen en het lage volume klein tot zeer klein te noemen. Naast de strengere controle op de begroting aan de voorkant en de steekproefsgewijze controle aan de achterkant, worden deze subsidies ook op behaalde prestaties beoordeeld. Vallen de prestaties lager uit, dan wordt er ook lager vastgesteld.
- De subsidies die onder arrangement 3 zijn verleend, beslaan 15,9 % van het totaal aantal verleende subsidies en dit betreft financieel gezien 55,6 % van de verleende subsidies.

2. Verantwoording benutting subsidieplafonds

In overeenstemming met de toepassing van de Asv en in relatie met de subsidieregelingen, die door het college zijn vastgesteld, wordt in de volgende tabellen verantwoording afgelegd over de benutting van de subsidieplafonds. In de tabellen is per subsidieregeling een plafondbedrag opgenomen, dat bij de Begroting 2016 is vastgesteld en zo nodig tussentijds is bijgesteld. Indien er sprake is van een significante over- of onderschrijding van een plafond is onderaan de betreffende tabel een toelichting opgenomen.

In deze paragraaf wordt eveneens over de verleende project- en boekjaarsubsidies waarvoor geen subsidieplafonds zijn vastgesteld en de begrotingssubsidies verantwoording afgelegd. Daarnaast doen wij verslag over de verleende incidentele subsidies. De informatie is gebaseerd op de uitvoering van motie 301: het openbaar subsidieregister. Dit openbaar subsidieregister wordt sinds juni 2012 op de website van de provincie gepubliceerd. Het openbaar subsidieregister geeft inzicht in de verleende subsidies. De financiële gevolgen van de subsidieverlening kunnen zich over meerdere jaren uitstrekken.

Via de publicatie van het openbaar subsidieregister op de website vindt er een specificatie plaats van de aanvragers, de naam van de subsidieregeling en het toegekende subsidiebedrag.

2.1 Tabel project- en boekjaarsubsidies 2016 waarvoor wel subsidieplafonds werden vastgesteld

Ter toelichting vooraf: in het aantal ontvangen aanvragen in de onderstaande tabel kunnen aanvragen begrepen zijn die door de aanvrager later zijn ingetrokken of buiten behandeling gesteld zijn. Hiervoor is geen afzonderlijke kolom in de tabel opgenomen. In die gevallen komt het totaal van het aantal verleende, geweigerde en onderhanden subsidies niet overeen met het totaal aantal ontvangen aanvragen. Dit geldt tevens voor de opgenomen bedragen in €.

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2016	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.21		Subsidieregeling Natuur-en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2013	1.5	300.000	0	0	0	0	0	0	0	0	300.000
1.6.36		Subsidieregeling Restauratie van Rijksmonumenten 2013	3.6	3.584.179	47	9.265.045	25	3.536.047	7	2.015.523	3	318.561	48.132
1.6.40		Subsidieregeling Herstructurering Ontwikkeling Bedrijventerreinen Maritieme Clusters en Cluster Transport en Logistiek	3.1	4.687.767	1	4.700.000	1	4.687.767	0	0	0	0	0
1.6.42		Subsidieregeling Erfgoedlijnen	3.6	4.256.548	78	4.367.835	76	4.186.815	0	0	0	0	69.733
1.6.45		Subsidieregeling reizigersplatforms Zuid-Holland	2.3	80.000	3	80.000	3	80.000	0	0	0	0	0
1.6.46		Subsidieregeling molens Zuid-Holland 2013											
	2	Draaipremies	3.6	100.000	67	83.535	67	83.535	0	0	0	0	16.465
	3	Instandhouding	3.6	200.000	1	24.540	1	24.540	0	0	0	0	175.460
	4	Groot onderhoud	3.6	200.000	23	698.213	6	200.000	17	484.724	0	0	0
1.6.47		Subsidieregeling planvorming bedrijventerreinen en greenports Zuid-Holland											
	2	Planvorming bedrijventerreinen	3.1	500.000	71	739.494	14	121.937	0	0	54	591.557	378.063
1.6.53		Subsidieregeling cultuurnetwerkers Zuid-Holland 2013	3.6	176.000	8	176.000	8	176.000	0	0	0	0	0
1.6.58		Subsidieregeling R-net Zuid Holland											
		Programma HOV corridor Leiden-Leiderdorp	2.2	0	1	80.000	0	0	0	0	1	80.000	0
		Programma HOV corridor Leiden-Zoetermeer	2.2	11.500.000	0	0	0	0	0	0	1	0	11.500.000
		Programma HOV corridor	2.2	21.571.979	5	1.465.797	2	809.855	0	0	3	655.942	20.762.124

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2016	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.59		Noordwijk-Schiphol Uitvoeringsregeling Groen (URG) Zuid-Holland 2014											
	2.1	Integrale groenprojecten	1.5	10.000.000	6	3.981.236	5	3.932.361	1	199.175	0	0	6.067.639
	2.2	Projectverkenningen	1.5	500.000	4	115.838	4	115.838	0	0	0	0	384.163
	2.3	Pilots	1.5	400.000	5	287.149	4	202.570	0	0	1	84.579	197.430
	3.1	Boekjaarsubsidies voet- en fietsveren met een regionale functie	1.5	69.000	4	68.349	3	60.000	0	0	1	8.349	9.000
	3.2	Projectsubsidie agrarische structuurversterking voor de grondgebonden landbouw	1.5	500.000	3	409.313	1	63.125	0	0	2	346.188	436.875
	3.3	Projectsubsidie soortenbeleid leefgebied en maatregelen verbetering natuurwaarden	1.5	180.000	2	25.000	2	25.000	0	0	0	0	155.000
	3.4	Art 44 lid b boerenlandpaden	1.5	180.000	1	6.993	1	6.993	0	0	0	0	173.007
		Art 44 lid d,e,f,k en l basisroutenetwerk	1.5	1.000.000	1	30.000	1	30.000	0	0	0	0	970.000
		Art 44 lid h wandelroutenetwerk	1.5	1.500.000	10	823.564	10	823.564	0	0	0	0	676.436
		Art 44 lid j recreatief basisroutenetwerk	1.5	500.000	0	0	0	0	0	0	0	0	500.000
	3.4.2	Verbetering van het landelijk netwerk voor de recreatietoervaart	1.5	600.000	2	107.180	2	107.180	0	0	0	0	492.820
	3.4.3	Het realiseren van Toeristische Overstap Punten (TOP's)	1.5	150.000	3	60.000	3	60.000	0	0	0	0	90.000
	3.5	Projectsubsidie voor aanleg en herstel van landschapselementen	1.5	250.000	3	162.135	2	6.942	2	134.448	1	18.900	243.058
	3.7	Projectsubsidie innovatie in afzetketens voor de grondgebonden landbouw	1.5	500.000	3	294.639	3	294.639	0	0	0	0	205.361

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2016	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
	3.9	Projectsubsidie groenparticipatie	1.5	1.395.000	23	1.005.127	22	971.127	0	0	1	34.000	423.873
	3.10	Projectsubsidie kwaliteitsimpuls bestaande groengebieden	1.5	7.207.905	22	9.899.801	16	5.932.986	2	2.237.500	1	931.483	1.274.920
	3.11	Projectsubsidies ecologische verbindingen	1.5	1.500.000	0	0	0	0	0	0	0	0	1.500.000
	4.1 art 10	Projectsubsidie ingevolge artikel 10 Natuurbeschermingswet 1998	1.5	135.000	4	94.061	2	63.251	0	0	2	30.810	71.749
	4.2	Projectsubsidie voor het onderhoud van landschapselementen	1.5	325.000	15	54.847	9	36.984	5	4.774	0	0	288.016
1.6.62		Regionale netwerken topsectoren Zuid Holland	3.4	1.500.000	3	700.000	2	500.000	0	0	1	200.000	1.000.000
1.6.63		Bevorderen intergemeentelijke samenwerking Zuid Holland 2015	4.1	250.000	7	285.934	6	235.934	0	0	1	50.000	14.066
1.6.64		Cofinanciering EFRO		9.616.851	7	808.419	6	676.532	0	0	1	131.887	8.940.319
1.6.65		MKB Innovatiestimulering topsectoren Zuid Holland											
	2 en 3	Innovatieprojecten en haalbaarheidsprojecten	3.4	2.563.200	242	10.025.416	64	2.709.120	178	7.299.626	0	0	-145.920
	4 en 5	R&D samenwerkingsprojecten klein en groot	3.4	5.980.800	91	16.689.050	36	5.980.800	51	9.636.164	0	0	0
1.6.67		Subsidieregeling Asbest eraf, zonnepanelen erop	3.5	750.000	117	493.856	104	445.568	13	33.864	3	0	304.432
1.6.68		Subsidieregeling Natuur-en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2016	1.5	37.165.000	10	34.799.839	10	36.202.014	0	0	0	0	962.986
1.6.69		Uitvoeringsregeling Plattelands Ontwikkelingsprogramma 2014-2020 Zuid-Holland Leaders	1.5	1.120.000	2	1.061.250	2	1.016.390	0	0	0	0	103.610

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2016	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.69		Uitvoeringsregeling Plattelands Ontwikkelingsprogramma 2014-2020 Zuid-Holland jonge landbouwers	1.5	780.000	46	802.170	40	665.700	6	117.879	0	0	114.300
1.6.70		Subsidieregeling Mobiliteit Zuid-Holland											
	2 t/m 10	Paragrafen 2 t/m 10 samen	2.2	97.282.000	118	129.295.167	105	87.369.167	5	196.567	0	0	9.912.739
	11	Gedragsbeïnvloeding	2.1	560.000	6	560.000	6	552.499	0	0	0	0	7.501
	12	Veerprojecten	2.1	12.000.000	0	0	0	0	0	0	0	0	12.000.000
	13	Veerinfrastructuur	2.1	1.350.205	0	0	0	0	0	0	0	0	1.350.205
1.6.71		Subsidieregeling opruiming drugsafval Zuid-Holland 2016	1.6	21.722	2	7.157	2	7.157	0	0	0	0	14.565
1.6.72		Subsidieregeling programmafinanciering lokale luchtkwaliteitsmaatregelen Zuid-Holland 2016	1.6	350.000	6	350.000	4	271.000	0	0	2	79.000	79.000
1.6.73		Subsidieregeling publieksbereik archeologie Zuid-Holland	3.6	200.000	15	239.998	13	199.998	1	20.000	0	0	2
1.6.76		Subsidieregeling gebiedsprogramma's groen Zuid-Holland 2016	1.5	25.215.000	11	29.250.000	11	24.596.466	0	0	0	0	618.534
		Totalen		270.753.156	1099	264.473.947	704	188.067.495	288	22.380.244	76	3.561.256	82.685.663

Toelichting op de afwijking van de subsidieplafonds 2016

Hier onder worden grote (> € 0,1 mln) onderschrijdingen van de subsidieplafonds toegelicht.

2.2 Onderschrijdingen

In onderstaande tabel zijn de minder of geen aanvragen met een X aangegeven. Bij andere oorzaken wordt een nadere toelichting gegeven.

Subsidie-regeling nr	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.21		Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2013	X	
1.6.36		Subsidieregeling Restauratie van Rijksmonumenten 2013		Wegens gegrond verklaring van twee bezwaren zal het subsidieplafond overschreden worden met een bedrag van maximaal € 187.367.
1.6.46		Subsidieregeling molens Zuid-Holland		
	3	Instandhouding	X	
1.6.47		Subsidieregeling planvorming bedrijventerreinen en greenports Zuid-Holland		
	2	Planvorming bedrijventerreinen		De aanvraagperiode liep op 31 december 2016 af en er zijn 54 aanvragen in behandeling voor een bedrag van € 591.557. De verwachting is dat het subsidieplafond in zijn geheel zal worden gebruikt.
1.6.59	alle	Uitvoeringsregeling Groen (URG) Zuid-Holland 2014	X	Aan de ene kant liep de aanvraagperiode van de subsidieregeling ten einde (1 juni 2016) en anderszins was men in afwachting van de nieuwe subsidieregeling gebiedsprogramma's Groen Zuid-Holland 2016 (SGG) en de nieuwe subsidieregeling Groen Zuid-Holland 2016 (SRG).
1.6.62		Subsidieregeling Regionale netwerken topsectoren Zuid Holland	X	
1.6.64		Cofinanciering EFRO		Het aantal aanvragen is lager dan verwacht. De deelplafonds voor deze subsidieregeling betreffen plafonds tot en met 2020. Voor 2016 is hiervan € 676.532 verstrekt. De rest van deze deelplafonds gaan over naar de volgende jaren.
1.6.65		MKB innovatiestimulering topsectoren Zuid-Holland (MIT)		Er zijn bezwaren ingediend tegen de weigeringen. De subsidieaanvragers zijn in het gelijk gesteld en de subsidies zijn alsnog verleend en dat is de reden dat het subsidie plafond met €145.920 is overschreden.
1.6.67		Subsidieregeling Asbest eraf Zonnepanelen erop	x	
1.6.68		Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer 2016		Het betreft een meerjarensubsidie voor 2016-2022. Tot nu toe zijn 10 aanvragen gehonoreerd voor een bedrag van € 36.202.014. Het restant van € 962.986 gaat over naar de volgende jaren.
1.6.69		Uitvoeringsregeling Plattelands Ontwikkelingsprogramma 2014-2020 Zuid-Holland Leaders		De projecten worden uitgevoerd met 2 partijen die een begroting in moeten dienen welke voldeed aan strikte Europese eisen. Indien niet is voldaan wordt er lager beschikt dan aangevraagd. Er is € 1.061.250 aangevraagd waarvan € 1.016.390 is verleend.
1.6.69		Uitvoeringsregeling Plattelands Ontwikkelingsprogramma 2014-2020 Zuid-Holland Jonge		De projecten worden uitgevoerd met 2 partijen die een begroting in moeten dienen welke voldeed aan strikte Europese eisen. Indien niet is voldaan wordt er lager beschikt dan aangevraagd.

Subsidie-regeling nr	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
		Landbouwers		Er is € 802.170 aangevraagd en € 665.700 is verleend.
1.6.70		Subsidieregeling Mobiliteit Zuid-Holland		De deelplafonds voor § 12 veerprojecten en § 13 veerinfrastructuur betreft meerjaren subsidies en in 2016 is geen subsidie aangevraagd. De deelplafonds gaan over naar de volgende jaren.

3. Tabel project- en boekaarsubsidies 2016 waarvoor geen subsidieplafonds werden vastgesteld

Er is voor een aantal subsidieregelingen geen subsidieplafond in 2016 vastgesteld. Deze subsidies zijn verleend conform wet- en regelgeving. Er bestond wel toereikend budget om deze subsidies te kunnen verlenen. In onderstaande tabel wordt hierover informatie verstrekt.

(Bedragen x € 1)

Subsidie-regeling nr	Par.	Titel van de regeling	Doel	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Onderhanden aanvragen	
				Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
1.6.49		Subsidieregeling Kwaliteitsnet goederenvervoer Zuid Holland 2013	2.2	2	7.031.720	1	5.843.643	1	1.188.077
1.6.52		Subsidieregeling fietsprojecten 2013 Zuid-Holland	2.2	7	5.304.800	5	3.320.800	2	198.400
1.6.66		Subsidieregeling Natuurcompensatie Zuid-Holland	1.5	3	382.392	3	382.392	0	0
		Totalen		12	12.718.912	9	9.546.835	3	1.386.4770

4. Tabel begrotingssubsidies 2016

In de tabel worden overschrijdingen en onderschrijdingen van hoger dan € 10.000 ten opzichte van de subsidieplafonds toegelicht.

(Bedragen x € 1)

Progr.	Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2015	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
1	1.1	Gemeente Westland (toezichthouders en reddingsbrigade zandmotor)	197.228	114.565	82.663	minder aangevraagd
1	1.1	Gemeente Den Haag (strand en zwemveiligheid zandmotor)	143.970	143.494	476	
1	1.3	Waterschap Rivierenland (samenwerkingsovereenkomst Water en Groen)	5.630.250	5.630.250	0	
1	1.4	Consulentschap IVN Zuid-Holland	330.110	330.110	0	
1	1.4	Samenwerkingsorgaan Hoeksche Waard	145.000	145.000	0	
1	1.4	Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard	2.722.796	2.722.795	1	
1	1.4	Staatsbosbeheer	1.500.000	1.403.477	96.523	minder aangevraagd
1	1.4	Gemeente Nieuwkoop Paradijsweg	47.458	47.458	0	
1	1.5	Gemeente Midden Delfland	410.000	410.000	0	

Progr.	Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2015	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
1	1.5	Recreatieschap Midden Delfland	972.250	972.250	0	
1	1.5	Agrarische Natuurvereniging Vockestaert	16.153	16.153	0	
1	1.5	Faunabeheereenheid Zuid Holland	300.000	300.000	0	
1	1.5	Waterschap Hollandse Delta (akkerrandenbeheer en bodemdiversiteit)	0			
1	1.5	Coöperatie Hoeve Biesland BA	139.422	118.631	20.791	minder aangevraagd
1	1.5	Coöperatie Collectief Hoekse Waard	85.940	85.940	0	
1	1.5	Coöperatie Collectief Alblasserwaard Vijfheerenlanden	570.000	570.000	0	
1	1.5	Coöperatie Collectief de Groene Klaver	129.225	129.225	0	
1	1.5	Coöperatie Collectief Hollandse Venen	100.000	100.000	0	
1	1.5	Coöperatie Collectief Krimpenerwaard	64.000	64.000	0	
1	1.5	Coöperatie Collectief Midden-Delfland	94.500	94.500	0	
1	1.5	Coöperatie Collectief Rijn & Gouwe Wiericke	120.000	120.000	0	
1	1.5	Coöperatie Collectief Zuid-Hollandse eilanden	41.602	41.602	0	
2	2.2	Metropoolregio Rotterdam Den Haag maatregelen beter benutten	836.000	836.000	0	
2	2.2	Fietsersbond	42.731	42.731	0	
2	2.2	Arriva NL (sociale veiligheid)	167.800	137.500	30.300	minder aangevraagd
2	2.2	Rijkswaterstaat (Sandelingenknoop)	0			
2	2.2	Rijkswaterstaat (Spitsstroken A15)	3.350.000	0	3.350.000	geen aanvraag ontvangen
2	2.2	Alphen aan den Rijn hefbrug Boskoop	244.500	0	244.500	geen aanvraag ontvangen
2	2.2	Waddinxveen hefbrug Waddinxveen	250.000	250.000	0	
2	2.2	Connexion Water (veerdienst Maassluis-Rozenburg)	89.632	89.632	0	
2	2.2	Gemeente Gorinchem (uitvoering verennetwerk)	169.711	169.711	0	
2	2.4	Natuur- en Milieufederatie Zuid Holland	0			
3	3.1	Innovation Quarter (voorheen ROM Zuidvleugel)	1.500.000	1.200.000	300.000	minder aangevraagd
3	3.1	Stichting Biobased Delta	216.000	166.980	49.020	minder aangevraagd
3	3.6	Erfgoedhuis Zuid-Holland	1.675.273	1.675.273	0	
3	3.6	Stichting Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland	203.700	203.700	0	
3	3.6	Kunstgebouw	1.222.200	1.222.200	0	
3	3.6	Zuid-Hollandse Popunie	127.313	127.313	0	
3	3.6	Stichting Restauratie Opleidingsprojecten Zuid West	20.370	20.000	370	
3	3.6	S.E.O.P.	30.555	30.555	0	
3	3.6	Bevrijdingsfestival	23.648	23.648	0	
4	4.2	Stichting Tympan Instituut	1.675.040	1.675.040	0	
4	4.2	Stichting Zorgbelang Zuid-Holland	2.387.193	2.387.193	0	
4	4.2	Stichting JSO	5.868.308	4.000.000	1.868.308	minder aangevraagd
4	4.2	Probiblio	5.092.640	5.092.640	0	
		Totalen	38.952.518	32.909.566	6.042.952	

5. Tabel incidentele subsidies 2016

Naast project-boekjaar- en begrotingssubsidies werden er ook incidentele subsidies verleend. Deze subsidies lopen in principe over de relevante programma's in de begroting. Subsidieplafonds zijn daarvoor niet aan de orde. Een specificatie van de verleende incidentele subsidies is te vinden in het Openbaar Subsidieregister 2016.

(Bedragen x € 1)

Subsidie-regeling nr.	Titel van de regeling	Doel	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies	
			Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
1.6.50	Algemene subsidieverordening	Diverse	18	1.613.878	8	1.286.329

6. Relatie Uniform Subsidie Kader (USK) tot het beleid Misbruik & Oneigenlijk gebruik (M&O)

Zowel uit de IPO-evaluatie van het USK als uit de Zuid-Hollandse evaluatie (besproken in de Statencommissie B&M van 16 maart 2016), beide uitgevoerd door Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn Advocaten (Pels), is voor alle provincies gebleken dat nog niet alle controlemechanismen van het USK volledig waren geïmplementeerd. Voor Zuid-Holland betrof dit meer specifiek de naleving van de meldingsplicht en het beleid ter voorkoming van misbruik en oneigenlijk gebruik bij subsidieverstrekking (M&O-beleid). Aan de hand van door Pels gedane aanbevelingen en op basis van eigen onderzoek (onder andere bij het ministerie van volksgezondheid, Welzijn en Sport) is de Asv op dit punt aangepast. Het M&O-beleid is herzien en opnieuw vastgesteld tezamen met een beleidsregel waarin onder andere consequenties worden verbonden aan het niet-naleven van de meldingsplicht. Met het IPO zijn afspraken gemaakt om over 2 jaar een eindevaluatie op te stellen.

De ervaringen met handhaving / (steekproef)controle van de onder de vereenvoudigde verantwoordingsarrangementen verleende subsidies, leveren vooralsnog het beeld op dat er geen sprake is van misbruik of significant oneigenlijk gebruik.

Paragraaf EU-subsidies

Inleiding

De beleidsdoelen van de provincie kunnen mede worden vormgegeven met steun vanuit Europese subsidieprogramma's. Daarom wordt ingezet op maximale benutting van middelen die beschikbaar zijn via Europese programma's om provinciale doelen te realiseren.

Er bestaan verschillende Europese subsidieprogramma's voor de lopende Europese begrotingsperiode 2014-2020 die mogelijkheden bieden voor projecten op het grondgebied van Zuid-Holland. De uitdaging is deze mogelijkheden samen met partners binnen de provincie te verzilveren. De provincie speelt hierbij een actieve, sturende rol. Binnen diverse programma's heeft de provincie een rol in de besluitvorming over de toekenning van subsidies. Deze paragraaf biedt een overzicht van de middelen in de verschillende Europese subsidieprogramma's.

Europese subsidieprogramma's periode 2014-2020 (bedragen x € 1 mln)	
Kansen voor West II (EFRO)	33,8
Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3)	53,5
Interreg / Overig	32,7
Totaal	120,0

Realisatie

In de eerste jaren van de lopende periode ligt de focus op het verlenen van de beschikbare middelen voor voldoende projecten om uiteindelijk 100% van het beschikbare budget te benutten. In 2016 lag de nadruk daar ook nog op. Vanaf volgend jaar schuift de focus geleidelijk naar het monitoren van de voortgang van de projecten en de benutting (en uitputting) van de voor Zuid-Holland beschikbare budgetten. Dit staat ook in directe relatie tot prestatie-indicator 4.1.7.1 in programma 4 van de begroting: het bedrag (€ 120 mln) dat is benut binnen EU subsidieprogramma's (Kansen voor West II, POP3, Interreg en overige) in de periode 2014-2023. Aan het einde van de programmaperiode in 2023 moet dus de volledige **120 mln** zijn gerealiseerd en verantwoord.

Hieronder staan per programma de subsidieverleningen tot aan 2016 om een indicatie te geven van de voortgang.

Rol provincie

De provincie is op drie manieren betrokken bij projecten: door zelf te participeren in een project als eindverantwoordelijke of als partner; door het verlenen van cofinanciering aan een project uit Zuid-Holland; door het begeleiden van projecten uit Zuid-Holland om succesvol gebruik te maken van de Europese subsidiemogelijkheden. Vanaf eind 2015 zijn de eerste Europese projecten binnen de lopende budgetperiode (2014-2020) in uitvoering gekomen. Deze projecten hebben een meerjarig karakter.

OP Kansen voor West (KvWII)

Binnen het Operationeel Programma Kansen voor West kunnen Europese subsidies worden aangevraagd door partijen binnen de vier Randstadprovincies voor projecten op het gebied van de kenniseconomie (Innovatie/Valorisatie MKB) en de koolstofarme economie. De provincie is actief betrokken bij de beoordeling en selectie van projecten die voor subsidie in aanmerking komen. Het bedrag van € 33,8 mln in de tabel hierboven is exclusief de middelen die voor de steden Den Haag en Rotterdam beschikbaar zijn.

Tot eind 2016 is voor een bedrag van € 25 mln EFRO-subsidie verleend. Dit betreft een vijftal projecten en een tweetal fondsen die door Innovation Quarter worden beheerd.

Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3)

De Europese subsidies voor plattelandsontwikkeling (POP3) worden ingezet binnen de kaders van het provinciale Uitvoeringsprogramma Groen en zijn gericht op bevordering van het agrarisch ondernemerschap (concurrentiekracht en innovatie), duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen (inclusief water) en goede conditie van het platteland (biodiversiteit, natuur en landschap). De verdeling van de Europese subsidie verloopt via de provinciale Uitvoeringsregeling POP3.

Tot eind 2016 is voor een bedrag van € 1,6 mln aan subsidie verleend (2 projecten). In 2016 zijn er voorts rond de 30 aanvragen ingediend waarover in 2017 besloten wordt.

Interreg

De provincie Zuid-Holland kan binnen vijf Interreg programma's projecten indienen (Interreg 2 Zeeën, Interreg Vlaanderen – Nederland, Interreg Noordzee, Interreg Noord-West Europa en Interreg Europe). Binnen de Interreg programma's kunnen Europese subsidies worden aangevraagd voor projecten waarin partijen uit meerdere landen 'grensoverschrijdend' samenwerken. De programma's werken met periodieke oproepen voor indiening van projectvoorstellen - een soort tenders waarbinnen projectaanvragen kunnen worden ingediend. De provincie heeft in alle Interreg programma's een adviserende rol bij de beoordeling van projecten. Daar waar relevant wordt projectdeelname als (lead)partner door de provincie zelf gestimuleerd.

Tot eind 2016 is voor zo'n € 12 mln in deze programma's verleend aan Zuid-Hollandse partijen, dan wel aan de provincie zelf, bij de projecten waarin zij deelneemt als partner. Tot nu toe is de provincie voor drie Interreg projecten partner en voor één project leadpartner.

Overige programma's

De provincie heeft als doelstelling om naast de gangbare programma's zoals EFRO, ook middelen te verwerven uit andere programma's, zoals Horizon 2020 en Life+. Zo is inmiddels het project Clinsh (Clean Inland Shipping) goedgekeurd binnen Life+ en is dit van start gegaan op 1 september 2016. Dit is een project waar PZH leadpartner is. De omvang van het project is € 8,5 mln. Hiervan is maximaal € 1,9 mln beschikbaar voor de kosten die de provincie zelf maakt.

Jaarrekening

1. Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

Exploitatie & Reserves (bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspron- kelijke Begroting 2016	Wijziging VJN	Wijziging NJN	Begroting 2016 na wijziging	Jaar- rekening 2016	Vergelijking Begroting 2016 na wijziging Rekening 2016
<i>Programma</i>							
1 Groen, Waterrijk en Schoon	193.209	232.823	6.050	651	239.524	224.990	14.533
2 Bereikbaar en Verbonden	315.089	316.969	5.199	17.830	339.999	293.222	46.777
3 Aantrekkelijk en Concurrerend	68.364	99.861	-1.288	-15.886	82.687	62.308	20.379
4 Bestuur en Samenleving	45.997	45.106	-210	-2.519	42.378	47.257	-4.880
5 Middelen	37.312	35.809	627	1.981	38.418	37.385	1.033
Totaal Lasten	659.972	730.568	10.378	2.058	743.005	665.162	77.843
<i>Programma</i>							
1 Groen, Waterrijk en Schoon	46.690	58.676	7.821	7.474	73.972	122.786	48.814
2 Bereikbaar en Verbonden	124.135	13.862	75.684	9.620	99.166	85.669	-13.496
3 Aantrekkelijk en Concurrerend	5.102	3.819	1.518	1.845	7.182	15.647	8.465
4 Bestuur en Samenleving	1.428	813	0	104	916	6.796	5.880
5 Middelen	529.035	602.199	4.347	5.718	612.265	615.156	2.891
Totaal Baten	706.391	679.369	89.370	24.762	793.501	846.054	52.553
Totaal saldo van baten en lasten	46.419	-51.199	78.992	22.703	50.496	180.892	130.396
<i>Programma</i>							
1 Groen, Waterrijk en Schoon	35.104	45.126	-2.980	-4.258	37.888	38.533	645
2 Bereikbaar en Verbonden	36.346	123.405	-67.701	35.810	91.514	73.842	-17.672
3 Aantrekkelijk en Concurrerend	23.489	25.502	7.571	-8.238	24.836	14.137	-10.699
4 Bestuur en Samenleving	1.100	464	0	0	464	464	0
5 Middelen	29.742	26.398	31.663	4.211	62.272	61.801	-472
Totaal Bijdrage uit reserve	125.781	220.896	-31.446	27.524	216.974	188.777	-28.197
<i>Programma</i>							
1 Groen, Waterrijk en Schoon	34.153	15.331	7.847	1.985	25.163	81.233	-56.071
2 Bereikbaar en Verbonden	64.608	142.215	16.094	28.957	187.267	189.450	-2.184
3 Aantrekkelijk en Concurrerend	26.806	8.644	23.605	7.799	40.048	45.493	-5.444
4 Bestuur en Samenleving	464	0	0	0	0	0	0
5 Middelen	8.330	3.507	0	11.485	14.993	18.523	-3.530
Totaal Storting in reserve	134.362	169.698	47.546	50.226	267.470	334.699	-67.229
Resultaat	37.838	-1	0	1	0	34.970	34.970

2. Toelichting begrotingswijzigingen

2.1 Programma 1

Voorjaarsnota

Bij voorjaarsnota zijn de lasten van dit programma met € 6,0 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

- € 0,3	<i>Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater</i> Bijstelling budget ILG als gevolg van subsidieverstrekking.
- € 4,6	<i>Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i> Beschikbaar stellen van € 1,4 mln voor UPG (n) en € 0,7 (n) participatie recreatieschappen vanuit beklemming jaarrekening 2015. Administratief technische wijzigingen in het kader van loonkosten en overhead € 2,4 mln (n).
+ € 2,1	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Bijstelling van in de uitvoering van het UPG en NNN van € 10,8 mln (v), aanpassing van de planning PMR van € 5,9 mln (n), aanpassing van de uitgaven IODS als gevolg van verschuiving bijdrage van derde van € 4,6 mln (v), hogere verwachte verkoopopbrengsten van grond-voor-grond NNN van € 3,4 mln (n) worden in OVP gestort, bijstelling van de planning van uitvoering van PAS/Natura 2000 en bestemming van beklemd resultaat van € 2,3 mln (n), bijstelling van de SNL/SKNL o.b.v. opgaven van het RVO voor € 1,6 mln (n).
- € 2,8	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Verhoging van de uitvoeringskosten Wabo met € 1,1 mln (n) voor hogere uitvoeringslasten, vertraging van gesubsidieerde uitvoering in het kader van de NSL van € 0,9 mln (n), voor de uitvoering van het programma Omgevingsbeleid wordt € 0,8 mln (n) extra ingezet.

Bij voorjaarsnota zijn de baten van dit programma met € 7,8 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 6,8	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Voor de uitvoering van de PMR en PAS/Natura 2000 worden voor € 8,8 mln (v) middelen aan de OVP onttrokken, voor de inzet in het UPG worden voor € 3,3 mln minder rijksmiddelen (OVP) ingezet, hogere grondopbrengsten grond-voor-grond van € 3,4 mln (v).
+ € 1,1	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Verhoging van de verwachte legesinkomsten Wabo voor € 1,1 mln (v).

Najaarsnota

Bij najaarsnota zijn de lasten van dit programma met € 0,6 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

- € 0,4	<i>Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater</i> Het actualiseren van de planning van POP3 voor € 0,7 mln (n) en de lagere uitvoeringskosten voor € 0,3 mln (v).
+ € 2,5	<i>Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i> Minder subsidieaanvragen voor met name kwaliteitsverbetering recreatiegebieden voor € 2,5 mln.
- € 5,0	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Versneld verkoop gronden gebiedsontwikkeling Noordrand Goeree-Overflakkee voor € 9 mln die in de OVP worden gestort (n), technische bijstelling van de begroting als gevolg van dubbele raming voor € 2,8 mln (v), meer subsidieaanvragen voor SNL natuurbeheer voor € 0,6 mln (n), wijzigingen in de planning van de uitvoering Ontwikkelopgave EHS en diverse projecten voor € 1,7 mln (v), bijstelling in de planning van de uitvoering IODS voor € 0,4 mln (v), extra ontvangen middelen in Provinciefonds voor PAS van € 0,4 mln (n).

+ € 2,0	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Bijstelling van de planning van Impuls Omgevingsbeleid voor € 1,8 mln (v), voor € 1,5 mln hogere lasten voor de NLS als gevolg van ingediende subsidies (n), wijzigingen in de planning en kosten van het programma luchtkwaliteit voor € 1,5 mln (v), verwachte hogere uitvoeringskosten voor de Wabo van € 0,5 mln (v), vrijval van verplichtingen en correctie indexering van € 0,4 mln (v).
---------	--

Bij najaarsnota zijn de baten van dit programma met € 7,5 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 0,6	<i>Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater</i> Wijziging in de planning van POP 3 leidt voor € 0,6 mln hogere bijdragen derden (v).
+ € 6,0	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Versneld verkoop gronden gebiedsontwikkeling Noordrand Goeree-Overflakkee voor € 9 mln (v), technische bijstelling van de begroting als gevolg van dubbele raming voor € 2,8 mln (n).
- € 0,6	<i>Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw</i> Door de gewijzigde uitvoering van de POP3 worden Europese subsidies ontvangen.
+ 1,0	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Door bijstellingen van de planning een lagere bijdrage uit de OVP voor € 1,5 mln en minder te realiseren legesinkomsten Wabo.

Jaarrekening

Bij jaarrekening zijn de lasten van dit programma € 14,5 mln lager uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 1,0	v	<i>Doel 1-1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast</i> Door diverse kleine onderbestedingen (o.a. Regionale keringen en Kustbeleid) leidt voor € 0,6 mln (v) aan lagere lasten. Daarnaast worden door verschuivingen in de planning voor het subsidieprogramma Frames voor € 0,2 mln (v) lagere lasten behaald. Tenslotte is er een voordeel van € 0,1 mln op de apparaatslasten.
€ 1,7	v	<i>Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater</i> Door verschuivingen in de planning voor het subsidieprogramma POP3 (Plattelands Ontwikkeling Programma) is voor € 1,7 mln (v) lagere lasten behaald.
€ 0,4	n	<i>Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i> Voor de uitvoering van het UPG (Uitvoerings Programma Groen) zijn als gevolg van verschuivingen in de planning voor € 2,8 mln (n) hogere lasten gerealiseerd. Voor de Landschapstafels is als gevolg van verschuivingen € 5,9 mln (v) lagere lasten gerealiseerd. Als gevolg van verschuivingen in de planning zijn de lasten bij de GZH (Groenservice Zuid-Holland) met € 4 mln (n) overschreden. Daarnaast zijn voor € 1,6 mln (n) hogere lasten gerealiseerd voor de transitie van de GZH. Tenslotte is er een voordeel van € 2,9 mln op de apparaatslasten.
€ 3,6	v	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Voor de uitvoering van het UPG (Uitvoerings Programma Groen) zijn als gevolg van verschuivingen in de planning voor € 1,3 mln (v) lagere lasten gerealiseerd. Meer verkoop in het kader van het Grondvoor Grond programma worden de voor € 9,4 mln (n) gestort in de OVP. Verschuiving in de uitvoering van het PAS (Programmatische Aanpak Stikstof) leidt voor € 3,2 (v) lagere lasten. Door minder subsidieaanvragen en vrijval stelpost worden voor € 2,3 mln (v) lagere lasten gerealiseerd. Verschuiving in de planning leiden voor het PMR voor € 5 mln (v) lagere en voor IODS voor € 2,2 mln (n) hogere lasten.
€ 5,7	v	<i>Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw</i> Als gevolg van verschuivingen in de planning in het UPG en POP3 worden voor € 2,6 mln (v) lagere lasten gerealiseerd. Als gevolg van lagere subsidievaststellingen vallen middelen voor € 2,7 mln (v) wat resulteert in lager lasten.
€ 3,0	v	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Door een andere verwachting rondom de ontwikkeling van de frictiekosten voor de reorganisatie OWH blijven de lasten voor € 1,2 mln (v) achter. Achterblijven van het aantal bouwaanvragen leidt voor € 1,8 mln (v) tot lagere lasten.

Bij jaarrekening zijn de baten van dit programma € 48,8 mln hoger uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 0,2	n	<i>Doel 1-1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast</i> Als gevolg van in de planning voor het subsidieprogramma Frames worden voor € 0,2 mln (n) lagere bijdragen (EU) behaald.
€ 2,4	n	<i>Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater</i> Als gevolg van in de planning voor het subsidieprogramma POP3 worden voor € 1,6 mln (n) lagere bijdragen (EU en waterschappen) behaald. Als gevolg van een evaluatie van de Grondwaterheffing hebben correcties plaatsgevonden waardoor voor € 0,8 mln (n) minder baten zijn ontvangen.
€ 2,8	v	<i>Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i> Er zijn voor € 2,8 mln (v) hogere bijdragen van derden gerealiseerd.
€ 50,3	v	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Meer verkoop in het kader van het Grond-voor Grond programma leiden voor € 9,2 mln (v) hogere baten. Als gevolg van lagere lasten voor o.a. PMR en Deltanatuur wordt voor € 6,7 mln lagere (n) bijdrage uit de OVP onttrokken. De omzetting van de OVP Ontwikkelopgave Natuur in een reserve leidt voor € 46,7 mln (v) tot een hogere baten.
€ 0,8	n	<i>Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw</i> Verschuivingen in de planning in het UPG en POP3 leiden voor € 0,8 mln (n) tot een lagere bijdrage en daarmee lagere baten.
€ 0,9	n	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Verschuivingen in de planning in het NSL en CLINSH en lagere baten op Wabo-Briksleiden voor € 0,9 mln (n) tot lagere baten.

2.2 Programma 2

Voorjaarsnota

Bij voorjaarsnota zijn de lasten van dit programma ad € 5,2 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

- € 3,7	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Op basis van de 1e voortgangsrapportage infra wordt voor € 4,5 mln (n) de planning bijgesteld, als gevolg van minder activeringen in 2015 zijn de kapitaallasten € 2 mln (v) minder, het onderhoud van een overgedragen wegdeel (N473) aan de gemeente wordt afgekocht voor € 0,7 mln (n), een subsidie van € 0,5 mln (n) wordt toegekend voor de doorstroming van verkeer rond hefbruggen.
- € 1,5	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> Opname van de inzet van vier nieuwe brandstofcellbussen in de concessie HWGO van € 1,5 mln (n)

Bij voorjaarsnota zijn de baten van dit programma ad € 75,7 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 1,4	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Op basis van de 1e voortgangsrapportage infra wordt voor € 0,9 mln (v) de planning bijgesteld, de toegekende subsidie voor doorstroming rond hefbruggen wordt voor € 0,5 mln (v) uit de OVP onttrokken.
+ € 74,4	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> Met ingang van 2016 wordt de Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer van € 74,4 mln (v) uitgekeerd middels een decentralisatie-uitkering in het Provinciefonds

Najaarsnota

Bij najaarsnota zijn de lasten van dit programma ad € 17,8 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 19,1	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Als gevolg van verwachte tussentijdse afrekeningen van aantal projecten en activiteiten nemen de lasten met € 15 mln (n) toe, in verband met wijziging van het BBV wordt een geplande versnelde afschrijving van € 12 mln (n) in 2018 in 2016 geëffectueerd, actualisatie van prognoses leidt voor € 3,5 mln (v) tot bijstelling van de lasten, bijstellingen in de planningen en wijzigen van beheer en onderhoudsactiviteiten voor derden leidt voor € 3,3 mln (v) tot een verlaging van de lasten, indexering van de materiële budgetten van € 1,1 mln (v) wordt in de reserve gestort.
- € 1,5	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> De verwachte uitgave voor brandstofcelbussen verschuift van 2016 naar 2017 waardoor de lasten met € 1,5 mln (v) dalen.

Bij najaarsnota zijn de baten van dit programma ad € 9,6 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 9,5	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Voor de verwachte tussentijdse afrekeningen van aantal projecten en activiteiten wordt voor € 14,2 mln (v) een bijdrage uit de OVP onttrokken, bijstellingen in de planningen en wijzigen van beheer en onderhoudsactiviteiten voor derden leidt voor € 3,3 mln (n) tot een verlaging van de baten, actualisatie van prognoses leidt voor € 1,2 mln (v) tot bijstelling van de lasten.
---------	--

Jaarrekening

Bij jaarrekening zijn de lasten van dit programma € 44,1 mln lager uitgevallen dan begroot.

De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 30,3	v	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Als gevolg van bijstellingen in het dagelijks beheer en onderhoud voor € 1,6 mln (v) en het planmatig beheer en onderhoud voor € 5 mln (v) dalen de lasten, door vrijval van een subsidie, lagere kosten voor verkeersbeleid, voorbereidings- en nazorgkosten dalen de lasten met € 2,7 mln (v), de bij de Kadernota 2015-2018 besloten storting in de reserve Bereikbaarheid ter egalisatie van de baten en lasten voor mobiliteit van € 3,8 mln (v) valt vrij, door achterblijven van de uitvoering van (exploitatie)projecten dalen de lasten met € 12,1 mln (v), diverse projecten realiseren voor € 1,1 mln (n) hogere lasten als gevolg van hogere / meer kosten, lagere kapitaal- en apparaatslasten van € 6,2 mln (v).
€ 13,7	v	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> Een niet begrote bijdrage, lagere vraag naar collectief vraagafhankelijk vervoer en afrekeningen van diverse concessies leiden voor € 1,2 mln (v) tot lagere lasten, de begrote lasten voor extra afschrijving op het project RijnGouwelijn van € 10,9 mln (v) zijn noodzakelijk gebleken, lagere subsidievaststelling voor de invoering van de OV-chipkaart en minder aanvragen voor renovatie bushaltes leiden voor € 1 mln (v) tot lagere lasten, lagere kapitaal- en apparaatslasten van € 0,7 mln (v).

Bij jaarrekening zijn de baten van dit programma € 9,8 mln lager uitgevallen dan begroot.

De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 8,0	n	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Extra werkzaamheden voor derden gecombineerd met vertraging van werkzaamheden voor derden leiden tot een lager baat van € 0,8 mln (n), als gevolg van bijstellingen in de planning blijven bijdragen uit de OVP en reserve voor € 7,2 mln (n) achter.
€ 2,0	n	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> Als gevolg van vrijval van exploitatie- en subsidieafrekeningen in een lagere bijdrage uit de OVP van € 2 mln (n) noodzakelijk.

2.3 Programma 3

Voorjaarsnota

Bij voorjaarsnota zijn de lasten van dit programma € 1,3 mln neerwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

€ 0,0	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> Als gevolg van een bijstelling in de planning wordt het exploitatiebudget voor het Schaa sprongprogramma voor € 2,5 mln (v) volgende jaren bestemd, versterking van het economisch (nadere uitwerking Hoofdpijnenakkoord) leidt voor € 2,4 mln (n) hogere lasten, extra cofinanciering voor MKB Innovatiestimulering Topsectoren van € 1 mln (n), lagere uitgaven van € 1 mln (v) voor overcommitering, voor € 0,6 mln (v) vrijval van de reserve Worldexpo 2025, door fasering van de worden in 2016 voor € 0,6 mln (n) nog activiteiten uitgevoerd op subsidieverleningen uit 2015.
- € 2,0	<i>Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie</i> Als gevolg van wijziging in de planning wordt voor het nieuwe subsidietraject voor Zonnepanelen € 0,8 mln(n) hogere lasten begroot, voor de uitvoering van het energiebeleid, de energieagenda, de VRM windopgave, energietransitie en warmte, mitigatie worden voor € 0,4 mln extra lasten verwacht.
- € 3,1	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Voor de implementatie van de nieuwe Omgevingswet wordt voor € 1,5 mln (n) extra lasten begroot, door vaststelling van de laatste subsidies ISV worden voor € 1 mln (n) middelen uit de OVP onttrokken, voor € 0,6 mln (n) hogere lasten verwacht voor de verspreide glastuinbouw.
+ € 0,9	<i>Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans</i> Voor de versterking van het economisch beleid worden voor € 0,9 mln (v) lagere lasten verwacht.
+ € 0,3	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> Bijstelling van de planning voor Erfgoedlijnen en Rijkmonumenten leidt voor € 0,3 mln (v) tot lagere lasten
+ € 6,0	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> Door een bijstelling in de planning zijn de budgetten voor spoedlocatie voor € 5,1 mln (v) en de budgetten voor de bedrijvenregeling met € 0,9 mln (v) aangepast. Vrijval van de begrote dotatie aan de voorziening gesloten stortplaatsen leidt voor € 0,6 mln (v) tot lagere lasten.

Bij voorjaarsnota zijn de baten van dit programma € 1,5 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 0,2	<i>Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie</i> Bijstellen naar aanleiding project Warmte / Koude.
+ € 1,0	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Bijstellen naar aanleiding van vaststelling laatste subsidies ISV (onttrekking uit OVP).
+ € 0,3	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> Verkoop gronden Zuid IJsselerdijk € 1,2 mln (v); aanpassing budgetten voor de bedrijvenregeling € 0,9 mln (n).

Najaarsnota

Bij najaarsnota zijn de lasten van dit programma € 15,9 mln neerwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 3,1	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> Aanpassingen fasering EFRO en INTERREG € 2,3 mln (v); vrijval oude subsidiebeschikkingen € 0,6 mln (v).
+ € 5,2	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Aanpassing kasritme project Duurzame Ontwikkeling Zuidplaspolder € 4,6 mln.
+ € 5,4	<i>Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans</i> Vertragingen in subsidie projecten € 4,6 mln (v) en aflaging subsidie projecten € 1,5 mln (v).
+ € 1,8	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> Wijziging kasritmes.

Bij najaarsnota zijn de baten van dit programma € 1,8 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 0,5	v/n	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> Onttrekking aan OVP ten behoeve van informatie centrum Brouwersdam.
+ € 0,2	v/n	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Bijdragen derden BO-MIRT onderzoek.
+ € 0,9	v/n	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> Batig saldo liquidatie Stichting Bodem Beheer 0,5 mln (v); hogere baat verkoop woningbouwkavels Zuider-IJsseldijk Gouda.

Jaarrekening

Bij jaarrekening zijn de lasten van dit programma € 19,2 mln lager uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

+ € 2,1	v	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> Lasten overcommittering OP West lager dan geraamd, in afwachting van eindafrekening Kansen voor West in 2017. Geraamde onttrekking in 2016 overeenkomstig verlaagd € 3,5 mln (v); Lasten 2016 Interreg-cofinanciering EFRO als gevolg van gewijzigde fasering van de uitgaven hoger dan geraamd € 1,5 mln (n).
+ € 1,0	v	<i>Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie</i> Door fasering van werkzaamheden naar volgende jaren zijn uitgaven voor onder meer Warmte / Koude lager dan geraamd.
+ € 3,3	v	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Uitgaven Implementatie Omgevingswet verschuiven naar latere jaren € 1 mln (v); sanering Glasopstallen € 0,6 mln (v).
+ € 1,4	v	<i>Doel 3-4 Goede ruimtelijke kwaliteit</i> Minder verstrekte subsidies voor € 1 mln (v) en door minder inzet van € 0,5 mln (v) voor advies en beoordeling.
+ € 4,4	v	<i>Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans</i> Vrijval subsidies bedrijventerreinen € 4,2 mln (v).
+ € 1,6	v	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> Vrijval subsidies Fort Wierickerschans, weer toe te kennen in Begroting 2017 € 1,4 mln (v).
+ € 5,3	v	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> Lagere realisatie jaarplannen Spoed en Nazorg 2016 RUD's € 3 mln (v).

Bij jaarrekening zijn de baten van dit programma € € 8,5 mln hoger uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

+ € 0,6	v	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> Onttrekking uit OVP in verband met eindafrekening Clusterregeling.
+ € 8,3	v	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Onttrekking uit OVP ISV3 in verband met omzetting naar reserve Voormalig ISV3 in programma 2
- € 0,5	n	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> Verkoop van twee kavels binnen het project Gouda-Zuider IJsseldijk passeren in 2017 € 0,5 mln (n).

2.4 Programma 4

Voorjaarsnota

Bij voorjaarsnota zijn de lasten van dit programma met € 0,2 mln neerwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 0,2	<i>Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur</i> Een deel van het budget voor Transparante Overheid wordt in een ander programma gebruikt om achterstand in archivering te dekken.
---------	--

Bij voorjaarsnota zijn de baten van dit programma niet bijgesteld.

Najaarsnota

Bij najaarsnota zijn de lasten van dit programma met € 2,5 mln neerwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 0,8	<i>Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur</i> Als gevolg van wijziging in de planning worden de lasten met € 0,8 mln (v) bijgesteld.
+ € 1,8	<i>Doel 4-3 Borgen kennis sociaal domein en afbouw subsidies maatschappelijke participatie</i> Als gevolg van een uitgevoerde evaluatie valt voor € 1,8 mln (v) van een subsidie vrij.

Bij najaarsnota zijn de baten van dit programma met € 0,1 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

+ € 0,1	<i>Doel 4-3 Borgen kennis sociaal domein en afbouw subsidies maatschappelijke participatie</i> De baten stijgen met € 0,1 mln (v) als gevolg van een bijdrage van derden.
---------	--

Jaarrekening

Bij jaarrekening zijn de werkelijke lasten van dit programma met € 4,9 mln hoger uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 1,0	n	<i>Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur</i> Als gevolg van een herberekening van de pensioenverplichtingen stijgen de lasten met € 1,4 mln (n), door een lagere (eind)afrekening van Europese Fondsen, lagere lasten voor diverse bestuurs- en rijkstaken en een lagere bijdrage aan bestuurlijke samenwerkingsverbanden nemen de lasten voor € 1,3 mln (v) af, lagere apparaatskosten van € 1 mln (v) leiden tot lagere lasten.
- € 6,0	n	<i>Doel 4-4 Afbouw taken jeugdzorg</i> Eindafrekening van de doeluitkering voor de wettelijk jeugdzorgtaak van de provincie leidt voor € 6 mln (n) extra lasten.

Bij jaarrekening zijn de werkelijke baten van dit programma € 5,9 mln hoger uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

+ € 6,0	v/n	<i>Doel 4-4 Afbouw taken jeugdzorg</i> Eindafrekening van de doeluitkering voor de wettelijk jeugdzorgtaak van de provincie worden onttrokken aan de OVP en leiden voor € 6 mln (v) extra baten.
---------	-----	---

2.5 Programma 5

Voorjaarsnota

Bij voorjaarsnota zijn de lasten van dit programma met € 0,6 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

€ 0,6 (n)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Apparaatslasten paragraaf Bedrijfsvoering.
-----------	--

Bij voorjaarsnota zijn de baten van dit programma met € 4,3 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

€ 3,5 (v)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Provinciefonds.
€ 0,9 (v)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Bespaarde rente.

Najaarsnota

Bij najaarsnota zijn de lasten van dit programma met € 2,0 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

€ 2,0 mln (n)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Apparaatslasten paragraaf Bedrijfsvoering.
---------------	--

Bij najaarsnota zijn de baten van dit programma met € 5,7 mln opwaarts bijgesteld. De voornaamste begrotingswijzigingen hadden betrekking op:

€ 3,0 (v)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Opcenten motorrijtuigenbelasting.
€ 1,8 (v)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Provinciefonds; Decentralisatie uitkering.
€ 0,8 (v)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Provinciefonds; Algemene uitkering.
€ 0,1 (v)	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Afkopsom toekomstig onderhoud rotonde Hofvlietweg (N206-A4).

Jaarrekening

Bij jaarrekening zijn de lasten van dit programma € 1,1 mln lager uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 0,8	v	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Apparaatslasten. Zie paragraaf Bedrijfsvoering.
€ 0,5	v	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Onvoorzien.
€ 0,3	n	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Verkoop voormalige steunpunten.
€ 0,4	v	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Betaalde rente leningen.
€ 0,4	n	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Overige.

Bij jaarrekening zijn de baten van dit programma € 2,9 mln hoger uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige afwijkingen (n) worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 18,9	n	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Bespaarde rente.
€ 8,5	v	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Provinciefonds.
€ 1,6	n	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Opcenten motorrijtuigenbelasting.
€ 0,5	n	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Verkoop verspreide eigendommen.
€ 14,9	v	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Toegekende rente activa.
€ 0,5	v	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Overige.

3. Reserves

3.1 Programma 1

Bij voorjaarsnota is storting in de reserve opwaarts bijgesteld met € 7,8 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

- € 6,3	<i>Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i> Bijdragen voor de UPG uit Provinciefonds van € 5,9 mln (n) worden gestort, extra storting in de reserve natuurcompensatie van € 0,5 mln (n) voor het project Rijnlandroute.
- € 1,5	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Storting van € 1,5 mln (n) van in Provinciefonds ontvangen middelen.

Bij voorjaarsnota is de onttrekking aan de reserve neerwaarts bijgesteld met € 3 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

+ € 0,3	<i>Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater</i> Als gevolg van een niet begrote subsidieaanvraag wordt een hogere bijdrage verwacht van € 0,3 mln (v).
- € 4,9	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Wijzigingen in de planning van de uitvoering van UPG /NNN en SNL/SKNL is voor € 4,9 mln (n) minder bijdrage nodig.
+ € 1,7	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Wijzigingen in de planning van de uitvoering van het NSL van € 0,9 mln (v) en het Impulsprogramma veiligheid van € 0,8 mln (v) leiden tot hogere bijdrage.

Bij najaarsnota is storting in de reserve opwaarts bijgesteld met € 2 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

- € 2,0	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Als gevolg van wijziging in de lasten wordt de begrote storting in de reserve bijgesteld
---------	--

Bij najaarsnota is de onttrekking aan de reserve neerwaarts bijgesteld met € 4,3 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

+ € 0,3	<i>Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater</i> Als gevolg van lagere lasten is lagere bijdrage uit reserve van € 0,3 mln (v) noodzakelijk.
+ € 2,0	<i>Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i> Wijzigingen in de planning leiden tot lagere lasten waardoor de bijdrage van € 2 mln vervalt (v).
- € 0,6	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Diverse wijzigingen leiden tot een hogere bijdrage van € 0,6 mln (n).
+ € 2,5	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Diverse wijzigingen in de planning van onder andere het uitvoeringsprogramma omgevingsbeleid, het programma luchtkwaliteit en overige kleine projecten leiden tot een hogere bijdrage van € 2,5 mln (v).

Bij jaarrekening is € 56,1 mln meer in de reserves gestort dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 6,1	n	<i>Doel 1-3 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast</i> Lagere lasten voor de landschapstafels worden voor € 6,1 mln (n) gestort in de reserve
€ 46,8	n	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Omzetting van de OVP OVP Ontwikkelopgave Natuur in de reserve Ontwikkelopgave Natuur leidt tot een storting van € 46,7 mln (n)
€ 1,8	n	<i>Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw</i> Er wordt € 1,8 mln (n) meer gestort in de reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord. Dit is conform Hoofdlijnenakkoord waarin € 40 mln beschikbaar is gesteld voor Groen. Om de besteding van deze middelen te kunnen volgen zijn de onderbestedingen op Landbouw aan het einde van het jaar in deze aparte reserve gestort.
€ 1,1	n	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> De resterende middelen uit de reserve Stimulering duurzame energie worden in de reserve Milieuaspecten omgevingsbeleid gestort.

Bij jaarrekening zijn de bijdragen uit de reserves € 0,6 mln hoger uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 4,9	v	<i>Doel 1-3 Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i> De bijdrage uit de programmareserve is € 4,9 mln (v) hoger dan geraamd.
€ 0,8	n	<i>Doel 1-4 De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i> Lagere lasten voor IODS leiden tot een lagere bijdrage uit de reserve van € 0,6 mln (n)
€ 2,9	n	<i>Doel 1-5 Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw</i> Er wordt € 2,9 mln minder onttrokken uit de reserves als gevolg van de onderbestedingen bij het Uitvoeringsprogramma Groen voor € 0,2 mln (n) en de vrijval van subsidies op het budget Nota Ruimte Veenweiden van € 2,7 mln (n).
€ 0,4	n	<i>Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu</i> Als gevolg van diverse verschuivingen in lasten worden de bijdragen uit de reserves op per saldo met € 0,4 mln (n) aangepast.

3.2 Programma 2

Bij voorjaarsnota is storting in de reserve opwaarts bijgesteld met € 16,1 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

- € 11,7	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> De storting van het bekleemde deel van het rekeningresultaat van € 4,5 (n) wordt in de reserve gestort, vrijvallende kapitaallasten van € 3,2 mln (n) worden gestort, PS heeft 29 juni 2016 besloten € 4 mln (n) beschikbaar te stellen voor de uitvoering van het fietsplan welke wordt gestort in de reserve.
- € 4,0	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> PS heeft 29 juni 2016 besloten € 4 mln (n) beschikbaar te stellen voor het oplossen van OV-knelpunten welke wordt gestort in de reserve.

Bij voorjaarsnota is de onttrekking aan de reserve neerwaarts bijgesteld met € 67,7 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

+ € 4,7	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Als gevolg van bijstelling van de exploitatieprojecten infrastructuur wordt voor € 3 mln (v) onttrokken aan reserves, bijstellingen in de planning zorgen voor € 1,7 mln (v) aanvullende bijdrage uit reserves.
- € 72,9	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> Door hoger gebruik van de OVP BDU zijn voor € 74,4 mln (n) minder bijdragen uit de reserve noodzakelijk, als gevolg van de inzet van vier nieuwe brandstofcellbussen neemt de bijdragen uit de reserve voor € 1,5 mln (v) toe.

Bij najaarsnota is de storting in de reserve opwaarts bijgesteld met € 29,0 mln. De voornaamste bijstelling had betrekking op:

- € 29,0	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Een technische overboeking van de reserve Bereikbaarheid naar de reserve Kapitaallasten nota IWA voor € 26,4 (n) mln, als gevolg van gewijzigde lasten wordt voor € 1,2 mln (n) meer gestort in de reserve, via het Provinciefonds ontvangen middelen voor Beter Benutten van € 1,4 mln (n) worden gestort in de reserve.
----------	---

Bij najaarsnota is de onttrekking aan de reserve opwaarts bijgesteld met € 35,8 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

+ € 37,3	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Een technische overboeking van de reserve Bereikbaarheid naar de reserve Kapitaallasten nota IWA voor € 26,4 (n) mln, naar verwachting zullen de lasten hoger zijn waardoor een extra bijdrage van € 10,9 mln wordt opgenomen.
----------	--

Bij jaarrekening is € 10,5 mln meer in de reserves gestort dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 2,2	n	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> In 2016 zijn meer subsidies afgerekend waarvan de vrijvallende middelen van € 2,2 mln (n) zijn gestort in de reserve.
€ 8,3	n	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> In 2016 is de OVP ISV3 middelen van programma 3 omgezet naar de reserve Voormalig ISV3.

Bij jaarrekening zijn de bijdragen uit de reserves € 17,8 mln lager uitgevallen dan begroot.
De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 6,7	n	<i>Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde</i> Als gevolg van bijstellingen in de planning en lagere lasten is voor € 6,7 mln (n) lagere bijdrage uit de reserve benodigd.
€ 10,9	n	<i>Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer</i> Omdat de extra afschrijving voor de RijnGouwelijn niet noodzakelijk is blijft de begrote bijdrage uit de reserve van € 10,9 mln (n) achterwege.

3.3 Programma 3

Bij voorjaarsnota is storting in de reserve opwaarts bijgesteld met € 23,6 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

- € 15,7	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> Als gevolg van gewijzigd economisch beleid € 5,9 mln (n); voor versterking van de economie € 5,3 mln (n), vanuit rekeningresultaat 2015 storten in de reserve MIT € 4,5 mln (n).
- € 6,0	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Ten behoeve van de implementatie en uitvoering Omgevingswet € 6 mln (n).
+ € 1,3	<i>Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans</i> De lasten in dit doel worden deels gedekt uit programmareserves; door lagere lasten, hoeft de reserve minder aangesproken te worden € 1,3 mln (v).
- € 2,0	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> De lasten in dit doel worden deels gedekt uit programmareserves; door hogere lasten, meer inzet van de reserve gewenst € 2 mln (n).
- € 1,2	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> De lasten in dit doel worden deels gedekt uit programmareserves; door hogere lasten, meer inzet van de reserve gewenst € 1,2 mln (n).

Bij voorjaarsnota is de onttrekking aan de reserve opwaarts bijgesteld met € 7,6 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

+ € 7,0	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Met het oog op de versterking van het economisch beleid is sprake van wijzigingen in de lasten en verschuivingen tussen reserves. Als gevolg hiervan wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.
+ € 1,4	<i>Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.
+ € 2,1	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserve Sanering Glastuinbouw. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van de implementatie van de Omgevingswet worden de voorziene lasten voor 2016 aan de programmareserve onttrokken € 1,5 mln (v).
+ € 1,7	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.
- € 4,6	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote bijdrage uit de programmareserve bijgesteld.

Bij najaarsnota is storting in de reserve opwaarts bijgesteld met € 7,8 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

- € 2,9	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> De lasten worden gebruikt voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote storting in de programmareserve bijgesteld.
- € 0,3	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> Betreft storting in de Reserve Toekomstagenda.
- € 1,5	<i>Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans</i> De lasten worden gebruikt voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote storting in de programmareserve bijgesteld.
- € 1,4	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> De lasten worden gebruikt voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote storting in de programmareserve bijgesteld.
- € 1,7	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> De lasten en baten van dit doel worden deels gedekt uit de programmareserve Meerjarenplan Bodemsanering. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen baten/lasten wordt de begrote storting in de programmareserve boven bijgesteld.

Bij najaarsnota is de onttrekking aan de reserve neerwaarts bijgesteld met € 8,2 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

- € 4,8	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> De lasten van dit doel worden (deels) gedekt uit programmareserves. Hierin zijn de middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in het kasritme van het project duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder wordt de onttrekking aan de programmareserve bijgesteld.
- € 3,8	<i>Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.
- € 0,3	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.
+ € 0,6	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit de programmareserve Meerjarenplan Bodemsanering. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote bijdrage uit de programmareserve bijgesteld.

Bij jaarrekening is € 4,1 mln minder in de reserves gestort dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 3,3	v	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> Naar aanleiding van onderzoek naar benodigde omvang, storting in de risicoreserve InnovationQuarter achterwege gelaten € 1,3 mln (v); De storting in de reserve Interreg-cofinanciering EFRO is verlaagd vanwege een gewijzigde fasering van de uitgaven € 1,5 mln (v).
€ 0,2	v	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> De lasten van de subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland zijn hoger dan geraamd. De storting in de reserve is overeenkomstig verlaagd.
€ 0,6	v	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> Als gevolg van een vertraging in de verkoop van gronden en de daaruit volgende baten wordt minder in de reserve gestort.

Bij jaarrekening zijn de bijdragen uit de reserves € 10,7 mln lager uitgevallen dan begroot.
De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 3,5	n	<i>Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie</i> De onttrekking aan de programmareserve, onderdeel overcommitting OP West, is lager dan geraamd.
€ 0,9	n	<i>Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie</i> De onttrekking aan de programmareserve, onderdeel Mitigatie / Energie is in 2016 lager dan geraamd.
€ 1,4	n	<i>Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied</i> De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote bijdrage uit de programmareserve bijgesteld.
€ 0,3	n	<i>Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed</i> De onttrekking aan de reserve restauratie Rijksmonumenten is overeenkomstig de lagere lasten verlaagd.
€ 4,5	n	<i>Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond</i> De lasten en baten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote bijdrage uit de programmareserve bijgesteld.

3.4 Programma 4

Er zijn geen bijstellingen.

3.5 Programma 5

Bij voorjaarsnota is storting in de reserve niet bijgesteld.

Bij voorjaarsnota is de onttrekking aan de reserve opwaarts bijgesteld met € 31,7 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

+ € 22,9	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Algemene reserve.
+ € 0,2	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve frictiekosten algemeen.
+ € 0,1	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve jonge ambtenaren.
+ € 0,1	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve 1%-regeling kunst.

Bij najaarsnota is storting in de reserve neerwaarts bijgesteld met € 11,5 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

- € 11,5	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Algemene reserve.
----------	---

Bij najaarsnota is de onttrekking aan de reserve opwaarts bijgesteld met € 4,2 mln. De voornaamste bijstellingen hadden betrekking op:

+ € 3,6	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve apparaatskosten DLG.
+ € 0,6	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve frictiekosten algemeen.
+ € 0,1	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve verbetering proces financieel toezicht.

Bij jaarrekening is € 3,5 mln meer in de reserves gestort dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 3,5	n	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Reserve groot onderhoud MJOP gebouwen.
-------	---	--

Bij jaarrekening zijn de bijdragen uit de reserves € 0,5 mln minder uitgevallen dan begroot. De voordelige (v) en de nadelige (n) afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

€ 0,5	v	<i>Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding</i> Overige.
-------	---	--

4. Investerings

Toelichting investeringen

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging VJN	Wijziging NJN	Begroting 2016 na wijziging	Jaarrekening 2016	Vergelijking Begroting 2016 na wijziging Rekening 2016
Uitgaven							
1 - Groen, Waterrijk en Schoon	3.900	2.266	0	-2.266	0	1.205	-1.205
2 - Bereikbaar en Verbonden	37.740	206.614	0	-50.503	156.110	101.294	54.816
3 - Aantrekkelijk en Concurrerend	0	4.400	0	0	4.400	0	4.400
5 - Middelen	224	0	0	8.495	8.495	66	8.429
6 - Bedrijfsvoering	14.733	8.959	879	-6.102	3.736	3.913	-177
Totaal Uitgaven	56.596	222.239	879	-50.376	172.741	106.478	66.263
Inkomsten							
1 - Groen, Waterrijk en Schoon	30.650	0	0	0	0	0	0
2 - Bereikbaar en Verbonden	7.796	82.573	0	-18.910	63.663	30.950	-32.713
3 - Aantrekkelijk en Concurrerend	499	0	0	0	0	0	0
5 - Middelen	827	754	0	-754	0	981	981
Totaal Inkomsten	39.772	83.328	0	-19.665	63.663	31.931	-31.732
Saldo Investerings	-16.825	-138.911	-879	30.712	-109.078	-74.547	34.531

4.0 Algemeen

Met het vaststellen van de nota IWA, besluit 6655 van 11 december 2013, is besloten dat met ingang van 2014 projecten pas worden geactiveerd als deze gereed zijn gemeld. Tot en met 2013 werden de uitgaven en inkomsten van projecten jaarlijks geactiveerd.

4.1 Programma 1

Uitgaven

De liquiditeitsondersteuning aan agrarische collectieven voor de organisatie van de werkzaamheden is bij de investeringen opgenomen.

4.2 Programma 2

Bij het vaststellen van de Nota IWA (Investeren, waarderen en activeren) is het moment van gereedmelding van het project opgenomen als moment van activeren. Voor 2016 is het moment van gereedmelding op basis van het proces-verbaal einde onderhoud (gemiddeld circa 3 maanden na 1^e oplevering).

Uitgaven

Projecten beheer en onderhoud

De werkzaamheden in de voorbereidingsfase van een aantal onderhoudsprojecten vragen meer tijd dan verwacht, waardoor de voorbereidingsfase later wordt afgesloten. Het betreft de projecten Oevers Delftse Schie, en de N214a, N217a/b, N231a, N455a, N484a.

De werkzaamheden in de uitvoeringsfase voor de Vervanging Zwethbrug (€ 2,6 mln) en het Oeveronderhoud Gouwe (€ 3,2 mln) zijn nog niet afgerond, waardoor deze projecten later worden geactiveerd.

Projecten nieuwbouw

Het achterblijven van activeringen in 2016 heeft voor een belangrijk deel te maken met de langere termijn voor het verkrijgen van het proces-verbaal einde onderhoud.

De afwijkingen van de geraamde investeringsuitgaven zijn als volgt over de programma's verdeeld (x € 1 mln):

Wegen	€ 18,4 mln (v)
OV	€ 28,3 mln (v)
Verkeersveiligheid	€ 0,1 mln (v)
Fietspaden	€ 1,8 mln (v)

De belangrijkste projecten bij de Wegen zijn:

Niet geactiveerd:

N207 - Reconstructie Rotterdamse Brug	€ 2,8 mln (v)	Onderhoudstermijn loopt nog.
Aanpassing rotonde Bredeweg	€ 0,9 mln (v)	Onderhoudstermijn loopt nog.
N456 - Omlegging	€ 5,6 mln (v)	Financiële afrekening en overdracht naar beheerder moet nog plaatsvinden.
N57 - N218 Ongelijkvloerse kruising Brielle	€ 9,1 mln (v)	Afrekening met derden moet nog plaats vinden en de controleverklaring is nog niet afgegeven.

Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:

N207 - Zuidwestelijke Randweg Gouda	€ 1,5 mln (v)	Niet benodigde middelen voor onvoorzien.
N209 - Doenkadeviaduct	€ 0,4 mln (v)	
Rijnlandroute correctie activeringen voor 2014	€ 4,9 mln (v)	Voor de Rijnlandroute is een nieuwe projectenstructuur aangemaakt. Van de reeds geactiveerde uitgaven wordt € 5,1 mln gecorrigeerd op de oude structuur en overgebracht naar de nieuwe structuur.

Overige projecten	€ 0,4 mln (n)	
<i>Eerder geactiveerd:</i>		
N207 - Corridor Reeuwijkse brug	€ 3,7 mln (n)	De subsidie aan de gemeente Bodegraven is eerder verstrekt.

De belangrijkste projecten bij Openbaar vervoer zijn:

Niet geactiveerd:

MerwedeLingelijn	€ 28,1 mln (v)	Het provinciaal deel is afgerond.
------------------	----------------	-----------------------------------

Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:

HOV Rotterdam Zuidplein – Dirksland	€ 0,2 mln (v)	
-------------------------------------	---------------	--

De belangrijkste projecten bij Verkeersveiligheid zijn:

Niet geactiveerd:

N215 - Aansluiting Nieuwe Tonge	€ 0,1 mln (v)	
---------------------------------	---------------	--

De belangrijkste projecten bij Fietspaden zijn:

Niet geactiveerd:

F430 - Hollandse waterlinie (Diefdijk)	€ 0,5 mln (v)	De looptijd van de verleende subsidie is verlengd naar 2017.
F552.0 - Beneden Merwederoute-Alblasserwaard	€ 1,4 mln (v)	De subsidieafrekening vindt in 2017 plaats.
Diverse fietspaden	€ 0,6 mln (v)	De subsidieafrekeningen vinden in 2017 plaats.

Eerder geactiveerd:

F228 - Duikersloot-Kleihoogt	€ 0,3 mln (n)	De financiële afwikkeling met de subsidieverlener is eind 2016 afgerond. Deze afwikkeling was voorzien in 2017.
Kade Bovenvaart FP vanaf KW22	€ 0,2 mln (n)	De financiële afwikkeling met de subsidieverlener is eind 2016 afgerond. Deze afwikkeling was voorzien in 2017.

Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:

Diverse fietspaden	€ 0,2 mln (n)	
--------------------	---------------	--

Inkomsten

Projecten beheer en onderhoud

Bij de projecten: Bochtafsnijding Delftse Schie (€ 0,6 mln) en Vervangen oevers Gouwe (€ 0,8 mln) zijn extra inkomsten ontvangen voor werkzaamheden voor derden. Het project Vervanging oevers Aarkanaal is vertraagd, waardoor inkomsten van derden later worden geactiveerd (€ 0,6 mln).

Projecten nieuwbouw

Het achterblijven van activeringen in 2016 heeft voor een belangrijk deel te maken met de langere termijn voor het verkrijgen van het proces-verbaal einde onderhoud.

De achtergebleven investeringsinkomsten zijn als volgt over de programma's verdeeld (x € 1 mln):

Wegen	€ 4,5 mln (n)
OV	€ 17,9 mln (n)
Verkeersveiligheid	€ 1,6 mln (v)
Fietspaden	€ 0,4 mln (n)
Overig	€ 12,0 mln (n)

De belangrijkste projecten bij de Wegen zijn:

Niet geactiveerd:

Aanpassing rotonde Bredeweg	€ 0,3 mln (n)	Onderhoudstermijn loopt nog.
N57 - N218 Ongelijkvloerse kruising Brielle	€ 3,4 mln (n)	Afrekening met derden moet nog plaats vinden en de controleverklaring is nog niet afgegeven.

Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:

3in1 project Westland	€ 0,6 mln (n)
N217 - Stougjesdijk	€ 0,3 mln (n)

De belangrijkste projecten bij Openbaar vervoer zijn:

Niet geactiveerd:

MerwedeLingelijn	€ 17,9 mln (n)	Het provinciaal deel is afgerond, de stations bij gemeenten nog niet.
------------------	----------------	---

De belangrijkste projecten bij Verkeersveiligheid zijn:

Eerder geactiveerd:

N209 - Rotonde Benthuizenweg-omleidingsweg	€ 1,6 mln (v)	De rotonde is eerder gerealiseerd. De bijdragen zijn afkomstig uit de in de OVP BDU gereserveerde middelen.
--	---------------	---

De belangrijkste projecten bij Fietspaden zijn:

Eerder geactiveerd:

Kade Bovenvaart FP vanaf KW22	€ 2,0 mln (n)	De financiële afwikkeling met de subsidieverlener is eind 2016 afgerond. Deze afwikkeling was voorzien in 2017.
-------------------------------	---------------	---

Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:

N496 - Aanleg FP Rockanje-Brielle	€ 1,6 mln (v)	Van de inkomsten is € 0,8 mln ontvangen van de MRDH. Deze inkomsten waren niet geraamd. De andere € 0,8 mln is een bijdrage uit de BDU die de provincie ontvangt via het Provinciefonds. In 2016 is het nog toegestaan deze interne bijdrage ten gunste van het project te brengen.
-----------------------------------	---------------	---

Overig:

Niet geactiveerd:

Bijdrage ter verlaging van toekomstige afschrijvingslasten € 12 mln (n)

Bij de Jaarrekening 2016 wordt € 12 mln extra afgeschreven. Met deze extra afschrijving zijn, conform de wens vanuit de Statencommissie Verkeer en Milieu en de toezegging van de gedeputeerde bij de behandeling van de Najaarsnota 2016, projecten van (mogelijk) in de toekomst over te dragen wegen geheel of gedeeltelijk afgeschreven. De extra afschrijving komt in de plaats van de geraamde desinvestering van € 12 mln.

4.3 Programma 3

De in programma 3 genoemde investering van € 4,4 mln is hier abusievelijk terecht gekomen. Het betreft hier een projectsubsidie over de jaren 2013-2016 voor de Westelijke Dordtse Oever (alternatieve locatie Hoekse Waard) van in totaal € 8 mln die niet geactiveerd moet worden.

4.4 Programma 4

Niet van toepassing.

4.5 Programma 5

4.6 Paragraaf Bedrijfsvoering

ICT

In 2016 is er middels diverse investeringen nieuwe diensten en producten gerealiseerd welke bijdragen aan het efficiënt werken van de organisatie en het realiseren van de doelen. Enkele belangrijke resultaten zijn:

- Bulkondertekening mandaatbesluiten;
- Implementatie CRM;
- Optimalisatie P&C-cyclus;
- Gegevensoverdracht G.Z-H;
- Projecten om de continuïteit van de ICT-dienstverlening te borgen.

Het investeringskrediet in 2016 is met € 0,2 mln (4,7%) overschreden.

4.7 Verdeling Organisatiekosten en Apparaatslasten

Kosten (bedragen x €1 mln)	Begroting na wijziging	Rekening 2016
Totaal te verdelen	149	140
<i>Verdeling naar programma</i>		
1 Groen, Waterrijk en Schoon	34	30
2 Bereikbaar en Verbonden	53	51
3 Aantrekkelijk en Concurrerend	27	26
4 Bestuur en Samenleving	19	18
5 Middelen	16	15
Totale verdeling	149	140

Toelichting indirecte kosten Paragraaf Bedrijfsvoering

Arbeidskosten (€ 4 mln voordelig)

Zie hiervoor de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering, onderdeel Arbeidskosten (loonkosten en inhuur)

Storting voorziening MJOP (€ 3,5 mln voordelig)

Bij begroting 2016 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor de vorming van de voorziening groot onderhoud op basis van het Meerjarenonderhoudsplan gebouwen 2015-2030. Wegens vertraging onder andere door extra onderzoek naar duurzaamheid zullen de verwachte uitgaven later plaatsvinden dan verwacht. De geplande storting in de voorziening van € 4,5 mln mag gelet op de vertraging niet meer volledig in 2016 plaatsvinden vanwege het principe van gelijkmatige verdeling. Hierdoor is € 3,5 mln niet gestort in de voorziening MJOP.

Vorming training en opleiding (VTO, € 0,8 mln voordelig)

In 2016 is er in totaal minder besteed aan vorming training en opleiding. Dit komt deels doordat er in 2016 meer incompany trainingen zijn georganiseerd waardoor er minder opdrachten aan externe leveranciers zijn verleend in het kader van VTO. Daarnaast zijn ook VTO bestedingen in de beleidsprogramma's opgenomen.

Versterking kwaliteit van de organisatie (€ 0,7 mln voordelig)

De middelen voor de versterking van de kwaliteit organisatie, zoals beschikbaar gesteld in het Hoofdlijnenakkoord, zullen voornamelijk worden ingezet in de jaren 2017, 2018 en 2019. Dit komt omdat pas laat in 2016 een definitieve invulling tot stand is gekomen over de besteding van deze middelen.

5. Kapitaallasten

Kapitaallasten (bedragen x €1.000)	Rekening 2015	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016	Vergelijking Begroting na wijziging Rekening 2016
Groen, Waterrijk en Schoon	475	489	439	50
Bereikbaar en Verbonden	64.625	63.654	71.857	-8.203
Aantrekkelijk en Concurrerend	254	282	242	39
Bestuur en Samenleving	0	0	0	0
Middelen	736	21.954	21.586	367
Indirecte kapitaallasten	12.325	13.785	13.785	0
Totaal	78.414	100.164	107.910	-7.747

6. Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2015	Oorspronkelijke Begroting 2016	Wijziging VJN	Wijziging NJN	Begroting 2016 na wijziging	Jaar- rekening 2016	Vergelijking Begroting 2016 na wijziging Rekening 2016
Lokale heffingen	332.618	324.050	0	3.000	327.050	325.497	-1.553
Provinciefonds	165.988	248.840	3.463	2.608	254.911	263.448	8.537
Dividend	-358	110	590	0	700	42	-658
Saldo van de financieringsfunctie	44	0	0	0	0	138	138
Overige algemene dekkingsmiddelen	-6.567	-6.609	11.543	-1.871	3.063	-15.332	-18.395
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	491.726	566.391	15.597	3.737	585.724	573.793	-11.931

7. Incidentele baten en lasten

Het overzicht Incidentele baten en lasten is conform de richtlijnen van het BBV gebaseerd op incidenteel beleid. Het incidenteel beleid duurt vanaf aanvang maximaal drie jaar. Er is vervolgens inzicht gegeven in de belangrijkste incidentele baten en lasten per programma. Alle mutaties in de reserves zijn incidenteel van aard.

Incidentele lasten en baten (bedragen x € 1.000)	Lasten	Lasten	Baten	Baten
	2016	2016 incidenteel	2016	2016 incidenteel
Programma's				
1 Groen, Waterrijk en Schoon	224.990	102.878	122.786	103.192
2 Bereikbaar en Verbonden	293.222	7.964	85.669	82.255
3 Aantrekkelijk en Concurrerend	62.308	23.517	15.647	2.748
4 Bestuur en Samenleving	47.257	6.464	6.796	6.000
5 Middelen	37.385	598	615.156	368
Totaal programma's (Resultaat voor bestemming)	665.162	141.421	846.054	194.563
<i>Reserves</i>				
Bijdrage uit reserve			188.777	188.777
Storting in reserve	334.699	334.699		
Totaal programma's (Resultaat na bestemming)	999.861	476.120	1.034.831	383.340

Programma 1 Groen, Waterrijk en Schoon (bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Lasten	Baten
Ontwikkelopgave RodS en UPG	20.237	53
Landschapstafels	1.000	800
Ontwikkelopgave EHS en UPG	12.087	3.443
Grondtransacties en exploitatie ontwikkelopgave Natuur (inclusief omzetting OVP Ontwikkelingsopgave natuur naar Reserve)	39.953	86.960
Natura2000 en beheermaatregelen PAS	3.846	1.071
IODS Midden Delfland	8.447	174
PMR/Midden IJsselmonde	7.746	7.746
SNL Agrarisch Natuurbeheer	770	0
Uitvoeringsprogramma Groen Landbouw (UPG)	1.982	0
Overige incidentele lasten programma 1	1.406	334
Luchtkwaliteit	2.618	1.035
Strategisch milieubeleid	1.080	0
Clean Inlands Shipping (Clinsh)	996	974
Leren voor duurzame ontwikkeling	225	225
Overige uitgaven	212	0
Onderzoek uitstoot Dupont/Chemours BCF	198	198
Subsidie V&J BSB Milieu	75	75
Luchtkwaliteit EFRO	0	104
Totaal programma 1	102.878	103.192

Programma 2 Bereikbaar en Verbonden (bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Lasten	Baten
Omzetting OVP BDU naar Reserve Mobiliteit	0	82.255
Sociale veiligheid	138	0
Exploitatie OV	4.238	0
Duurzaam veilig	2.170	0
Gedragbeïnvloeding	947	0
Overige uitgaven	471	0
Totaal programma 2	7.964	82.255

Programma 3 Aantrekkelijk en Concurrerend bedragen x € 1.000		
Omschrijving	Lasten	Baten
RNT Regionale Netwerken Topsectoren	874	0
MIT Stimulering MKB Innovatie Topsectoren	6.000	0
IRP Goeree Overflakkee	863	0
Greendeal Zonnepanelen asbest	504	0
Manden Maken bedrijventerreinen Fokker Slobbegors	200	0
Schaalsprongprogramma / EFRO	2.828	0
Bedrijventerreinen	3.200	0
Rijkstaak rijksmonumenten	2.600	0
Intensivering Erfgoed Hoofdlijnenakkoord	3.700	0
opdrachten erfgoed ISV3	498	498
subsidies Voordelta 2e Maasvlakte	1.715	1715
Clusterregeling afrekening	535	535
Totaal programma 3	23.517	2.748

Programma 4 Bestuur en Samenleving (bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Lasten	Baten
Afrekening Rijk in verband met overdracht jeugdhulpverlening naar gemeenten	6.000	6000
Doorgeschoven prestatie personeelskosten afbouw jeugdhulpverlening	464	0
Totaal programma 4	6.464	6.000

Programma 5 Middelen (bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Lasten	Baten
Verkoop voormalige steunpunten	316	192
Verkoop verspreide eigendommen	282	176
Totaal programma 5	598	368

8. WNT-verantwoording 2016 provincie Zuid-Holland

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op provincie Zuid-Holland van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2016 voor provincie Zuid-Holland is € 179.000. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband. Voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking geldt met ingang van 1 januari 2016 voor de eerste 12 kalendermaanden een afwijkende normering, zowel voor de duur van de opdracht als voor het uurtarief.

Bezoldiging topfunctionarissen

Leidinggevende topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking. Tevens leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling

(bedragen x € 1)	J.A.M. Hilgersom	R.H. van Luyk	F. Kas	J.H. de Baas
Functiegegevens	Chef Kabinet	Griffier	Loco-griffier	Provinciesecretaris
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 – 31/12	1/1 – 11/9	12/9 – 31/12	1/4 – 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	ja	nee	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja	ja	nee
Individueel WNT-maximum	-	124.713	54.287	134.495
Beloning	154.586	70.967	25.726	136.461
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	14.744	9.508	3.332	-
<i>Subtotaal</i>	<i>169.330</i>	<i>80.475</i>	<i>29.058</i>	<i>136.461</i>
-/- Onverschuldigd betaald bedrag				-
Totaal bezoldiging	169.330	80.475	29.058	136.461
Verplichte motivering indien overschrijding	-	-		Krachtens artikel 7, eerste lid, van het Uitvoeringsbesluit WNT geldt overgangsrecht
Gegevens 2015				
Aanvang en einde functievervulling in 2015	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	n.v.t.	n.v.t.
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1,0	1,0	-	-
Beloning	150.866	103.363	-	-
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	16.354	14.159	-	-
Totaal bezoldiging 2015	167.220	117.522	-	-

Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking kalendermaand 1-12

(bedragen x € 1)	J.H. de Baas
Functiegegevens	Provinciesecretaris
Aanvang en einde functievervulling	1/1 – 31/3
Aantal kalendermaanden waarin functievervulling vóór 2016	9
Aantal kalendermaanden waarin functievervulling in 2016	3
Aantal uren functievervulling in 2016	452
Individueel WNT-maximum	63.000
Maximum uurtarief	175
Uitgekeerde bezoldiging in 2016	61.020
Bezoldiging per uur	135
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-
Totaal bezoldiging	61.020
Verplichte motivering indien overschrijding	-

9. Grondslagen resultaatbepaling

In de jaarrekening worden de baten en lasten (exploitatie) toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Hierbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. De verdeling van de directe en de doorbelaste apparaatslasten (indirecte materiële kosten en indirecte personeelslasten) zijn in de rekening gebaseerd op begrote ureninzet. Met betrekking tot de kostenverdeling wordt voor een toelichting verwezen naar de paragraaf Bedrijfsvoering.
2. Stortingen in en onttrekkingen uit de algemene reserve worden in de rekening verwerkt.
3. Het rekeningsaldo van het vorig verslagjaar is gestort in de algemene reserve. Beschikkingen over dit rekeningsaldo worden als bijdrage uit de algemene reserve in de jaarrekening verwerkt.
4. Volgens art. 40a BBV zijn onder de overlopende activa opgenomen de van derden nog te ontvangen voorschotbedragen, die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel.
5. Volgens art. 49 BBV zijn onder de OVP opgenomen de van derden ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren.
6. Schoningsacties voor debiteuren en crediteuren met betrekking tot oude dienstjaren en balansverplichtingen worden naar gelang de aard van een correctie verwerkt in een desbetreffend programma van de rekening van baten en lasten en beïnvloeden op deze wijze mede het resultaat. Voor zover het vrijval betreft met betrekking tot reserves en doeluitkeringen komen de bedragen ten gunste van de betreffende reserves en programma's.
7. De afschrijvingen vinden plaats in overeenstemming met de nota IWA. Deze nota is op 13 december 2013 door Provinciale Staten vastgesteld (statenbesluit 6655) en is geldend tot en met het jaar 2017. De eerste afschrijving heeft plaats in het jaar na de activering. De berekening van de afschrijvingen vindt plaats over de verkrijgingsprijs onder aftrek van subsidies en bijdragen van derden.
8. In tegenstelling tot wat in de nota IWA is bepaald voor bedrijfsgebouwen, geldt voor de afschrijving van het provinciehuis een termijn van 30 jaar en de afschrijving begint in het jaar van aanschaf. Deze afschrijving is bepaald in de besluitvorming door Gedeputeerde Staten inzake de aankoop van het provinciehuis.

9. De instelling van een voorziening vereist geen afzonderlijk besluit van Provinciale Staten, maar geschiedt financieel-technisch via de vaststelling van de programma's van de begroting/jaarrekening of via begrotingswijziging.
10. In verband met de invoering van het BTW-compensatiefonds per 1 januari 2003 worden de lasten netto verantwoord. De betaalde en bij het BTW-compensatiefonds teruggevorderde BTW verloopt via balansrekeningen.

10. Balans

Inleiding

Uitgangspunt voor de analyse van de vermogenspositie van de provincie is de balans. Het uitgangspunt voor de waarderingsgrondslagen zijn de art. 35 en 59 tot en met 65 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Waarderingsgrondslagen

Activa

Op de balans worden de activa onderscheiden in vaste en vlottende activa, al naar gelang zij zijn bestemd om de uitoefening van de werkzaamheid van de provincie al dan niet duurzaam te dienen.

Vaste activa

Onder de vaste activa worden afzonderlijk opgenomen:

- immateriële vaste activa;
- materiële vaste activa (inclusief gronden);
- financiële vaste activa.

De immateriële vaste activa bestaan uit kosten van onderzoek en ontwikkeling activa. Volgens het BBV vallen hier ook onder de kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio. Deze kosten worden bij de provincie niet geactiveerd.

Bij de materiële vaste activa wordt onderscheid gemaakt tussen investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut. Het BBV schrijft voor om ook investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing (bijvoorbeeld rioolrecht) kan worden geheven, afzonderlijk op te nemen. Deze investeringen komen bij de provincie niet voor. Het BBV schrijft daarnaast voor om bij de materiële vaste activa aan te geven welke in erfpacht zijn uitgegeven.

Activa met een meerjarig economisch nut en activa in de openbare ruimte met een meerjarig maatschappelijk nut, worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, onder aftrek van de gerealiseerde afschrijvingen. Op de waardering worden bijdragen van derden die in directe relatie staan met een actief in mindering gebracht. Op investeringen met een meerjarig maatschappelijk nut worden ook bijdragen uit reserves in mindering gebracht.

Beleidsnota Investeringen, waarderungen en afschrijvingen 2014 (nota IWA)

Met ingang van het boekjaar 2014 is, conform de door Provinciale Staten in december 2013 vastgestelde beleidsnota Investeringen, Waarderungen en Afschrijvingen 2014, besloten om uitgaven op investeringen niet op het moment van facturatie te activeren, maar op het moment dat een projectfase technisch gereed is.

In de afschrijvingstabel is opgenomen over welke periode investeringen worden afgeschreven.

Waarderingsgrondslagen

Investerings met een economisch nut worden afgeschreven in overeenstemming met de verwachte toekomstige levensduur. De volgende afschrijvingstermijnen gelden voor de hieronder met name genoemde activa:

- 30 jaar voor het pand van het provinciehuis;
- 25 jaar voor nieuwbouw bedrijfsgebouwen;
- 25 jaar voor dienstvoertuigen;
- 20 jaar voor isolatie bedrijfsgebouwen;
- 15 jaar voor technische installaties in bedrijfsgebouwen;
- 10 jaar voor inrichting en veiligheidsvoorziening bedrijfsgebouwen, bekabeling ICT;
- 10 jaar voor telefooninstallaties;
- 5 jaar voor transportmiddelen en kantoormachines;
- 3 jaar communicatiemiddelen, automatiseringsapparatuur en -programmatuur (ICT-middelen);
- geen afschrijving op (onder)gronden en terreinen en kunstvoorwerpen met een cultuurhistorische waarde.

Voor investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut, worden de volgende afschrijvingstermijnen gehanteerd:

- 40 jaar voor vaste kunstwerken (wegen en fietspaden), oevers, havenwerken en beweegbare kunstwerken (vaarwegen), recreatieobjecten en landschapszorg;
- 30 jaar voor verhardingsconstructies (wegen en fietspaden).

Voor immateriële vaste activa gelden de volgende afschrijvingstermijnen:

- 5 jaar voor kosten van onderzoek en ontwikkeling gemaakt in de voorbereidingsfase van vaststaande activa;
- Kosten van onderzoek en ontwikkeling gemaakt in de initiatiefase worden niet geactiveerd;
- Kosten voor het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio worden niet geactiveerd.

Voor financiële vaste activa gelden de volgende afschrijvingstermijnen.

- Geen afschrijvingen op deelnemingen;
- Bijdragen aan activa in eigendom van derden conform de in deze tabel voor de soortgelijke vaste activa geldende termijnen.

Met betrekking tot de afschrijvingen hanteert de provincie op dit moment de - meest voor de hand liggende - lineaire systematiek.

Flottende activa

Onder de flottende activa worden afzonderlijk opgenomen de voorraden, de uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar, de liquide middelen en de overlopende activa.

Conform het BBV zijn de flottende activa gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Waarbij de verkrijgingsprijs de inkoopprijs en de bijkomende kosten omvat. De vervaardigingsprijs omvat de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten, welke rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Voor in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van de eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. Voor niet in exploitatie genomen gronden geldt dat deze worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs waarbij de boekwaarde met eventuele voorziening wegens een lagere marktwaarde wordt verrekend. Eventuele voorzieningen wegens oninbaarheid worden met de boekwaarde van leningen en vorderingen verrekend.

Passiva

Ook de passiva worden onderscheiden in vaste en vlottende passiva. Onder de vaste passiva worden afzonderlijk opgenomen het eigen vermogen, de voorzieningen en de vaste schulden, met een rentetypische looptijd van één jaar of langer. Onder de vlottende passiva worden afzonderlijk opgenomen de netto-vlottende schulden, met een rentetypische looptijd korter dan één jaar en de overlopende passiva.

Reserves, vaste schulden en de vlottende passiva

Deze balansposten zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

De waardering vindt plaats tegen de nominale waarde met uitzondering van de voorziening dubieuze debiteuren. Voor het treffen en het op peil houden van de voorziening dubieuze debiteuren dient een groepsgewijze beoordeling plaats te vinden van betreffende vorderingen kleiner dan € 0,05 mln en een individuele beoordeling voor vorderingen groter dan € 0,05 mln.

Voor eventuele risico's ter zake van gegarandeerde geldleningen zijn geen voorzieningen getroffen. Hiervoor wordt verwezen naar de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing.

Subsidieverplichtingen

Bij de subsidietoekenning van een meerjarensubsidie worden de lasten veelal toegerekend aan begrotingsjaren naar evenredigheid over de (verwachte) looptijd van het desbetreffende project. Gedurende het reguliere subsidieproces is bij deze subsidies, in sommige gevallen, sprake van een verlenging van de looptijd van de toegekende subsidie. Hierbij wordt, op verzoek van de subsidieontvanger, de einddatum van het project doorgeschoven naar een later moment dan bij de subsidietoekenning. Vanwege het niet in alle gevallen beschikbaar zijn van relevante (financiële) informatie over de reële status van de voortgang van de realisatie van het gesubsidieerde project, wordt de subsidie niet toegerekend aan de begrotingsjaren van de verlenging. In het geval een verlenging van de looptijd plaats heeft gevonden, wordt in de meeste gevallen, de totale restverplichting ultimo 2016 dan ook gehandhaafd op de balans in afwachting van de latere afronding van het project.

10.1 Tabel balans

Activa (bedragen x €1.000)	Balans per 31-dec-2016		Balans per 31-dec-2015	
Vaste activa				
<i>Immateriële vaste activa</i>		112.452		13.057
Kosten onderzoek en ontwikkeling activa	11.308		7.162	
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	101.143			
Onderhanden werk (immateriële vaste activa)			5.896	
<i>Materiële vaste activa</i>		890.099		870.560
Investerings met economisch nut	120.159		122.243	
Investerings met maatschappelijk nut	769.940		668.334	
Onderhanden werk (materiële vaste activa)			79.982	
<i>Financiële vaste activa</i>		24.359		121.460
Deelnemingen	18.367		18.418	
Overige verbonden partijen	1.916		1.916	
Overige uitzettingen looptijd >=1jaar	4.076		3.779	
Bijdrage aan activa in eigendom van derden			64.434	
Onderhanden werk (financiële vaste activa)			32.912	
Totaal Vaste activa		1.026.910		1.005.077
Vlottende activa				
<i>Voorraden</i>		24.085		30.038
Niet in exploitatie genomen bouwgronden	0		1.784	
Onderhanden werk voorraden	24.085		28.254	
<i>Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar</i>		343.578		398.704
Vordering op openbare lichamen	99.349		108.648	
Verstekte kasgeldleningen	0		0	
Overige vorderingen	7.031		7.383	
Overige uitzettingen	0		88.750	
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar	237.198		193.923	
<i>Liquide middelen</i>		119.702		14.030
Kassaldi	4		6	
Banksaldi	119.698		14.024	
<i>Overlopende activa</i>		25.480		56.349
Vooruitbetaalde bedragen	4.559		5.941	
Nog te ontv.bedrag op uitk.overheden met spec.bestedingsdoel	8.310		22.086	
Overige overlopende activa	12.611		28.323	
Totaal Vlottende activa		512.845		497.338
TOTAAL GENERAAL ACTIVA		1.539.756		1.504.199

Passiva (bedragen x €1.000)	Balans per 31-dec-2016		Balans per 31-dec-2015	
Vaste passiva				
<i>Eigen vermogen</i>		684.815		503.923
Algemene reserve	77.479		84.868	
Bestemmingsreserve	572.365		381.216	
Nog te bestemmen resultaat lopend jaar	34.970		37.839	
<i>Voorzieningen (exclusief voorzieningen dub.deb.)</i>		34.964		32.663
Voor geschatte onzekere verplichtingen en verliezen	34.964		32.663	
<i>Vaste schulden, rentetypische looptijd van één jaar of langer</i>		435.711		469.870
Binnenlandse banken	435.711		469.870	
Overige binnenlandse sectoren	0		0	
Totaal Vaste passiva		1.155.491		1.006.456
Viottende passiva				
<i>Viottende schulden met een rentetypische looptijd <1jr</i>		69.793		35.911
Overige schulden	69.793		35.911	
<i>Overlopende passiva</i>		314.472		461.832
Nog te betalen kosten	164.173		194.633	
Overige vooruit ontvangen bedragen	110		1.093	
Uitkeringen van overheden met specifiek bestedingsdoel	150.189		266.106	
Totaal Viottende passiva		384.265		497.743
TOTAAL GENERAAL PASSIVA		1.539.756		1.504.199

Activa (bedragen x €1 mln)	
Immateriële vaste activa	99,4
Materiële vaste activa	19,5
Financiële vaste activa	-97,1
Voorraden	-6,0
Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-55,1
Liquide middelen	105,7
Overlopende activa	-30,9
Totale mutatie	36

Passiva (bedragen x €1 mln)	
Eigen vermogen	180,9
Voorzieningen (exclusief voorzieningen dub.deb.)	2,3
Vaste schulden, rentetypische looptijd van één jaar of langer	-34,2
Viottende schulden met een rentetypische looptijd <1jr	33,9
Overlopende passiva	-147,4
Totale mutatie	36

10.2 Vaste activa

Ter toelichting zijn specificaties samengesteld voor de immateriële, materiële en financiële vaste activa. Onder de specificaties zijn toelichtingen opgenomen.

Immateriële vaste activa (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Herrubricering BBV	Investeringen	Bijdragen derden	Afschrijving	Afgerekend	Balans per 31-12-2016
Kosten onderzoek en ontwikkeling activa	7.162	5.896	9.045	2.492	2.517	5.786	11.308
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	0	97.347	10.446	0	2.840	3.809	101.143
Onderhanden werk (immateriële vaste activa)	5.896	-5.896					
Totaal	13.057	97.346	19.491	2.492	5.357	9.596	112.452

Herrubricering

Als gevolg van aanpassingen in het BBV zijn in 2016 de volgende herrubriceringen doorgevoerd op de beginbalans:

- Verantwoording van de Immateriële Vaste Activa (IVA) in aanbouw / ontwikkeling, in de eindbalans 2015 opgenomen in de rubriek 'Onderhanden werk (immateriële vaste activa)', dient te worden opgenomen onder 'Kosten voor onderzoek en ontwikkeling activa'.
- Verplaatsen van de 'Bijdragen aan activa in eigendom van derden' van de activacategorie Financiële Vaste Activa naar de activacategorie Immateriële vaste activa.
- Verantwoording van de Financiële Vaste Activa (FVA) in aanbouw / ontwikkeling, in de eindbalans 2015 opgenomen in de rubriek 'Onderhanden werk (financiële vaste activa)', dient te worden opgenomen onder 'Bijdragen aan activa in eigendom van derden'.

Kosten onderzoek en ontwikkeling activa

In totaal is er voor onderzoek en ontwikkeling voor € 5,8 mln (verminderd met de bijdragen aan activa van derden) gerealiseerd waarvan voor € 5 mln is afgerekend. De afrekening vond voor € 2,9 plaats naar de investeringen en voor € 2,1 mln naar de exploitatie. De € 2,9 mln die naar de investeringen hebben afgerekend betreffen voor € 1,9 mln wegenprojecten en voor € 1 mln vaarwegen projecten.

Bijdrage aan activa in eigendom van derden

In totaal is er voor bijdragen aan activa in eigendom van derden voor € 10,5 mln gerealiseerd waarvan € 3,8 mln is afgerekend. Deze afrekening vond in zijn geheel plaats naar de investeringen en betreffen voor € 0,2 mln bijdragen aan fietspaden en voor € 3,6 mln bijdragen aan wegen (specifiek de corridor Reeuwijkse Brug).

Materiële vaste activa (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Herrubricering BBV	Investerings	Bijdragen derden	Afschrijvingen	Afgerekend	Balans per 31-12-2016
<i>Investerings met economisch nut</i>							
Gebouwen	74.371		0	0	4.508	0	69.863
Gronden en terreinen	30.049	1.784	2.186	0	-1	0	34.020
Machines, apparaten en installaties	5.616		0	0	877	0	4.738
Overige duurzame bedrijfsmiddelen	10.766		3.913	0	4.439	0	10.240
Vervoersmiddelen	1.442		152	0	296	0	1.298
	122.243	1.784	6.251	0	10.118	0	120.159
<i>Investerings met maatschappelijk nut</i>							
Grond, water- en wegenbouwkundige werken	668.334	79.982	281.539	123.612	46.478	89.825	769.940
	668.334		281.539	123.612	46.478	89.825	769.940
<i>Onderhanden werk (materiële vaste activa)</i>							
Onderhanden werk (materiële vaste activa)	79.982	-79.982					
	79.982						
Totaal	870.560	1.784	285.603	123.612	56.596	89.825	890.099

Herrubricering

Als gevolg van aanpassingen in het BBV zijn in 2016 de volgende herrubriceringen doorgevoerd op de beginbalans:

- Verantwoording van de 'Niet in exploitatie genomen bouwgronden' (in de eindbalans 2015 nog als subcategorie onder de voorraden) binnen de categorie 'Gronden en terreinen'.
- Verantwoording van de Materiële Vaste Activa (MVA) in aanbouw / ontwikkeling, in de eindbalans 2015 opgenomen in de rubriek 'Onderhanden werk (materiële vaste activa)', dient te worden opgenomen op de betreffende categorie binnen de MVA.

Gronden en terreinen

Voor een bedrag van € 2,2 mln zijn grondaankopen van Onderhanden werk voorraden overgebracht naar de Niet in exploitatie genomen bouwgronden die vallen onder de activacategorie Gronden en terreinen.

Overige duurzame bedrijfsmiddelen

De investeringen in overige duurzame bedrijfsmiddelen ad € 3,9 mln betreffen automatiseringsuitgaven.

Vervoermiddelen

De investering in vervoermiddelen ad € 0,2 mln betreft de aanschaf van een vaartuig.

Grond, water- en wegenbouwkundige werken

In totaal is er voor grond, water- en wegenbouwkundige werken voor € 157,6 mln (verminderd met de bijdragen aan activa van derden) gerealiseerd en waarvan voor € 90,8 mln is afgerekend. Deze afrekening vond voor € 63,5 mln plaats naar de materiële vaste activa en voor € 27,3 mln naar de exploitatie,

Wegen

De investeringen in provinciale wegen bedragen € 55,2 mln. De omvangrijkste projecten zijn het 3 in 1 wegenproject Westland (€ 48,9 mln), N209 viaduct Doenkade (€ 2,5 mln) en de N222 rotonde Wateringse polder (€ 2,9 mln). Aan investeringsbijdragen is in totaal € 27 mln ontvangen. De grootste bijdrage betreft het 3 in 1 wegenproject Westland ad € 23,6 mln.

Openbaar vervoer

De investeringen in openbaar vervoer bedragen € 1,8 mln en betreffen het HOV-net. De investeringsbijdrage voor openbaar vervoerprojecten bedraagt € 0,1 mln.

Rijwielpaden

In rijwielpaden is in 2016 € 2,7 mln geïnvesteerd. De betreft onder andere fietspad 263.2 Westergouwe ad € 1 mln en N496 fietspad Rockanje ad € 1 mln. In 2016 is een transitorische vordering voor fietspad 298 Kade Bovenvaart afgeboekt voor € 2,5 mln, waardoor de negatieve investeringsbijdrage voor rijwielpaden € 0,4 mln bedraagt.

Verkeersveiligheid

De investeringen in verkeersveiligheid bedragen € 23,2 mln. Dit betreft onder meer investeringen in het 3 in 1 wegenproject Westland ad € 10,7 mln, de N206 ad € 1,4 mln, N207 ad € 2,1 mln, N209 ad € 3,2 mln, N464 ad € 2,5 mln en N491 ad € 1,3 mln. Aan investeringsbijdragen is € 2,3 mln ontvangen voor onder meer de N209 (€ 1,6 mln).

Vaarwegen

De investeringen in vaarwegen bedragen € 11,1 mln, waaronder bochtafsnijding Gouwsluis (€ 2,5 mln), vervangen oevers Boskoop (€ 2,6 mln), groot onderhoud oevers traject 3 (€ 1,8 mln) en groot onderhoud traject 4 (€ 2,2 mln). De investeringsbijdragen bedragen € 1,5 mln en betreffen o.a. de bochtafsnijding Gouwsluis ad € 0,6 mln en vervangen oevers Boskoop ad € 0,8 mln.

Financiële vaste activa (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Herrubricering BBV	Vermeerderingen	Verminderingen	Afschrijvingen	Afgerekend	Balans per 31-12-2016
Deelnemingen	18.418	0	25	76	0	0	18.367
Overige verbonden partijen	1.916	0	0	0	0	0	1.916
Overige uitzettingen looptijd >=1jaar	3.779	0	1.271	974	0	0	4.076
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	64.434	-64.434	0	0	0	0	0
Onderhanden werk (financiële vaste activa)	32.912	-32.912	0	0	0	0	0
Totaal	121.460	-97.346	1.296	1.050	0	0	24.359

Herrubricering

Als gevolg van aanpassingen in het BBV zijn in 2016 de volgende herrubriceringen doorgevoerd op de beginbalans:

- Verplaatsen van de 'Bijdragen aan activa in eigendom van derden' van de activacategorie Financiële Vaste Activa naar de activacategorie Immateriële vaste activa.
- Verantwoording van de Financiële Vaste Activa (FVA) in aanbouw / ontwikkeling, in de eindbalans 2015 opgenomen in de rubriek 'Onderhanden werk (financiële vaste activa)', dient te worden opgenomen onder 'Bijdragen aan activa in eigendom van derden' onder de activacategorie Immateriële Vaste Activa.

Deelnemingen

De vermindering betreft de verkoop van de aandelen in Holding IOPW NV aan de gemeente Westland. De vermeerdering betreft de gedeeltelijke vrijval van de voorziening deelnemingen.

Overige uitzettingen looptijd >=1jaar

De vermeerdering betreft verstrekte leningen aan agrarische collectieven voor € 1,2 mln en de aan het personeel verstrekte leningen in het kader van de IKAP-regeling ad € 0,1 mln.

Van de voorfinanciering grondverwerving Groenzone Berkel-Pijnacker is € 0,4 mln afgelost. Daarnaast zijn In 2016 aflossingen ontvangen van de leningen aan Omroep West en RTV Rijnmond ad € 0,5 mln en de aflossing van aan personeel verstrekte geldleningen (woningen en IKAP-regeling) bedraagt € 0,1 mln.

Specificatie geactiveerde kapitaaluitgaven

Omschrijving van de kapitaaluitgaven (bedragen in €)	Boekwaarde per 31-12-2015	Investering 2016	Investerings bijdrage 2016	Des- investeringen 2016	Afschrijvingen 2016	Boekwaarde per 31-12-2016
Immateriële vaste activa						
<i>Kosten onderzoek en ontwikkeling activa</i>						
BIJDRAGEN ACTIVA DERDEN RIJWIELPADEN	26.397	209	0	0	1.026	25.581
BIJDRAGEN ACTIVA DERDEN WEGEN	23.967	3.600	0	0	1.268	26.299
DOORSTROMING OV	14.070	0	0	0	546	13.524
<i>Subtotaal Bijdrage aan activa in eigendom van derden</i>	64.434	3.809	0	0	2.840	65.404
O&O RIJWIELPADEN	25	0	0	0	17	8
O&O VAARWEGEN	1.555	999	0	0	337	2.218
O&O WEGEN	5.581	2.288	410	0	2.163	5.296
<i>Subtotaal Kosten onderzoek en ontwikkeling activa</i>	7.162	3.287	410	0	2.517	7.522
Totaal Immateriële vaste activa	71.596	7.096	410	0	5.357	72.925
Materiële vaste activa						
<i>Investerings met economisch nut</i>						
Gronden en terreinen						
LANDSCHAPSZORG	-1	0	0	0	-1	0
PROVINCIEHUIS GROND	30.000	0	0	0	0	30.000
VOORFIN GRONDVERWERVING	50	0	0	0	0	50
Totaal Gronden en terreinen	30.049	0	0	0	-1	30.050
Grond, water- en wegebouwkundige werken						
STEUNPUNTEN	0	0	0	0	0	0
Totaal Grond, water- en wegebouwkundige werken	0	0	0	0	0	0
Gebouwen						
ONDERKOMEN MUSKUSRATTENVANGERS	115	0	0	0	17	98
PROVINCIEHUIS PAND	57.353	0	0	0	2.582	54.771
STEUNPUNTEN	8.444	0	0	0	813	7.631
VERBOUWINGEN	8.460	0	0	0	1.097	7.363

Omschrijving van de kapitaaluitgaven (bedragen in €)	Boekwaarde per 31-12-2015	Investering 2016	Investerings bijdrage 2016	Des- investeringen 2016	Afschrijvingen 2016	Boekwaarde per 31-12-2016
Totaal Gebouwen	74.371	0	0	0	4.508	69.863
Vervoersmiddelen						
DIENSTVAARTUIGEN	145	152	0	0	6	291
GLADHEIDBESTRIJDING	1.239	0	0	0	286	953
LANDSCHAPSZORG	58	0	0	0	4	54
Totaal Vervoersmiddelen	1.442	152	0	0	296	1.298
Machines, apparaten en installaties						
PROVINCIEHUIS INSTALLATIES	3.974	0	0	0	706	3.268
SPECIFIEK TECHNISCHE DPM	1.655	0	0	0	171	1.484
Totaal Machines, apparaten en installaties	5.629	0	0	0	877	4.752
Overige duurzame bedrijfsmiddelen						
AUTOM CONCERN	645	391	0	0	274	762
INFORMATIEPLAN	9.681	3.522	0	0	4.038	9.165
MEUBILAIR EN INVENTARIS	426	0	0	0	127	299
PROVINCIEHUIS INSTALLATIES	0	0	0	0	0	0
SPECIFIEK TECHNISCHE DPM	0	0	0	0	0	0
Totaal Overige duurzame bedrijfsmiddelen	10.752	3.913	0	0	4.439	10.226
<i>Subtotaal Investerings met economisch nut</i>	122.243	4.064	0	0	10.118	116.189
<i>Investerings met maatschappelijk nut</i>						
Grond, water- en wegenbouwkundige werken						
DELFTSE SCHIE	87	0	0	0	6	81
OPENBAAR VERVOER	15.050	1.848	123	0	962	15.814
RECREATIE EIGEN BEHEER	4.267	0	0	0	272	3.995
RIJWIELPADEN	42.384	2.706	-432	0	3.042	42.481
VAARWEGEN	203.335	11.108	1.488	0	6.486	206.469
VAARWEGEN OBJECTBEDIENING	1.817	0	0	0	326	1.491
VERKEERSVEILIGHEID	168.908	23.188	2.337	0	14.564	175.195
WEGEN	232.485	55.196	27.024	0	20.821	239.837
Totaal Grond, water- en wegenbouwkundige werken	668.335	94.046	30.539	0	46.479	685.362
<i>Subtotaal Investerings met maatschappelijk nut</i>	668.335	94.046	30.539	0	46.479	685.362
Totaal Materiële vaste activa	790.578	98.111	30.539	0	56.597	801.551
Financiële vaste activa						
AANDELEN NV BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN	142	0	0	0	0	142
AANDELEN NEDERLANDSCHE WATERSCHAPSBANK NV	5	0	0	0	0	5

Omschrijving van de kapitaaluitgaven (bedragen in €)	Boekwaarde per 31-12-2015	Investering 2016	Investerings bijdrage 2016	Des- investeringen 2016	Afschrijvingen 2016	Boekwaarde per 31-12-2016
HOLDING IOPW N.V.	7	-7	0	0	0	0
WARMTEBEDRIJF Infra N.V.	1.800	0	0	0	0	1.800
VOORZIENING WARMTEBEDRIJF INFRA NV	-1.731	0	69	0	0	-1.800
R.O.M. DRECHTSTEDEN CAPITAL BV	10.000	0	0	0	0	10.000
VOORZIENING R.O.M. DRECHTSTEDEN CAPITAL BV	-1.810	25	0	0	0	-1.785
R.O.M. DRECHTSTEDEN HOLDING NV	4	0	0	0	0	4
R.O.M. DRECHTSTEDEN BEHEER NV	2	0	0	0	0	2
ONW CV	1.355	0	0	0	0	1.355
ROM DRECHTSTEDEN	561	0	0	0	0	561
INNOVATIONQUARTER	10.000	0	0	0	0	10.000
ENERGIEFONDS	0	0	0	0	0	0
VASTE GELDLENINGEN U/G	3.779	1.205	908	0	0	4.076
Subtotaal Financiële vaste activa	24.113	1.223	977	0	0	24.359
TOTAAL GENERAAL	886.286	106.430	31.927	0	61.954	898.835

10.3 Vlottende activa

Ter toelichting zijn specificaties samengesteld voor de voorraden, de uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar, de liquide middelen en de overlopende activa. Onder de verloopoverzichten zijn toelichtingen opgenomen.

Voorraden (bedragen x €1.000)	Balans per 31-dec-2015	Herrubricering BBV	Mutaties 2016	Balans per 31-dec-2016
Niet in exploitatie genomen bouwgronden	1.784	-1.784	0	0
Onderhanden werk voorraden	28.254		-4.169	24.085
Totaal	30.038	-1.784	-4.169	24.085

Herrubricering:

Verplaatsen van de 'Bijdragen aan activa in eigendom van derden' van de activacategorie Financiële Vaste Activa naar de activacategorie Immateriële vaste activa.

Onderhanden werk voorraden

Mutaties in onderhanden werk voorraden zijn voor het grootste deel toe te wijzen aan de Ontwikkelopgave EHS ad - € 1,1 mln en de Ontwikkelopgave Grond voor Grond ad - € 1,3 mln. Voor een bedrag van € 2,2 mln zijn grondaankopen van Onderhanden werk-voorraden overgebracht naar de Niet in exploitatie genomen bouwgronden die vallen onder de activacategorie Gronden en terreinen.

Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Mutaties 2016	Balans per 31-12-2016
<i>Vordering op openbare lichamen</i>			
Vordering op openbare lichamen	109.519	-10.171	99.349
Voorziening dubieuze debiteuren voor openbare lichamen	-871	871	0
	108.648	-9.299	99.349
<i>Verstrekte kasgeldleningen</i>			
Kasgeldleningen u/g treasury	0	0	0
<i>Overige vorderingen</i>			
Debiteuren	8.077	-519	7.558
Voorziening dubieuze debiteuren overige vorderingen	-694	167	-527
	7.383	-352	7.031
<i>Overige uitzettingen</i>			
Overige uitzettingen	88.750	-88.750	0
<i>Uitzettingen in 's Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar</i>			
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar	193.923	43.275	237.198
Totaal	398.704	-55.126	343.578

Vorderingen op openbare lichamen

In 2011 is de beleidsnota en de uitvoeringsnota debiteurenbeheer in werking getreden.

Het aantal vorderingen op openbare lichamen en niet-openbare lichamen is toegenomen.

De debiteurenprocedures zijn aangescherpt en alle vorderingen, waaronder het Provinciefonds, de opcenten motorrijtuigenbelasting, notarisafrekeningen en de te ontvangen subsidies lopen via de debiteurenadministratie.

In het overzicht zijn de vorderingen onderverdeeld naar Publiekrechtelijke lichamen / overheid en Niet-Publiekrechtelijke lichamen / Particulier weergegeven.

Debiteurensaldo per dienstjaar

Dienstjaar (bedragen x € 1.000)	Stand per 01-01-2016	Relatief Aandeel	Mutaties 2016	Stand per 31-12-2016	Relatief Aandeel
<i>Vorderingen Openbare lichamen/Overheid</i>					
2014	6.971	6,37%	-6.971	0	0,00%
2015	102.548	93,63%	-102.548	0	0,00%
2016	0	0,00%	99.349	99.349	100,00%
Totaal	109.519	100,00%	-10.171	99.349	100,00%

De vorderingen 2016 bestaan met name uit baten motorrijtuigenbelasting december 2016 (€ 26,9 mln ontvangen in januari 2017) en aangifte BTW-Compensatiefonds (terug te vorderen; € 62 mln).

Per ultimo 2016 staat aan vorderingen van overige debiteuren een bedrag open van € 10,3 mln. Het volledige bedrag heeft betrekking op vorderingen van 2016. Hiervan is € 7,9 mln gefactureerd in december 2016.

Het openstaande bedrag van € 10,3 mln is volgens onderstaande specificatie:

- € 2,5 mln Gemeenschappelijke regeling Rijnland;
- € 0,3 mln Detacheringen;
- € 1,4 mln Diverse vorderingen op gemeenten;
- € 6,1 mln Ontvangen in januari 2017, zoals o.a. provincie Utrecht € 1 mln, Metropoolregio Rotterdam Den Haag € 2,5 mln, € 1,4 mln gemeente Leiden, Rotterdam en Lansingerland, € 0,5 mln detacheringen en Groenservice Zuid-Holland en € 0,7 mln overige vorderingen.

Overige vorderingen

Debiteurensaldo per dienstjaar

Dienstjaar (bedragen x € 1.000)	Stand per 01-01-2016	Relatief Aandeel	Mutaties 2016	Stand per 31-12-2016	Relatief Aandeel
<i>Overige vorderingen/particulier</i>					
2011	104	1,29%	-1	103	1,36%
2012	95	1,18%	-95	0	0,00%
2013	0	0,00%	0	0	0,00%
2014	1.244	15,40%	-468	775	10,26%
2015	6.634	82,13%	-6.213	421	5,57%
2016	0	0,00%	6.259	6.259	82,81%
Totaal	8.077	100,00%	-519	7.558	100,00%

Per ultimo 2016 staat aan vorderingen open een bedrag van € 7,6 mln. Van het openstaande bedrag heeft € 1,3 mln betrekking op vorderingen uit 2015 en eerder. Het resterende bedrag van € 6,3 mln heeft betrekking op vorderingen van 2016. Hiervan is € 5,4 mln gefactureerd in december 2016.

Het openstaande bedrag van € 7,6 mln is volgens onderstaande specificatie:

- € 1,0 mln Subsidie vorderingen;
- € 1,1 mln Vorderingen uit overeenkomst;
- € 0,4 mln Belastingaanslagen, zoals aanslagen Grondwaterheffing en leges Wabo;
- € 0,2 mln Overige vorderingen, zoals dwangsommen, huren en pachten, schades en doorbelastingen.

In de maand januari 2017 is inmiddels een bedrag ontvangen van € 4,9 mln. In 2016 is € 0,5 mln afgeboekt ten laste van de voorziening.

Voorziening dubieuze debiteuren

Bij de bepaling van de per ultimo benodigde stand van de voorziening Dubieuze Debiteuren voor zowel de vorderingen op publiekrechtelijke lichamen / overheid als voor de niet-publiekrechtelijke lichamen / particulier is voor de kleine vorderingen de dynamische methode en voor vorderingen > € 50.000 de statistische methode gevolgd.

Het bedrag in de voorziening tot en met 2011 is voor particulieren € 54.000.

Voor de vorderingen vanaf 2012 komt de storting in de voorziening nu ten laste van de directies.

Het bedrag in de voorziening voor particulieren over 2014 is € 388.000.

Het bedrag in de voorziening voor particulieren over 2015 is € 85.000.

Voor overheden is geen bedrag in de voorziening gestort.

Zowel de civiele vorderingen op particulieren als de vorderingen op overheden en belastingaanslagen zijn in de berekening meegenomen (met een percentage per categorie vorderingen dat oploopt met de ouderdom van de vorderingen).

Vordering per ultimo/soort debiteur	Civiel particulier	Civiel overheid en belastingen particulier
2008 t/m 2009	100	50
2010 t/m 2011	75	37,5
2012 t/m 2014	50	25
2015	25	12,5
2016	0	0

De reden van de afwijkende mate van oninbaarheid van de civiele vorderingen en belastingen ten opzichte van de civiele vorderingen op particulieren is gelegen in de aard van de vorderingen.

Civiele vorderingen op particulieren zijn risicovoller en hebben een hoger percentage voor oninbaarheid.

Overige uitzettingen

De deposito's bij het Nationaal Groenfonds voor het project PMR 750ha ad € 88 mln liepen in 2016 af. Op het moment van vrijval was het rentetarief voor nieuwe langdurige deposito's gedaald tot 0%. Gezien dit feit en de mogelijke benutting van deze gelden in de nabije toekomst is besloten om de tegoeden in de rekening-courant bij het Groenfonds onder te brengen (zie banksaldi).

Uitzettingen in 's-Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar

Schatkistbankieren voor decentrale overheden vindt zijn wettelijke basis in de wet Financiering decentrale overheden (FIDO). Het verplicht alle decentrale overheden om hun overtollige liquide middelen aan te houden in de schatkist. Het woord 'overtollig' verwijst naar alle middelen die decentrale overheden niet onmiddellijk nodig hebben voor de uitoefening van de publieke taak. De stand van het bij de schatkist aangehouden tegoed bedraagt per einde van het verslagjaar € 237,2 mln.

In de onderliggende toelichting is weergegeven hoe hoog het drempelbedrag schatkistbankieren voor het begrotingsjaar is en hoe groot het bedrag is dat op kwartaalbasis buiten de schatkist is aangehouden. In 2015 is de provincie Zuid-Holland elk kwartaal ruim binnen de voorgeschreven drempelwaarde gebleven.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)		Verslagjaar			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(1)	Drempelbedrag	4.211			
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	173	294	261	407
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	4.038	3.917	3.950	3.804
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag				
(1) Berekening drempelbedrag		Verslagjaar			
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	730.567			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	500.000			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	230.567			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	4.211			

(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's-Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's-Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	15.749	26.761	23.974	37.435
(5b)	Dagen in het kwartaal	91	91	91	91
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's-Rijks schatkist aangehouden middelen	173	294	261	407

Liquide middelen (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Mutaties 2016	Balans per 31-12-2016
Banksaldi	14.024	105.674	119.698
Kassaldi	6	-2	4
Totaal	14.030	105.672	119.702

De liquide middelen worden € 119,7 mln aangehouden in banksaldi. Dit betreft voornamelijk saldi aangehouden in rekening-courant bij het Groenfonds. Het Groenfonds stelt deze gelden via het zogenaamde vrijwillig schatkistbankieren bij het Rijk.

Rekening-courant Groenfonds 750 ha (bedragen x € 1.000)	
Saldo rekening-courant Groenfonds 750ha per 31-12-2015	13.615
+ Ontvangen voorschotten PMR 750ha	18.155
+ Vrijval deposito	88.000
+ Rentebaten	91
- Onttrekkingen	1.357
- Bankkosten	0
Saldo rekening-courant Groenfonds 750 ha per 31-12-2016	118.505

Rekening-courant Boeren voor Natuur (bedragen x € 1.000)	
Saldo rekening-courant Boeren voor Natuur per 31-12-2015	139
+ Ontvangen voorschotten Boeren voor Natuur	0
+ Rentebaten	1
+ Vrijval deposito	750
- Onttrekkingen	0
- Bankkosten	0
Saldo rekening-courant Boeren voor natuur per 31-12-2016	890

Rekening-courant Groenfonds HSL (bedragen x € 1.000)	
Saldo rekening-courant Groenfonds HSL per 31-12-2015	103
+ Ontvangen voorschotten Groenfonds HSL	0
+ Rentebaten	0
- Onttrekkingen	0
- Bankkosten	0
Saldo rekening-courant Groenfonds HSL per 31-12-2016	103

Rekening-courant Rabobank / BNG (bedragen x € 1.000)	
Saldo rekening-courant per 31-12-2015	166
+ Ontvangsten	34
+ Rentebaten	0
- Onttrekkingen	0
- Bankkosten	0
Saldo rekening-courant Rabobank / BNG per 31-12-2016	200

Overlopende activa (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Mutaties 2016	Balans per 31-12-2016
Vooruitbetaalde bedragen	5.941	-1.382	4.559
Nog te ontv.bedrag op uitk.overheden met spec.bestedingsdoel	22.086	-13.776	8.310
Overige overlopende activa	28.323	-15.712	12.611
Totaal	56.349	-30.870	25.480

Vooruitbetaalde bedragen

De per 31 december 2016 vooruitbetaalde bedragen worden in 2017 ten laste van de exploitatie gebracht.

De belangrijkste vooruitbetaalde bedragen zijn:

(bedragen x € 1 mln)

Voorschot subsidies	3,2
Onderhoudslicenties 2017	1,2
Huur en servicekosten districtskantoren	0,1
Verzekeringspremies	<u>0,1</u>
Totaal	4,6

Nog te ontvangen bedragen op uitkering overheden met specifiek bestedingsdoel

Programma	Nog te ontvangen bedragen op uitkeringen van overheden (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2015	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo per 31-12-2016
1	Luchtqualiteit	7.726	270	2.881	5.115
1	Bodemsanering	1.194	834	113	1.915
2	Infraprojecten investeringen	3.833	395	3.225	1.003
2	Luchtvaart	0	36	0	36
2	Merwedekanaal	332	0	332	0
3	Economische Zaken	0	123	0	123
4	Europese netwerken	0	118	0	118
5	Project PMR 750ha	9.001	0	9.001	0
Totaal		22.086	1.776	15.552	8.310

Overige overlopende activa

Het saldo per 31 december 2016 bestaat voornamelijk uit transitorische vorderingen. Deze vorderingen zijn onder te verdelen in:

(bedragen x € 1 mln)

Aanslagen grondwaterheffing	1,1
Bijdragen openbaar vervoer	0,1
Nog te declareren projectkosten aan partners	0,3
Verrekening loonkosten derden	1,5
Af te wikkelen schades	1,1
Brugbediening	0,5
Verkeersregelinstallaties	0,3
Aanslagen precariobelasting	0,7
Infraprojecten	4,0
Subsidieafrekeningen	2,8
Overig	<u>0,2</u>
Totaal	12,6

10.4 Vaste passiva

Eigen vermogen

Ter toelichting zijn specificaties samengesteld voor het eigen vermogen, de reserves, de voorzieningen en de langlopende schulden

Eigen vermogen (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Mutaties 2016	Balans per 31-12-2016
Algemene reserve	84.868	-7.389	77.479
Programmareserves	381.216	191.149	572.365
Nog te bestemmen resultaat lopend jaar	37.839	-2.868	34.970
Totaal	503.923	180.892	684.815

10.5 Staat van reserves

Programma (bedragen in €)	Saldo per 31-12- 2015	Verplaatsingen a.g.v. aanpassen programma- structuur 2012-2015 naar 2016-2019	Saldo per 01-01-2016 als gevolg van aanpassing programmastructuur	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-2016
				Toevoegingen via resultaat bestemming programma rekening	Toevoeging via resultaat bestemming vorig jaar	Onttrekkingen via resultaat bestemming programma rekening	Onttrekking via resultaat bestemming vorig jaar	
Algemene reserve	84.868	0	84.868	11.485	37.839	56.713		77.479
Programmareserve 1	181.119	8.065	189.184	84.483		42.412		231.256
Programmareserve 2	90.913	-7.916	82.997	196.731		70.922		208.806
Programmareserve 3	100.368	1.462	101.830	35.212		14.287		122.756
Programmareserve 4	4.299	0	4.299	3.000		3.064		4.235
Programmareserve 5	1.463	1.442	2.905	3.787		1.380		5.313
Programmareserve 6	3.054	-3.054						
Totaal programma reserves	381.216	0	381.216	323.214		132.065		572.365

Als gevolg van de wijzigingen in de programmastructuur wijken saldi van individuele programmareserves per 31-12-2015 af van de stand zoals gepresenteerd bij Jaarrekening 2015.

Algemene reserve

De algemene reserve is in 2016 per saldo met € 7,4 mln afgenomen. Hieronder is een specificatie weergegeven van de mutaties op de algemene reserve:

<i>Bedragen x € 1 mln</i>		
Stand 31-12-2015 Jaarrekening 2015		84,9
Mutaties Algemene reserve		
Rekeningresultaat 2015		+/- 37,8
Begroting 2016; Nadelig saldo	-/- 1,8	
Begroting 2016; Dekking Hoofdlijnenakkoord	-/- 23,7	
Totaal reeds bestemd bij Begroting 2016		-/- 25,5
Voorjaarsnota 2016; Beklemd deel rekeningresultaat 2015	-/- 17,1	
Voorjaarsnota 2016; nadelig saldo	-/- 5,8	
Voorjaarsnota 2016; Amendementen	-/- 8,3	
Totaal reeds bestemd bij Voorjaarsnota 2016		-/- 31,2
Najaarsnota 2016; Voordelig saldo		+/- 11,5
Stand 31-12-2016 Jaarrekening 2016		+/- 77,5
Beklemden middelen:		
Afdekking risico's oorspronkelijke begroting; Weerstandsvermogen		-/- 30
Begroting 2017; Onttrekking		-/- 10
Vrij besteedbaar deel algemene reserve		37,5

Per ultimo 2016 is de stand van de algemene reserve € 77,5 mln. Bij de vaststelling van de Beleidsnota Risicomanagement en weerstandsvermogen is de minimale omvang van de algemene reserve genormeerd op € 30 mln. Het deel van de algemene reserve dat het minimumbedrag te boven gaat, is voor Provinciale Staten vrij besteedbaar.

Naast € 30 mln voor minimale omvang van de algemene reserve is via de Begroting 2017 al € 10 mln van de algemene reserve beklemd. Daarmee resteert het vrij inzetbare deel van de algemene reserve: € 37,5 mln.

10.6 Toelichting op de reserves en voorzieningen

Programmareserve 1 (bedragen x €1.000)	Saldo per 1-1-2016	Vermeerderingen 2016	Verminderings 2016	Saldo per 31-12-2016
Onderwerp				
Groene ambities	76.739	7.878	13.921	70.697
Groene subsidies	-43	0	-43	0
Sanering glastuinbouw	2.549	0	547	2.002
Stimulering duurzame energie	1.080	0	1.080	0
Luchtkwaliteit (NSL)	4.928	0	1.665	3.263
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	4.900	0	8	4.893
Vlietland	658	0	353	305
Decentralisatieakkoord natuur	69.313	0	1.034	68.279
Reserve apparaatslasten DLG	908	3.250	3.568	590
Reserve Natuurcompensatie	1.053	489	93	1.448
Ontw.persp.Grevelingen/Volkerak-Zoom	10.000	0	0	10.000
Milieuaspecten omgevingbeleid	0	1.165	32	1.133
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	8.142	0	8.142
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	46.728	0	46.728
Kosten/risico bestuursdwang OD's	500	0	79	421
Reserve Omgevingsveiligheid	230	16.756	14.390	2.596
IODS	12.791	75	5.428	7.438
Programmamanagement	563	0	75	488
Kustontwikkeling				
Zandmotor	1.688	0	182	1.506
Frictiekosten RUD	1.328	0	0	1.328
Totaal Programmareserve 1	189.184	84.483	42.412	231.256

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2007

Onderwerp programmareserve:	Groene ambities
Inhoud en doel	Het onderdeel Groene ambities binnen programmareserve 1 is bestemd voor het provinciale aandeel in het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG).
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget 50% en financiële ruimte 50%
Looptijd	2038
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Conform Begroting is € 7,8 mln gestort in de Reserve Groene Ambities. Dit betreft middelen van het Decentralisatieakkoord Natuur die door bijstelling van de planning niet in 2016 nodig waren voor de Ontwikkelopgave EHS (NNN).
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 is er € 6,4 mln onttrokken voor het realiseren en verbeteren van recreatieve groen- en watergebieden (RodS-projecten) in het kader van het UPG. Voor het organiseren en innoveren van natuurbeheer in het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is er € 0,8 mln onttrokken. Voor subsidies in het kader van routestructuren en aansluiting stedelijk gebied is er in 2016 € 3,5 mln onttrokken. Ter dekking van subsidielasten van de subsidieregeling Uitvoeringsregeling Groen (URG) in het kader van grondgebonden landbouw is in 2016 € 0,9 mln onttrokken. Ook is er € 0,1 mln onttrokken voor het project Groene Cirkels. Jaarlijks wordt er € 0,01 mln per jaar onttrokken voor de subsidie Boeren voor Natuur. Tot slot is in 2016 € 2,1 mln onttrokken in verband met frictiekosten uitreden G.Z-H. Deze lasten betreffen de afkoopsommen van de garantietoelagen van de salarissen.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2004

Onderwerp programmareserve:	Sanering glastuinbouw
Inhoud en doel	De programmareserve wordt aangewend voor planschades en saneringsactiviteiten verspreid liggende glastuinbouw.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte en programmabudget
Looptijd	2018
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 wordt € 0,5 mln aan de reserve onttrokken voor sanering van glastuinbouwdossiers, waaronder Deltapoort in Zwijndrecht.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2011

Onderwerp programmareserve:	Luchtkwaliteit (NSL)
Inhoud en doel	De reserve wordt ingezet voor projecten ter verbetering van de luchtkwaliteit waardoor het mogelijk is te blijven voldoen aan de grenswaarden en daarmee ruimtelijke ontwikkeling mogelijk te maken. Deze projecten vormen onder andere onderdeel van het (nieuwe) provinciale actieprogramma luchtkwaliteit en het programma Integrale Aanpak Binnenvaart gericht op verduurzaming van de binnenvaartketen.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2017
<i>Toelichting vermindering</i>	€1,6 mln onttrekking uit de reserve luchtkwaliteit NSL. Hiervan is € 0,8 mln gegaan naar Coolport middelen, € 0,5 mln is uitgetrokken voor Waterbus, € 0,1 mln voor juridisch advies en onderzoekskosten en € 0,1 mln voor de start van het project Clinsh en € 0,1 mln naar het Milieu informatie Systeem. € 0,1 mln onttrekking uit de reserve luchtkwaliteit voor projecten rond ontgassing schepen.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarrekening 2012

Onderwerp programmareserve:	Beheerplannen Natura 2000 / PAS
Inhoud en doel	Doel is het bekostigen van activiteiten, namelijk in het kader van Natura 2000 de uitvoering van de (met elkaar samenhangende) beheersplannen en -maatregelen Programmatische Aanpak Stikstof. Conform de Decemercirculaire 2014 zijn er middelen vanuit het Rijk beschikbaar gesteld voor dit doel.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 is er voor € 0,08 mln onttrokken voor de Natura 2000 beheerplannen.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarrekening 2012

Onderwerp programmareserve:	Vlietland
Inhoud en doel	Deze programmareserve is bedoeld voor het financieren van de (proces)kosten van het project Vlietland / Meeslouwerplas.
Functie	Spaar
Voeding	Voormalige OVP Vlietland
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermindering</i>	Ter dekking van procesmiddelen voor de herinrichting Meeuwslouwerplas is er € 0,08 mln onttrokken. Daarnaast is er € 0,28 mln onttrokken in verband met de storting in de voorziening dubieuze debiteuren met betrekking tot project Meeslouwerplas.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarstukken 2013

Onderwerp programmareserve:	Decentralisatieakkoord natuur
Inhoud en doel	In 2011 is een akkoord gesloten tussen Rijk en provincies over de decentralisatie van het natuurbeleid. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de afwikkeling ILG, realisatie herijkte EHS en het natuurbeheer. Voor de uitvoering van dit akkoord ontvangt de provincie via het Provinciefonds middelen (integratie-uitkering natuur). Via deze reserve worden deze middelen bestemd voor de uitvoering van het natuurakkoord en de aanvullend daarop gemaakte afspraken met het Rijk en in IPO-verband.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2027
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 is € 3,6 mln onttrokken uit de reserve voor de uitvoering van het UPG / RodS. Hiervan betreft € 1,6 mln het project Balij / Bieslandse Bos en € 2 mln Bentwoud. Daarnaast is er € 0,3 mln onttrokken voor nog doorlopende subsidies Milieukwaliteiten verdroging. Verder is € 0,5 mln onttrokken voor de subsidies Nota Ruimte projecten Greenport. Tevens is € 2,4 mln weer beschikbaar gekomen als een gevolg van vrijval van subsidies met betrekking tot Nota Ruimte projecten veenweidegebieden (€ 2,2 mln) en Synergieprojecten water (€ 0,2 mln). Daarnaast is er € 0,9 mln teruggevloeid naar de reserve als gevolg van de bijstelling van de overeenkomst afronding projecten herinrichting IJsselmonde.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Begroting 2015

Onderwerp programmareserve:	Reserve apparaatslasten DLG
Inhoud en doel	Met de reserve Apparaatslasten DLG worden de financiële effecten voor de provincie Zuid-Holland gevolgd die ontstaan als gevolg van de overkomst van de medewerkers van Dienst Landelijk Gebied (DLG). Deze reserve wordt gebruikt om de apparaatslasten te dekken van deze DLG-medewerkers. De reserve wordt gevoed uit de voor dit doel extra ontvangen gelden via het Provinciefonds. Deze gelden zijn in de periode tot 2021 onvoldoende zodat een tijdelijke overheveling uit de reserve Groene Ambities nodig is. In verband met de afnemende werkhoeveelheid wordt de formatie van deze voormalige DLG-medewerkers afgebouwd zodat de lasten gaan dalen. De daling vindt vooral plaats in de jaren 2021 en 2022. Naar verwachting is de bijdrage uit het Provinciefonds vanaf 2021 voldoende. In 2022 zal het voorgefinancierde bedrag uit de reserve Apparaatslasten DLG worden 'terugbetaald' aan de reserve Groene Ambities.
Functie	Egalisatie
Voeding	Financiële ruimte en deelreserve Groene ambities
Looptijd	2022
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Dit betreft een storting vanuit het Provinciefonds ontvangen middelen (€ 3,5 mln).
<i>Toelichting vermindering</i>	Ter dekking van de apparaatslasten DLG in 2016 is € 2,8 mln onttrokken.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2015

Onderwerp programmareserve:	Reserve Natuurcompensatie
Inhoud en doel:	Als door aanleg van onder meer infrastructuur natuurwaarden verloren gaan dan moeten deze worden gecompenseerd volgens Provinciaal beleid. Dat geldt zowel voor Gedeputeerde Staten als voor andere initiatiefnemers. Compensatiemaatregelen voor herstel van natuurwaarden geschiedt vaak in de vorm van aanleg natuur of natuurbeheer. Reserve Natuurcompensatie dient ter dekking van de op basis van de Subsidieregeling Natuurcompensatie Zuid-Holland vastgestelde compensatiemaatregelen. Veel van deze maatregelen moeten nog gepland worden.
Functie	Spaar
Voeding	Voormalig reserve NORAH / Voormalig reserve Zuidwestelijke Randweg Gouda-N207 / Natuurcompensatie RijnlandRoute vanuit de programmareserve 2 (Egalisatiereserve exploitatieprojecten PZI) / N210.
Looptijd	2028

<i>Toelichting vermeerdering</i>	Er is in totaal € 0,5 mln gestort in de Reserve Natuurcompensatie. Dit betreft € 0,3 mln voor natuurcompensatie N210, € 0,2 mln voor de natuurcompensatie Rijnlandroute en € 0,04 mln voor natuurcompensatie die nog plaats moet vinden voor het project OTA (Overslag Terminal Alphen).
<i>Toelichting vermindering</i>	Er is in 2016 € 0,93 mln onttrokken voor subsidies Natuurcompensatie voor de Rijnlandroute en de N210.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2015

Onderwerp programmareserve:	Ontwikkelingsperspectief Grevelingen en Volkerak-Zoom
Inhoud en doel	De provincie is voornemens € 10 mln bij te dragen in het door het Rijk en de regio op te richten fonds waaruit het ontwikkelingsperspectief van de ontwerp-Rijksstructuurvisie Grevelingen / Volkerak-Zoommeer wordt gefinancierd. Het gaat daarbij om maatregelen voor herstel van het getij op de Grevelingen en verzilting van het Volkerak-Zoommeer. Dit komt ook de ecologie en economie in het gebied ten goede. Het bestuurlijke overleg hierover en de uitwerking (waaronder de financiering) is nog gaande.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2019

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2016

Onderwerp programmareserve:	Milieuaspecten omgevingbeleid
Inhoud en doel	Specifiek worden hieruit de jaarlijkse metingen en inspecties gefinancierd die in het kader van de uitvoering van actieplannen Geluid voor provinciale wegen worden uitgevoerd om de mate van geluidreductie vast te stellen. Deze metingen hebben betrekking op de periode 2014-2018. Daarnaast worden middelen gereserveerd voor incidentele projecten op het gebied van (integraal) strategisch milieubeleid, die voortvloeien uit (tussentijds) evaluaties (zoals evaluatie RUD's en beleidsvisie) en herziening van beleid.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2018
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Overboeking van € 1,1 mln van stimulering duurzame energie naar milieuaspecten omgevingsbeleid. Er heeft een vrijval van subsidie van € 0,1 mln plaatsgevonden.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarrekening 2016

Onderwerp programmareserve:	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord
Inhoud en doel	Met het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is € 40 mln extra toegekend aan het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG). De provinciale middelen zijn in de jaren 2016-2019 op de begroting beschikbaar gesteld voor het UPG. De UPG € 40 mln middelen die in een jaar niet worden besteed, wordt op jaareinde aan deze Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord toegevoegd. De middelen blijven daarmee te beschikking voor het UPG voor de jaren daarna. De reserve maakt het mogelijk om de € 40 mln te kunnen monitoren. Deze middelen worden ingezet voor de Landschapstafels, Groenparticipatie en POP3.
Functie	Bestemming
Voeding	Financiële ruimte (€ 40 mln UPG Hoofdlijnenakkoord 2015-2019)
Looptijd	2023
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Er is € 8,1 mln gestort in de nieuwe reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord. De wens van PS is om de in het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 beschikbaar gestelde middelen van € 40 mln voor het UPG (Uitvoeringsprogramma Groen) apart te volgen. In 2016 is er € 10 mln van de € 40 mln beschikbaar gesteld. Hiervan is € 1,9 mln uitgegeven in 2016. De niet uitgegeven provinciale middelen 2016 ad € 8,1 mln van de UPG € 40 mln zijn gestort in de reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord. Deze zullen in 2017-2019 uitgegeven worden aan de landschapstafels en POP 3.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarrekening 2016

Onderwerp programmareserve:	Ontwikkelopgave Natuur
Inhoud en doel	De opbrengsten van de grondverkoop van de gronden die PZH heeft ontvangen van DLG/BBL worden gestort in de Reserve Ontwikkelopgave Natuur. Met deze opbrengsten kunnen de aankoop en inrichting van NNN-gebieden worden gefinancierd. Door deze aparte reserve te maken, kunnen de grondopbrengsten en de uitgaven ten laste van de grondopbrengsten gevolgd blijven worden. Voorheen zaten deze middelen in de OVP Ontwikkelopgave natuur, maar er is geen basis meer om de OVP te handhaven uit hoofde van het BBV (geen terugbetalingsverplichting). Daarom is het saldo van de OVP vrijgefallen bij Jaarrekening 2016 en gestort in de reserve Ontwikkelopgave Natuur.
Functie	Bestemming
Voeding	Verkoopopbrengsten van Grond voor Grond gronden
Looptijd	2027
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Er is € 46,7 mln gestort in deze nieuwe reserve. Dit betreffen de middelen die op jaareinde 2016 vrijvallen uit de OVP Ontwikkel Opgave Natuur. Voor deze OVP was geen basis meer om deze te handhaven uit hoofde van de BBV (geen terugbetalingsverplichting).

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2013

Onderwerp programmareserve:	Kosten / risico bestuursdwang OD's
Inhoud en doel	Dekken van niet voorziene handhavingskosten, bijvoorbeeld voor het opleggen van dwangsommen dan wel het uitvoeren van bestuursdwang of het uitvoeren van incidentele onvoorziene toezicht- en handhavingsacties. Dit kan ook betrekking hebben op soortgelijke bedrijven. Bij het opleggen van dwangsommen dan wel bestuursdwang zijn veelal extra (juridische) kosten gemoeid.
Functie	Egalisatie
Voeding	Baten opgelegde dwangsommen (of gedeelte daarvan)
Looptijd	Doorlopend

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2015

Onderwerp programmareserve:	Reserve Omgevingsveiligheid
Inhoud en doel	De provincie Zuid-Holland voert namens alle decentrale overheden in Nederland het secretariaat voor de Impuls Omgevingsveiligheid. Dit is het landelijk programma waarbij het structureel vergroten en verankeren van veiligheid centraal staat. De reserve heeft tot doel het borgen van middelen voor de uitvoering van het landelijk programma Impuls Omgevingsveiligheid.
Functie	Bestemming
Voeding	Rijksbijdrage
Looptijd	2019
<i>Toelichting vermeerdering</i>	€ 16,8 mln is ontvangen via het Provinciefonds en gestort in de reserve.
<i>Toelichting vermindering</i>	€ 14,4 mln is besteed aan het programma Impuls Omgevingsveiligheid 2015-2018 waar de provincie het secretariaat voor voert.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarrekening 2004

Onderwerp programmareserve:	IODS
Inhoud en doel	De integrale ontwikkeling Delft-Schiedam (IODS) hangt samen met de verlenging van de Rijksweg A4 in deze regio. De provincie heeft een rol in de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in dit gebied, als de A4 verlengd wordt. De IODS-partners hebben afgesproken dat alle werkzaamheden gelijktijdig zullen aanvangen, in 2011. In de programmareserve zitten middelen voor de uitvoering van de versterking van de ruimtelijke kwaliteit die uit de programmareserve onttrokken worden.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2018
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Dit betreft de indexerings van de reserve zoals overeengekomen in het IODS-convenant en bestuursovereenkomst. Het gaat voor 2016 om € 0,08 mln.

<i>Toelichting vermindering</i>	In deze reserve zit de bijdrage van de provincie aan het Traject A4 Delft - Schiedam van € 25 mln (prijspeil 2006), hiervan is in 2014 € 20 mln betaald, het resterende bedrag ad € 5 mln is in 2016 betaald. Tevens is door voorspoedige afstemming met RWS de eindafrekening voor de indexering van de bijdrage over de periode 2006-2016 ook al in 2016 betaald. Deze bedroeg € 2,2 mln. Verder is er € 1,1 mln onttrokken uit de programmareserve 1 IODS voor de subsidiëring van projecten ter verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast is er € 0,25 mln onttrokken voor de realisatie van de Eco-passage de Schie. Ten slotte is er uit afrekening van subsidies € 3,1 mln teruggevloeid naar de reserve.
---------------------------------	---

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2009

Onderwerp programmareserve:	Programmamanagement Kustontwikkeling
Inhoud en doel	Ter dekking van uitvoeringskosten die op middellange en lange termijn worden voorzien voor de Kustprojecten.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermindering</i>	Voor lasten met betrekking tot de Zandmotor is € 0,08 mln onttrokken uit de reserve.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2010

Onderwerp programmareserve:	Zandmotor
Inhoud en doel	Het kustprogramma van de provincie Zuid-Holland heeft tot doel om de kust veilig te maken voor huidige en komende generaties. Dit is in lijn met het advies van de commissie Veerman (Deltacommissie), waarin de Zandmotor is genoemd. Ter dekking van de provinciale bijdrage aan de aanleg van de Zandmotor is geld in de programmareserve opgenomen. Daarnaast is de provincie volgens de overeenkomsten die met Rijkswaterstaat zijn gesloten gehouden het natuurbeheer van de Zandmotor te regelen via opdrachtverlening aan Zuid-Hollands Landschap.
Functie	Spaar
Voeding	Deels door herschikking binnen het programma (Kust-onderdelen en reservering IRP's). Vanuit het innovatiebudget is € 1 mln beschikbaar gesteld. Daarnaast is € 1 mln uit de financiële ruimte beschikbaar gesteld (Najaarsnota 2010).
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermindering</i>	Voor beheer van de Zandmotor is € 0,06 mln uit de reserve onttrokken. Daarnaast is er € 0,12 mln onttrokken voor met name monitoring en onderzoek.

Besluitvorming/instellingsjaar: Najaarsnota 2011

Onderwerp programmareserve:	Friciekosten RUD
Inhoud en doel	De gelden in deze programmareserve zijn bedoeld om de omgevingsdiensten in oprichting te bekostigen en, na oprichting, om de frictiekosten te betalen.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermindering</i>	De Omgevingsdienst West-Holland maakt een turbulente periode door. In 2016 is een reorganisatie in gang gezet. De ontstane frictiekosten uit deze reorganisatie, besloten in oktober 2016, worden bijgehouden in de jaren 2017-2019 waarbij de laatste rekening in 2020 zal volgen. Daarom is besloten om deze reserve te verlengen tot 2020. Daarnaast moeten er frictiekosten worden betaald voor een bezuiniging uit 2015 (-5,31%) en voor de overgang van de provinciale taken in de fusiegemeente Alphen aan den Rijn naar de Omgevingsdienst Midden-Holland omdat de gemeente Alphen aan den Rijn haar taken daar heeft ondergebracht.

Programmareserve 2 (bedragen x €1.000)	Saldo per 1-1-2016	Vermeerderingen 2016	Verminderingen 2016	Saldo per 31-12-2016
Onderwerp				
Milieueisen openbaar vervoer	1.260	0	0	1.260
1%-regeling Kunst	222	0	50	172
Egalisatiereserve expl proj PZI	10.761	19.426	10.717	19.470
RijnGouwelijn	10.900	0	0	10.900
Reserve bereikbaarheid	46.365	6.037	42.897	9.505
HOV Net Zuid-Holland Noord	5.377	0	0	5.377
Egal.kaplast nota IWA	7.963	61.197	1.311	67.849
Mobiliteit	0	100.490	15.797	84.692
Revolverend Verenfonds	0	1.300	0	1.300
Voorm.Invest.budg.Sted.Vern.3 (ISV3)	0	8.280	0	8.280
2014 DP Verb.proc.fin.inz.Mobiliteit	149	0	149	0
Totaal Programmareserve 2	82.997	196.731	70.922	208.806

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2008

Onderwerp programmareserve:	Milieueisen openbaar vervoer
Inhoud en doel	In de Visie Ruimte en Mobiliteit is de ambitie opgenomen dat het openbaar vervoer binnen twee concessieperiodes (15-20 jaar) energieneutraal is. Ook is energietransitie een belangrijk speerpunt in het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019. In dit kader wordt het nog in de reserve aanwezige saldo ingezet als bijdrage in het project 3Emotion voor de aanschaf van 4 brandstofcellbussen op waterstof. De bussen worden ingezet in de concessie Drechtsteden, Alblasserdam en Vijfherenlanden (DAV).
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2018

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2009

Onderwerp programmareserve:	1%-regeling Kunst
Inhoud en doel	De 1%-regeling Publieke kunstprojecten is beëindigd. Van de zes projecten loopt alleen Buytenland nog in programma 1.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2018
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 valt conform afspraken uit de voorjaarsnota € 50.000 vrij ten gunste van de algemene middelen. Het restant van de reserve is nodig voor de afwikkeling van het dossier Buytenland van Rhooon.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Begroting 2010

Onderwerp programmareserve:	Egalisatiereserve exploitatieprojecten PZI
Inhoud en doel	De programmareserve dient om vertragingen en versnellingen bij projecten op te vangen, waarbij de projecten binnen het totale projectbudget blijven, maar verschillen ontstaan in de kasritmes. In verband met de invoering van het nieuwe BBV voor de Begroting 2017 zijn de exploitatieprojecten omgezet naar investeringsprojecten. Na verwerking van het Kaderbesluit Infra en de financiële consequenties van de BBV-wijziging resteert vanaf 2023 een structurele storting van € 3,1 mln. Bij Voorjaarsnota 2017 zal een voorstel worden voorgelegd over de inzet van deze middelen.
Functie	Egalisatie
Voeding	Programmabudget
Looptijd	Doorlopend

<i>Toelichting vermeerdering</i>	De structurele storting ad € 16,9 mln is met € 0,3 mln verlaagd ter dekking van de inzet van extra personele capaciteit voor planmatig beheer en onderhoud. Tevens is € 1,9 mln aan ontvangen bijdragen en afgerekende subsidies gestort. Tenslotte is ee vrijgevallen voorziening ad € 0,9 mln voor dubieuze debiteuren in de reserve gestort.
<i>Toelichting vermindering</i>	Voor de dekking van infrastructurele projecten < € 1 mln netto wordt € 10,6 mln aan de reserve onttrokken.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2010

Onderwerp programmareserve:	RijnGouweLijn
Inhoud en doel	Dit is een risicoreserve. Er zijn kosten gemaakt die mogelijk niet in de scope van het project HOV-Net Zuid-Holland passen. In dat geval moeten deze kosten in de exploitatie worden genomen waarvoor we deze reserve aanhouden. Dat zal blijken wanneer het voorlopig ontwerp van het HOV-Net Zuid-Holland Noord in 2016 is vastgesteld.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2016
<i>Toelichting vermindering</i>	In de Begroting 2016 is een extra afschrijving voor het HOV-Net opgenomen van € 10,9 mln. Deze extra afschrijving was afhankelijk gesteld van het VO+ van het HOV-Net Zuid-Holland Noord. In Januari 2013 hebben PS Het project HOV-Net Zuid-Holland Noord vastgesteld als opvolger van de RijnGouwelijn. In dit besluit is rekening gehouden met € 18 mln aan investeringen in de RijnGouwelijn die buiten de scope van het HOV-Net vallen. In 2014 is om die reden € 18 mln van het project RijnGouwelijn vervroegd afgeschreven. Gezien de huidige boekwaarde van het project is er geen reden meer om de eerder gereserveerde middelen beschikbaar te houden. Via de voorjaarsnota zal worden voorgesteld de middelen in de reserve Bereikbaarheid te storten, waarmee de middelen vrij inzetbaar voor mobiliteit behouden blijven.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2011

Onderwerp programmareserve:	Reserve bereikbaarheid
Inhoud en doel	Het doel van deze programmareserve is het kunnen opvangen van meevallers op de mobiliteitsprojecten en- programma's van Verkeer en Vervoer en DBI. De middelen kunnen dan tijdelijk als vrij besteedbaar deel worden gereserveerd voor nieuwe of andere bestaande bereikbaarheidsdoeleinden. Dit kunnen projecten zijn in het kader van Verkeer en vervoer (aanleg van nieuw) als in het kader van Beheer en onderhoud (zorg voor bestaand). De programmareserve is ingesteld als instrument om middelen voor mobiliteit te kunnen behouden voor mobiliteitsdoeleinden. Dit conform het Hoofdlijnenakkoord.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	Doorlopend
<i>Toelichting vermeerdering</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Rekeningresultaat 2015 programma 2 € 4,5 • Vrijval budget prijscompensatie € 1,1 • Diverse kleinere stortingen € 0,4
<i>Toelichting vermindering</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijval kapitaallasten naar reserve Kapitaallasten € 26,5 • Dekking vervroegde afschrijving € 12,0 • Verevening kapitaallasten Kadernota 2015 € 3,8 • Bijdrage diverse projecten beheer en onderhoud € 0,5 • Sociale veiligheid OV € 0,1

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2012

Onderwerp programmareserve:	HOV-Net Zuid-Holland Noord
Inhoud en doel	Het HOV-Net Zuid-Holland Noord geeft invulling aan R-net en strekt zich uit van Utrecht tot de kust, met aftakkingen richting Noordvleugel en Haaglanden. Het resultaat is een duurzaam, hoogwaardig, frequent en herkenbaar openbaar vervoernetwerk, met diverse knooppunten, waar de verbindingen naadloos op elkaar aansluiten. De middelen in de reserve zijn toegezegd voor no regret- maatregelen voor korte termijnoplossingen voor de corridor Leiden-Centraal-Leiden Lammenschans (PS 6549 januari 2013).
Functie	Spaar
Voeding	Vanuit de vrijvallende gelden voor OV (€ 5 mln in 2012)
Looptijd	2019

Besluitvorming/instellingsjaar: Begroting 2015

Onderwerp programmareserve:	Egalisatiereserve kapitaallasten nota IWA
Inhoud en doel	Als gevolg van de implementatie nota IWA (activeren na gereedmelding in plaats van jaarlijks activeren) dalen de kapitaallasten in de eerstkomende jaren. Deze gereserveerde middelen kunnen in latere jaren worden ingezet om pieken in de toekomstige kapitaallasten af te dekken.
Functie	Egalisatie
Voeding	Uit de vrijvallende kapitaallasten mobiliteit
Looptijd	2044
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Vrijval kapitaallasten (2016 en eerder) € 57,2 Amendement A-517 Investeren in fietsen € 4,0 Met dit amendement wordt € 4 mln aan extra middelen beschikbaar gesteld voor het programma fiets. Aangezien de investeringen in fietspaden moeten worden geactiveerd, worden de extra middelen in deze reserve gestort ter afdekking van de toekomstige afschrijvingen.
<i>Toelichting vermindering</i>	Ter gedeeltelijke dekking van de kapitaallasten wordt conform begroting € 1,3 mln aan de reserve onttrokken.

Besluitvorming/instellingsjaar: Begroting 2016

Onderwerp programmareserve:	Mobiliteit
Inhoud en doel	De provincie ontvangt vanaf 2016 de rijksbijdrage voor verkeer en vervoer (BDU) via het Provinciefonds. De rijksbijdrage voor verkeer en vervoer wordt gestort in de reserve Mobiliteit. Toelichting over de besteding en ontvangst van de middelen wordt opgenomen in het bestedingsplan Mobiliteit. Van de jaarlijks te ontvangen rijksbijdrage is een groot deel bestemd ter dekking van de kosten van de regionale OV-Concessies.
Functie	Spaar
Voeding	Decentralisatie Provinciefonds
Looptijd	2099
<i>Toelichting vermeerdering</i>	€ 100,5 mln is ontvangen via het Provinciefonds en gestort in de reserve.
<i>Toelichting vermindering</i>	€ 15,8 mln is onttrokken. € 11,6 mln hiervan is besteed aan infrastructurele projecten, regionaal en provinciaal. € 4,2 mln is besteed aan OV gerelateerde onderwerpen zoals Collectief Vraagafhankelijk vervoer, OV kwaliteit en onderhoud van DRIS panelen.

Besluitvorming/instellingsjaar: Begroting 2016

Onderwerp programmareserve:	Revolverend Verenfonds
Inhoud en doel	Doelstelling van het fonds is om in de provincie veerverbindingen voor forensen en scholieren in stand te houden die voldoen aan de maatschappelijk gewenste kwaliteitsniveau. Beoogd wordt onder meer om de verduurzaming van de veerponten te stimuleren via vernieuwing en renovatie. Via het fonds kunnen veerexploitanten hiervoor een lening krijgen van de provincie. De reserve heeft de functie van risicoreserve.
Functie	Buffer
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2099

Besluitvorming/instellingsjaar: Begroting 2017

Onderwerp programmareserve:	Egalisatiereserve beheer en onderhoud
Inhoud en doel	De door PS vastgestelde Nota budgetbehoefte geeft een gemiddeld jaarbudget voor beheer en onderhoud. Door de toestandsafhankelijke aanpak van het onderhoud, waarbij het areaal op het economisch meest rendabele moment wordt onderhouden, ontstaan pieken en dalen in de jaarlijkse uitgaven. Bij het Kaderbesluit infrastructuur 2016 is een egalisatiereserve ingesteld om deze schommelingen op te vangen en voor de provinciale begroting een gelijkmatige lastenontwikkeling te presenteren.
Functie	Egalisatie
Voeding	Programmaresultaat / programmabegroting
Looptijd	Doorlopend
<i>Toelichting vermeerdering</i>	NVT (reserve actief in jaar 2017).
<i>Toelichting vermindering</i>	NVT (reserve actief in jaar 2017).

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2014

Onderwerp programmareserve:	DP Verbetering procedure/financieel inzicht Mobiliteit
Inhoud en doel:	Tijdelijk extra capaciteit voor organisatieverbetering naar aanleiding van de Nota kapitaal en beheerlasten: intern wordt hard aan de verbeteringen gewerkt, maar met de huidige capaciteit (kwantitatief, maar ook kwalitatief) gaat het (te) lang duren.
Functie	Bestemming
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2016
<i>Toelichting vermindering</i>	Conform Begroting is € 0,1 mln vrijgevallen ten gunste van de financiële ruimte. De resterende middelen zijn ingezet ter dekking van activiteiten ter verbetering van het financieel inzicht bij mobiliteit.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarrekening 2016

Onderwerp programmareserve:	Voormalig Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing 3 (ISV 3)
Inhoud en doel:	In 2015 is door PS besloten om het restant van de beschikbare ISV 3 middelen, die niet meer als beklemd hoeven te worden aangemerkt, in te zetten voor doelen waarvoor het budget van het Rijk was bestemd. De middelen zijn beschikbaar gesteld voor de volgende onderwerpen uit het Hoofdlijnenakkoord: Uitvoeringsprogramma Groen, Beschermd, bekend en beleefbaar erfgoed en Kwaliteitsnet Goederenvervoer. Jaarlijks zullen voor deze onderwerpen middelen aan de reserve worden onttrokken.
Functie	Spaar
Voeding	Overlopende passiva
Looptijd	2019
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Storting in de reserve van de resterende middelen uit de OVP ISV3 heeft bij Jaarrekening 2016 plaatsgevonden.

Programmareserve 3 (bedragen x €1.000)	Saldo per 1-1-2016	Vermeerderingen 2016	Verminderings 2016	Saldo per 31-12-2016
Onderwerp				
Meerjarenplan Bodemsanering	37.611	6.702	3.379	40.934
Bedrijventerreinen	6.802	1.455	3.262	4.995
EFRO middelen	31	0	0	31
Manden maken	815	0	200	615
Alt.locatie Hoeksche Waard	9.000	0	0	9.000
Coolport middelen	5.605	1.000	3.060	3.545
Mitigatie/Energie	617	0	0	617
Overcommitting OP-West	5.885	0	2.400	3.485
Interreg-cofinanciering EFRO	9.798	5.231	1.000	14.029
Greenddeal Zonnepanelen-asbest	1.423	0	504	920
InnovationQuarter v.h.ROM Zuidvleug.	4.700	0	0	4.700
Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	14.445	0	619	13.826
Programma Warmte-Koude Z-H	52	0	0	52
2015 DP Impulsprogramma CVT	250	0	250	0
Regionale netwerken topsectoren	2.083	1.500	1.275	2.308
Duurz.expl.energiepotent.Zuidplasp.	113	0	0	113
Risicoreserve Energiefonds	0	3.000	0	3.000
Versterking economie	0	5.335	0	5.335
MIT MKB Innovatiestimulering topsect	0	4.500	0	4.500
Implementatie Omgevingswet	0	5.989	498	5.492
Opstellen integrale onderzoeksagenda	0	300	165	135
2016 DP Molens CVT groot onderhoud	0	200	0	200
Zuidvleugelf./onderdeel Driehoek RZG	137	0	0	137
Bedrijventerreinen:IRP Oude Rijnzone	1.000	0	-3.188	4.188
IRP Goeree-Overflakkee	1.463	0	863	600
Totaal Programmareserve 3	101.830	35.212	14.287	122.756

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2011

Onderwerp programmareserve:	Meerjarenplan Bodemsanering
Inhoud en doel	Via het Provinciefonds ontvangt de provincie een decentralisatieuitkering voor de uitvoering van het meerjaren werkprogramma bodem 2010-2014. Het werkprogramma is een uitwerking van het Bodemconvenant dat met Rijk en gemeenten is overeengekomen. Met ingang van 2015 (tot en met 2020) ontvangt de provincie, als decentralisatieuitkering via het Provinciefonds, middelen voor uitvoering van het convenant "Bodem en ondergrond" (op 17 maart 2015 door Rijk, VNG, IPO en UvW vastgesteld). Op landelijk niveau participeert de provincie in de voorbereiding van een nieuw bodemconvenant 2016-2020. Of hierna nog continuering van de decentralisatieuitkering zal plaatsvinden is niet zeker. Met de programmareserve (Egalisatiereserve) kunnen verschillen in het kasritme over de looptijd van het werkprogramma worden opgevangen. Kasritmeverschillen kunnen ontstaan door versnellingen of vertragingen in de uitvoering van projecten en door verschillen in de uitgaven voor het werkprogramma en het vaste kasritme van inkomsten uit de decentralisatieuitkering.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	Doorlopend

<i>Toelichting vermeerdering</i>	De vermeerdering betreft o.a. de doeluitkering uit het Provinciefonds ter grootte van € 4,2 mln. De lagere subsidievaststelling gasfabrieksterreinen van € 1,4 mln en de baten verkoop gronden Zuid-IJsseldijk € 1,1 mln zijn ook toegevoegd aan de reserve.
<i>Toelichting vermindering</i>	De vermindering betreft onttrekkingen o.a. ten behoeve van beleid, onderzoek en uitvoering bodem voor een bedrag van € 0,1 mln. Uitgaven voor de sanering van spoedlocaties en nazorg bedroegen € 1,9 mln. Voor Bodemsanering Krimpenerwaard is een bedrag van € 0,5 mln onttrokken. Een bedrag van € 0,9 mln is uitgegeven voor het project Hollandsche IJssel.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voordracht GS, nr. 4408 van 5 september 1995. In 1996 is de verordening ontwikkelingsfonds bedrijventerreinen vastgesteld. In 1997 is de eerste beschikking/subsidie verstrekt.

Onderwerp programmareserve:	Bedrijventerreinen
Inhoud en doel	Het leveren van een bijdrage aan de groei van de werkgelegenheid via het stimuleren van investeringen in de noodzakelijke ruimtelijke voorwaarden. De middelen in de programmareserve zijn bestemd voor de ontwikkeling van bedrijventerreinen door middel van uitgifte van meerjarige projectsubsidies met een looptijd van maximaal zeven jaar (met de mogelijkheid om met drie jaar extra te verlengen).
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2023. Alle beschikkingen hebben een standaard looptijd van zeven jaar met een optie tot verlenging van maximaal drie jaar. De aanvrager moet binnen tien jaar nadat de beschikking is afgegeven het project hebben afgerond. Op dit moment staan er mogelijk nog drie tender rondes/plafonds op de planning.
<i>Toelichting vermeerdering</i>	In 2016 worden middelen gestort voor het onderwerp planvorming (€ 1 mln) en dossier Gorinchem Groote Haar (€ 0,5 mln)
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 wordt € 3,3 mln onttrokken wegens afspraken uit de Voorjaarsnota 2016 voor overheveling naar doel 3.1

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2007

Onderwerp programmareserve:	EFRO-middelen
Inhoud en doel	Het doel van het EFRO (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling) is versterking van concurrentiekracht door middel van kennisontwikkeling, innovatie en ondernemerschap in kansrijke clusters en versterking attractiviteit van de provincie. Het EFRO heeft een meerjarig karakter met een looptijd van 2007-2013.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2016 (indicatie was 2015)

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2010

Onderwerp programmareserve:	Manden Maken
Inhoud en doel	Deze programmareserve is ingesteld voor bekostiging van ontsluitende infrastructuur van de Stork JSF-fabriek voor de vestiging op de uiteindelijk te kiezen locatie op bedrijventerrein Polder Nieuwland te Papendrecht en Alblasserdam.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2017. De looptijd is in overeenstemming met de subsidieverlening 2013-2017.
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 is € 0,2 mln onttrokken voor het betrokken subsidiedossier. Dit bedrag volgt de aangegeven fasering van het project.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2010

Onderwerp programmareserve:	Alternatieve locatie Hoeksche waard
Inhoud en doel	De programmareserve is ingesteld voor het realiseren van 120 ha haven gerelateerd bedrijventerrein ten behoeve van de Rotterdamse regio en voor de versterking van de Rotterdamse haven.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget en financiële ruimte
Looptijd	De groene inpassing van het bedrijventerrein wordt door de Gemeenschappelijke Regeling Nieuw Reijerwaard nader uitgewerkt in samenspraak met de omgeving. Dit zal naar verwachting in het najaar van 2016 zijn gerealiseerd. Op basis daarvan zal de subsidieverlening worden voorbereid. Het Inpassingsplan heeft inmiddels de Raad van State-procedure doorlopen en is eind 2015 onherroepelijk geworden. Er van uit gaande dat de subsidie nog in 2016 kan worden verleend, is in de Najaarsnota 2016 € 9 mln onttrokken aan de reserve Alternatieve locatie Hoeksche Waard.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2012

Onderwerp programmareserve:	Coolport-middelen
Inhoud en doel	De via het Provinciefonds ontvangen middelen worden gereserveerd voor de uitvoering van het project Coolport. Doel van dit project is om de Greenportbedrijven meer gebruik te laten maken van, in eerste instantie, de binnenvaartfaciliteiten van de Rotterdamse haven. Volgens de Havensvisie 2030 wordt de Coolport daarmee het verscentrum van Europa.
Functie	Spaar
Voeding	Decentralisatie € 3,2 mln in 2012, € 1,8 mln in 2013, € 1,7 mln in 2014, € 2,3 mln in 2015 en € 1 mln in 2016
Looptijd	2018
<i>Toelichting vermeerdering</i>	De laatste van het Rijk ontvangen tranche ad € 1 mln wordt in de reserve gestort.
<i>Toelichting vermindering</i>	De voor het project gemaakte kosten ad € 3,1 mln worden uit de reserve gedekt.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2007 / Voorjaarsnota 2012

Onderwerp programmareserve:	Mitigatie / Energie
Inhoud en doel	Ter uitvoering van een aantal specifieke projecten op energiegebied is de programmareserve bestemd voor aanvragen in het kader van de subsidieregeling warmte. Bij Voorjaarsnota 2012 werd een deel van programmareserve in programma 1 overgebracht naar programma 3, dit vanwege de nieuwe programmastructuur.
Functie	Bestemmingsreserve
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2018 (was 2016). Reserve wordt ingezet voor uitvoering van de Nota Intensivering Energiebeleid, onder andere voor wind- en zonne-energie. Voor de uitvoering van het energiebeleid en het maken van de energieagenda is in de meerjarenbegroting 2016-2019 € 5 mln geraamd, gelijkelijk verdeeld over de vier planjaren. In de opstartfase is echter sprake van meerkosten. Daarnaast vergt de partiële herziening van de VRM voor de windopgave veel incidentele inspanning en kosten. De extra uitgaven zijn in de Voorjaarsnota 2016 geraamd op € 0,4 mln. Dekking vindt plaats ten laste van de programmareserve (reserve Mitigatie). In 2018 en 2019 zal sprake zijn van lagere lasten en terugstorting in de reserve.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2012

Onderwerp programmareserve:	Overcommitting OP-West
Inhoud en doel	Deze reserve dient ter dekking van risico's door overcommitting en de dekking van de bevoorschotting van de management autoriteit van het Landsdeel West voor overcommittingprojecten OP West.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2017 (was 2016). 2017 omdat Europa nog niet alle subsidies heeft afgerekend waar de provincie garant voor staat.
<i>Toelichting vermindering</i>	Conform afspraken in de Voorjaarsnota 2016 wordt € 2,4 mln overgeheveld naar overige reserves in doel 3.1 waaronder de reserve MIT (MKB).

Besluitvorming/ instellingsjaar:

Onderwerp programmareserve:	Interreg-cofinanciering EFRO
Inhoud en doel	De voor de uitvoering van de vastgestelde Beleidsvisie en Uitvoeringsprogramma Regionale Economie en Energie beschikbare middelen worden voor dit doel gereserveerd. Het betreft de provinciale cofinanciering van EFRO-projecten. Deze programmareserve zal voorzien in het kasritme van deze projecten.
Functie	Spaar
Voeding	Er is voor Interreg en Cofinanciering EFRO € 18 mln nodig. Dit wordt bereikt door: € 9,8 mln stand reserve 31-12-2015 Mutaties Voorjaarsnota 2016: € 1,5 mln uit reserve Overcommitting; € -1 mln naar reserve MIT; € 2,5 mln uit exploitatiebudget 2016 Schaalsprong; € 2,5 mln idem 2017 € 0,4 mln uit reserve RNT. ----- + €15,7 mln In de Najaarsnota 2016 is met het oog op fasering van de uitgaven € 2,3 mln exploitatiebudget 2016 in de reserve gestort.
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermeerdering</i>	De vermeerderingen hebben plaats gevonden conform hetgeen onder 'voeding' is vermeld, op € 1,5 mln vanuit het exploitatiebudget Schaalsprong na die door toekenning van subsidie aan Efradossiers in 2016 is uitgegeven.
<i>Toelichting vermindering</i>	De verminderingen hebben plaats gevonden conform hetgeen onder 'voeding' is vermeld.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Jaarrekening 2012

Onderwerp programmareserve:	Greendeal Zonnepanelen-asbest
Inhoud en doel	Met het ministerie van Infrastructuur en Milieu is het convenant 'asbestdak eraf, zonnepanelen erop' aangegaan, waarin de provincie met behulp van rijksgeld zorg draagt voor de uitvoeringsregeling om asbestdaken bij agrarische ondernemers te saneren, in die gevallen waarin zonnepanelen op de betreffende daken wordt geplaatst.
Functie	Spaar
Voeding	Rijksbijdrage
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 is € 0,5 mln onttrokken aan de reserve wegens uitkeringen in het kader van subsidiedossiers 'asbest eraf zonnepanelen erop'.

Besluitvorming/instellingsjaar: Voorjaarsnota 2013

Onderwerp programmareserve:	InnovationQuarter
Inhoud en doel	Deze programmareserve is ingesteld met het oog op de kapitaalbreng van de provincie Zuid-Holland in het Participatiefonds ROM Zuidvleugel BV. Deze middelen worden later benut voor het treffen van een voorziening om het risico van de waardedaling van het provinciale aandelenbezit in het Participatiefonds af te dekken.
Functie	Buffer
Voeding	Programmabudget (herallocatie middelen Economie van in totaal € 4,7 mln (2013 tot en met 2016).
Looptijd	Einddatum wordt definitief bepaald na de volstorting van het Participatiefonds.

Besluitvorming/instellingsjaar: Voorjaarsnota 2014

Onderwerp programmareserve:	ROM-D
Inhoud en doel	Afdekken eventuele waardedaling van de aandelen die provincie Zuid-Holland heeft in het samenwerkingsverband Regionale OntwikkelingsMaatschappij Drechtsteden (ROM-D).
Functie	Buffer. Bij een vertraagde uitgifte nemen de rentekosten toe ten opzichte van de raming terwijl de bedrijfsvoeringskosten relatief hoog zijn. Dit brengt met zich mee dat de waarde van de provinciale deelnemingen in de ROM-D in 2014 (verder) in waarde zijn gedaald. Als gevolg hiervan is bij de Jaarrekening 2015 van de provincie een voorziening gevormd tot een bedrag van € 1,8 mln waarbij € 1,1 mln uit de risicoreserve ROM-D is gedoteerd.
Voeding	Reserve transitie subsidies
Looptijd	Nog onbekend, is afhankelijk van ontwikkelingen.
<i>Toelichting vermeerdering</i>	P.M.
<i>Toelichting vermindering</i>	P.M.

Besluitvorming/instellingsjaar: Najaarsnota 2014

Onderwerp programmareserve:	Project duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder
Inhoud en doel	Betreft de inzet van de Nota Ruimte-middelen ten behoeve van het Project duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder.
Functie	Spaar
Voeding	De bestemmingsreserve wordt gevoed door het restant van de aan het ROZ toegekende Nota Ruimte-middelen en de aan de provincie gedecentraliseerde middelen naar aanleiding van de Nota Ruimte.
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermindering</i>	De vermindering betreft de inzet van middelen ten behoeve van de subsidie Waterhergebruik Glasparel+ van € 0,6 mln.

Besluitvorming/instellingsjaar: 2015

Onderwerp programmareserve:	Regionale netwerken topsectoren
Inhoud en doel	Doel is om samenwerkingsverbanden te ondersteunen tussen de publieke en private partijen met groeipotentie.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Vermeerderingen ad € 1,5 mln hebben plaatsgevonden conform afspraken uit de Voor- en/of Najaarsnota 2016. Het betreft middelen voor subsidiedossiers die verleend worden aan publiek-private samenwerkingsverbanden.
<i>Toelichting vermindering</i>	Verminderingen ad € 1,3 mln hebben plaatsgevonden conform afspraken uit de Voor- en Najaarsnota 2016 (€ 0,9 mln is onttrokken wegens fasering van in 2015 verleende subsidiedossiers; € 0,4 mln is geheralloceerd naar de reserve Interreg/cofinanciering Efro).

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2015

Onderwerp programmareserve:	Duurzame exploitatie energiepotentieel in de Zuidplaspolder
Inhoud en doel	Betreft middelen voor verdere uitwerking convenant 'Duurzame exploitatie energiepotentieel Zuidplaspolder-Noord'. Deze taak is overgedragen aan de provincie na opheffing van de Regionale Ontwikkelingsorganisatie Zuidplaspolder (ROZ).
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2020

Besluitvorming/ instellingsjaar: 2016

Onderwerp programmareserve:	Risicoreserve Energiefonds
Inhoud en doel	In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is de oprichting van een risicoreserve Energiefonds verwoord. Voor nieuwe ambities en technieken die nodig zijn voor de energietransitie is een energiefonds in het leven geroepen ter grootte van € 100 mln. Daarbij worden deelnemingen en participaties geselecteerd op rendement. Voor dit fonds wordt tevens een risicoreserve aangelegd van € 25 mln, ter afdekking van het financieel risico dat de provincie loopt in de deelnemingen en participaties. De middelen voor dit laatste aspect worden vrijgemaakt en worden gestort in een aparte reserve.
Functie	Buffer
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Conform afspraken uit het Hoofdlijnenakkoord wordt € 3 mln aan de reserve toegevoegd.

Besluitvorming/ instellingsjaar: 2016

Onderwerp programmareserve:	Versterking economie
Inhoud en doel	<p>In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is afgesproken dat er extra geïnvesteerd wordt in het domein Economie. In de nadere uitwerkingsfase hiervan is een aantal afzonderlijke grote onderwerpen gedefinieerd, en daarnaast een cluster initiatieven waarvan de uitwerking pas in een tweede fase aan de orde is. Om de middelen die voor dit laatste onderdeel worden vrijgemaakt goed te kunnen monitoren is een extra reserve noodzakelijk.</p> <p>Voorzien wordt dat deze middelen worden ingezet voor subsidieverstrekking aan derden, waarbij die derden meer dan één jaar (het verleningsjaar) nodig zullen hebben voor uitvoering. Dat betekent dat de middelen die beschikbaar moeten zijn in het verleningsjaar, gedeeltelijk aan het einde van dat jaar opgespaard moeten worden in een reserve, om in de latere jaren onttrokken te worden zodra de activiteiten zijn uitgevoerd.</p>
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2019
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Vermeerderingen hebben plaatsgevonden conform de afspraken uit de Voor- en Najaarsnota 2016 (afspraken ter grootte van € 5,3 mln), met uitzondering van € 1,25 mln die niet is gestort maar aan de algemene middelen beschikbaar is gesteld. Dit is gebeurd omdat is besloten geen dotatie te doen aan de risicoreserve IQ. De middelen die voor die dotatie waren bestemd worden teruggegeven aan de vrije ruimte voor integrale afweging van de inzet.

Besluitvorming/ instellingsjaar: 2016

Onderwerp programmareserve:	MIT MKB Innovatieregeling Topsectoren
Inhoud en doel	In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is afgesproken dat er extra geïnvesteerd wordt in het domein Economie. Een van de onderdelen die in de nadere uitwerkingsfase hiervan naar voren zijn gekomen is innovatiestimulering van het MKB. Om dit geïdentificeerde onderdeel goed te kunnen aansturen, is een extra reserve noodzakelijk, Voorzien wordt dat deze middelen worden ingezet voor subsidieverstrekking aan derden, waarbij die derden meer dan één jaar (het verleningsjaar) nodig zullen hebben voor uitvoering. Dat betekent dat de middelen die beschikbaar moeten zijn in het verleningsjaar, gedeeltelijk aan het einde van dat jaar opgespaard moeten worden in een reserve, om in de latere jaren onttrokken te worden zodra de activiteiten zijn uitgevoerd.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2019
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Vermeerderingen hebben plaatsgevonden conform afspraken uit de voor- en najaarsnota (€ 4,5 mln), waarvan € 1 mln geheralloceerd is vanuit de reserve Regionale Netwerken Topsectoren.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2016

Onderwerp programmareserve:	Implementatie Omgevingswet
Inhoud en doel	Op 22 maart 2016 heeft de Eerste kamer ingestemd met het wetsvoorstel Omgevingswet. De Omgevingswet vervangt 26 wetten geheel of gedeeltelijk (zoals de Wro, Wabo en Tracéwet). Invoering van deze wet zal zowel incidenteel als structureel financiële consequenties hebben voor decentrale overheden. De transitiekosten voor de provincie Zuid-Holland worden ingeschat op € 6 mln in de periode 2016 -2020.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2020
<i>Toelichting vermeerdering</i>	De implementatie en uitvoering van de nieuwe Omgevingswet is een nieuwe wettelijke taak. Via de Voorjaarsnota 2016 zijn de voor de komende jaren 2016- 2018/2019 met eventuele uitloop naar 2020 benodigde middelen van € 6 mln in de reserve gestort.
<i>Toelichting vermindering</i>	Dit eerste jaar is o.a. een informatieanalyse uitgevoerd en zijn er veel informatie-bijeenkomsten georganiseerd etc.. Het programmeam Implementatie Omgevingswet is gestart. De kosten van de activiteiten dit jaar zijn € 0,5 mln.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2016

Onderwerp programmareserve:	Opstellen integrale onderzoeksagenda
Inhoud en doel	Om maatschappelijke opgaven op te kunnen lossen wordt een integrale onderzoeks- en verkenningagenda opgesteld. Hiervoor zullen in de komende jaren nieuwe sectordoorsnijdende lange termijn onderzoeken worden opgestart. De benodigde middelen worden beschikbaar gesteld door de 5 beleidsafdelingen en kunnen door de inzet van deze reserve flexibel worden ingezet. Wanneer er duidelijkheid is over de inhoud van de agenda en op te starten onderzoeken zullen de benodigde middelen aan deze reserve worden onttrokken.
Functie	Bestemming / spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2019
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Via de Najaarsnota 2016 zijn de middelen van € 0,3 mln in de reserve gestort.
<i>Toelichting vermindering</i>	De kosten voor de eerste onderzoeken zijn ten laste van de reserve gebracht voor een bedrag van € 0,2 mln.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2016 (amendement 524)

Onderwerp programmareserve:	Regionale gebiedsgerichte economische projecten
Inhoud en doel	Deze programmareserve is bedoeld voor regionale gebiedsgerichte projecten.
Functie	Bestemming
Voeding	Financiële Ruime
Looptijd	2020

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2016

Onderwerp programmareserve:	World Expo 2025
Inhoud en doel	De in deze reserve gestorte middelen zijn bedoeld om de (ruimtelijke) economische groei en daarmee de werkgelegenheid in Rotterdam en andere delen van Nederland te stimuleren. Ook nu het Kabinet de kandidaatstelling voor programma Expo 2025 niet ondersteund blijft het oorspronkelijke doel overeind.
Functie	Reservering middelen
Voeding	Middelen PZH vanuit exploitatie. In de Voorjaarsnota 2016 beschikbaar gestelde middelen voor 2016 (€ 0,6 mln) zijn in de Najaarsnota 2016 in de programmareserve gestort. In totaal behelst de bijdrage € 1,8 mln (€ 0,6 mln in 2016, 2017 en 2018).
Looptijd	2025

Besluitvorming/ instellingsjaar: Begroting 2010

Onderwerp programmareserve:	Bedrijventerreinen: IRP Oude Rijnzone
Inhoud en doel	Doel van het project Oude Rijnzone is het realiseren van een samenhangende ontwikkeling en integrale uitvoering van werken, wonen, infrastructuur, recreatieve en groen-blauwe structuur, gericht op duurzame ruimtelijke ontwikkeling van het gebied de Oude Rijnzone als onderdeel van het Groene Hart. De middelen in de reserve zijn specifiek ter dekking van de (nog af te geven) Uitvoeringssubsidies Herstructurering Bedrijventerreinen in de Oude Rijnzone (Rijnhaven, Hoogewaard, Broekvelden).
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2020

Besluitvorming/ instellingsjaar: Voorjaarsnota 2013

Onderwerp programmareserve:	IRP Goeree-Overflakkee
Inhoud en doel	Het doel van deze reserve betreft het realiseren van projecten die een rechtstreeks verband hebben met Goeree-Overflakkee.
Functie	Spaar
Voeding	Eenmalig, uit reserve IRP Delflandse kust
Looptijd	Einddatum 2018

Besluitvorming/instellingsjaar: 2016

Onderwerp programmareserve:	DP molens CVT groot onderhoud
Inhoud en doel	Door middel van deze tijdelijke reserve wordt het budget uit het jaar 2016 dat bestemd was voor groot onderhoud molens in dat jaar doorgeschoven naar het jaar 2017. Er is meer doorlooptijd voor het volledige proces nodig dan eerder was voorzien.
Functie	Doorgeschoven prestatie
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2017
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Er wordt € 0,2 mln gestort als gevolg van een doorgeschoven prestatie. Deze middelen zullen in 2017 benut worden.

Programmareserve 4 (bedragen x €1.000)	Saldo per 1-1-2016	Vermeerderingen 2016	Verminderings 2016	Saldo per 31-12-2016
Onderwerp				
Rest.rijksmonumenten & erfgoedlijnen	3.835	3.000	2.600	4.235
Cultuurbehoud	0	0	0	0
2015 DP Afbouw jeugdzorg	464	0	464	0
Totaal Programmareserve 4	4.299	3.000	3.064	4.235

Besluitvorming/instellingsjaar: Voorjaarsnota 2012

Onderwerp programmareserve:	Restauratie rijksmonumenten en erfgoedlijnen
Inhoud en doel	De programmareserve is bedoeld voor de uitvoering door de provincie van het gedecentraliseerde restauratiebeleid van rijksmonumenten. De middelen worden ingezet voor subsidieverlening en de matchingsafspraken met betrekking tot het ruimtelijk beleid voor het erfgoed. Vanwege het meerjarige karakter van de subsidies loopt het uitgavenpatroon niet synchroon met het vaste kasritme van de decentralisatie-uitkering.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	Onbepaald
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Wegens het meerjarige karakter van de subsidies loopt het uitgavenpatroon niet synchroon met het vaste kasritme van de decentralisatie-uitkering. Een deel van de activiteiten van subsidie-ontvangers vindt pas in 2017 plaats. Dit deel ad € 3 mln wordt gestort in de reserve.
<i>Toelichting vermindering</i>	Een deel van de activiteiten uit subsidieverleningen van 2015 is pas in 2016 uitgevoerd. Deze middelen ad € 2,6 mln waren zolang in de reserve gestort en worden in 2016 onttrokken.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2012

Onderwerp programmareserve:	Transitie subsidie
Inhoud en doel	Een deel van het teveel bezuinigde budget op subsidies is ingezet voor de vorming van een behoedzaamheidsbuffer met het oog op de onzekerheid over de werkelijk te realiseren bezuiniging van de subsidies, alsmede ter dekking van voor rekening van de provincie komende extra kosten als gevolg van het transitieproces. Zodra er duidelijkheid is over lopende rechtszaken kunnen middelen worden onttrokken dan wel de reserve worden herbestemd. Hier is op dit moment nog geen duidelijkheid over.
Functie	Spaar
Voeding	Programma Middelen (€ 3,2 mln in 2012)
Looptijd	2016

Programmareserve 5 (bedragen x €1.000)	Saldo per 1-1-2016	Vermeerderingen 2016	Verminderingen 2016	Saldo per 31-12-2016
Onderwerp				
Groot onderhoud MJOP gebouwen	0	3.530	0	3.530
Friciekosten algemeen	1.727	0	794	933
Egal.kaplast Nota IWA Bedrijfsvoer.	142	257	0	400
Jonge ambtenaren	566	0	140	426
2015 DP Trainees	470	0	446	24
Totaal Programmareserve 5	2.905	3.787	1.380	5.313

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2012

Onderwerp programmareserve:	Friciekosten Algemeen
Inhoud en doel	Om aan de benodigde frictiekosten bij de taakstelling Focus met Ambitie (FmA) en het eerdere Organisatie van de Toekomst (OvT)-traject te kunnen voldoen is bij Najaarsnota 2012 de reserve Frictie algemeen gevormd. De middelen voor OvT-traject zijn in ieder geval beschikbaar t/m 2018, voor het deel FmA gereserveerd is de looptijd nog niet bekend. Door middel van deze reserve kunnen fricties integraal worden opgelost. De beschikbare middelen kunnen binnen de kaders flexibel worden ingezet.
Functie	Spaar
Voeding	Programma Middelen
Looptijd	Nog niet bekend

Besluitvorming/ instellingsjaar: Begroting 2015

Onderwerp programmareserve:	Egalisatiereserve kapitaallasten nota IWA Bedrijfsvoering
Inhoud en doel	Opvangen van de effecten van het verschuiven van kasritmes van de investeringen op de berekende kapitaallasten. Deze reserve is ingesteld voor afwijkingen op gebied van bedrijfsvoering op basis van de nota IWA (2013).
Functie	Egalisatie
Voeding	Vrijval kapitaallasten
Looptijd	2044
<i>Toelichting vermeerdering</i>	In 2016 is conform de begroting € 0,3 mln gestort in verband met vrijvallende kapitaallasten.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2015

Onderwerp programmareserve:	Jonge ambtenaren
Inhoud en doel	Eind 2014 is in het Georganiseerd Overleg een besluit genomen dat 50% van het budget gedifferentieerd belonen 2014, te weten € 0,6 mln beschikbaar wordt gesteld voor het aantrekken van jonge ambtenaren. Dit is daarmee bestuurlijk beklemd. Deze middelen zijn in de Voorjaarsnota 2015 beschikbaar gekomen en dienen de komende jaren beschikbaar te blijven voor het aantrekken van Jonge Ambtenaren. In de Najaarsnota 2015 is deze reserve ingesteld, in 2016 komt het beleid, waarna meer duidelijkheid komt over de uitnutting van deze reserve.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2017
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 is zijn jonge ambtenaren aangetrokken. De arbeidskosten ad € 0,1 mln komt ten laste van de reserve Jonge Ambtenaren.

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2014

Onderwerp programmareserve:	DP Inzicht en benchmarking
Inhoud en doel	Provinciale en Gedeputeerde Staten streven naar verbetering van de inzichtelijkheid van de organisatie en haar prestaties. Ook hier blijkt dat de bestaande capaciteit (mede als gevolg van de lopende reorganisatie, waarbij er weinig tot geen ruimte is voor nieuwe en/of extra mensen) onvoldoende is om de ambities waar te maken. Op onderdelen is tijdelijk externe hulp nodig.
Functie	Bestemming
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2015

Besluitvorming/ instellingsjaar: Najaarsnota 2015

Onderwerp programmareserve:	DP Trainees
Inhoud en doel	Op 15 oktober 2014 is een nieuwe groep van 12 trainees gestart bij de provincie Zuid-Holland. Bij Jaarrekening 2014 zijn de middelen voor de traineepool beklemd voor 2015 en 2016. Bij Voorjaarsnota 2015 zijn deze middelen beschikbaar gesteld (€ 1,1mln), waarbij in de toelichting is opgenomen dat deze bestaat uit € 0,6 mln voor 2015 en € 0,5 mln voor 2016. Deze doorgeschoven prestatie is de technische afhandeling van het bij voorjaarsnota genomen besluit. De doorgeschoven prestatie zoals voorgesteld in de Najaarsnota 2015 is in deze begroting volledig in exploitatie gezet.
Functie	Doorgeschoven prestatie
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2016

Voorzieningen (bedragen in € 1.000)	Saldo per 31-12-2015	Vermeerderingen	Verminderingen		Saldo per 31-12-2016
			Vrijval ten gunste van de exploitatie	Aanwending	
Voorziening Grondwaterheffing	3.103	63	0	84	3.081
Voorziening Premieleningen	73	0	0	1	72
Voorziening Pensioenen GS	11.622	1.514	0	581	12.556
Voorziening Grondbank RZG Zuidplas	9.600	0	0	0	9.600
Voorz.Groot onderhoud MJOP gebouwen	0	1.000	0	406	594
Voorziening Bentwoud	0	796	0	0	796
Voorziening Nazorg stortplaatsen	8.266	0	0	0	8.266
Totaal	32.663	3.373	0	1.072	34.964

Onderwerp voorziening:	Grondwaterheffing
Inhoud en doel	Deze voorziening heeft het karakter van een voorziening 'van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden'. De voorziening is bij Jaarrekening 2004 gevormd voor het saldo van ontvangen heffingen en gemaakte kosten.
<i>Toelichting vermeerdering</i>	In 2016 is € 0,06 mln gestort in de voorziening. Dit betreft het saldo op de exploitatie van de baten 2016 van € 0,54 mln minus de uitgaven met betrekking tot het grondwaterbeheer ten bedrage van € 0,48 mln. De baten bestaan uit de verwachte opbrengsten grondwaterheffing voor 2016 van € 1,08 mln, een correctie van de baten 2015 van € 0,33 mln voornamelijk veroorzaakt door een heffing die naar aanleiding van de evaluatie grondwaterheffing 2010-2014 niet meer plaatsvindt op basis van vrijstellingsgronden en een correctie van € 0,21 mln vanwege bezwaren over aanslagen van vorige jaren.
<i>Toelichting vermindering</i>	In 2016 is € 0,03 mln direct uit de voorziening betaald voor de beheerplannen Natura 2000 gebieden (verdroging) en € 0,05 voor rente en aflossing lening BNG voor een boostergemaal.

Onderwerp voorziening:	Premieleningen
Inhoud en doel	Deze voorziening heeft het karakter van een voorziening voor op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten De voorziening heeft als doel het uitbetalen van obligaties en het verzilveren van coupons van de uitgelote premieleningen 1957 en 1959.
<i>Toelichting vermindering</i>	Voor het uitbetalen van coupons van de voormalige obligatieleningen heeft een marginale onttrekking uit de voorziening plaatsgevonden.

Onderwerp voorziening:	Pensioenen GS
Inhoud en doel	Deze voorziening is ingesteld om aan de pensioenverplichtingen van de GS-leden te kunnen voldoen. Deze voorziening heeft het karakter van een voorziening voor op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten.
<i>Toelichting vermeerdering</i>	Om de voorziening Pensioenen GS toereikend te laten zijn, is voor alle rechten van de huidige GS-leden en gewezen GS-leden voor en na pensioendatum een dotatie van € 1,5 mln aan de voorziening toegevoegd. Als grondslag voor de dotatie is een berekening van de contante waarde uitgevoerd waarbij is uitgegaan van: <ul style="list-style-type: none"> • Ervaringscijfers sterftekansen ABP, inclusief kostenopslag; • Sterfecijfers volgens de prognosetafels ABP met trend CBS 2015; • Pensioenrichtleeftijd is 67 jaar; • Rekenrente: naar 31-12-2016 geforwarde rentetermijnstructuur (basis 30-09-2016); gehanteerde factoren zijn conform de wettelijke tarieven voor individuele waardeoverdrachten 2017 (circulaire BZK 13 december 2016, kenmerk: 2016 - 0000738850).
<i>Toelichting vermindering</i>	Een bedrag van € 0,5 mln is ten laste van de voorziening gebracht om de kosten van de algemene pensioenwet politieke ambtsdragers te kunnen betalen.

Onderwerp voorziening:	Grondbank RZG Zuidplas
Inhoud en doel	De voorziening dient ter dekking van verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten. De provincie is voor 40% deelnemer in de GR Grondbank RZG. Per 31 december 2011 zijn de gronden in het bezit van de Grondbank met € 30 mln afgewaardeerd waardoor een tijdelijk negatief eigen vermogen bij de GR is ontstaan. BZK (toetsbrief begroting Grondbank 2015) gaat er vanuit dat er in 2018 voldoende zicht is op ontwikkeling en zo het tijdelijk negatief eigen vermogen weer positief en toereikend zal zijn om de in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing geïnventariseerde risico's te kunnen opvangen. Voor het tijdelijk negatief eigen vermogen heeft de provincie bij Jaarrekening 2011 een voorziening getroffen die in 2015 is aangepast tot € 9,6 mln..In 2016 is geen bijstelling (nodig) geweest van de voorziening.

Onderwerp voorziening:	Groot onderhoud MJOP gebouwen
Inhoud en doel	Deze voorziening heeft het karakter van een voorziening voor kosten die in een volgend begrotingsjaar gemaakt zullen worden, waarbij die kosten zijn oorsprong mede vinden in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren. De kosten van groot onderhoud op de gebouwen werden voorheen als investeringen aangemerkt en dan ook geactiveerd. Als gevolg van regelgeving van het BBV en de Nota Investerings, Waardering en Afschrijvingen (IWA) is in 2015 een gedeelte van de kosten die betrekking hebben op klein en groot onderhoud in exploitatie genomen. Deze exploitatiekosten fluctueren jaarlijks en daarom is in de nota beheer en kapitaallasten MJOP, vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 7 juli 2015, opgenomen dat een voorziening Groot onderhoud MJOP gebouwen wordt ingesteld om de exploitatiekosten over de periode 2016 - 2030 te egaliseren. Periodiek wordt het MJOP voor provinciale gebouwen geactualiseerd. Mogelijk wordt het MJOP, aan de

	hand van aspects duurzaamheid, verder aangepast. Deze aanpassing kan mogelijk leiden tot hogere onderhoudskosten, maar deze zijn echter bij de jaarrekening niet betrouwbaar in te schatten. De beoogde (aanvullende) dotatie van € 3,5 mln is gestort in de reserve MJOP Gebouwen.
<i>Toelichting vermeerdering</i>	In verband met vertraging van de start van de verbouwing van het C-gebouw is de dotatie in 2016 beperkt gebleven tot de jaarlijkse dotatie van € 1 mln
<i>Toelichting vermindering</i>	Door gemaakte kosten in verband met de renovatie van gebouw D is de voorziening met € 0,4 mln verlaagd.

Onderwerp voorziening:	Nazorg stortplaatsen
Inhoud en doel	<p>Deze voorziening heeft het karakter van een voorziening voor op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten.</p> <p>Met ingang van 1 april 1998 zijn provincies verantwoordelijk voor de eeuwigdurende nazorg van provinciale stortplaatsen. Daartoe is het provinciaal Fonds Nazorg gesloten Stortplaatsen Zuid-Holland ingesteld. Zij beheert het vermogen dat beschikbaar dient te zijn om de kosten van eeuwigdurende nazorg te dekken. Dit vermogen wordt in eerste instantie bijeengebracht door de stortplaats-exploitanten via heffingen. De rendementen uit dit vermogen dienen toereikend te zijn om de eeuwigdurende nazorg te kunnen dekken.</p> <p>Om deze risico's van een mogelijk dekkingstekort voor de gesloten stortplaatsen, waarvoor voor de provincie een zorgplicht geldt, af te dekken, laat de provincie periodiek (iedere vijf jaar) een studie uitvoeren naar de verwachten toekomstige rendementen. Vanwege de lagere rekenrente heeft de provincie bij Jaarrekening 2012 een voorziening Nazorg gesloten stortplaatsen gecreëerd.</p> <p>In 2016 is geen bijstelling van de voorziening (nodig) geweest.</p>

Onderwerp voorziening:	Bentwoud
Inhoud en doel	Deze voorziening heeft het karakter van een voorziening 'van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden'. De voorziening is bij Jaarrekening 2016 gecreëerd als gevolg van herrubricering van de OVP Bentwoud; de middelen zijn niet van een overheid ontvangen en moeten derhalve niet worden geclassificeerd als OVP, maar als voorziening.
<i>Toelichting vermeerdering</i>	De vermeerdering van € 0,7 mln betreft is het gevolg van de vrijval van het saldo van de OVP Bentwoud die in 2016 is geherrubriceerd.

10.7 Langlopende schulden

Langlopende schulden	Balans per 31-12-2015	Mutaties 2016	Balans per 31-12-2016
<i>Onderhandse leningen van</i>			
Binnenlandse banken	469.870	-34.158	435.711
Overige binnenlandse sectoren	0	0	0
Totaal	469.870	-34.158	435.711

Onderhandse leningen van binnenlandse banken

Het leningsaldo is door reguliere aflossingen afgenomen. Doordat het oorspronkelijk verwachte liquiditeitstekort uitbleef zijn er in 2016 geen nieuwe leningen aangetrokken.

De rentelasten uit hoofde van vaste leningen bedragen € 21,1 mln.

11. Vlottende passiva

Ter toelichting zijn specificaties samengesteld van de netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar en de OVP. Onder de specificaties zijn de toelichtingen opgenomen.

Vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Mutaties 2016	Balans per 31-12-2016
Overige schulden	35.911	33.882	69.793
Totaal	35.911	33.882	69.793

Overlopende passiva (bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2015	Mutaties 2016	Balans per 31-12-2016
Nog te betalen kosten	194.633	-30.460	164.173
Uitkeringen van overheden met specifiek bestedingsdoel	266.106	-115.917	150.189
Overige vooruit ontvangen bedragen	1.093	-984	110
Totaal	461.832	-147.360	314.472

Nog te betalen kosten

Het saldo van de nog te betalen kosten is met € 30,4 mln afgenomen als gevolg van een toename van de per 31 december 2016 opgevoerde balansverplichtingen en overige transitorische schulden ad € 27,3 mln en de afname van de betaalde kosten ad € 57,7 mln.

Het totaalsaldo bestaat grotendeels uit de per balansdatum verschuldigde bedragen voor nog af te rekenen subsidies tot en met 2016 en in 2016 geleverde prestaties ad € 152 mln en loonheffing en sociale verzekeringspremies over december ad € 7,8 mln.

Uitkeringen van overheden met specifiek bestedingsdoel

Deze uitkeringen worden nader gespecificeerd in de staat van overlopende passiva.

Overige vooruit ontvangen bedragen

Het saldo van de overige vooruit ontvangen bedragen is met € 1 mln afgenomen tot € 0,1 mln. Dit bedrag betreft de vooruitontvangen bijdragen voor de subsidieregeling milieumaatregelen SCR-katalysatoren binnenvaart Zuid-Holland en voor het project Deltanatuur.

Overlopende Passiva (bedragen in €)	Saldo per 31-12-2015	Vermeerderingen		Vermindering		Saldo per 31-12-2016	Financieringsbron		
		Storting verplichte rente	Overige toevoegingen	Aanwending	vrijgevallen bedragen / terugbetalingen		Rijk	Mede overheid	EU
	<i>Rentedragend:</i>								
OVP Health Ties	88.440	0	0	0	0	88.440			X
OVP Luchtkwaliteit NSL	1.653.284	0	0	1.151.864	0	501.420	X		
OVP Jeugdhulpverlening	6.181.199	0	0	0	6.000.000	181.199	X		
OVP Hollandsche IJssel	486.203	0	0	0	0	486.203	X	X	
	<i>Niet rentedragend:</i>								
OVP Clean Inland Shipping	0	0	1.532.681	974.013	0	558.668			X
OVP Programmabur.Warmte en Koude Z-H	140.000	0	0	123.420	0	16.580		X	
OVP Ontwikkelopgave natuur	17.540.812	0	33.059.717	3.872.433	46.728.096	0	NVT		
OVP Deltanatuur	313.882	0	0	0	305.882	8.000	X	X	
OVP Bentwoud	857.738	0	22.400	1.206	878.932	0	NVT		
OVP BSB Milieu	60.166	0	75.208	75.200	0	60.174			
OVP Natuurcompensatie HSL zuid	131.908	0	0	0	0	131.908	X		
OVP Natura 2000 PAS	2.681.761	0	0	592.099	0	2.089.662	X	X	
OVP Zandmotor	1.633.333	0	0	333.683	0	1.299.650	X		
OVP ISV3	10.007.104	0	0	1.726.767	8.280.336	0	NVT		
OVP EU Luchtkwaliteit EFRO	103.657	0	0	103.657	0	0			X
OVP Boeren voor natuur	870.896	0	525	108.362	0	763.059	X		
OVP Clusterregeling PZH	2.864.921	0	0	535.909	0	2.329.012			X
OVP Voordelta Maasvlakte 2	1.795.278	0	0	1.714.783	0	80.495	X		
OVP 750 HA PMR	89.770.388	0	7.480.255	6.000.126	0	91.250.517	X		
OVP Leren duurzame ontwikkeling	375.290	0	0	224.962	0	150.328	X		
OVP Hollandsche IJssel werkbudget	1	0	0	1	1	0			
OVP ROV (voorheen POV)	860.920	0	26.782	887.702	0	0		X	
OVP Zuidvleugel middelen	271.793	0	4.480	0	0	276.273		X	
OVP ISV2	995.441	0	0	995.441	0	0	NVT		
OVP BDU	126.421.383	0	0	76.503.827	0	49.917.556	X		
Totaal	266.105.797	0	42.202.048	95.925.455	62.193.247	150.189.144			

Borgstellingen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de per 31 december 2016 gewaarborgde geldleningen van zorginstellingen en overige garantstellingen.

Het bedrag waarvoor de provincie direct borg staat bedraagt € 12,9 mln.

Naam instelling (bedragen x € 1.000)	Oorspronkelijk Bedrag	Stand 31-12-2015	Stand 31-12-2016	Percentage garantstellingen
<i>Garantstelling zorginstellingen</i>				
ASVZ Zuid West	847	188	94	100%
St. Verpleeghuis Alblasserwaard W. Sliedrecht	8.359	2.687	2.388	100%
Stichting Stadzicht	2.155	227	113	66.67%
Subtotaal zorginstellingen	11.361	3.102	2.595	
<i>Garantstelling overige</i>				
Waterbus (Aquabus b.v.)	8.869	6.051	5.531	100%
Groenfonds	5.340	4.740	4.740	
Subtotaal overige	14.209	10.791	10.271	
Totaal gewaarborgd	25.570	13.893	12.866	

Naast bovenstaande directe garantstellingen staat de provincie als deelnemer van gemeenschappelijke regelingen indirect garant voor eventuele schulden van deze GR's (dit op grond van bepalingen in de Provinciewet en Wet Gemeenschappelijke Regelingen).

12. Niet uit de balans blijkende verplichtingen (NUBBV)

De provincie is verplicht om inzicht te geven over de belangrijkste verplichtingen na het jaar 2016, die niet zijn opgenomen op de balans. De belangrijkste verplichtingen zijn doorgaans > € 1 mln.

De NUBBV behandelt de volgende onderwerpen:

- A. Arbeidsgerelateerde verplichtingen
- B. NUBBV als onderdeel in de programmareserves
- C. Subsidieverplichtingen
- D. Overige NUBBV

A. Arbeidsgerelateerde verplichtingen

(bedragen x € 1 mln)

Vakantiedagen	€ 5,3
Totaal	€ 5,3

Vakantiedagen

Ultimo 2016 bedroeg het restant aantal vakantie-uren 200.000 uren. Op basis van het werkelijk uurloontarief van de medewerkers is de waarde van het verlof € 5,3 mln.

B. NUBBV als onderdeel in de programmareserves

De niet uit de balans blijkende verplichtingen als onderdeel in programmareserves zijn niet opgenomen in een post op de balans. Deze verplichtingen zijn een deel van de verplichtingen die gedekt worden uit de programmareserves.

Binnen programma 1 liggen inkoopverplichtingen vast voor een bedrag van € 4,9 mln en subsidieverplichtingen voor een bedrag van € 1,9 mln;

Binnen programma 2 liggen inkoopverplichtingen vast voor een bedrag van € 1,2 mln en subsidieverplichtingen voor een bedrag van € 2,1 mln;

Binnen programma 3 liggen inkoopverplichtingen vast voor een bedrag van € 1,2 mln en subsidieverplichtingen voor een bedrag van € 17,8 mln;

Binnen programma 4 en 5 liggen geen inkoopverplichtingen vast, die gedekt worden uit reserves.

C. Subsidieverplichtingen

Subsidiebedragen jaar 2017

Programma 1

- Er is een meerjarige projectsubsidie voor de Leidse Ommelanden van € 5,8 mln, waarvan € 1,8 mln voor 2017.
- Voor het project Oranjebonnen in de Oranje-polder en de Bonnenpolder is een aanvullende subsidie verstrekt met een waarde van € 1,1 mln, waarvan € 0,6 mln voor 2017.
- Voor de integrale herontwikkeling van de entreezone en realisatie bezoekerscentrum Kinderdijk aan SWEK (Stichting Werelderfgoed Kinderdijk) staat een verplichting uit van € 1,2 mln, waarvan € 1,2 mln voor 2017.
- In het kader van de subsidieregeling SNL (Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer) inclusief Agrarisch Natuurbeheer en de Collectieven) en de SKNL (Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschapsbeheer), is door de RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) namens de provincie Zuid-Holland een verplichting aangegaan van € 17,2 mln voor 2017.
- Er is een meerjarige projectsubsidie voor het kwaliteitsprogramma Blankenburgverbinding M1 t/m M3 van € 1 mln, waarvan € 0,4 mln voor 2017.
- De overige subsidieverplichtingen voor 2017 betreffen € 4,6 mln.

Programma 2

- Aan de gemeente Leiden is een meerjarige subsidie toegekend voor de ontsluiting van het BioScience Park. De jaarschijf 2017 (laatste) bedraagt € 1 mln.
- Aan de gemeente Leiderdorp is een meerjarige subsidie toegekend voor de realisatie van het fietspad F267.6 Munikkenpolder-HSL Infocentrum. De jaarschijf 2017 bedraagt € 1 mln.
- Aan het Havenbedrijf Rotterdam is een meerjarige subsidie toegekend voor de Herinrichting City Terminal-Rotterdam Coolport. De jaarschijf 2017 bedraagt € 0,5 mln.
- Aan Rijkswaterstaat is een meerjarige subsidie toegekend voor de realisatie van de aansluiting A15-N3. De jaarschijf 2017 (laatste) bedraagt € 3,3 mln.

Programma 3

- Voor het onderwerp bedrijventerreinen liggen verplichtingen vast voor Westelijke Dordtse Oevers, Rotterdam Port Valley en Maritiem Servicecluster Drechtsteden, in totaal betreft het € 5,5 mln.
- In het kader Bedrijvenregeling Bodemsanering een meerjarige subsidie (ad € 0,7 mln) verleend voor de bodemsanering van een verontreiniging als gevolg van gasfabricage en brandstofopslag op het bedrijfsterrein van Overtocht te Bodegraven. De subsidie wordt voorgefinancierd door de provincie, waarbij na afloop wordt afgerekend door het Rijk.
- De overige subsidieverplichtingen voor 2017 betreffen € 0,7 mln.

Subsidieverplichtingen 2018 en verder

Programma 1

- Er is een meerjarige projectsubsidie voor de Leidse Ommelanden van € 5,8 mln, waarvan € 4 mln voor 2018 en verder.
- Voor het project Oranjebonnen in de Oranje-polder en de Bonnenpolder is een aanvullende subsidie verstrekt met een waarde van € 1,1 mln, waarvan € 0,55 mln voor 2018 en verder.
- Er is een meerjarige projectsubsidie voor het kwaliteitsprogramma Blankenburgverbinding M1 t/m M3 van € 1,0 mln, waarvan € 0,6 mln voor 2018 en verder.
- Voor de Gebiedsagenda Water & Groen Alblasserwaard en Vijfheerenlanden staat een verplichting uit van € 1,1 mln, waarvan € 1,1 mln voor 2018 en verder.
- In het kader van de subsidieregeling SNL (Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer) inclusief Agrarisch Natuurbeheer en de Collectieven) en de SKNL (Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschapsbeheer), is door de RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) namens de provincie Zuid-Holland een verplichting aangegaan van € 57,3 mln voor 2018 en verder.
- De overige subsidieverplichtingen voor 2018 en verder betreffen € 2,8 mln.

Programma 2

- Aan de gemeente Leiderdorp is een meerjarige subsidie toegekend voor de realisatie van het fietspad F267.6 Munikkenpolder-HSL Infocentrum. De jaarschijf 2018 (laatste) bedraagt € 0,3 mln.
- Aan het Havenbedrijf Rotterdam is een meerjarige subsidie toegekend voor de Herinrichting City Terminal-Rotterdam Coolport. De jaarschijf 2018 (laatste) bedraagt € 0,7 mln.

Programma 3

- Voor het onderwerp bedrijventerreinen liggen verplichtingen vast voor met name Rotterdam Port Valley en Nieuw Mathenesse Noord in Rotterdam, in totaal betreft het € 5,5 mln.
- De overige subsidieverplichtingen voor 2018 betreffen € 0,1 mln.
- In het kader Bedrijvenregeling Bodemsanering een meerjarige subsidie (ad € 2,1 mln) verleend voor de bodemsanering van een verontreiniging als gevolg van gasfabricage en brandstofopslag op het bedrijfsterrein van Overtocht 64.

D. Overige niet uit de balans blijvende verplichtingen

Programma 1

Binnen programma 1 liggen Niet uit de Balans Blijvende Verplichtingen vast die niet gedekt worden uit de programmareserve 1. Dit betreft Inkoopverplichtingen voor een bedrag van € 58,4 mln.

- Voor het Beheer Bentwoud door Staatsbosbeheer liggen verplichtingen vast voor een bedrag van € 3,2 mln.
- Er is een verplichting aangegaan van € 5,4 mln voor de provinciale convenantsmiddelen ten behoeve van de totstandkoming van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) (thans Natuur Netwerk Nederland, NNN).
- Voor de Borging PAS Nieuwkoopse Plassen (Programmatische Aanpak Stikstof) liggen verplichtingen vast van € 2,4 mln.
- In het kader van de overeenkomst Maatregelen Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid zijn voor € 1,4 mln verplichtingen aangegaan.
- Voor de aankoop van percelen in Rhooon in het kader van PMR (Project Mainportontwikkeling Rotterdam) ligt een verplichting vast van € 3,2 mln.
- Voor de overige verplichtingen staat een bedrag van € 42,8 mln uit.

Programma 2

Bedrijfsvoering beheer en onderhoud € 4,4

Dagelijks beheer en onderhoud wegen:

- Onderhoud en schadeherstel halteemobilair € 1,1
- Gladheidsbestrijding € 2,8
- Vervanging asfalt € 7,3
- Vaste kosten DBO € 14,7
- Overige projecten € 5,7

Dagelijks beheer en onderhoud vaarwegen € 2,2

Planmatig beheer wegen (inclusief kunstwerken):

- N210 € 3,3
- N218 Hartelfietsbrug € 1,8
- Zuid Westelijke Randweg N207 € 1,9
- N444B € 5,7
- N207C Gouda Waddinxveen € 2,5
- Parallelweg N209A € 2,3
- Noordeinde te Boskoop € 1,5
- Kunstwerken N445 nabij Rijkswetering in de gem. Kaag en Braassem € 1,7
- N467B € 1,8
- N209B € 2,7

Planmatig beheer vaarwegen (inclusief kunstwerken)

- Merwedeluis € 1,3
- Oeverwerken € 1,3
- Bruggen Aarkanaal € 3,3
- Oevervakken T9.3W en T9.5W € 10,4
- Vervanging oevers T1.3 € 7,6
- Overige projecten € 1,3

Nieuwbouw (vaar)wegen:

- Rijnlandroute € 466,0
- N211 Wippolderlaan € 2,0
- N470 € 1,1
- N207 € 1,2
- N210 € 1,8
- Bochtafsnijding Delftse Schie € 9,0
- Bouw Hoornbrug € 1,1
- Verdubbeling N222 € 15,2
- Overig projecten € 2,4

Nieuwbouw Openbaar Vervoer

- Spoorcorridor Leiden-Utrecht € 6,0
- Vervanging Drechtbrug € 1,2
- Dris op R-net corridors € 1,2
- Spoorcorridor Alphen-Gouda € 23,6
- N207 Busstrook € 3,1
- Overige projecten € 1,2

Overige programma's

- Binnen programma 3 en 4 liggen voor respectievelijk € 1,2 mln en € 0,7 mln inkoopverplichtingen vast. Geen enkel dossier is groter dan € 1 mln.
- Er zijn diverse verplichtingen aangaan met betrekking tot beter benutten (bebouwd) gebied ad € 0,6 mln.

NUBBR

Programma 1

- Er staat een recht uit van € 0,3 mln inzake overeenkomst Vergunningverlening Natuurbeschermingswet Haven Industrie Complex.
- De provincie heeft een recht van € 1,1 mln. Dit betreft een deel van de opbrengsten van nog te realiseren windmolens in het kader van aankoop van gronden in de voormalige ambachtsheerlijkheid Cromstrijen te Numansdorp.

Programma 3

In het kader Bedrijvenregeling Bodemsanering zijn meerjarige subsidies (ad € 2,8 mln) verleend voor de bodemsanering van een verontreiniging als gevolg van gasfabricage en brandstofopslag. De subsidies worden voorgefinancierd door de provincie, waarbij na afloop wordt afgerekend door het Rijk.

13. Stille reserves

Stille reserves van niet-bedrijfsgebonden activa worden in het BBV gedefinieerd als het verschil tussen de actuele waarde en de boekwaarde, waarbij de eerste materieel hoger uitvalt dan de tweede. De actuele waarde is gedefinieerd als de marktwaarde van het actief.

Stille Reserves (bedragen x € 1 mln)	Startsituatie 31-12-2015	Mutaties 2016	Saldo 31-12-2016
Gebouwd onroerend goed	1,0	0,1	1,1
Onbebouwd onroerend goed	6,0	- 0,4	5,6
Kunst	0,4	-	0,4
Deelnemingen	36,2	11,3	47,5
Verbonden partijen	-0,8	0,6	-0,2
Totaal	42,8	11,6	54,4

Gebouwd onroerend goed

Voormalige dienstwoningen

De provincie heeft nog 3 dienstwoningen in eigendom, die verkocht kunnen worden tegen een boekwinst op het moment dat de woning vrij van huur komt. Het beleid is om zo snel mogelijk tot verkoop over te gaan. Verkopen in verhuurde staat is niet aantrekkelijk. Er is wel sprake van enig achterstallig onderhoud. Het niet uitvoeren van dit achterstallig onderhoud is onbehoorlijk ten aanzien van onze huurders en leidt tot waardeverlies van de woningen (dus minder opbrengsten bij verkoop). Het is belangrijk dat in onderhoud geïnvesteerd wordt. Het realiseren van de opbrengst is afhankelijk van de vrijval van de huur. Rekening houdend met te maken kosten en behoedzaamheidsaspect, wordt de stille reserve-omvang becijferd op 80% van de WOZ-waarde: € 0,9 mln.

Voormalige steunpunten

In 2016 is het steunpunt Haastrecht verkocht. Verder is in 2016 het steunpunt Hellevoetsluis teruggekocht voor € 281.500. Op basis van een behoedzame waardebeoordeling wordt uitgegaan voor de stille reserve-omvang van 80% van de aankoopwaarde: € 0,2 mln.

Onbebouwd onroerend goed

Verspreide provinciale eigendommen.

Verspreide eigendommen zonder functie voor de provinciale bedrijfsvoering of zonder provinciaal strategisch belang worden door de provincie verkocht. De provincie bezit op dit moment circa 224 ha grond die zonder bezwaar voor het uitvoeren van de publieke taak kan worden verkocht. Het gaat hierbij in hoofdzaak om kleine,

niet zelfstandig te exploiteren kavels, die verspreid in de provincie liggen. De gronden zonder provinciaal belang komen in aanmerking voor verkoop of verpachting.

De stille reserveomvang wordt vanaf 2015 berekend op basis van de daadwerkelijke gerealiseerde m² prijs. De opbrengst van verkochte gronden kent in 2016 een gemiddelde m² prijs van € 2,50.

Door deze berekeningsmethode komt de omvang uit op ongeveer € 5,6 mln.

Kunst

In 2016 zijn er geen kunstvoorwerpen aangekocht of verkocht. De verzekerde waarde van de kunstcollectie blijft ongewijzigd en bedraagt € 0,4 mln.

Deelnemingen

De stille reserves in de deelnemingen zijn berekend op basis van de intrinsieke waarde per 31 december 2015 van de in bezit zijnde aandelen. De specificatie van de deelnemingen is als volgt.

Deelnemingen (bedragen x € 1.000)	Intrinsieke waarde per 31-12-2015	Balans PZH	Stille Reserve	Uitgekeerd dividend
NV Bank Nederlandse Gemeenten	40.979	142	40.837	623
NV Nederlandse Waterschapsbank	1.758	5	1.753	-
NV Provinciaal Afvalverwijderingsbedrijf	4.733	-	4.733	-
InnovationQuater v/h R.O.M. Zuidvleugel BV	9.668	10.000	-332	-
R.O.M. Drechtsteden Holding NV	3	4	-1	-
R.O.M. Drechtsteden Beheer BV	2	2	-	-
R.O.M. Drechtsteden Capital BV	8.215	8.215	-	-
Delta Nutsbedrijven NV (aandelen om niet verkregen)	487	-	487	-
Warmtebedrijf Infra NV	69	69	-	-
Totaal	65.914	18.437	47.477	623

Overige verbonden partijen

Overige verbonden partijen (bedragen x € 1.000)	Intrinsieke waarde per 31-12-2015	Balans PZH	Stille Reserve	Uitgekeerd dividend
Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland CV	1.322	1.355	-33	-
R.O.M. Drechtsteden Kil III CV	355	561	-206	-
Totaal	1.677	1.916	-239	-

De stille reserve kan alleen positief zijn (ingeval van een hogere intrinsieke waarde dan de boekwaarde). Indien de intrinsieke waarde lager is dan de boekwaarde is er geen stille reserve.

Voor de deelnemingen R.O.M. Drechtsteden Capital BV is een voorziening getroffen met een omvang die gelijk is aan het verschil tussen de intrinsieke waarde en de boekwaarde.

Niet Uit de Balans Blijkende Rechten

De provincie verhuurt delen van het provinciehuis aan het advocatenkantoor Bird & Bird en de Omgevingsdienst Haaglanden. De totale contante waarde van de lopende contracten voor de verhuur bedraagt € 4,2 mln.

14. Rechtmatigheid

Inleiding

De accountant voert ten behoeve van Provinciale Staten een controle uit op de provinciale jaarrekening. De accountantscontrole gaat naast de getrouwheid (juiste weergave van de cijfers) in op de rechtmatigheid (zijn de baten, lasten en balansmutaties volgens de geldende regels tot stand gekomen). De rechtmatigheid wordt getoetst aan de hand van het Normenkader Rechtmatigheid. Een aanvullend toetsingscriterium in het kader van de rechtmatigheid betreft de begrotingsrechtmatigheid. Bovengenoemde onderwerpen zullen hierna verder worden toegelicht.

Normenkader Rechtmatigheid

Er zijn binnen de provincie diverse kaders aanwezig die (kwaliteits)eisen stellen aan de interne controle. Naast de provinciale kaders, is de wet- en regelgeving in de Provinciewet, artikel 216 en 217, van belang. Hierin is geregeld dat Provinciale Staten bij verordening regels vaststellen voor de controle op het financiële beheer en op de inrichting van de financiële organisatie. Deze verordening waarborgt dat de rechtmatigheid van het financiële beheer en de inrichting van de financiële organisatie wordt getoetst. Het begrip rechtmatigheid in het kader van de accountantscontrole richt zich vooral op financiële rechtmatigheid: de mate waarin de belangrijkste door het bestuur uitgevoerde financiële beheershandelingen in overeenstemming zijn met de hiervoor geldende regels. De jaarlijkse rechtmatigheidscontrole door de accountant moet Provinciale Staten in staat stellen om het gevoerde financieel beheer te beoordelen.

Het Normenkader omvat de relevante wet- en regelgeving (zowel Europees, nationaal als provinciaal) voor de belangrijkste processen met financiële consequenties. Deze processen zijn: Verwerven en aannemen (inkopen, aanbesteden, prestatielevering en factuurbetaling), Verstrekken en vaststellen subsidies, Genereren van inkomsten (onderdeel subsidiebatens en overige opbrengsten), Instandhouden Bedrijfskapitaal (onderdeel salarissen en betalingsverkeer) en Planning en Control (onderdeel begrotingsuitvoering). Provinciale Staten hebben Gedeputeerde Staten opgedragen het Normenkader Rechtmatigheid periodiek te actualiseren. Op 22 november 2016 hebben Gedeputeerde Staten de meest recente versie van Normenkader Rechtmatigheid vastgesteld.

Interne Controle 2016

Reguliere interne controles

De interne controles over 2016 zijn door het cluster Administratieve Organisatie en Interne Controle (AO/IC) uitgevoerd conform het door Gedeputeerde Staten in december 2015 vastgestelde Concern Interne Controle Plan 2016. Met dit plan hebben Gedeputeerde Staten invulling gegeven aan artikel 10, lid 1, van de Financiële verordening. Hierin is opgenomen dat Gedeputeerde Staten jaarlijks zorg dragen voor de interne controle op de getrouwheid van de informatieverstrekking en de rechtmatigheid van de beheershandelingen.

De in 2016 uitgevoerde interne controles zijn voornamelijk op een procesgerichte wijze uitgevoerd, eventueel aangevuld met gegevensgerichte of systeemgerichte controlewerkzaamheden. Bij een procesgerichte controle wordt gebruik gemaakt van de aanwezige controlemomenten (beheersmaatregelen) die al in de verschillende bedrijfsvoeringprocessen aanwezig zijn. Er wordt een oordeel gegeven over de opzet, het bestaan en de werking van die beheersmaatregelen die de belangrijkste financiële risico's in de processen afdekken. Deze beheersmaatregelen moeten er voor zorgdragen dat risico's die een financiële onrechtmatigheid, onjuistheid of onvolledigheid kunnen veroorzaken voldoende worden afgedekt. Bij een systeemgerichte controle wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de aanwezige controlemomenten (beheersmaatregelen) die zijn geïmplementeerd in de geautomatiseerde systemen binnen de verschillende bedrijfsvoeringprocessen.

De volgende interne controles zijn in 2016 uitgevoerd:

- a. Verwerven en aannemen (Inkopen, aanbesteden, prestatielevering en factuurbetaling, grondadministratie);
- b. Verstrekken en vaststellen subsidies;
- c. Genereren van inkomsten (onderdeel Subsidiebatens en Overige opbrengsten);
- d. Instandhouden bedrijfskapitaal (onderdeel Betalingsverkeer);
- e. Instandhouden bedrijfskapitaal (onderdeel Salarissen);
- f. Planning en Control (onderdeel Begrotingsuitvoering).

Naast de hiervoor genoemde interne controles is in 2016 ook een zogeheten EDP-audit (Electronic Data Processing) uitgevoerd. Hierbij worden gedurende het jaar diverse controlewerkzaamheden uitgevoerd om een oordeel te vormen over de betrouwbaarheid en de integriteit van de geautomatiseerde omgeving van de organisatie.

Naar aanleiding van de in 2016 uitgevoerde interne controles zijn met de proceseigenaren en het management afspraken gemaakt om de opzet, bestaan en werking van de processen en beheersmaatregelen, waar nodig, verder te verbeteren.

Aanvullende interne controles

Naast de reguliere interne controles is in 2016 ook een aantal aanvullende interne controles uitgevoerd. De aanleiding om deze controles uit te voeren kan divers zijn. Zo kunnen bestuur en management een verzoek doen voor de uitvoering van een bijzonder onderzoek; kan de accountant adviseren om bepaalde onderwerpen nader te onderzoeken of geven ontwikkelingen in de externe omgeving aanleiding om dergelijke controles te initiëren. De in 2016 uitgevoerde aanvullende interne controles hebben vooral betrekking op de verdere verbetering/uitbreiding van de bestaande interne controles en het reageren op externe ontwikkelingen. De belangrijkste aanvullende interne controles die in 2016 zijn uitgevoerd zijn:

Lonen en salarissen

Door diverse wijzigingen binnen de afdeling Personeel & Organisatie, zowel in de structuur van de afdeling, in de managementaansturing, als in de processen die zich binnen de afdeling afspelen, waren de processen die binnen deze afdeling in gebruik waren, ook in 2016 niet of niet meer volledig in overeenstemming met de werkelijkheid. Hierdoor was het uitvoeren van een procesgerichte verbijzonderde interne controle op het proces Salarissen over het boekjaar 2016 niet mogelijk. Het cluster AO/IC heeft daarom, in afstemming met de accountant, besloten ook in het boekjaar 2016 deze interne controle op een gegevensgerichte wijze uit te voeren.

Grondadministratie

In 2015 is een werkinstructie opgesteld die moet voorzien in een juiste, tijdige, volledige en rechtmatige verwerking van de grondmutaties. Deze instructie is met ingang van 2016 in gebruik genomen. In overleg met de accountant is besloten om de grondmutaties van 2016 integraal te controleren op de aspecten tijdigheid, juistheid, volledigheid en rechtmatigheid. Dit, vanwege het feit dat de omvang van het aantal mutaties beperkt is en het totaalbedrag dat betrekking heeft op deze mutaties materieel is.

Horizontaal toezicht

In 2016 is het proces van het in kaart brengen van de fiscale risico's voor wat betreft de omzetbelasting en de loonbelasting afgerond. Daarnaast is geïnventariseerd of er binnen de relevante processen voldoende beheersmaatregelen aanwezig zijn om deze fiscale risico's af te dekken. Waar nodig zijn nieuwe/aanvullende beheersmaatregelen geïmplementeerd. In de eerste helft van 2016 is een interne controle uitgevoerd op de verwerking van de omzetbelasting in de inkoopfacturen en zijn verschillende inhoudelijke controles uitgevoerd op de loonbelasting. De wijze waarop deze controles moesten worden uitgevoerd is afgestemd met de Belastingdienst. Bespreking van de uitkomsten van deze werkzaamheden met de Belastingdienst heeft eind 2016 plaatsgevonden. In de brief die de Belastingdienst naar aanleiding van dit gesprek heeft opgesteld staat vermeld

dat “de provincie Zuid-Holland hard heeft gewerkt om haar fiscale beheersing te versterken, interne monitoring middels een steekproef te implementeren, mogelijke fiscale risico's in vooroverleg af te stemmen en mee te werken aan derdenonderzoeken. Wij zijn daar intensief bij betrokken geweest en zijn zeer te spreken over de wijze waarop provincie Zuid-Holland ons daarin meeneemt, laat bijsturen en fouten corrigeert.”

Naast omzetbelasting en loonbelasting heeft de provincie ook te maken met vennootschapsbelasting. Met ingang van 2016 is nieuwe wetgeving in werking getreden waarin wordt voorzien dat overheidsbedrijven die economische activiteiten ontplooiën op dezelfde wijze aan de regels met betrekking tot de vennootschapsbelasting moeten worden onderworpen als private partijen. In 2016 heeft de organisatie het onderzoek naar de mate waarin de provincie zich bezig houdt met economische activiteiten afgerond. De resultaten van dit onderzoek wijzen uit dat dit in beperkte mate het geval is. Afstemming met de Belastingdienst van de uitkomsten van dit onderzoek heeft plaatsgevonden.

Accountant

Op 29 juni 2016 hebben Provinciale Staten Deloitte als de nieuwe huisaccountant van de provincie Zuid-Holland (PZH) aangewezen. Met ingang van augustus 2016 is Deloitte gestart met het uitvoeren van haar werkzaamheden. De accountant volgt hiermee PricewaterhouseCoopers op die in de afgelopen acht jaren de controle van de jaarrekening van de PZH heeft uitgevoerd. Een andere accountant betekent ook een andere manier van kijken naar de bestaande organisatie. De eerste werkzaamheden die de accountant uitvoert bij een nieuwe klant bestaan hoofdzakelijk uit het inhoudelijk kennismaken met de belangrijkste onderdelen en processen van de organisatie. Dit is dan ook de reden dat Deloitte in de maand september 2016 gestart is met het verzamelen en analyseren van relevante informatie die weergeeft hoe de opzet van de organisatie van de PZH is geregeld, wat daarbinnen de belangrijkste processen zijn en welke beheersmaatregelen aanwezig zijn binnen deze processen om de belangrijkste financiële risico's af te dekken. In de managementletter 2016, die door Deloitte in november 2016 is opgesteld, concludeert de accountant dat “uit deze eerste beoordeling van de opzet van de processen geen significante leemtes in de interne beheersing zijn geconstateerd.” Een meer gedetailleerde analyse hiervan is door Deloitte begin 2017 (januari/februari) uitgevoerd. Hierbij is vooral gekeken naar de door de organisatie uitgevoerde verbijzonderde interne controles en de werking van de in de provinciale organisatie ingerichte controls. In het geval deze analyse hiertoe aanleiding geeft zal de accountant zijn bevindingen hierover opnemen in het accountantsverslag behorende bij de Jaarrekening 2016.

Ontwikkelingen voor 2017

Naast de reguliere interne controles zal ook in 2017 een aantal aanvullende interne controles worden uitgevoerd. De belangrijkste hiervan zijn:

Lonen en salarissen

Zoals aangegeven waren de processen binnen de afdelingen Personeel & Organisatie in 2016 niet of niet meer volledig in overeenstemming met de werkelijkheid. In 2016 is veel aandacht besteed aan het verbeteren van deze processen. Verder zijn verschillende maatregelen genomen om de juistheid, volledigheid en de rechtmatigheid van de salarismutaties nog meer te kunnen waarborgen. Deze procesoptimalisatie wordt begin 2017 afgerond waarmee alle processen geactualiseerd en geïmplementeerd zullen zijn.

Op 1 januari 2017 is de organisatie overgegaan op een nieuw personeels- en salarissysteem. De onderliggende processen zijn hierop aangepast, waarbij nadrukkelijk rekening wordt gehouden met het opnemen van beheersmaatregelen in deze processen die noodzakelijk zijn om (financiële) risico's te voorkomen. AO/IC is in beperkte mate betrokken bij deze transitie. Zo zal AO/IC het bestaan en de werking van de beheersmaatregelen binnen de applicatie toetsen en in beperkte mate gegevensgerichte werkzaamheden uitvoeren om de juistheid en de volledigheid van de data te testen. Daarnaast zal AO/IC in overleg met de accountant, nagaan in hoeverre het uitvoeren van een EDP-audit op dit nieuwe systeem noodzakelijk is. Dit, om nog meer zekerheid te verkrijgen over de betrouwbaarheid van dit systeem.

Horizontaal toezicht

Nadat in 2016 door de Belastingdienst is vastgesteld dat de kwaliteit van de interne beheersing, voor wat de fiscale risico's betreft, voldoet, is het van belang dit met ingang van 2017 te consolideren. In de eerste plaats, omdat de organisatie zelf het belang onderkent om structureel fiscaal 'in-control' te blijven. Daarnaast zal de Belastingdienst jaarlijks toetsen of de kwaliteit van deze interne beheersing nog steeds voldoet aan hun normen. Om consolidatie van deze kwaliteit van het interne beheersing te monitoren wordt door het cluster AO/IC in 2017 een drietal verbijzonderde interne controles uitgevoerd op de drie belangrijkste belastingcategorieën (omzet-, loon- en vennootschapsbelasting). Voor zover mogelijk zullen deze controles op een procesgerichte wijze worden uitgevoerd, waarbij zal worden gekeken naar opzet, bestaan en werking van de belangrijkste fiscale beheersmaatregelen binnen de verschillende processen. In het geval een procesgerichte controle niet mogelijk is zullen gegevensgerichte werkzaamheden worden uitgevoerd.

Begrotingsrechtmatigheid

Bij rechtmatigheidscontrole vormt het begrotingscriterium een belangrijk aanvullend toetsingscriterium. Financiële beheerhandelingen die ten grondslag liggen aan de baten en lasten, alsmede de balansposten, dienen tot stand te zijn gekomen binnen de grenzen van de geautoriseerde begroting en de hiermee samenhangende programma's. Volgens het BBV dienen de afwijkingen tussen begroting en de jaarrekening goed herkenbaar in de jaarrekening te worden opgenomen en te worden toegelicht. Door het vaststellen van de jaarrekening door Provinciale Staten worden de desbetreffende uitgaven alsnog geautoriseerd. Het gaat hier om overschrijdingen waarbij Gedeputeerde Staten bij het doen van de uitgaven binnen het door Provinciale Staten uitgezette beleid zijn gebleven. Het is in zijn algemeenheid niet de bedoeling dat de onafhankelijke accountant deze overschrijdingen betreft bij de beslissing of al dan niet een goedkeurende accountantsverklaring kan worden gegeven.

De afwijkingen die gedurende het jaar 2016 al bekend waren, zijn door Gedeputeerde Staten tijdens het jaar in de vorm van begrotingswijzigingen aan Provinciale Staten voorgelegd. Afwijkingen waarvoor dit niet meer mogelijk was, zijn conform het BBV in de jaarrekening per programma toegelicht.

Bijlagen

Bijlage 1 Staat van activa-specificatie geactiveerde kapitaaluitgaven

Omschrijving van de kapitaaluitgaven (bedragen in € 1.000)	Aanschaf- waarde 31-12-2015 Jaarrek. 2015	Investering 2016	Investerings- bijdrage 2016	Desinveste- ringen 2016	Geheel afgeschreven investeringen in 2016	Aanschaf- waarde 31-12-2016 (1+2)-(3+4+5)	Cumulative afschrijvingen t/m 2015	Afschrijvingen 2016	Boekwaarde per 31-12- 2015 (1-7)	Boekwaarde per 31-12-2016 (9+2-8)	Rente 2016	Totaal kapitaallasten (8+11)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Immateriële vaste activa												
<i>Bijdrage aan activa in eigendom van derden</i>												
BIJDRAGEN ACTIVA DERDEN RIJWIELPADEN	30.769	209	0	0	0	30.978	4.372	1.026	26.397	25.581	595	1.620
BIJDRAGEN ACTIVA DERDEN WEGEN	26.231	3.600	0	0	0	29.831	2.265	1.268	23.967	26.299	540	1.809
DOORSTROMING OV	16.383	0	0	0	0	16.383	2.313	546	14.070	13.524	317	863
Subtotaal Bijdrage aan activa in eigendom van derden	73.383	3.809	0	0	0	77.192	8.949	2.840	64.434	65.404	1.452	4.292
O&O RIJWIELPADEN	86	0	0	0	64	22	61	17	25	8	0	17
O&O VAARWEGEN	1.684	999	0	0	117	2.566	128	337	1.555	2.218	32	369
O&O WEGEN	10.576	2.288	410	0	1.742	10.711	4.995	2.163	5.581	5.296	106	2.269
Subtotaal Kosten onderzoek en ontwikkeling activa	12.345	3.287	410	0	1.924	13.298	5.184	2.517	7.162	7.522	138	2.655
Totaal Immateriële vaste activa	85.728	7.096	410	0	1.924	90.491	14.132	5.357	71.596	72.925	1.590	6.947
Materiële vaste activa												
<i>Investeringen met economisch nut</i>												
AUTOM CONCERN	1.113	391	0	0	220	1.283	468	274	645	762	21	295
DIENSTVAARTUIGEN	158	152	0	0	0	310	13	6	145	291	3	10
GLADHEIDBESTRIJDING	1.428	0	0	0	65	1.363	189	286	1.239	953	25	311
INFORMATIEPLAN	12.114	3.522	0	0	2.653	12.983	2.433	4.038	9.681	9.165	170	4.208
LANDSCHAPSZORG	66	0	0	0	-24	90	9	2	56	54	1	4

Omschrijving van de kapitaaluitgaven (bedragen in € 1.000)	Aanschaf- waarde 31-12-2015 Jaarrek. 2015	Investering 2016	Investerings- bijdrage 2016	Desinveste- ringen 2016	Geheel afgeschreven investeringen in 2016	Aanschaf- waarde 31-12-2016 (1+2)-(3+4+5)	Cummulatieve afschrijvingen t/m 2015	Afschrijvingen 2016	Boekwaarde per 31-12- 2015 (1-7)	Boekwaarde per 31-12-2016 (9+2-8)	Rente 2016	Totaal kapitaallasten (8+11)
MEUBILAIR EN INVENTARIS	1.267	0	0	0	422	845	841	127	426	299	8	135
ONDERKOMEN MUSKUSRATTENVANGERS	430	0	0	0	2	428	315	17	115	98	2	20
PROVINCIEHUIS GROND	30.000	0	0	0	0	30.000	0	0	30.000	30.000	1.380	1.380
PROVINCIEHUIS INSTALLATIES	11.157	0	0	0	570	10.587	7.183	706	3.974	3.268	10	716
PROVINCIEHUIS PAND	77.451	0	0	0	0	77.451	20.098	2.582	57.353	54.771	2.933	5.514
SPECIFIEK TECHNISCHE DPM	2.276	0	0	0	0	2.276	621	171	1.655	1.484	36	207
STEUNPUNTEN	11.474	0	0	0	0	11.474	3.031	813	8.444	7.631	185	998
VERBOUWINGEN	10.966	0	0	0	272	10.694	2.506	1.097	8.460	7.363	182	1.279
VOORFIN GRONDVERWERVING	50	0	0	0	0	50	0	0	50	50	1	1
Subtotaal Investerings met economisch nut	159.951	4.064	0	0	4.181	159.835	37.708	10.118	122.243	116.189	4.960	15.078
<i>Investerings met maatschappelijk nut</i>												
DELFTSE SCHIE	250	0	0	0	0	250	162	6	87	81	2	8
OPENBAAR VERVOER	28.847	1.848	123	0	4.923	25.649	13.797	962	15.050	15.814	335	1.297
RECREATIE EIGEN BEHEER	10.889	0	0	0	48	10.841	6.621	272	4.267	3.995	95	367
RIJWIELPADEN	91.258	2.706	-432	0	3.246	91.151	48.874	3.042	42.384	42.481	940	3.982
VAARWEGEN	259.334	11.108	1.488	0	1.293	267.661	55.999	6.486	203.335	206.469	4.594	11.081
VAARWEGEN OBJECTBEDIENING	4.896	0	0	0	1.269	3.628	3.079	326	1.817	1.491	38	365
VERKEERSVEILIGHEID	217.086	23.188	2.337	0	9.279	228.659	48.179	14.564	168.908	175.195	3.797	18.361
WEGEN	496.478	55.196	27.024	0	20.824	504.976	263.993	20.821	232.485	239.837	5.157	25.978
Subtotaal Investerings met maatschappelijk nut	1.109.039	94.046	30.539	0	40.881	1.132.814	440.704	46.479	668.335	685.362	14.959	61.438
Totaal Materiële vaste activa	1.268.989	98.111	30.539	0	45.062	1.292.649	478.412	56.597	790.578	801.551	19.918	76.516

Omschrijving van de kapitaaluitgaven (bedragen in € 1.000)	Aanschaf- waarde 31-12-2015 Jaarrek. 2015	Investering 2016	Investerings- bijdrage 2016	Desinveste- ringen 2016	Geheel afgeschreven investeringen in 2016	Aanschaf- waarde 31-12-2016 (1+2)-(3+4+5)	Cummulatieve afschrijvingen t/m 2015	Afschrijvingen 2016	Boekwaarde per 31-12- 2015 (1-7)	Boekwaarde per 31-12-2016 (9+2-8)	Rente 2016	Totaal kapitaallasten (8+11)
Financiële vaste activa												
AANDELEN NV BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN	142	0	0	0	0	142	0	0	142	142	4	4
AANDELEN NEDERLANDSCHE WATERSCHAPSBANK NV	5	0	0	0	0	5	0	0	5	5	0	0
HOLDING IOPW N.V.	7	-7	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0
WARMTEBEDRIJF INFRA N.V.	1.800	0	0	0	0	1.800	0	0	1.800	1.800	51	51
VOORZIENING WARMTEBEDRIJF INFRA NV	-1.731	0	69	0	0	-1.800	0	0	-1.731	-1.800	-49	-49
R.O.M. DRECHTSTEDEN CAPITAL BV	10.000	0	0	0	0	10.000	0	0	10.000	10.000	283	283
VOORZIENING R.O.M DRECHTSTEDEN CAPITAL CV	-1.810	25	0	0	0	-1.785	0	0	-1.810	-1.785	-51	-51
R.O.M. DRECHTSTEDEN HOLDING NV	4	0	0	0	0	4	0	0	4	4	0	0
R.O.M. DRECHTSTEDEN BEHEER	2	0	0	0	0	2	0	0	2	2	0	0
ONW CV	1.355	0	0	0	0	1.355	0	0	1.355	1.355	38	38
ROM DRECHTSTEDEN	561	0	0	0	0	561	0	0	561	561	16	16
INNOVATIONQUARTER	10.000	0	0	0	0	10.000	0	0	10.000	10.000	283	283
ENERGIEFONDS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VASTE GELDLENINGEN U/G	3.779	1.205	908	0	0	4.076	0	0	3.779	4.076	0	0
Totaal Financiële vaste activa	24.113	1.223	977	0	0	24.359	0	0	24.113	24.359	576	576
Totaal	1.378.831	106.430	31.927	0	46.986	1.407.499	492.544	61.954	886.286	898.836	22.084	84.039

Bijlage 2 Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SISA)

De jaarrekening is de basis voor de verantwoording over de 'Single information en Single audit' uitkeringen naar het Rijk. Er behoeven geen afzonderlijke verantwoordingen en controleverklaringen per specifieke uitkering meer te worden opgesteld. Kerndoel is sturen op hoofdlijnen en minder administratieve lasten.

Er zijn vijf SiSa-uitkeringen:

1. Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
2. Beleidsregeling subsidies Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK)
3. Brede Doeluitkering verkeer en vervoer
4. Quick wins binnenhavens
5. Deelproject 750 ha natuur- en recreatiegebied (Project Mainportontwikkeling Rotterdam)

Toelichting

- Voor de bestedingen die in het kader van NSL in de SiSa-bijlage worden verantwoord, geldt een verruimd bestedingsbegrip. Dit houdt in dat naast gerealiseerde lasten ook openstaande verplichtingen mogen worden verantwoord, mits vòòr 1 januari 2016 een begin is gemaakt met de uitvoering van de betreffende maatregel. Als gevolg hiervan is een bedrag van € 365.609,- opgenomen in het totaalbedrag van indicator E11/01 (bestedingen t.l.v. rijksmiddelen). Dit is het bedrag dat in 2017 aan het project Verduurzaming Waterbus zal worden besteed.
- In indicator F4/01 is een bedrag verantwoord van € 6.000.126. Dit bedrag is enerzijds samengesteld uit bestedingen ten behoeve van deelproject Buytenland van Rhon (€ 7.746.097) en anderzijds uit een renteopbrengst als gevolg van het eindresultaat van het deelproject Groene Verbinding (€ 1.745.971). Deze renteopbrengst zal worden aangewend voor de nog uit te voeren activiteiten binnen het Programma Mainport Rotterdam (PMR).

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017								
I&M	E11	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) Subsidieregeling programmafinanciering lokale luchtkwaliteitsmaatregelen en Besluit milieusubsidies Provincies	Besteding (jaar T) door provincie ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Doorgeleide middelen door provincie naar medeoverheden (jaar T) ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Besteding (jaar T) ten laste van eigen bijdrage provincie zoals beschreven in artikel 9 lid 2 van de subsidieregeling NSL	Besteding (jaar T) ten laste van bijdragen door derden = contractpartners van provincie (niet rijk, provincie of medeoverheid)	Besteding (jaar T) ten laste van rentebaten provincie op door rijk verstrekte bijdrage NSL	Teruggestort/verrekend in (jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen door provincie
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>
			<i>Indicatornummer: E11 / 01</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 02</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 03</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 04</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 05</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 06</i>
			€ 1.303.175	€ 214.298	€ 286.066	€ 0	€ 0	€ 0
			Eindverantwoording Ja/Nee	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) door provincie ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Cumulatieve doorgeleide middelen door provincie naar medeoverheden (t/m jaar T) ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van eigen middelen (provincie)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van bijdragen door derden =contractpartners van provincie (niet rijk, provincie of medeoverheid)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van rentebaten provincie op door rijk verstrekte bijdrage NSL
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
			<i>Indicatornummer: E11 / 07</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 08</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 09</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 10</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 11</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 12</i>
			Nee	€ 5.344.185	€ 128.805.554	€ 6.888.509	€ 0	€ 97.143
Cumulatieve terugstorting (t/m jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen door provincie	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van provinciale middelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten) door medeoverheden	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van eigen bijdrage medeoverheden zoals beschreven in artikel 9 lid 2 van de subsidieregeling NSL	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van bijdragen door derden = contractpartners van medeoverheid (niet rijk, provincie of medeoverheid)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van rentebaten medeoverheden op door provincie verstrekte bijdrage NSL				
<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle D1</i>	<i>Aard controle D1</i>	<i>Aard controle D1</i>	<i>Aard controle D1</i>				
<i>Indicatornummer: E11 / 13</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 14</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 15</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 16</i>	<i>Indicatornummer: E11 / 17</i>				
€ 0	€ 106.662.972	€ 184.472.572	€ 710.302	€ 2.941.353				

I&M	E25	Beleidsregeling subsidies Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK) Beleidsregeling subsidies budget investeringen ruimtelijke kwaliteit (BIRK) Provincies en gemeenten	Besteding (jaar T) exclusief bestedingen uit baten exploitatie	Eindverantwoording Ja/Nee	Cumulatieve bestedingen tot en met (jaar T) exclusief bestedingen uit baten exploitatie	Berekende bate boven drempelwaarde ten behoeve van benefit sharing	Aantal gerealiseerde kwaliteitsdragers	Aantal gerealiseerde kwaliteitsdragers	
					Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie.	Alleen in te vullen na afloop project	afpraak	realisatie	Alleen in te vullen na afloop project
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>
			<i>Indicatorenummer: E25 / 01</i>	<i>Indicatorenummer: E25 / 02</i>	<i>Indicatorenummer: E25 / 03</i>	<i>Indicatorenummer: E25 / 04</i>	<i>Indicatorenummer: E25 / 05</i>	<i>Indicatorenummer: E25 / 06</i>	
		€ 368.788	Nee	€ 2.778.084					
I&M	E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10) Provincies	Eindsaldo/-reservering (jaar T-1)	Terugbetaling door derden vanuit BDU-bijdrage verstrekte middelen in (jaar T)	Besteding (jaar T)	Correctie over besteding (T-1)	Eindsaldo/-reservering (jaar T)		
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	
			<i>Indicatorenummer: E27 / 01</i>	<i>Indicatorenummer: E27 / 02</i>	<i>Indicatorenummer: E27 / 03</i>	<i>Indicatorenummer: E27 / 04</i>	<i>Indicatorenummer: E27 / 05</i>		
		€ 126.421.383	€ 1.646.982	€ 78.447.809	-€ 297.000	€ 49.917.556			
I&M	E30	Quick wins binnenhavens Tijdelijke regeling Quick Wins Binnenvaart Provincies en gemeenten	Hieronder per regel één projectaanduiding en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Eindverantwoording Ja/Nee			
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>		
		1	Bochtafsnijding Delfse Schie	€ 215.381	€ 678.915	Ja			
EZ	F4	Deelproject 750 hectare natuur- en recreatiegebied (Project Mainport-ontwikkeling Rotterdam) Uitwerkingsovereenkomst tussen het rijk en de provincie Zuid-Holland, de gemeente Rotterdam en de stadsregio Rotterdam Provincie Zuid-Holland	Besteding (jaar T)	Eindverantwoording Ja/Nee					
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>					
			<i>Indicatorenummer: F4 / 01</i>	<i>Indicatorenummer: F4 / 02</i>					
		€ 6.000.126							
			Nee						

Bijlage 3 Overzicht reserves naar de stand van Jaarrekening 2016

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
Algemene Reserve	Continue	Algemene reserve	77.479.453	67.456.619	69.029.367	67.142.145	78.323.585	-	-	77.479.453	
1	2016	Friciekosten RUD	1.327.612	1.327.612	1.327.612	1.327.612	1.327.612	-	1.327.612	-	De Omgevingsdienst West-Holland maakt een turbulente periode door. In 2016 is een reorganisatie ingang gezet. De ontstane frictiekosten uit deze reorganisatie, besloten in oktober 2016, worden bijgehouden in de jaren 2017-2019 waarbij de laatste rekening in 2020 zal volgen. Daarom is besloten om deze reserve te verlengen tot 2020. Daarnaast moeten er frictiekosten worden betaald voor een bezuiniging uit 2015 (-5,31%) en voor de overgang van de provinciale taken in de fusiegemeente Alphen aan den Rijn naar de Omgevingsdienst Midden-Holland omdat de gemeente Alphen aan den Rijn haar taken daar heeft ondergebracht.
1	2016	Groene subsidies	1	1	1	1	1	-	1	-	Deze reserve is opgeheven. In 2016 heeft een technische correctieboeking plaatsgevonden.
1	2018	Milieuaspecten omgevingbeleid	1.133.375	1.363.387	429.799	179.799	179.799		992.819	140.556	Het restant van deze reserve kan gebruikt worden voor dekking van het onderdeel energietransitie uit de Visie Ruimte en Mobiliteit.
1	2018	Sanering glastuinbouw	2.001.670	900.633	554.496	554.496	554.496	2.001.670	-	-	Voor de sanering van glastuinbouw zijn meerdere meerjarige subsidies verleend in 2014 en eerdere jaren, ten behoeve van de sanering en bemiddeling verspreide glastuinbouw waaronder Duivenvoorde corridor en sanering Deltapoort. In het Impulsprogramma (2017) is ook een post opgenomen voor sanering glastuinbouw; de eindtermijn van de reserve zal hiervoor moeten worden aangepast.
1	2018	IODS	7.437.783	2.680.461	1.432.922	1.432.922	1.432.922	1.873.183	2.720.169	2.844.431	De integrale ontwikkeling Delft-Schiedam (IODS) hangt samen met de verlenging van de Rijksweg A4 in deze regio. De provincie heeft een rol in de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in dit gebied, als de A4 verlengd wordt. De IODS-partners hebben afgesproken dat alle werkzaamheden gelijktijdig zullen aanvangen, in 2011. In de programmareserve zitten middelen voor de uitvoering van de versterking van de ruimtelijke kwaliteit die uit de programmareserve onttrokken worden.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
1	2018	Stimulering duurzame energie	0	0	0	0	0	-	-	-	
1	2019	Ontw.persp.Grevelingen/Volkerak-Zoom	10.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	-	10.000.000	-	De provincie is voornemens € 10 mln bij te dragen in het door het Rijk en de regio op te richten fonds waaruit het ontwikkelingsperspectief van de ontwerp-Rijksstructuurvisie Grevelingen / Volkerak-Zoommeer wordt gefinancierd. Het gaat daarbij om maatregelen voor herstel van het getij op de Grevelingen en verzilting van het Volkerak-Zoommeer. Dit komt ook de ecologie en economie in het gebied ten goede. Het bestuurlijke overleg hierover en de uitwerking (waaronder de financiering) is nog gaande.
1	2019	Reserve Omgevingsveiligheid	2.595.839	2.616.236	2.616.236	2.616.236	2.616.236		2.595.839		De middelen worden ingezet ter dekking van veiligheidsactiviteiten waarover met andere overheden afspraken zijn gemaakt. Bij VJN 2017 wordt de in de Decemberciculaire provinciefonds opgenomen bijdrage gestort, waarmee de reserve een positief saldo behoudt.
1	2020	Beheerplannen Natura 2000 en PAS	4.892.500	3.834.081	3.134.081	2.634.081	2.134.081	-	4.892.500	-	De programmareserve Beheerplannen Natura 2000 en PAS is bedoeld voor het bekostigen van de Beheerplannen Natura 2000 en de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)
1	2020	Vlietland	304.910	222.910	140.910	-87.090	-87.090	37.000	267.910	-	De programmareserve Vlietland is bedoeld voor het financieren van de (proces)kosten van het project Vlietland/Meeslouwplaspas.
1	2020	Programmamanagement Kustontwikkeling	487.804	387.804	287.804	187.804	187.804	-	487.804	-	De reserve Programma Management Kustontwikkeling wordt ingezet voor de dekking van de projectleiding van het beheer van de Zandmotor en mogelijk andere kustprojecten.
1	2020	Zandmotor	1.506.093	1.306.093	1.106.093	906.093	706.093	300.287	1.205.806	-	De reserve wordt ingezet voor het (natuur)beheer van Zuid-Hollands Landschap op de Zandmotor.
1	2022	Reserve apparaatlasten DLG	590.385	442.789	295.193	147.597	0	-	-	590.385	Deze reserve wordt gebruikt om de loonkosten te dekken van de medewerkers die vanuit Dienst Landelijk Gebied (DLG) zijn overgekomen. Er is geen formele beklemming, maar alternatieve inzet van deze middelen zou leiden tot onvoldoende dekking voor de loonkosten van deze groep medewerkers.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
1	2023	Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	8.141.997	8.141.997	8.141.997	8.141.997	8.141.997	-	8.141.997	-	Met het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is € 40 mln extra toegekend aan het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG). De provinciale middelen zijn in de jaren 2016-2019 op de begroting beschikbaar gesteld voor het UPG. De UPG € 40 mln middelen die in een jaar niet worden besteed, wordt op jaareinde aan deze Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord toegevoegd. De middelen blijven daarmee te beschikking voor het UPG voor de jaren daarna. De reserve maakt het mogelijk om de € 40 mln te kunnen monitoren. Deze middelen worden ingezet voor de Landschapstafels, Groenparticipatie en POP3.
1	2027	Decentralisatieakkoord natuur	68.279.196	63.400.616	60.540.616	58.040.616	55.340.616	7.576.645	60.702.551	-	Bij jaarrekening 2013 is de OVP ILG gelden n.a.v. de accountantscontrole omgezet in de bestemmingsreserve Decentralisatieakkoord natuur. Het betreft hier de ontvangen Rijksmiddelen voor de uitvoering van de afspraken zoals gemaakt in het kader van de met het Rijk afgesloten bestuursakkoord decentralisatie natuur en de afrondingsovereenkomst natuur. Met de vastlegging van het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG 2015) en het Decentralisatieakkoord Natuur (2013) zijn deze middelen bestuurlijk beklemd binnen het "gesloten systeem" voor de groenmiddelen zoals deze in het Hoofdlijnenakkoord is vastgesteld.
1	2027	Reserve Ontwikkelopgave natuur	46.728.096	46.728.096	46.728.096	46.728.096	46.728.096	13.000	46.715.096	-	De opbrengsten van de grondverkopen van de gronden die PZH heeft ontvangen van DLG/BBL worden gestort in de Reserve Ontwikkelopgave Natuur. Met deze opbrengsten kunnen de aankoop en inrichting van NNN-gebieden worden gefinancierd. Door deze aparte reserve te maken, kunnen de grondopbrengsten en de uitgaven ten laste van de grondopbrengsten gevolgd blijven worden. Voorheen zaten deze middelen in de OVP Ontwikkelopgave natuur, maar er is geen basis meer om de OVP te handhaven uit hoofde van het BBV (geen terugbetalingsverplichting). Daarom is het saldo van de OVP vrijgevallen bij Jaarrekening 2016 en gestort in de reserve Ontwikkelopgave Natuur.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
1	2028	Reserve Natuurcompensatie	1.447.679	1.395.945	1.350.678	1.309.208	1.267.738	412.026	1.035.653	-	Als door aanleg van onder meer infrastructuur natuurwaarden verloren gaan dan moeten deze worden gecompenseerd volgens Provinciaal beleid. Dat geldt zowel voor Gedeputeerde Staten als voor andere initiatiefnemers. Compensatiemaatregelen voor herstel van natuurwaarden geschiedt vaak in de vorm van aanleg natuur of natuurbeheer. Reserve Natuurcompensatie dient ter dekking van de op basis van de Subsidieregeling Natuurcompensatie Zuid-Holland vastgestelde compensatiemaatregelen. Veel van deze maatregelen moeten nog gepland worden.
1	2038	Groene ambities (ILG-niet ILG doel.)	70.696.818	51.223.855	27.121.895	13.138.018	4.867.661	8.802.414	61.894.404	-	De programmareserve Groene Ambities is een belangrijke pijler in de financiering van het uitvoeringsprogramma Groen (UPG). Het betreft o.m. het nakomen van afspraken met de regionale partners over de afronding van de RodS, financiering lopende UPG-projecten, afkoop beheer recreatiegebieden en financiering aandeel provincie van de uitvoeringsstrategie EHS. In de Uitvoeringsstrategie EHS is de reserve tevens aangemerkt als buffer om een tijdelijk liquiditeitstekort van de programmering op te vangen.
1	2017	Luchtkwaliteit (NSL)	3.263.159	900.261	993.363	793.363	693.363	1.800.000	1.463.159		Voor € 1,8 mln zijn (meerjarige) (subsidie)verplichtingen aangegaan. Daarnaast is voor € 1,5 mln cofinanciering aan Europees project CLINCH toegezegd. De Europese subsidie is beschikbaar dus de cofinanciering gaat de komende jaren van start.
1	Doorlopend	Kosten/risico bestuursdwang OD's	420.666	420.666	420.666	420.666	420.666			420.666	Bij Najaarsnota 2013 is besloten tot instellen van deze reserve ter dekking van kosten die voortvloeien uit bestuursdwang.
2	2015	2014 DP Verb.proc.fin.inz. Mobiliteit	0	0	0	0	0	-	-	-	

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
2	2016	RijnGouwelijn	10.900.261	10.900.261	10.900.261	10.900.261	10.900.261	-	-	10.900.261	In januari 2013 hebben PS Het project HOV-Net Zuid-Holland Noord vastgesteld als opvolger van de RijnGouwelijn. In dit besluit is rekening gehouden met € 18 mln aan investeringen in de RijnGouwelijn die buiten de scope van het HOV-Net vallen. In 2014 is om die reden € 18 mln van het project RijnGouwelijn vervroegd afgeschreven. Gezien de huidige boekwaarde van het project is er geen reden meer om de eerder gereserveerde middelen beschikbaar te houden. Bij de Voorjaarsnota 2017 zal worden voorgesteld de middelen in de reserve Bereikbaarheid te storten, waarmee de middelen vrij inzetbaar voor mobiliteit behouden blijven.
2	2018	Milieueisen openbaar vervoer	1.260.223	1.260.223	0	0	0			1.260.223	Het Statenvoorstel over de Voortgang energietransitie mobiliteit en voorstellen voor versnelling wordt in GS van 18 april 2017 behandeld. Onderdeel van de dekking is het bedrag in deze reserve.
2	2018	1%-regeling Kunst	171.574	159.074	146.574	134.074	121.574	171.574	-	-	Voor de 1% kunstregeling is in 2014 de laatste meerjarige opdracht afgerond (kunstwerk melarium). Daarnaast zullen er nog opdrachten worden verleend voor het projectbureau Buitenland van Rhooon, voor € 0,2 mln. Na voltooiing van deze opdrachten zullen er geen middelen meer nodig zijn in deze reserve.
2	2019	HOV NET Zuid-Holland Noord	5.377.025	5.377.025	5.377.025	0	0	5.377.025			In de ten behoeve van de uitvoering van het HOV-net afgesloten overeenkomsten is opgenomen dat de gemeenten Gouda en Leiden een subsidie krijgen van € 3,2 mln respectievelijk € 5 mln (prijsspeil 1-1-2012). De subsidie aan de gemeente Gouda is in 2014 beschikt voor € 3,1 mln.
2	2044	Egalisatieres.kapitaallasten nota IWA	67.849.322	91.050.702	110.188.485	108.682.223	110.311.438			67.849.322	De middelen in deze reserve zijn bedoeld om de pieken in de toekomstige kapitaallasten te dekken. Deze reserve is niet beklemd, maar gezien het doel van de reserve (dekking toekomstige kapitaallasten) is alternatieve aanwending niet verstandig.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
2	2099	Mobiliteit	84.692.148	80.790.008	65.537.441	59.829.635	48.313.169	84.692.148			De beklemde middelen uit de OVP BDU zijn via een legale transitie (wijze is aangegeven door Ministerie van I&M) overgegaan naar beklemde middelen reserve Mobiliteit. Ze worden ingezet voor infrastructurele projecten die in het verleden in bestedingsplannen zijn toegekend. Ook is een deel te besteden aan de indexatieafspraken die gemaakt zijn in het Heerenveenakkoord.
2	2099	Revolverend Verenfonds	1.300.000	2.600.000	3.800.000	5.000.000	5.000.000		1.300.000		Met het revolverend verenfonds wordt beoogd de Zuid-Hollandse veren voor forensen en scholieren duurzaam te behouden, ten bate van een Zuid-Hollands verennetwerk/ integraal netwerk voor personenvervoer over water. Hiertoe wordt in samenwerking met Milieu €12 mln waarvan €5 mln, risicoreserve beschikbaar gesteld. De voorwaarden van steunverlening zijn opgenomen in de Subsidie regeling mobiliteit Zuid-Holland.
2	Doorlopend	Egalisatiereserve exploitatieprojecten PZI	19.469.745	27.889.857	19.808.239	24.197.969	28.757.719		3.300.000	16.169.745	De middelen dienen ter dekking van de in het MPI opgenomen exploitatieprojecten. Per 1-1-2017 wordt de BBV (Besluit Begroten en Verantwoorden) herzien, waarbij onder andere de voorschriften over het activeren van investeringen in maatschappelijk nut worden aangepast. Deze herziening raakt het doel van deze reserve. Bij het opstellen van de Begroting 2018 zal een voorstel worden gedaan over het doel en de inhoud van deze reserve. Een deel van de reserve moet beschikbaar blijven voor verrekening met de reserve kapitaallasten.
2	Doorlopend	Reserve bereikbaarheid	9.505.273	994.459	9.464.589	9.751.812	15.639.035		1.230.490	8.274.783	Bestuurlijk: Bij VJN 2012 is een besluit genomen over de inzet van vrijvallende middelen voor mobiliteit die in deze reserve zijn gestort. In 2015 is de verkoopopbrengst van de verkoop Gnephoeck ad € 1,2 mln in de reserve gestort. Deze opbrengst wordt ingezet ter dekking van de nieuwbouw steunpunten. In de Kadernota 2015-2018 is besloten de fluctuaties uit de notitie "Lange termijn inzicht kapitaal- en beheerlasten" over deze reserve te laten lopen. Dat betekent dat in 2017 nog € 2,2 mln aan de reserve gaat worden onttrokken.
2	Doorlopend	Egalisatieres.beheer & onderhoud DBI	0	17.196.200	17.196.200	32.196.200	38.196.200				De reserve dient ter egalisering van de kosten voor het meerjarig planmatig beheer en onderhoud.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
2		IVS 3	8.280.337	8.280.337	8.280.337	8.280.337	8.280.337			8.280.337	
3	2016	EFRO middelen	30.937	30.937	30.937	30.937	30.937		30.937		Reserve is in afwachting van de eindafrekeningen van de gesubsidieerde projecten, mogelijk in combinatie met beoordeling door EU. Vermindering vindt op basis hiervan in 2016 of 2017 plaats
3	2016	Alt.locatie Hoeksche Waard pr.3	9.000.000	0	0	0	0		9.000.000		De groene inpassing van het bedrijventerrein wordt door de Gemeenschappelijke Regeling Nieuw Reijerwaard nader uitgewerkt in samenspraak met de omgeving. Dit is bestuurlijk afgesproken. In samenspraak met de omgeving wordt het plan voor de groene inpassing uitgewerkt. Dit vormt de basis voor subsidieverlening en zal naar verwachting in 2017 worden gerealiseerd.
3	2016	Programma Warmte en koude Z-H	51.770	0	0	0	0	-	51.770	-	Het warmte/koudeproject is onlangs verlengd tot en met 2017. De middelen zullen in de voorjaarsnota 2017 ter begroting worden gebracht.
3	2016	2015 DP Impulsprogramma CVT	0	0	0	0	0	-	-	-	Het betreft de doorgeschoven prestatie van Impulsprogramma CVT naar 2016. De eindstand 2016 is nihil.
3	2017	Manden maken	615.000	0	0	0	0	615.000			Het besluit op subsidieverlening ad. € 1mln ten behoeve van ontsluitende infrastructuur voor de productielocatie van Joint Strike Fighter onderdelen door Stork/Fokker op het bedrijventerrein Polder Nieuwland in Alblasterdam en Papendrecht, is in maart 2014 door PS genomen. De meerjarige subsidie zal volledig worden gedekt uit deze deelreserve.
3	2017	Overcommittering OP-West	3.485.071	3.485.071	3.485.071	3.485.071	3.485.071	-		-	Ter dekking van de overcommitteringsprojecten OP West is deze reserve ingesteld, waarbij na de uiteindelijke afrekening van alle projecten een beroep gedaan zal worden op de gereserveerde middelen. Dit laatste hangt af van het verschil tussen het extra toegekende budget en de daadwerkelijke vrijval die binnen de beschikte projecten zal plaatsvinden. Verwacht wordt dat de eindafrekening eind maart 2017 bij de EU zal zijn ingediend. Er kan dan een uitspraak worden gedaan over een eventuele resterende stand van de reserve.
3	2017	2016 DP Molens CVT groot onderhoud	200.000	0	0	0	0	-	200.000	-	Het betreft de doorgeschoven prestatie van Cultuur en Vrije Tijd naar 2017.
3	2018	Coolport middelen	3.544.739	254.610	254.610	254.610	254.610		254.610	3.290.129	De totale decentralisatieuitkering voor de Coolport

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
											bedraagt € 10 mln. Deze bijdrage wordt ingezet voor het kwaliteitsnet goederenvervoer en voor beter benutten goederenvervoer centrale as.
3	2018	Mitigatie/Energie	617.373	617.373	717.373	1.017.373	1.017.373		617.373		De reserve is ingesteld voor de uitvoering van de Nota Intensivering Energiebeleid. De middelen zijn bestuurlijk beklemd.
3	2018	IRP Goeree Overflakkee	599.872	299.872	299.872	299.872	299.872	599.872			Tot en met 2017 is zijn de reserves beklemd. Hierover ligt een besluitnota van 5 minutenversie GS aan PS - Programmaplan IRP Goeree-Overflakkee - DOS-2012-0003864
3	2019	Versterking economie	5.334.855	4.214.855	4.044.855	3.874.855	3.624.855	-	5.334.855	-	Conform accordering door PS in de Voorjaarsnota 2016 wordt er in 2016 E 5,3 mln gestort in de reserve Versterking Economie. Deze reserve is bedoeld om initiatieven uit het economisch domein die wat verder in de toekomst liggen en op dit moment nog niet volledig uitgekristalliseerd zijn, te financieren. Er is derhalve sprake van bestuurlijke beklemdheid.
3	2019	Opstellen integrale onderzoeksagenda	134.734	337.734	637.734	937.734	937.734	-	97.000	37.734	Ten behoeve van het opstellen van een integrale onderzoeks- en verkenningagenda is een programmareserve gevormd ten laste van bestaande materiële budgetten. In 2016 zullen onderzoeken en verkenningen worden gestart over lange termijn opgaven van de provincie Zuid-Holland die ten laste komen van deze reserve.
3	2019	MIT MKB Innovatiestimulering topsect	4.500.000	0	0	0	0	4.500.000	-	-	Conform accordering door PS in de Voorjaarsnota 2016 wordt er in 2016 E 4,5 mln gestort in de reserve MIT (Innovatiestimulering Topsectoren MKB). Dit is nodig om activiteiten van verleende subsidies 2016 die pas in 2017 plaatsvinden te kunnen financieren.
3	2020	Implementatie Omgevingswet	5.491.508	2.871.689	691.870	691.870	691.870	-	5.491.508	-	De nieuwe omgevingswet beoogt het huidige omgevingsrecht (zoals de WRO, Wabo en Tracéwet) eenvoudiger en beter te maken en integreert 26 wetten. Invoering van deze wet zal financiële consequenties voor decentrale overheden hebben. De transitiekosten die conform het bestuursakkoord voor Zuid-Holland verwacht worden dienen tot einde van het implementatie traject via de reserve beschikbaar te blijven. De planning voor de implementatie periode is vooralsnog t/m juni 2019.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
3	2020	Regionale gebiedsgerichte projecten	0	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	-	-	-	
3	2020	Interreg-cofinanciering EFRO (EAZ)	14.029.088	14.383.088	14.383.088	14.383.088	14.383.088	2.146.000	11.883.088		In 2015 is PZH een nieuwe subsidieregeling voor Kansen voor West, Interreg en Topsectoren MKB gestart. Besluitvorming door GS/PS heeft plaatsgevonden. Ook in 2017 zullen middelen uit de reserve beschikbaar worden gesteld, voor in 2016 aangegane verplichtingen die gefaseerd worden uitgevoerd; deze zijn juridisch beklemd.
3	2020	Greendeal Zonnepanelen-asbest	919.720	0	0	0	0		919.720		Deze reserve is gekoppeld aan het subsidieprogramma zonnepanelen voor asbestdaken. Er is een verlengde subsidieregeling in de maak, geënt op huidig rijksbeleid.
3	2020	Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	13.825.905	11.457.905	7.971.999	4.117.999	3.270.999		13.825.905		Het restant van de door het Rijk definitief vastgestelde bijdrage op basis van de business case voor de duurzame ontwikkeling van de Zuidplaspolder en de restant middelen na opheffing van de GR ROZ zijn in 2014 aan de provincie overgedragen. De middelen in deze reserve moeten worden ingezet ten behoeve van de verdere ontwikkeling van de Zuidplaspolder in de vorm van diverse deelprojecten.
3	2020	Regionale Netwerken en Topsectoren	2.308.063	1.782.316	1.782.316	1.782.316	1.782.316	525.000	1.783.063		De subsidieregeling voor RNT (Regionale Netwerken Topsectoren, v/h Samenwerking economische clusters) is opgestart en gepubliceerd. In 2016 is voor 900.000 subsidie verleend voor uitvoering in 2017 en verder. Dit is juridisch beklemd. Het resterende deel van de reserve is bestemd voor nieuwe verleningen, en dus bestuurlijk beklemd.
3	2020	Duurz.expl.energiepotent.Zuidplasp.	113.266	113.266	113.266	113.266	113.266		113.266	-	Bij de opheffing van de Regionale Ontwikkelingsorganisatie Zuidplaspolder (ROZ) zijn deze middelen overgedragen aan de provincie ten behoeve van de verdere uitwerking van het convenant "Duurzame exploitatie energiepotentieel Zuidplaspolder-Noord". Hangt samen met het project Duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder
3	2020	Risicoreserve Energiefonds	3.000.000	9.000.000	15.000.000	21.000.000	25.000.000	-	3.000.000	-	De opbouw van deze risicoreserve vindt plaats conform afspraken uit het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019. In 2017, 2018 en 2019 zal telkens 6 mln worden toegevoegd, in 2020 nog eens 4 mln. In totaal wordt dit fonds 25 mln groot.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
3	2020	Bedrijventerreinen:IRP Oude Rijnzone	4.187.767	3.437.767	1.937.767	1.437.767	937.767	4.187.767			De besteding van deze middelen is vastgelegd in besluit "Oude Rijnzone Subsidieregeling en-beschikking herstructurering bedrijventerrein Hoogewaard" die 25 juni 2013 door GS is vastgesteld.
3	2023	Bedrijventerreinen	4.995.353	2.096.353	560.353	560.353	560.353	3.195.353	1.800.000		In het kader van de subsidieregeling Uitvoering Herstructurering Bedrijventerreinen (UHB) zijn afgelopen jaren tientallen meerjarige subsidiebeschikkingen verleend. Een gemiddeld bedrijventerreinenproject kent een looptijd van 8-10 jaar, waarbij op basis van verantwoordingsrapportages voorschotten worden verleend. De reservemiddelen zijn volledig juridisch verplicht. Indien er uit eindrapportages blijkt dat er minder besteed is dan er maximaal verleend is, leidt dit tot vrijval ten gunste van de algemene middelen van de provincie. Eventuele overschotten in de reserve bedrijventerreinen als gevolg van zo'n onderbesteding vallen daar ook onder. Het gedeelte van de reserve dat bestemd is voor planvorming is bestuurlijk beklemd.
3	2025	WorldExpo 2025	0	0	0	0	0	-	-	-	Het programma Expo 2025 zou als middel ingezet worden voor het aanjagen/versnellen van (ruimtelijk-)economische groei en werkgelegenheid en innovatie in Rotterdam, de regio en elders in Nederland.. Het doel blijft vanzelfsprekend overeind, ook nu het Kabinet de kandidaatstelling niet ondersteunt. De minister van Economische Zaken heeft de initiatiefnemers - het bedrijfsleven en de regiopartners - aan tafel genodigd om gedachten te wisselen over gezamenlijke inspanningen om de economische ontwikkelingen op een andere manier een boost te geven.
3	Definitief bepalen na volstorting Participatiefonds	InnovationQuarter	4.700.000	4.700.000	4.700.000	4.700.000	4.700.000		4.700.000		Deze programmareserve is ingesteld met het oog op de kapitaalbreng in InnovationQuarter. Deze middelen zullen worden benut voor het treffen van een voorziening om het risico van de waardedaling van provinciaal aandelenbezit in het participatiefonds af te dekken. Naar huidig inzicht is de stand van 4,7 mln voldoende om het risico af te dekken.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
3	Doorlopend	Meerjarenplan Bodemsan.2010-2014	40.934.297	38.346.418	41.842.054	45.432.690	49.023.326		40.934.297		Via het provinciefonds ontvangt de provincie van het rijk middelen voor de uitvoering van het meerjaren werkprogramma bodemsanering, dat is gebaseerd op het Bodemconvenant. De middelen worden gestort in deze egalisatiereserve, waarmee pieken en vertragingen of versnellingen in de uitvoering van projecten over de looptijd van het werkprogramma kunnen worden opgevangen.
3	Na besluitvorming uitkomsten verkenning	Zuidvleugelf./onderdeel Driehoek RZG	136.590	136.590	136.590	136.590	136.590	-	-	136.590	Uit navraag blijkt dat er geen juridische beklemming zit op de reserve Zuidvleugelf./onderdeel Driehoek RZG ad. € 136.590. De toenmalige directeur DRM heeft ingestemd met het voorstel om deze middelen in 2015 te gebruiken om de overgang naar de lijn van ZPP naar bureau Ontwikkeling RWB te dekken. Dit is blijkbaar niet nodig geweest en kan derhalve vrijvallen ten gunste van de algemene middelen te regelen bij NJN 2017.
4	2016	2015 DP Afbouw jeugdzorg	0	0	0	0	0	-	0	-	Dit betreft een doorgeschoven prestatie voor jeugdzorg. Het bedrag is in 2016 aan deze reserve onttrokken om de afbouw in uitgaven voor personeelskosten jeugdzorg mede uit te financieren. Per eind 2016 is de reservestand nihil.
4	Onbepaald	Restauratie rijksmonumenten en erfgo	4.235.292	2.846.292	1.246.292	946.292	946.292	4.235.292			Voor de uitvoering van het gedecentraliseerde restauratiebeleid van rijksmonumenten zijn meerjarige beschikkingen verleend die ook gedekt worden uit de reservemiddelen. In 2015 en 2016 zijn subsidieplafonds afgegeven die voor de uitvoeringsactiviteiten die in jaarschijf 2017 en verder plaats vinden gedekt zullen worden uit de beschikbare middelen uit de reserve.
5	2016	2015 DP Trainees	24.282	24.282	24.282	24.282	24.282	-	24.282	-	In 2015 zijn er middelen beschikbaar gesteld om het traineeprogramma te financieren. Een deel van de lasten valt in 2016. De middelen worden doorgeschoven om de loonkosten van de trainees in 2016 te kunnen dekken.
5	2017	Reserve Jonge ambtenaren	426.000	126.000	126.000	126.000	126.000		426.000		Met de vakbonden is overeengekomen om een deel van de budgetten voor gedifferentieerd belonen in te zetten om medewerkers aan te trekken die van meerwaarde zijn voor de provincie.
5	2030	Groot onderhoud MJOP gebouwen	3.530.000	3.530.000	3.530.000	3.530.000	3.530.000		3.530.000		Deze middelen zijn bij JRK 2016 gestort ter dekking van de verbouwing van gebouw C.

Programma	Looptijd	Onderwerp	Saldo per 31-12-2016	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Waarvan juridisch verplicht	Waarvan bestuurlijk verplicht	waarvan niet verplicht	Toelichting
5	2044	Egal.kaplast nota IWA	399.557	1.233.893	1.591.547	108.784	0	-	-	399.557	De middelen in deze reserve zijn bedoeld om de pieken in de toekomstige kapitaallasten te dekken. Deze reserve is niet beklemd, maar gezien het doel van de reserve (dekking toekomstige kapitaallasten) is alternatieve aanwending niet verstandig.
5	Onbepaald	Frictie algemeen	932.756	494.283	257.106	257.106	257.106	59.000	616.000	257.756	De middelen in de reserve zijn bestemd om lopende en toekomstige verplichtingen in het kader van OvT/PNS en Focus met Ambitie te dekken. Daarnaast zijn nog beklemden middelen voor de verwachte overgang van GZH.
		Totalen	649.844.739	619.068.802	593.715.958	585.835.026	597.489.116	133.120.256	318.392.555	198.331.928	

Bijlage 4 Controleverklaring

Bijlage 5 Kerngegevens provincie Zuid-Holland

	2013	2014	2015	2016
Aantal inwoners	3.563.935	3.570.484	3.588.522	3 622 303
Mannen	1.758.081	1 761 504	1.770.670	1 788 203
Vrouwen	1.805.854	1.808.980	1.817.852	1 834 100
0 tot 5 jaar (%)	5,8	5,2	5,1	5,6
5 tot 15 jaar (%)	11,5	11,5	11,4	11,3
15 tot 25 jaar (%)	12,5	12,4	12,4	12,5
25 tot 45 jaar (%)	27,0	26,8	26,4	26,2
45 tot 65 jaar (%)	27,1	27,2	27,3	27,2
65 jaar en ouder (%)	16,1	17,0	17,4	17,3
Aantal huishoudens	1.638.400	1 639 725	1. 658.260	1.671. 417
Aantal personen per huishouden	2,15	2,15	2,15	2,15
Gemiddeld aantal verstrekte WW-uitkeringen:				
1 ^e Kwartaal	72.127	87.750	84.850	Nog niet bekend
2 ^e Kwartaal	74.367	84.750	81.020	Nog niet bekend
3 ^e Kwartaal	78.303	82.790	82.170	Nog niet bekend
4 ^e Kwartaal	82.906	86.030	87.900	Nog niet bekend

Fysieke infrastructuur	2013	2014	2015	2016
Oppervlakte provincie in km ² (geen nieuwe cijfers sinds 2010)	3.418,5	3.418,5	3.418,5	3.418,5
Land	2.810,2	2.810,2	2.810,2	2.810,2
Water	608,3	608,3	608,3	608,3
Aantal gemeenten	67	65	60	60
Aantal woningen	1.636.072	1.647.422	1.657.250	1.657.233
Gemiddelde WOZ-waarde woningen (exclusief recreatiewoningen)	210.000	199.000	194.000	197.000
Lengte wegen, totaal in km	16.286	16.402	16.461	16.485
Waarvan: provinciale wegen in km	702	692	669	674
Aantal personenauto's	1.495.056	1.498.608	1.500.508	1.518.339
Aantal personenauto's per 1.000 inwoners	420	419	418	419
Verkeersdoden	84	78	96	Nog niet bekend

Bron CBS.

Interne organisatie	
Aantal PS-leden	55

Waarvan:	
VVD	10
PVV	8
D66	7
CDA	7
PVDA	5
SP	5
SGP/CU	6
GL	3
PVDD	2
50PLUS	2
Aantal GS-leden	5

Bijlage 6 Afkortingenlijst

AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
Arhi	(Wet) algemene regels herindeling
Asv	Algemene Subsidieverordening Zuid-Holland
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
BBL	Bureau Beheer Landbouwgronden
bbp	Bruto binnenlands product
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BDU	Brede Doeluitkering
BIBOB	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BNP	Bruto nationaal product
BRIKS	Bouwen, Reclame, Inrit, Kappen en Slopen
BRTN	Basisrecreatietoervoartnet
BRZO	Besluit risico's zware ongevallen
bvo	Bruto-vloeroppervlakte
BZK	(Ministerie van) Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CLINSH	CLean INland SHipping
CPB	Centraal Planbureau
CPI	Consumentenprijsindex
DAV	Drechtsteden-Alblasserwaard-Vijfheerenlanden
DBI	Dienst Beheer Infrastructuur
DLG	Dienst Landelijk Gebied
DP	Doorgeschoven prestatie
DRIS	Dynamisch Reizigers Informatie Systeem
DVM	Dynamisch Verkeersmanagement
EAZ	Economische Agenda Zuidvleugel
EC	Europese Commissie
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EMU	Economische en Monetaire Unie
EPZ	Economische Programma Raad Zuidvleugel
EZ	(Ministerie van) Economische Zaken
FES	Fonds Economische Structuurversterking
Fido	(wet) Financiering decentrale overheden
FmA	Focus met Ambitie

FOGO	Federatie Ondernemers Goeree-Overflakkee
G.Z-H	Groenservice Zuid-Holland
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GR	Gemeenschappelijke Regeling
GS	(College van) Gedeputeerde Staten
HHR	Hoogheemraadschap
HNP	Huis van de Nederlandse Provincies
HOF	(Wet) houdbare overheidsfinanciën
HOV	Hoogwaardig openbaar vervoer
HWGO	Hoeksche Waard/Goeree-Overflakkee
I&M	(Ministerie van) Infrastructuur en Milieu
IBOI	Index Bruto Overheidsinvesteringen
IBT	Interbestuurlijk toezicht
IKB	Individueel Keuzebudget
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
IMF	Internationaal Monetair Fonds
Interreg	Interregionale samenwerking
IODS	Integrale ontwikkeling Delft-Schiedam
IOPW	Integraal Ontwikkelingsplan Westland
IPO	Interprovinciaal Overleg
IPPC	Integrated Pollution Prevention and Control
IRP	Integraal Ruimtelijk Project
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
IWA	Investerings, waarderingen en afschrijvingen
JSO	(Expertisecentrum voor) Jeugd, Samenleving en Opvoeding
KCC	KlantContactCentrum
KRW	Kaderrichtlijn Water
LTC	Local Traffic Control
M&O	Misbruik en Oneigenlijk gebruik
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MJOP	Meerjarenonderhoudsplan
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MoMo	Modernisering Monumentenzorg
MON	Mobiliteit Onderzoek Nederland
MoU	Memorandum of Understanding
MPO	Meerjarenprogramma Onderhoud
MRB	Motorrijtuigenbelasting
MRDH	Metropoolregio Rotterdam Den Haag

NNN	Nationaal Natuur Netwerk
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
O&O	Onderzoek en ontwikkeling
OCW	(Ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ODMH	Omgevingsdienst Midden Holland
ONW	Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland
OP West	Operationeel programma West
OV	Openbaar vervoer
OViN	Onderzoek Verplaatsingen in Nederland
OVP	Overlopende passiva
P&C	Planning en Control
PAL	Provinciaal Actieprogramma Luchtkwaliteit
PARK	Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PKB	Planologische Kernbeslissing
PMR	Project Mainportontwikkeling Rotterdam
PNB-regeling	Regeling subsidies particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties
POP	Platteland Ontwikkelings Programma
POW	Personenvervoer over water
PRG	Provinciale Recreatiegebieden
PS	(College van) Provinciale Staten
PSV	Provinciale Structuur Visie
PZH	Provincie Zuid-Holland
PZI	Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur
REO	Regionaal Economische Overlegorganen
RIE-4	Richtlijn Industriële Emissies
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RodS	Recreatie om de Stad
ROM-D	Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Drechtsteden
ROZ	Regionale Ontwikkelingsorganisatie Zuidplas
RPV	Regionale Projectgroepen Verkeersveiligheid
RUD	Regionale Uitvoeringsdienst
RZG	Rotterdam Zoetermeer Gouda
SBK	Stichting Bodembeheer Krimpenerwaard
SER	Sociaal-Economische Raad
SGBP	Stroomgebiedbeheerplan
SHV	Strategische Huisvestingsvisie
SiSa	Single information Single audit
SKNL	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap

SLMA	Stichting Landelijk Meldpunt Afvalstoffen
SNL	Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer
STOWA	Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer
STRONG	Structuurvisie Ondergrond
SWARE	Sustainable heritage management of WAterwey REgions
SWUNG	Samen Werken aan de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid
TBM	Terrein Beheer Model
TBO	Terreinbeherende organisaties
TBR	Toekomstig Beheer Recreatiegebieden
UHB	Uitvoering Herstructurering Bedrijventerreinen
UPG	Uitvoeringsprogramma Groen
URG	Uitvoeringsregeling Groen
USK	Uniform Subsidiekader
UvW	Unie van Waterschappen
UWO	Uitwerkingsovereenkomst
VenJ	(Ministerie van) Veiligheid en Justitie
VIC	Veenweiden Innovatiecentrum
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VRM	Visie Ruimte en Mobiliteit
VROM	(Voormalig ministerie van) Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
Vvgb	Verklaring van geen bedenkingen
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
Wbb	Wet bodembescherming
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
Wjz	Wet op de jeugdzorg
WKO	Warmte-Koude Opslag
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
Wob	Wet openbaar bestuur
Wro	Wet ruimtelijke ordening

Bijlage 7 Amendementen en moties